6
16-d
20

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
9 G
37

[illegible]

Digitized by Google

TITI LUCRETII CARI

DE RERUM NATURA

LIBRI SEX.

EX EDITIONE THOMAE CREECH.

BIBLIOTECA NAZ.
VITTORIO EMANUE
ROMA

GLASGUAE,
IN AEDIBUS ACADEMICIS
EXCUDEBANT ROBERTUS ET ANDREAS FOULIS
M. DCC. XLIX.

LIBRI PRIMI

ARGUMENTUM.

IN ipſo operis principio Venerem invocat. II. Deinde à v. 45. ad v. 159. libros ſuos de RERUM NATURA *dedicat* MEMMIO*: Epicurum, cujus rationes ſequitur, laudat; ab illius doctrina impietatis invidiam amolitur, et hujus et ſequentium librorum argumenta breviter proponit. III. Tum rem ipſam aggreditur, docetque à v. 160. ad v. 265.* ex nihilo nihil fieri, et in nihilum nihil reverti poſſe. *IV. à v. 265. ad v. 329. Minuta eſſe quaedam corpora, quae, licet ſub ſenſum non cadunt, mente tamen poſſunt concipi, et e quibus res omnes componuntur. V. His corpuſculis à v. 330. ad v. 430, ſubjungit vacuum, ſeu inane ſpatium: et VI. à v. 430. ad v. 483. Probat nihil eſſe praeter corpus et inane, reliqua autem quae videntur eſſe ut pondus, calor, paupertas, bellum &c. eſſe tantum conjuncta vel eventa, proprietates ſeu accidentia corporis et inanis. VII. Docet à v. 483. ad v. 528. Prima corpuſcula eſſe perfectè ſolida, ideoque à v. 528. ad v. 635. Inſecabilia eſſe, minima, (neque enim corpus in infinitum dividi poteſt) et aeterna. VIII. Deinde, à v. 635. ad v. 712. Refutat* Heraclitum, *qui ignem, alioſque qui aërem, aquam, aut terram rerum omnium principium eſſe ſtatuerunt. IX. Tum à v. 712. ad v. 829. contra* Empedoclem *demonſtrat res non componi è quatuor elementis; X. Demum à v.* 829. *ad v.* 919. Anaxagoram *refellit. XI. Poſtremò à v. 919. ad v. 1050. Docet univerſum eſſe ex omni parte infinitum, corpuſcula eſſe numero infinita, et inane nullis terminis comprehendi poſſe: XII. Et à v. 1050. ad v. 1110. Deridet illos qui exiſtimant eſſe aliquod centrum in univerſo, quò gravia omnia deorſum tendant, dum levia ſponte ſua ſurſum ferantur.*

LIBRI SECUNDI ARGUMENTUM.

AD *ſtudium philoſophiae, quae ſola lenire curas, et animum metu liberare poteſt, Memmium ſuum à v.* 1. *ad v.* 61. *Lucretius hortatur: Inde II. de ſeminum ſeu atomorum affectionibus diſputat, quarum prima eſt* motus; *moveri ſemina ex rerum generatione demonſtratur: motus verò hic eſt deorſum, omnia enim ſemina ſunt gravia, cùm autem concurrant ſemina ſolida, neceſſe eſt quoquo versùm à ſe invicem diſſiliant: ita quaedam ſemina aliis implicantur, quae arctiùs conjunguntur, res duras et denſas conſtituunt, quae laxiùs, res molles et raras: quaedam autem ſemina nunquam coaleſcunt; ſed, uti ramenta pulveris in radiis ſolis videmus, perpetuo motu per inane feruntur, et alia corpora ſubinde percutiunt et agitant ad v.* 140. *III. Celeritatem motûs ſeminum deorsùm tendentium explicat ad v.* 166. *IV. Inde pro more ſuo quaedam ſcommata contra illos qui providentiam agnoſcunt intexit ad v.* 182. *V. Tum argumentum repetit, aſſeritque omnia corpora deorſum tendere ad v.* 215. *VI. Deinde ſemina deorſum tendentia à recta linea paullulùm declinare, niſi enim declinarent ſemina, nihil unquam, ſaltem nullum liberum agens oriretur: ad v.* 293. *VII. Demum docet eodem motu ſemina jam ferri quo ab aeterno ferebantur, nec quemquam huic opinioni diffidere debere, quia motus non videt, cum ipſa ſemina percipi non poſſunt ad v.* 332. *Secunda ſeminum affectio eſt* figura: *docet autem VIII. Omnia ſemina non eſſe ejuſdem figurae, quaedam verò rotunda, quaedam quadrata, quaedam laevia, et alia aſpera, hamata, &c. fuséque oſtendit quae figurae amara, quae dulcia, quae dura, quae mollia corpora componunt, ad v.* 476. *IX. Hanc figurarum varietatem non eſſe infinitam, ſemina tamen ejuſdem figurae infinita, infinita viz. rotunda, infinita quadrata, &c. ad v.* 580. *X. Demum oſtendit res non componi e ſeminibus ejuſdem figurae, et variis argumentis probat concreta omnia ſemina variarum figurarum*

continere ad v. 728. *XI. Deinde docet ſemina nullas habere qualitates, quas ſenſibiles vocamus, colorem viz. ſaporem, frigus, calorem, &c. Item ſenſu non donari, quamvis res coloratae, ſapidae, calidae, frigidae, et ſenſibiles ex iis componantur, ad* v. 1021. *XIII. Demum infinita ſemina per infinitum inane volitantia infinitos mundos conſtituere, eoſque mundos augeri aliquando à ſeminibus ex infinito delapſis, aliquando etiam avolantibus in infinitum ſeminibus diminui et diſſolvi, ut plantae, et animalia naſcuntur, adoleſcunt, ſeneſcunt, et demum intereunt.*

LIBRI TERTII ARGUMENTUM.

H*Actenus, duobus nempe ſuperioribus libris naturam et affectiones quas dicimus atomorum, ritè explicâſſe ſibi viſus eſt poëta. Nunc quatuor reliquis libris ea, quae ex atomis iſtis fiunt, attentiùs ſpeculatur: atque uti par fuit, primas detulit partes animae et animo, de quibus hoc toto libro jam diſputat. Hunc autem auſpicatur librum ab* Epicuri *laudibus, quem à* v. 1. *ad* v. 94. *praedicat primum docuiſſe non à deo, ſed ex fortuito atomorum concurſu mundum hunc et omnia fuiſſe facta; atque inde hominum mentes deorum, mortis, et poenarum poſt mortem metu liberâſſe: hoc autem unus* Epicurus *faeliciter perfecit, quod alii philoſophi fruſtra conati ſunt. Pauca haec de* Epicuro *praefatus, docet à* v. 94. *ad* v. 137. *animum et animam partem eſſe hominis aeque ac pedes, manus, brachia, caput, et reliqua membra, et non habitum vitalem totius corporis, ſeu omnium partium corporis intentionem, et concentum, quam quidam veteres philoſophi* harmoniam *dixerunt. Ne verò minùs diſtinctè diſputare videatur, dum vocibus* animus *et* anima *promiſcuè utitur, à* v. 138. *ad* v. 161. *docet* animum *et* animam *unam quidem rem eſſe,* animum *verò praecipuam eſſe partem, et in corde reſidere, quippe ibi metus, gaudium, et reliquae paſſiones quae animum ſequuntur, ſeſe oſtentant;*

dum anima, *in qua loco-motiva facultas unicè ſita eſt, per totum corpus diſſita ad nutum* animi *movetur: inde à v.* 162. *ad v.* 177. *demonſtrare conatur* animi *et* animae *naturam eſſe corpoream: animus enim tangit animam, quam movet, anima autem corpus; nullus verò, niſi inter corpora, contactus. A v.* 178. *ad v.* 323. *docet corporeum hunc animum componi e ſeminibus minutiſſimis quidem, tenuiſſimis, et maximè rotundis: et ſi rem ipſam ſpectemus, e calore, vento, ſeu vapore, et aëre; et alia inſuper re, quae ex tenuiſſimis, minutiſſimis, et maxime mobilibus ſeminibus conſtans, eſt* ſenſus *principium et origo: quo verò modo calor, ventus, aër, et quarta illa res innominata miſceantur, explicare ſe non poſſe liquidò fatetur. A v.*324.*ad v.* 350.*aſſerit animam et corpus ita conjuncta eſſe, ut ſine utriuſque pernicie ſeparari non poſſunt: deinde à v.* 351.*ad v.* 370. *non ſolùm animum, ſed etiam corpus* ſentire *affirmat, ſeu potius totum animal, rem e corpore et anima compoſitam: poſthaec à v.* 371.*ad v.*417.*refutat opinionem* Democriti,*qui ſingulas animae partes ſingulis corporis partibus appoſitas et conjunctas eſſe docuit: et ut olim affirmâſſet animum eſſe potiorem totius compoſiti partem, ſic ab* animo *potiùs quàm ab* anima *vitam dependere, et ſalutem animalis conſervari aſſerit. Deinde à v.* 418. *ad v.* 842. *animos et animas naſci et interire cum corporibus viginti octo argumentis demonſtrare conatur, et* tranſmigrationem Pythagorae *obiter deridet. Demum à v.* 842. *ad v.* 882. *mortem nihil eſſe docet, cùm poſt mortem nihil eſt mortali animae timendum, imo ſi anima immortalis (ut Platoni viſum eſt) concedatur, mortem tamen nihil eſſe, cùm anima ſeparata non meminerit ſe unquam antea extitiſſe. Proinde ad v.* 906. *ridet hominum vanam de ſepultura ſolicitudinem: deinde demonſtrat* mortem *non eſſe malum, quia mortui non indigent iſtis bonis quibus vivi gaudent, neque iſtis doloribus afficiuntur qui miſeros mortales cruciant, ad v.* 943. *Vitam etiam ipſam non eſſe deſiderabilem, quippe quae nihil novi afferat, ſed eaſdem ſemper voluptates uſque ad nauſeam ſubminiſtrat, ad v.* 988.

Ne verò iſtae fabulae, quas poëtae narrant, de inferis et poenis poſt mortem terreant mortales, ad v. 1036. *omnes illas commodâ interpretatione elevat. Deinde uſque ad finem hujus libri monet pleroſque mortalium ineptè et abſurdè de* morte *queri, cùm ſapientiſſimi hominum, et potentiſſimi ducum et imperatorum vim dirae neceſſitatis ſenſerint: docet ideo mortales vitam ſollicitam et inquietam agere, quòd hanc mortis contemplationem refugiant, et ineptè votis omnibus vitam expetere quam aliquando amiſſuri ſunt, quae nullam novam voluptatem afferat, innumeris verò doloribus et periculis obnoxia reddatur; praeſertim cùm vivendo nihil detrahunt de tempore mortis, quae omnes manet aeterna.*

LIBRI QUARTI ARGUMENTUM.

Q*UA ſuprà libro primo uſus eſt comparatione* Lucretius, *ut* Memmii *ſui animum tantiſper a contentione relaxaret; eadem hunc librum quartum à v.* 1. *ad v.* 26. *auſpicatur, ut auditorem ſibi docilem reddat, et attentum. II. Libri hujus proponit argumentum, quod ex induſtria cum ſuperioribus connectit. Cùm enim primo et ſecundo libro abundè docuerit, quae et qualia ſint rerum* primordia, *quibus figuris diſtincta, quo motu ferantur, ac caeteras res procreent, libro verò tertio* animae *atque* animi *naturam fuſiùs explicaverit, meritò ſanè à v.* 26. *ad v.* 46. *hanc aliam ſubnectit diſputationem de ſenſatione tam vigilantium quàm dormientium. Quam diſputationem ut ex ordine abſolvat, a* ſimulachris *exorditur, quibus omnem ſenſationem fieri contendit. Docet itaque III. a rerum ſuperficie tenuia quaedam et ſubtiliſſima* ſimulachra *mitti quae paſſim per aëra volitant, ſigillatim tamen ſub viſum non cadunt, niſi a ſpeculis aut aqua repulſa in oculos incurrant, à v.* 46. *ad v.* 108. *IV. Subtilitatem horum* ſimulachrorum *demonſtrat, et ſubinde exiguitatem* primordiorum *confirmat, ad v.* 129. *V. Simulachrorum duplex diſtinguit genus, alterum eorum, quae ſponte ſua generantur in aëre, qualia nonnunquam videmus fieri in nubi-*

bas, quae modò gigantum, modò montium, aut belluarum imagines imitantur, alterum eorum quae a rerum ſuperficie avolant, quaſi tenues rerum exuviae: et deinde a rerum ſuperficie has exuvias perpetuò oriri docet, et ea motûs celeritate per aëra ferri, ut luminis ſolaris jactum facilè ſuperarent, à v. 129. ad v. 217. VI. Quia viſus *omnium ſenſuum primus habetur, ab eo exorditur, quem ex* ſimulachrorum *ſeu* imaginum *incurſu fieri docet: interim autem explicat ea omnia quae ad* viſus *cauſas ſpectant, variaque de* viſu *problemata proponit, quae rite ſolvit et explicat, à v. 217. ad v. 471. VII. Ne verò aliquis ex problematis modò explicatis ſenſus fallaciae arguat, illorum dignitatem copiosè adſtruit, à v. 471. ad v. 524. Et ſubinde* Scepticos, *praecipuè à v. 471. ad v. 479. refutat: et demum aſſerit omnem veritatem fidei ſenſuum inniti. VIII. His ita de* viſu *diſputatis, caeteros ſenſus aggreditur, ac primùm docet* vocem *ac* ſonum *corporeas eſſe imagines, quae aurem pariter feriant et auditum faciant; vocis naturam atque formaturam explicat. Cur eadem vox percipiatur a multis rationem reddit; quid ſit* echo, *quomodo fiat, à v. 524. ad v. 619. IX. Deinde de* ſapore, *et* guſtu, *de* odore, *et* olfactu *docet; quid nempe ſit* ſapor, *quid* odor, *et cur non ab omnibus ſentiantur. Cur* Cibus *idem aliis dulcis, aliis amarus fiat; cur* odor *alius aliis ſit magis aptus, et* vox *aliis terrorem incutiat, quae alios juvet, ſaltem non terreat, à v. 619. ad v. 726. X. De* imaginatione *atque* cogitatione *agit, quas per tenuiſſima rerum* ſimulachra *ſeu imagines quae in mentem incurrant, fieri pariter ait, inde varia de cogitationibus problemata proponit et explicat, cur v. g. videamur in ſomnis videre illos, qui jam mortui ſunt: cur* ſimulachra *rerum ſeu imagines videantur nobis morari dum cogitamus ea. Cur ſubitò quiſque cogitat quae lubuerit: cur in ſomnis cernimus moveri, à v. 726. ad v. 820. XI. à v. 821. ad v. 905. Docet* linguam, oculos, aures, nares, *omnia denique ſenſationis organa priùs nata eſſe quàm eorum uſum, ſecùs verò in artificioſis rebus, quae pendent ex prae-*

viſa indigentia: XII. *De* ſomno, *ac* inſomniis *agit, imprimiſque docet qua ratione fiat ſomnus in nobis, et in caeteris animantibus: ſomniorum varias aſſignat cauſas, et demum ad res venereas delapſus à v.*1050. *uſque ad finem libri, de* amore, ſterilitate, foecunditate, *&c. liberiùs forſan et apertiùs quàm par erat, (ſed philoſophi in hiſce rebus ſibi maximè indulgent) diſputat.*

LIBRI QUINTI ARGUMENTUM.

Laudes Epicuri, cui propter inventam atque explicatam philoſophiam plus debent homines, quàm Cereri, Baccho, Herculi, aliiſque divis, quos grati venerantur, ad v. 56. *II. Deinde ad v.* 92. *proponit totius libri argumentum, cujus partes poſtea explicat: et III. ad v.* 157. *terram, mare, coelum, ſolem, ſidera, mortalia docet, nec, quod Stoici putarunt, animata, dei ipſius partes, aut ſedem et domicilium deorum eſſe, quod vulgus exiſtimat, aſſerit. IV. Nequis mundum à diis fuiſſe factum, atque ideo immortalem credat, ad v.* 236. *varias rationes congerit tam a natura deorum, quàm a vitiis hujus mundi ductas, quibus probare conatur hanc compagem non fuiſſe a diis conſtitutam: V. ad v.* 417. *Quatuor elementa, terram, aquam, aëra, et ignem, e quibus mundus conſtat, naſci et interire, et proinde mundum ipſum aliquando incoepiſſe, aliquando etiam periturum arguit; variiſque aliis argumentis confirmat hanc compagem nec ab aeterno extitiſſe, neque futuram eſſe immortalem. VI. ad v.* 509. *agit de primo mundi exortu, et ſingulis ejus partibus, prout graviores aut leviores ſunt, ſedes ſuos et locos aſſignat. VII. ad v.* 613. *Multa de coeli et ſiderum motibus proponit, at nihil certi decernit: deinde docet cur terra, cur tota compages, quod corpus grave eſt, nulli fundamento innixa pendeat: ſolem denique, lunam, ſidera metitur, atque illa nec majora, nec minora eſſe, quàm nobis apparent, pronuntiat. VIII. ad v.* 770. *Varias utriuſque ſolſtitii, aeſtivi et hye-*

malis, cauſas reddit, quo modo nox fiat, cur aurora ſolem praecedat, cur dies et noctes viciſſim ſeſe ſuperent, cur luna vultum et figuram variet, cur denique ſol ac luna eclipſin patiantur, diſputat. IX. Deinde a coelo deſcendens, herbarum, arborum, avium, brutorum, hominum origines deſcribit ad v. 835. *X. Monſtra quoque, mutila quaedam atque imperfecta animalia naſci concedit, ſed Chimaeras, Centauros, Scyllas, reliquaque poëtarum portenta ſuaviter deridet, ad v.* 922. *XI. Demum, ad v.* 1090. *Primorum hominum vires, rudem vitam, cultum, victum, ingenium, mores, domicilia, matrimonia deſcribit, et docet unde ſermo, voces, et rerum nomina. XII. Tandem poſt ignem in terras a fulmine delatum cultior vita, et victus mollior, pacta et foedera inierunt homines, agros partiti ſunt, et pulcherrimi aut fortiſſimi* reges *conſtituuntur, at brevi orta ſeditione* reſpublica *emerſit, ad v.* 1160. *XIII. ad v.* 1240. *diſputat de deorum metu, et de ortu religionis, quam divinae naturae et cauſarum naturalium ignorantiae acceptam refert. XIV. Quae ſequuntur metallorum ortum, primas bellandi artes, artis textrinae, agriculturae, muſices, et aliarum artium ortum atque progreſſum continent.*

LIBRI SEXTI ARGUMENTUM.

PRimi 41. *verſus continent Epicuri Athenienſis laudes, ſequitur ad v.* 95. *quam ab Epicureò philoſopho exſpectes, argumenti hujus libri explicatio: et de meteoris dicturo primùm occurrunt* tonitru, fulgur, fulmen, *de quibus diligenter diſputat; et demum iſtos deridet qui neglectis cauſis naturalibus ipſum Jovem fulmina jaculari exiſtimant, ad v.* 421. *His ſubjungitur (nam praeſter fulmini affinis) v.* 48. *praeſteris brevis explicatio. Deinde à v.* 450. *ad v.* 533. *multa de nubibus et pluvia; pauca de iride, de nive, vento, grandine, pruina, et gelu. Si terrae-motus cauſas velis cognoſcere, à v.* 534. *ad v.* 606. *habes fuſè explicatas.*

A v. 606. ad v. 638. de mari poëta diſſerit. Ad v. 710. de Aetna. Sequentes 30. v. Nilo deſtinantur. Deinde, à v. 740. ad v. 840. de avernis, aliiſque terrae tractibus, hominibus, cervis, corvis, equis, &c. noxiis diſputatur. Ad v. 905. de puteis, variiſque admirandis fontibus. Et ad v. 1087. Magnes diligenter explicatur. Poſtremò de morbis et peſte quaedam, quibus ſubjungit elegantem deſcriptionem peſtis illius, quae tempore belli Peloponneſiaci Athenas vaſtavit, e Thucydide deſumtam.

T. LUCRETII CARI

DE

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

RERUM NATURA,

LIBER PRIMUS.

AENEADUM genetrix, hominum divumque voluptas,
Alma Venus, coeli ſubter labentia ſigna
Quae mare navigerum, quae terras frugiferenteis
Concelebras; per te quoniam genus omne animantum
Concipitur, viſitque exortum lumina ſolis:
Te, Dea, te fugiunt venti, te nubila coeli,
Adventumque tuum; tibi ſuaveis daedala tellus
Summittit flores, tibi rident aequora ponti,
Placatumque nitet diffuſo lumine coelum.
Nam ſimul ac ſpecies patefacta eſt verna diei,
Et reſerata viget genitalis aura Favoni;
Aëriae primum volucres te, Diva, tuumque
Significant initum percuſſae corda tua vi:
Inde ferae pecudes perſultant pabula laeta,
Et rapidos tranant amneis; ita capta lepore,
Illecebriſque tuis omnis natura animantum
Te ſequitur cupide, quò quamque inducere pergis:
Denique per maria, ac monteis, fluvioſque rapaceis,
Frundiferaſque domos avium, campoſque virenteis,
Omnibus incutiens blandum per pectora amorem,
Efficis, ut cupide generatim ſaecla propagent.
Quae quoniam rerum naturam ſola gubernas,
Nec ſine te quicquam dias in luminis oras

Exoritur, neque fit laetum, neque amabile quicquam;
Te ſociam ſtudeo ſcribundis verſibus eſſe,
Quos ego de rerum natura pangere conor
Memmiadae noſtro: quem tu, Dea, tempore in omni
Omnibus ornatum voluiſti excellere rebus.
Quo magis aeternum da dictis, Diva, leporem:
Effice ut interea fera moenera militiaï
Per maria ac terras omneis ſopita quieſcant.
Nam tu ſola potes tranquilla pace juvare
Mortaleis, quoniam belli fera moenera Mavors
Armipotens regit, in gremium qui ſaepe tuum ſe
Rejicit, aeterno devinctus volnere amoris;
Atque ita ſuſpiciens tereti cervice repoſta
Paſcit amore avidos inhians in te, Dea, viſus:
Eque tuo pendet reſupini ſpiritus ore.
Hunc tu, Diva, tuo recubantem corpore ſancto
Circumfuſa ſuper, ſuaveis ex ore loquelas
Funde, petens placidam Romanis, incluta, pacem.
Nam neque nos agere hoc patriaï tempore iniquo
Poſſumus aequo animo: neque Memmî clara propago
Talibus in rebus communi deeſſe ſaluti.
Quod ſupereſt, vacuas aureis mihi Memmiada, et te
Semotum a curis adhibe veram ad rationem,
Nec mea dona tibi ſtudio diſpoſta fideli,
Intellecta prius quam ſint, contempta relinquas.
Nam tibi de ſumma coeli ratione, deûmque,
Diſſerere incipiam, et rerum primordia pandam;
Unde omneis natura creet res, auctet, alatque:
Quove eadem rurſum natura perempta reſolvat:
Quae nos materiem, et genitalia corpora rebus
Reddunda in ratione vocare, et ſemina rerum
Appellare ſuëmus, et haec eadem uſurpare
Corpora prima, quod ex illis ſunt omnia primis.
Omnis enim per ſe Divum natura neceſſe eſt
Immortali aevo ſumma cum pace fruatur,
Semota ab noſtris rebus, ſejunctaque longe;

Nam privata dolore omni, privata periclis,
Ipſa ſuis pollens opibus, nihil indiga noſtri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.
Humana ante oculos foede cum vita jaceret
In terris oppreſſa gravi ſub relligione,
Quae caput a coeli regionibus oſtendebat,
Horribili ſuper aſpectu mortalibus inſtans;
Primum Graius homo mortaleis tollere contra
Eſt oculos auſus, primuſque obſiſtere contra:
Quem nec fama Deûm, nec fulmina, nec minitanti
Murmure compreſſit coelum, ſed eo magis acrem
Virtutem irritât animi, confringere ut arcta
Naturae primus portarum clauſtra cupiret.
Ergo vivida vis animi pervicit, et extra
Proceſſit longe flammantia moenia mundi;
Atque omne immenſum peragravit mente animoque:
Unde refert nobis victor quid poſſit oriri,
Quid nequeat; finita poteſtas denique quoique
Quanam ſit ratione, atque alte terminus haerens.
Quare relligio pedibus ſubjecta viciſſim
Obteritur, nos exaequat victoria coelo.
Illud in his rebus vereor, ne forte rearis
Impia te rationis inire elementa, viamque
Endogredi ſceleris; quod contra, ſaepius olim
Relligio peperit ſceleroſa atque impia facta,
Aulide quo pacto Triviaï virginis aram
Iphianaſſaï turpârunt ſanguine foede
Ductores Danaûm, delecti, prima virorum.
Cui ſimul infula virgineos circumdata comptus
Ex utraque pari malarum parte profuſa eſt,
Et moeſtum ſimul ante aras adſtare parentem
Senſit, et hunc propter ferrum celare miniſtros;
Aſpectuque ſuo lacrymas effundere civeis:
Muta metu terram genibus ſummiſſa petebat.
Nec miſerae prodeſſe in tali tempore quibat,
Quod patrio princeps donârat nomine regem.

Nam ſublata virûm manibus tremebundaque ad aras
Deducta eſt, non ut, ſolenni more ſacrorum
Perfecto, poſſet claro comitari Hymenaeo:
Sed caſta inceſte nubendi tempore in ipſo
Hoſtia concideret mactatu moeſta parentis,
Exitus ut claſſi felix, fauſtuſque daretur.
Tantum relligio potuit ſuadere malorum.
Tutemet a nobis jam quovis tempore vatum
Terriloquis victus dictis deſciſcere quaeres?
Quippe etenim quam multa tibi jam fingere poſſum
Somnia, quae vitae rationes vertere poſſint,
Fortunaſque tuas omneis turbare timore?
Et merito: nam ſi certam finem eſſe viderent
Aerumnarum homines, aliqua ratione valerent
Relligionibus, atque minis obſiſtere vatum:
Nunc ratio nulla eſt reſtandi, nulla facultas,
Aeternas quoniam poenas in morte timendum.
Ignoratur enim quae ſit natura animaï,
Nata ſit, an, contra, naſcentibus inſinuetur,
Et ſimul intereat nobiſcum morte dirempta,
An tenebras Orci viſat, vaſtaſque lacunas,
An pecudes alias divinitus inſinuet ſe,
Ennius ut noſter cecinit, qui primus amoeno
Detulit ex Helicone perenni fronde coronam,
Per genteis Italas hominum quae clara clueret,
Etſi praeterea tamen eſſe Acheruſia templa
Ennius aeternis exponit verſibus, edens:
Quo neque permanent animae, neque corpora noſtra;
Sed quaedam ſimulacra modis pallentia miris:
Unde ſibi exortam ſemper-florentis Homeri
Commemorat ſpeciem, lacrumas et fundere ſalſas
Coepiſſe, et rerum naturam expandere dictis.
Quapropter bene, cum, ſuperis de rebus habenda
Nobis eſt ratio, ſolis lunaeque meatus
Qua fiant ratione; et qua vi quaeque genantur
In terris: tum, cum primis, ratione ſagaci

Unde anima atque animi conſtet natura, videndum;
Et quae res nobis vigilantibus obvia menteis
Terrificet, morbo affectis, ſomnoque ſepultis,
Cernere uti videamur eos, audireque coram,
Morte obita quorum tellus amplectitur oſſa.
Nec me animi fallit, Graïorum obſcura reperta
Difficile inluſtrare Latinis verſibus eſſe,
(Multa novis verbis praeſertim cum ſit agendum,)
Propter egeſtatem linguae, et rerum novitatem;
Sed tua me virtus tamen, et ſperata voluptas
Suavis amicitiae, quemvis perferre laborem
Suadet, et inducit nocteis vigilare ſerenas,
Quaerentem dictis quibus, et quo carmine demum
Clara tuae poſſim praepandere lumina menti,
Res quibus occultas penitus conviſere poſſis.
Hunc igitur terrorem animi, tenebraſque neceſſe eſt
Non radii ſolis, neque lucida tela diei
Diſcutiant, ſed naturae ſpecies, ratioque:
Principium hinc cujus nobis exordia ſumet:
Nullam rem e nihilo gigni divinitus unquam.
Quippe ita formido mortaleis continet omneis,
Quod multa in terris fieri, coeloque tuentur,
Quorum operum cauſas nulla ratione videre
Poſſunt, ac fieri divino numine rentur.
Quas ob res, ubi viderimus, nil poſſe creari
De nihilo, tum, quod ſequimur, jam rectius inde
Perſpiciemus, ut unde queat res quaeque creari,
Et quo quaeque modo fiant opera ſine Divum.
Nam ſi de nihilo fierent, ex omnibus rebus
Omne genus naſci poſſet; nil ſemine egeret:
E mare primum homines, e terra poſſet oriri
Squammigerum genus, et volucres; erumpere coelo
Armenta, atque aliae pecudes: genus omne ferarum
Incerto partu culta, ac deſerta teneret:
Nec fructus iidem arboribus conſtare ſolerent,
Sed mutarentur: ferre omnes omnia poſſent.

Quippe, ubi non eſſent genitalia corpora quoique,
Quî poſſet mater rebus conſiſtere certa ?
At nunc ſeminibus quia certis quidque creatur,
Inde enaſcitur, atque oras in luminis exit,
Materies ubi ineſt cujuſque et corpora prima :
Atque hac re nequeunt ex omnibus omnia gigni,
Quod certis in rebus ineſt ſecreta facultas.
Praeterea, cur vere roſam, frumenta calore,
Viteis autumno fundî ſudante videmus :
Si non, certa ſuo quia tempore ſemina rerum
Cum confluxerunt, patefit quodcunque creatur,
Dum tempeſtates adſunt, et vivida tellus
Tuto res teneras effert in luminis oras ?
Quod ſi de nihilo fierent, ſubito exorirentur
Incerto ſpatio, atque alienis partibus anni :
Quippe ubi nulla forent primordia, quae genitali
Concilio poſſent arceri tempore iniquo.
Nec porro augendis rebus ſpatio foret uſus
Seminis ad coïtum, è nihilo ſi creſcere poſſent.
Nam fierent juvenes ſubito ex infantibus parvis :
E terraque exorta repente arbuſta ſalirent.
Quorum nil fieri manifeſtum eſt, omnia quando
Paullatim creſcunt (ut par eſt) ſemine certo :
Creſcendoque genus ſervant ; ut noſcere poſſis
Quaeque ſua de materia grandeſcere, alique.
Huc accedit uti ſine certis imbribus anni
Laetificos nequeat foetus ſummittere tellus :
Nec porro ſecreta cibo natura animantum
Propagare genus poſſit, vitamque tueri :
Ut potius multis communia corpora rebus
Multa putes eſſe, ut verbis elementa videmus,
Quàm ſine principiis ullam rem exiſtere poſſe.
Denique cur homines tantos natura parare
Non potuit, pedibus qui pontum per vada poſſent
Tranſire, et magnos manibus divellere monteis,
Multaque vivendo vitalia vincere ſecla :

Si non materies quia rebus reddita certa eſt
Gignundis, e qua conſtat quid poſſit oriri?
NIL igitur fieri de NILO poſſe fatendum eſt:
Semine quando opus eſt rebus, quo quaeque creatae
Aëris in teneras poſſint proferrier auras.
Poſtremo quoniam incultis praeſtare videmus
Culta loca, et manibus meliores reddere foetus:
Eſſe videlicet in terris primordia rerum,
Quae nos, fecundas vertentes vomere glebas,
Terraïque ſolum ſubigentes, cimus ad ortus.
Quod ſi nulla forent, noſtro ſine quaeque labore
Sponte ſua multo fieri meliora videres.
Huc accedit, uti quicque in ſua corpora rurſum
Diſſolvat natura, neque ad nihilum interimat res.
Nam, ſi quid mortale è cunctis partibus eſſet,
Ex oculis res quaeque repente erepta periret;
Nulla vi foret uſus enim, quae partibus ejus
Diſcidium parere, et nexus exſolvere poſſet.
At nunc, aeterno quia conſtant ſemine quaeque,
Donec vis obiit, quae res diverberet ictu,
Aut intus penetret per inania, diſſolvatque,
Nullius exitium patitur natura videri.
Praeterea, quaecunque vetuſtate amovet aetas,
Si penitus perimit conſumens materiem omnem,
Unde animale genus generatim in lumina vitae
Redducit Venus? aut redductum daedala tellus
Unde alit, atque auget, generatim pabula praebens?
Unde mare ingenui fontes, externaque longè
Flumina ſuppeditant? unde aether ſidera paſcit?
Omnia enim debet, mortali corpore quae ſunt,
Infinita aetas conſumſe, anteacta dieſque.
Quod ſi in eo ſpatio, atque anteacta aetate fuere,
E quibus haec rerum conſiſtit ſumma refecta:
Immortali ſunt natura praedita certè.
Haud igitur poſſunt ad nilum quaeque reverti.
Denique res omneis eadem vis cauſaque volgò

Conficeret, niſi materies aeterna teneret
Inter ſe nexas minus aut magis endopedite.
Tactus enim lethi ſatis eſſet cauſa profecto:
Quippe, ubi nulla forent aeterno corpore, eorum
Contextum vis deberet diſſolvere quaeque.
At nunc, inter ſe quia nexus principiorum
Diſſimiles conſtant, aeternaque materies eſt,
Incolumi remanent res corpore, dum ſatis acris
Vis obeat pro textura cujuſque reperta.
Haud igitur redit ad nihilum res ulla, ſed omnes
Diſcidio redeunt in corpora materiaï.
Poſtremo pereunt imbres, ubi eos pater Aether
In gremium matris Terraï praecipitavit.
At nitidae ſurgunt fruges, ramique vireſcunt
Arboribus; creſcunt ipſae, foetuque gravantur:
Hinc alitur porro noſtrum genus, atque ferarum:
Hinc laetas urbeis pueris florere videmus,
Frundiferaſque novis avibus canere undique ſylvas.
Hinc feſſae pecudes pingues per pabula laeta
Corpora deponunt, et candens lacteus humor
Uberibus manat diſtentis; hinc nova proles
Artubus infirmis teneras laſciva per herbas
Ludit, lacte mero menteis percuſſa novellas.
Haud igitur penitus pereunt quaecunque videntur:
Quando alid ex alio reficit natura, nec ullam
Rem gigni patitur, niſi morte adjutam aliena.
Nunc age, res quoniam docui non poſſe creari
De nihilo, neque item genitas ad nil revocari;
Ne qua forte tamen coeptes diffidere dictis,
Quod nequeant oculis rerum primordia cerni;
Accipe praeterea, quae corpora tute neceſſe eſt
Confiteare eſſe in rebus, nec poſſe videri.
Principio, venti vis verberat incita pontum,
Ingenteiſque ruit naveis, et nubila differt;
Interdum rapido percurrens turbine campos
Arboribus magnis ſternit, monteiſque ſupremos

Silvifragis vexat flabris: ita perfurit acri
Cum fremitu, ſaevitque minaci murmure pontus.
Sunt igitur venti nimirum corpora caeca,
Quae mare, quae terras, quae denique nubila coeli
Verrunt, ac ſubito vexantia turbine raptant.
Nec ratione fluunt alia, ſtragemque propagant,
Ac cum mollis aquae fertur natura repente
Flumine abundanti, quod largis imbribus auget
Montibus ex altis magnus decurſus aquaï,
Fragmina conjiciens ſylvarum, arbuſtaque tota;
Nec validi poſſunt pontes venientis aquaï
Vim ſubitam tolerare: ita magno turbidus imbri
Molibus incurrens validis cum viribus amnis,
Dat ſonitu magno ſtragem; volvitque ſub undis
Grandia ſaxa, ruit quà quidquid fluctibus obſtat.
Sic igitur debent venti quoque flamina ferri:
Quae, veluti validum flumen, cum procubuere
Quamlibet in partem, trudunt res ante, ruuntque
Impetibus crebris; interdum vertice torto
Corripiunt, rapidoque rotantia turbine portant.
Quare etiam atque etiam ſunt venti corpora caeca:
Quandoquidem factis ac moribus, aemula magnis
Amnibus inveniuntur, aperto corpore qui ſunt.
Tum porro varios rerum ſentimus odores,
Nec tamen ad nareis venienteis cernimus unquam:
Nec calidos aeſtus tuimur, nec frigora quimus
Uſurpare oculis, nec voces cernere ſuemus;
Quae tamen omnia corporea conſtare neceſſe eſt
Natura: quoniam ſenſus impellere poſſunt.
Tangere enim et tangi, niſi corpus, nulla poteſt res.
Denique fluctifrago ſuſpenſae in littore veſtes
Uveſcunt, eaedem diſpanſae in ſole ſereſcunt;
At neque quo pacto perſederit humor aquaï
Viſu eſt, nec rurſum quo pacto fugerit aeſtu;
In parvas igitur parteis diſpergitur humor,
Quas oculi nulla poſſunt ratione videre.

Quin etiam multis ſolis redeuntibus annis
Annulus in digito ſubtertenuatur habendo:
Stillicidî caſus lapidem cavat: uncus aratri
Ferreus occultè decreſcit vomer in arvis:
Strataque jam volgi pedibus detrita viarum
Saxea conſpicimus: tum portas propter ahena
Signa manus dextras oſtendunt attenuari
Saepe ſalutantum tactu, praeterque meantum:
Haec igitur minui, cum ſint detrita, videmus;
Sed quae corpora decedant in tempore quoque,
Invida praecluſit ſpeciem natura videndi.
Poſtremo, quaecunque dies, naturaque rebus
Paullatim tribuit, moderatim creſcere cogens,
Nulla poteſt oculorum acies contenta tueri;
Nec porro quaecunque aevo, macieque ſeneſcunt:
Nec mare quae impendent veſco ſale ſaxa pereſa,
Quid quoque amittant in tempore, cernere poſſis.
Corporibus caecis igitur natura gerit res.
Nec tamen undique corporea ſtipata tenentur
Omnia natura, namque eſt in rebus inane.
Quod tibi cognôſſe in multis erit utile rebus;
Nec ſinet errantem dubitare, et quaerere ſemper
De ſumma rerum, et noſtris diffidere dictis;
Quapropter locus eſt intactus, inane, vacanſque.
Quod ſi non eſſet, nulla ratione moveri
Res poſſent; namque officium, quod corporis extat,
Officere, atque obſtare, id in omni tempore adeſſet
Omnibus: haud igitur quidquam procedere poſſet,
Principium quoniam cedendi nulla daret res.
At nunc per maria, ac terras, ſublimaque coeli,
Multa modis multis varia ratione moveri
Cernimus ante oculos; quae, ſi non eſſet inane,
Non tam ſollicito motu privata carerent;
Quàm genita omnino nulla ratione fuiſſent:
Undique materies quoniam ſtipata quieſſet.
Praeterea quamvis ſolidae res eſſe putentur,

Hinc tamen eſſe licet raro cum corpore cernas:
In ſaxis, ac ſpeluncis permanat aquarum
Liquidus humor, et uberibus flent omnia guttis:
Diſſupat in corpus ſeſe cibus omne animantum:
Creſcunt arbuſta, et foetus in tempore fundunt,
Quòd cibus in totas uſque ab radicibus imis
Per truncos, ac per ramos diffunditur omneis:
Inter ſepta meant voces, et clauſa domorum
Tranſvolitant: rigidum permanat frigus ad oſſa.
Quod, niſi inania ſint, quà poſſent corpora quaeque
Tranſire, haud ulla fieri ratione videres.
Denique cur alias aliis praeſtare videmus
Pondere res rebus, nihilo majore figura?
Nam, ſi tantundem eſt in lanae glomere, quantum
Corporis in plumbo eſt, tantumdem pendere par eſt;
Corporis officium eſt quoniam premere omnia deorſum:
Contra autem natura manet ſine pondere inanis.
Ergo quod magnum eſt aeque, leviuſque videtur,
Nimirum plus eſſe ſibi declarat inanis:
At contra gravius plus in ſe corporis eſſe
Dedicat, et multo vacui minus intus habere.
Eſt igitur nimirum id, quod ratione ſagaci
Quaerimus, admiſtum rebus quod inane vocamus.
Illud in his rebus, ne te deducere vero
Poſſit, quod quidam fingunt, praecurrere cogor;
Cedere ſquamigeris latices nitentibus aïunt,
Et liquidas aperire vias; quia poſt loca piſces
Linquant, quo poſſint cedentes confluere undae:
Sic alias quoque res inter ſe poſſe moveri,
Et mutare locum; quamvis ſint omnia plena:
Scilicet id falſa totum ratione receptum eſt.
Nam quò ſquamigeri poterunt procedere tandem,
Ni ſpatium dederint latices? concedere porro
Quò poterunt undae, cum piſces ire nequibunt?
Aut igitur motu privandum 'ſt corpora quaeque;
Aut eſſe admiſtum dicendum eſt rebus inane;

Unde initium primum capiat res quaeque movendi.
Poſtremo duo de concurſu corpora lata
Si cita diſſiliant, nempe aër omne neceſſe eſt,
Inter corpora quod fuvat, poſſidat inane.
Is porro, quamvis circum celerantibus auris
Confluat, haud poterit tamen uno tempore totum
Complere ſpatium: nam primum quemque neceſſe eſt
Occupet ille locum, deinde omnia poſſideantur.
Quòd ſi forte aliquis, cùm corpora diſſiluere,
Tum putat id fieri, quia ſe condenſeat aër,
Errat; nam vacuum tum fit, quod non fuit ante;
Et repletur item, vacuum quod conſtitit ante:
Nec tali ratione poteſt denſerier aër,
Nec, ſi jam poſſet, ſine inani poſſet, opinor,
Se ipſe in ſe trahere, et parteis conducere in unum:
Quapropter, quamvis cauſando multa moreris,
Eſſe in rebus inane tamen fateare neceſſe eſt.
Multaque praeterea tibi poſſum commemorando
Argumenta, fidem dictis conradere noſtris;
Verum animo ſatis haec veſtigia parva ſagaci
Sunt, per quae poſſis cognoſcere caetera tute:
Namque canes ut montivagae perſaepe feraï
Naribus inveniunt intectas frunde quietes,
Cum ſemel inſtiterunt veſtigia certa viaï:
Sic alid ex alio per te tute ipſe videre
Talibus in rebus poteris, caecaſque latebras
Inſinuare omneis, et verum protrahere inde:
Quod ſi pigràris, paullumve abſceſſeris ab re,
Hoc tibi de plano poſſum promittere, Memmi:
Uſque adeo largos hauſtus de fontibus magnis
Lingua meo ſuavis diti de pectore fundet,
Ut verear, ne tarda prius per membra ſenectus
Serpat, et in nobis vitaï clauſtra reſolvat,
Quàm tibi de quavis una re verſibus omnis
Argumentorum ſit copia miſſa per aureis.
Sed nunc jam repetam coeptum pertexere dictis.

Omnis, ut eſt, igitur, per ſe, natura, duabus
Conſiſtit rebus; nam corpora ſunt, et inane,
Haec in quo ſita ſunt, et quà diverſa moventur:
Corpus enim per ſe communis deliquat eſſe
Senſus; quo niſi prima fides fundata valebit,
Haud erit occultis de rebus quo referentes
Confirmare animi quicquam ratione queamus.
Tum porro locus, ac ſpatium, quod inane vocamus,
Si nullum foret, haud uſquam ſita corpora poſſent
Eſſe, neque omnino quàquam diverſa meare;
Id quod jam ſupera tibi paullo oſtendimus ante.
Praeterea nihil eſt, quod poſſis dicere ab omni
Corpore ſejunctum, ſecretumque eſſe ab inani:
Quod quaſi tertia ſit rerum natura reperta.
Nam quodcunque erit, eſſe aliquid debebit id ipſum
Augmine vel grandi, vel parvo denique, dum ſit;
Cui ſi tactus erit quamvis levis, exiguuſque,
Corporum augebit numerum, ſummamque ſequetur;
Sin intactile erit, nulla de parte quod ullam
Rem prohibere queat per ſe tranſire meantem;
Scilicet hoc id erit vacuum, quod inane vocamus.
Praeterea per ſe quodcunque erit, aut faciet quid,
Aut aliis fungi debebit agentibus ipſum;
Aut erit ut poſſint in eo res eſſe, gerique:
At facere et fungi ſine corpore nulla poteſt res:
Nec praebere locum porro, niſi inane, vacanſque.
Ergo praeter inane, et corpora, tertia per ſe
Nulla poteſt rerum in numero natura relinqui;
Nec, quae ſub ſenſus cadat ullo tempore noſtros,
Nec, ratione animi quam quiſquam poſſit apiſci.
Nam quaecunque cluent, aut his conjuncta duabus
Rebus ea invenies; aut horum eventa videbis.
Con:unctum eſt id, quod nunquam ſine perniciali
Diſcidio potis eſt ſejungi, ſeque gregari:
Pondus uti ſaxis, calor ignibus, liquor aquaï,
Tactus corporibus cunctis, intactus inani.

Servitium contra, libertas, divitiaeque,
Paupertas, bellum, concordia, caetera, quorum
Adventu manet incolumis natura, abitúque,
Haec ſoliti ſumus, ut par eſt, eventa vocare.
Tempus item per ſe non eſt, ſed rebus ab ipſis
Conſequitur ſenſus, tranſactum quid ſit in aevo,
Tum quae res inſtet; quid porro deinde ſequatur:
Nec per ſe quemquam tempus ſentire fatendum eſt
Semotum ab rerum motu, placidáque quiete.
Denique Tyndaridem raptam, belloque ſubactas
Trojugenas genteis cum dicunt eſſe, videndum eſt,
Ne forte haec per ſe, cogant nos, eſſe fateri:
Quando ea ſecla hominum, quorum haec eventa fuere,
Irrevocabilis abſtulerit jam praeterita aetas.
Namque aliud rebus, aliud regionibus ipſis
Eventum dici poterit, quodcunque erit actum.
Denique materies ſi rerum nulla fuiſſet,
Nec locus, ac ſpatium, res in quo quaeque geruntur;
Nunquam Tyndaridis formae conflatus amore
Ignis Alexandri Phrygio ſub pectore gliſcens
Clara accendiſſet ſaevi certamina belli:
Nec clam durateus Trojanis Pergama partu
Inflammaſſet equus nocturno Grajugenarum;
Perſpicere ut poſſis res geſtas funditus omneis,
Non ita, uti corpus, per ſe conſtare, nec eſſe:
Nec ratione cluere eadem, qua conſtat inane:
Sed magis ut meritò poſſis eventa vocare
Corporis, atque loci, res in quo quaeque gerantur.
Corpora ſunt porro partim primordia rerum,
Partim concilio quae conſtant principiorum.
Sed quae ſunt rerum primordia, nulla poteſt vis
Stringere; nam ſolido vincunt ea corpore demum:
Et ſi difficile eſſe videtur credere quicquam
In rebus ſolido reperiri corpore poſſe;
Tranſit enim fulmen coeli per ſepta domorum,
Clamor ut, ac voces: ferrum candeſcit in igne:

Diſſiliuntque fero ferventia ſaxa vapore:
Conlabeſactatus rigor auri ſolvitur aeſtu:
Tum glacies aëris flamma devicta liqueſcit:
Permanat calor argentum, penetraleque frigus,
Quando utrumque, manu retinentes pocula ritè,
Senſimus infuſo lympharum rore ſupernè:
Uſque adeo in rebus ſolidi nihil eſſe videtur.
Sed quia vera tamen ratio, naturaque rerum
Cogit, ades, paucis dum verſibus expediamus,
Eſſe ea, quae ſolido atque aeterno corpore conſtent,
Semina quae rerum, primordiaque eſſe docemus:
Unde omnis rerum nunc conſtet ſumma creata.
Principio quoniam duplex natura duarum
Diſſimilis rerum longè conſtare reperta eſt.
Corporis atque loci, res in quo quaeque geruntur;
Eſſe utramque ſibi per ſe, puramque neceſſe eſt:
Nam quâcunque vacat ſpatium, quod inane vocamus;
Corpus eâ non eſt: quâ porro cunque tenet ſe
Corpus, eâ vacuum nequaquam conſtat inane.
Sunt igitur ſolida, ac ſine inani corpora prima.
Praeterea quoniam genitis in rebus inane eſt,
Materiem circum ſolidam conſtare neceſſe eſt:
Nec res ulla poteſt vera ratione probari
Corpore inane ſuo celare, atque intus habere;
Si non, quod cohibet, ſolidum conſtare relinquas.
Id porro nihil eſſe poteſt, niſi materiaï
Concilium, quod inane queat rerum cohibere.
Materies igitur ſolido quae corpore conſtat,
Eſſe aeterna poteſt, cum caetera diſſolvantur.
Tum porro ſi nil eſſet, quod inane vacaret,
Omne foret ſolidum; niſi contra corpora caeca
Eſſent, quae loca complerent, quaecunque tenerent:
Omne, quod eſt, ſpatium vacuum conſtaret inane.
Alternis igitur nimirum corpus inani
Diſtinctum eſt, quoniam nec plenum naviter extat;
Nec porro vacuum: ſunt ergo corpora caeca,

Quae ſpatium pleno poſſint diſtinguere inane.
Haec neque diſſolvi plagis extrinſecùs icta
Poſſunt: nec porro penitus penetrata retexi;
Nec ratione queunt alia tentata labare:
Id quod jam ſupera tibi paullo oſtendimus antè.
Nam neque conlidi ſine inani poſſe videtur
Quicquam, nec frangi, nec findi in bina ſecando:
Nec capere humorem, neque item manabile frigus,
Nec penetralem ignem, quibus omnia conficiuntur.
Et quàm quaeque magis cohibet res intus inane,
Tam magis his rebus penitùs tentata labaſcit.
Ergo, ſi ſolida, ac ſine inani corpora prima
Sunt, ita uti docui, ſint haec aeterna neceſſe eſt.
Praeterea, niſi materies aeterna fuiſſet,
Antehac ad nihilum penitus res quaeque rediſſent;
De nihiloque renata forent quaecunque videmus.
At quoniam ſupera docui nil poſſe creari
De nihilo, neque quod genitum eſt ad nil revocari:
Eſſe immortali primordia corpore debent,
Diſſolvi quo quaeque ſupremo tempore poſſint;
Materies ut ſuppeditet rebus reparandis.
Sunt igitur ſolida primordia ſimplicitate,
Nec ratione queunt alia ſervata per aevum
Ex infinito jam tempore res reparare.
Denique, ſi nullam finem natura paraſſet
Frangendis rebus, jam corpora materiaï
Uſque redacta forent, aevo frangente priore,
Ut nihil ex illis a certo tempore poſſet
Conceptum, ſummum aetatis pervadere florem:
Nam quidvis citiùs diſſolvi poſſe videmus,
Quam rurſus refici. quapropter longa diei
Infinitae aetas anteacti temporis omnis
Quod fregiſſet adhuc, diſturbans, diſſolvenſque,
Id nunquam reliquo reparari tempore poſſet:
At nunc nimirum frangendi reddita finis
Certa manet: quoniam refici rem quamque videmus,

Et finita ſimul generatim tempora rebus
Stare, quibus poſſint aevi contingere florem.
Huc accedit, uti ſolidiſſima materiaï
Corpora cum conſtant, poſſint tamen omnia reddi
Mollia, quae fiant, aër, aqua, terra, vapores,
Quo pacto fiant, et qua vi cunque genantur,
Admiſtum quoniam ſimul eſt in rebus inane.
At contra, ſi mollia ſint primordia rerum,
Unde queant validi ſilices, ferrumque creari,
Non poterit ratio reddi. nam funditus omnis
Principio fundamenti natura carebit.
Sunt igitur ſolida pollentia ſimplicitate,
Quorum condenſo magis omnia conciliatu
Arctari poſſunt, validaſque oſtendere vireis.
Denique jam quoniam generatim reddita finis
Creſcendi rebus conſtat, vitamque tuendi,
Et quid quaeque queant per foedera naturaï,
Quid porro nequeant, ſancitum quandoquidem exſtat;
Nec commutatur quicquam, quin omnia conſtant
Uſque adeo, variae volucres ut in ordine cunctae
Oſtendant maculas generaleis corpori ineſſe:
Immutabile materiae quoque corpus habere
Debent nimirum. nam ſi primordia rerum
Commutari aliqua poſſent ratione revicta,
Incertum quoque jam conſtet, quid poſſit oriri,
Quid nequeat; finita poteſtas denique quoïque
Quanam ſit ratione, atque altè terminus haereat;
Nec toties poſſent generatim ſaecla referre
Naturam, motus, victum, moreſque parentum.
Tum porro, quoniam extremum cujuſque cacumen
Corporis eſt aliquod, noſtri quod cernere ſenſus
Jam nequeunt, id nimirum ſine partibus exſtat,
Et minima conſtat natura; nec fuit unquam
Per ſe ſecretum, neque poſthac eſſe valebit;
Alterius quoniam eſt ipſum pars, primaque, et ima:
Inde aliae, atque aliae ſimiles ex ordine partes

Agmine condenſo naturam corporis explent.
Quae quoniam per ſe nequeunt conſtare, neceſſe eſt
Haerere, ut nequeant ulla ratione revelli.
Sunt igitur ſolida primordia ſimplicitate;
Quae minimis ſtipata cohaerent partibus arctè.
Non ex ullorum conventu conciliata,
Sed magis aeterna pollentia ſimplicitate:
Unde neque avelli quicquam, neque diminui jam
Concedit natura reſervans ſemina rebus.
Praeterea, niſi erit minimum, parviſſima quaeque
Corpora conſtabunt ex partibus infinitis;
Quippe ubi dimidiae partis pars ſemper habebit
Dimidiam partem, nec res perfiniet ulla:
Ergò rerum inter ſummam, minimamque quid eſcit?
Non erit ut diſtent: nam quamvis funditus omnis
Summa ſit infinita, tamen parviſſima quae ſunt,
Ex infinitis conſtabunt partibus aequè.
Quoi quoniam ratio reclamat vera, negatque
Credere poſſe animum, victus fateare neceſſe 'ſt,
Eſſe ea quae nullis jam praedita partibus exſtent,
Et minima conſtent natura. quae quoniam ſunt,
Illa quoque eſſe tibi ſolida, atque aeterna fatendum.
Denique ni minimas in parteis cuncta reſolvi
Cogere conſuêſſet rerum natura creatrix,
Jam nihil ex illis eadem reparare valeret:
Propterea quia, quae multis ſunt partibus aucta,
Non poſſunt ea, quae debet genitalis habere
Materies, varios connexus, pondera, plagas,
Concurſus, motus, per quae res quaeque geruntur.
Porro, ſi nulla eſt frangendis reddita finis
Corporibus, tamen ex aeterno tempore quaedam
Nunc etiam ſuperare neceſſe eſt corpora rebus,
Quae nondum clueant ullo tentata periclo:
At quoniam fragili natura praedita conſtant,
Diſcrepat aeternum tempus potuiſſe manere
Innumerabilibus plagis vexata per aevum.

Quapropter qui materiem rerum eſſe putârunt
Ignem, atque ex igni ſummam conſiſtere ſolo,
Magnopere a vera lapſi ratione videntur.
Heraclitus init quorum dux praelia primus,
Clarus ob obſcuram linguam magis inter inaneis,
Quàmde graveis inter Graïos, qui vera requirunt.
Omnia enim ſtolidi magis admirantur, amantque,
Inverſis quae ſub verbis latitantia cernunt:
Veraque conſtituunt, quae bellè tangere poſſunt
Aureis, et lepido quae ſunt fucata ſonore.
Nam cur tam variae res poſſent eſſe, requiro,
Ex vero ſi ſunt igni, puroque creatae.
Nil prodeſſet enim calidum denſerier ignem,
Nec rarefieri, ſi partes ignis eandem
Naturam, quam totus habet ſuper ignis, haberent.
Acrior ardor enim conductis partibus eſſet:
Languidior porro disjectis, diſque ſupatis.
Amplius hoc fieri nihil eſt, quod poſſe rearis
Talibus in cauſis, nedum variantia rerum
Tanta queat denſis rariſque ex ignibus eſſe.
Atque hi ſi faciant, admiſtum rebus inane;
Denſeri poterunt ignes, rarique relinqui:
Sed, quia multa ſibi cernunt contraria, muſſant,
Et fugitant in rebus inane relinquere purum, et,
Ardua dum metuunt, amittunt vera viaï:
Nec rurſum cernunt exempto rebus inani,
Omnia denſeri, fierique ex omnibus unum
Corpus, nil ab ſe quod poſſit mittere raptim,
Aeſtifer ignis uti lumen jacit, atque vaporem:
Ut videas non e ſtipatis partibus eſſe.
Quod ſi fortè ulla credunt ratione poteſſe
Igneis in coetu ſtingui, mutareque corpus;
Scilicet ex ulla facere id ſi parte reparcent,
Occidet ad nihilum nimirum funditus ardor
Omnis, et ex nihilo fient quaecunque creantur.
Nam quodcunque ſuis mutatum finibus exit,

Continuò hoc mors eſt illius, quod fuit antè;
Proinde aliquid ſuperare neceſſe eſt incolume ollí,
Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes,
De nihiloque renata vireſcat copia rerum.
Nunc igitur, quoniam certiſſima corpora quaedam
Sunt, quae conſervant naturam ſemper eandem,
Quorum abitu, aut aditu, mutatoque ordine, mutant
Naturam res, et convertunt corpora ſeſe;
Scire licet non eſſe haec ignea corpora rerum.
Nil referret enim quaedam decedere, abire,
Atque alia attribui, mutarique ordine quaedam,
Si tamen ardoris naturam cuncta tenerent.
Ignis enim foret omnimodis, quodcunque crearent.
Verùm, ut opinor, ita eſt: ſunt quaedam corpora, quorum
Concurſus, motus, ordo, poſitura, figurae,
Efficiunt ignes, mutatoque ordine mutant
Naturam; neque ſunt igni ſimulata, neque ullae
Praeterea reji, quae corpora mittere poſſit
Senſibus, et noſtros adjectu tangere tactus.
Dicere porro ignem res omneis eſſe, neque ullam
Rem veram in numero rerum conſtare, niſi ignem,
Quod facit hic idem, perdelirum eſſe videtur.
Nam contra ſenſus ab ſenſibus ipſe repugnat:
Et labefactat eos, unde omnia credita pendent:
Unde hic cognitus eſt ipſi, quem nominat ignem.
Credit enim ſenſus ignem cognoſcere verè,
Caetera non credit, nihilò quae clara minùs ſunt:
Quod mihi cum vanum, tum delirum eſſe videtur.
Quò referemus enim? quid nobis certius ipſis
Senſibus eſſe poteſt, quo vera ac falſa notemus?
Praeterea, quare quiſquam magis omnia tollat,
Et velit ardoris naturam linquere ſolam,
Quam neget eſſe ignis, ſummam tamen eſſe relinquat?
Aequa videtur enim dementia dicere utrumque.
Quapropter qui materiem rerum eſſe putârunt
Ignem, atque ex igni ſummam conſiſtere poſſe:

Et qui principium gignundis aëra rebus
Conſtituêre: aut humorem quicunque putârunt
Fingere res ipſum per ſe: terramve creare
Omnia, et in rerum naturas vertier omneis:
Magnopere a vero longeque erráſſe videntur.
Adde etiam qui conduplicant primordia rerum,
Aëra jungentes igni, terramque liquori:
Et qui quatuor ex rebus poſſe omnia rentur,
Ex igni, terra, atque anima procreſcere, et imbri:
Quorum Acragantinus cumprimis Empedocles eſt:
Inſula quem triquetris terrarum geſſit in oris:
Quam fluitans circum magnis amfractibus aequor
Ionium glaucis aſpergit virus ab undis:
Anguſtoque fretu rapidum mare dividit undis
Italiae terraï oras à finibus ejus:
Hic eſt vaſta Charybdis, et hic Aetnaea minantur
Murmura flammarum rurſum ſe conligere iras,
Faucibus eruptos iterum ut vis evomat igneis;
Ad coelumque ferat flammaï fulgura rurſum:
Quae cùm magna modis multis miranda videtur
Gentibus humanis regio, viſendaque fertur,
Rebus opima bonis, multa munita virûm vi:
Nil tamen hoc habuiſſe viro praeclarius in ſe,
Nec ſanctum magis, et mirum, carumque videtur.
Carmina quin etiam divini pectoris ejus
Vociferantur, et exponunt praeclara reperta;
Ut vix humana videatur ſtirpe creatus.
Hic tamen, et ſupera quos diximus, inferiores
Partibus egregiè multis, multoque minores,
Quanquam multa benè, ac divinitùs invenientes
Ex adyto tanquam cordis reſponſa dedêre
Sanctiùs, et multò certa ratione magis, quam
Pythia, quae tripode ex Phoebi, lauroque profatur;
Principiis tamen in rerum fecêre ruinas,
Et graviter magni magno cecidere ibi caſu:
Primum, quod motus, exempto rebus inani,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Conſtituunt, et res molleis, raraſque relinquunt,
Aëra, ſolem, ignem, terras, animalia, fruges:
Nec tamen admiſcent in eorum corpus inane.
Deinde quod omnino finem non eſſe ſecandis
Corporibus faciunt, neque pauſam ſtare fragori;
Nec prorſum in rebus minimum conſiſtere quicquam:
Cum videamus id extremum cujuſque cacumen
Eſſe quod ad ſenſus noſtros minimum eſſe videtur:
Conjicere ut poſſis ex hoc, quod cernere non quis,
Extremum quod habent, minimum conſiſtere rebus.
Huc accedit item, quòd jam primordia rerum
Mollia conſtituunt, quae nos nativa videmus
Eſſe, et mortali cum corpore funditus; atqui
Debeat ad nihilum jam rerum ſumma reverti,
De nihiloque renata vireſcere copia rerum:
Quorum utrumque quid à vero jam diſtet, habebas.
Deinde inimica modis multis ſunt, atque venena
Ipſa ſibi inter ſe; quare aut congreſſa peribunt,
Aut ita diffugient, ut tempeſtate coorta,
Fulmina diffugere, atque imbreis ventoſque videmus.
Denique quatuor ex rebus ſi cuncta creantur,
Atque in eas rurſum res omnia diſſolvuntur,
Quî magis illa queunt rerum primordia dici,
Quam contra res illorum, retroque putari?
Alternis gignuntur enim, mutantque colorem,
Et totam inter ſe naturam tempore ab omni:
Sin ita forte putas, ignis, terraeque coire
Corpus, et aërias auras, roremque liquorum,
Nil in concilio naturam ut mutet eorum:
Nulla tibi ex illis poterit res eſſe creata,
Non animans, non exanimo quid corpore, ut arbos:
Quippe ſuam quidque in coetu variantis acervi
Naturam oſtendet, miſtuſque videbitur aër
Cum terra ſimul, atque ardor cum rore manere:
At primordia gignundis in rebus oportet
Naturam clandeſtinam, coecamque adhibere,

Emineat nequid, quod contra pugnet, et obſtet,
Quò minùs eſſe queat propriè, quodcunque creatur.
Quin etiam repetunt à coelo, atque ignibus ejus,
Et primùm faciunt ignem ſe vertere in auras
Aëris: hinc imbrem gigni, terramque creari
Ex imbri, retroque a terra cuncta reverti,
Humorem primum, poſt aëra, deinde calorem:
Nec ceſſare haec inter ſe mutare, meare
De coelo ad terram, de terra ad ſidera mundi:
Quod facere haud ullo debent primordia pacto.
Immutabile enim quiddam ſuperare neceſſe eſt;
Ne res ad nihilum redigantur funditus omnes.
Nam quodcunque ſuis mutatum finibus exit,
Continuò hoc mors eſt illius, quod fuit antè.
Quapropter, quoniam quae paullo diximus antè,
In commutatum veniunt, conſtare neceſſe eſt
Ex aliis ea, quae nequeant convertier unquam:
Ne tibi res redeant ad nihilum funditus omnes.
Quin potiùs tali natura praedita quaedam
Corpora conſtituas, ignem ſi forte creârint,
Poſſe eadem demptis paucis, paucisque tributis,
Ordine mutato, et motu, facere aëris auras:
Sic alias aliis rebus mutarier omneis.
At manifeſta palam res indicat, inquis, in auras
Aëris è terra res omneis creſcere, alique;
Et niſi tempeſtas indulget tempore fauſto,
Imbribus, et tabe nimborum arbuſta vacillant,
Solque ſua pro parte fovet, tribuitque calorem:
Creſcere non poſſunt fruges, arbuſta, animantes.
Scilicet: et niſi nos cibus aridus, et tener humor
Adjuvet, amiſſo jam corpore, vita quoque omnis
Omnibus è nervis atque oſſibus exſolvatur:
Adjutamur enim dubio procul, atque alimur nos
Certis ab rebus, certis aliae atque aliae res.
Nimirum quia multa modis communia multis
Multarum rerum in rebus primordia miſta

Sunt, ideo variis variae res rebus aluntur.
Atque eadem magni refert primordia ſaepe
Cum quibus, et quali poſitura contineantur:
Et quos inter ſe dent motus, accipiantque.
Namque eadem coelum, mare, terras, flumina, ſolem
Conſtituunt; eadem fruges, arbuſta, animanteis:
Verùm aliis, alioque modo commiſta moventur.
Quin etiam paſſim noſtris in verſibus ipſis
Multa elementa vides multis communía verbis:
Cum tamen inter ſe verſus, ac verba neceſſe eſt
Confiteare et re, et ſonitu diſtare ſonanti:
Tantum elementa queunt permutato ordine ſolo:
At rerum quae ſunt primordia, plura adhibere
Poſſunt, unde queant variae res quaeque creari.
Nunc et Anaxagorae ſcrutemur homoeomeriam,
Quam Graeci memorant, nec noſtra dicere lingua
Concedit nobis patrii ſermonis egeſtas:
Sed tamen ipſam rem facile eſt exponere verbis,
Principium rerum quam dicit homoeomeriam:
Oſſa videlicet è pauxillis atque minutis
Oſſibus: ſic et de pauxillis atque minutis
Viſceribus viſcus gigni; ſanguenque creari,
Sanguinis inter ſe multis coëuntibus guttis:
Ex aurique putat micis conſiſtere poſſe
Aurum: et de terris terram concreſcere parvis:
Ignibus ex ignem: humorem ex humoribus eſſe:
Caetera conſimili fingit ratione, putatque.
Nec tamen eſſe ulla parte idem in rebus inane
Concedit, neque corporibus finem eſſe ſecandis:
Quare in utraque mihi pariter ratione videtur
Errare, atque illi, ſupera quos diximus ante.
Adde quod imbecilla nimis primordia fingit,
Si primordia ſunt, ſimili quae praedita conſtant
Natura, atque ipſae res ſunt; aequeque laborant,
Et pereunt, neque ab exitio res ulla refraenat:
Nam quid in oppreſſu valido durabit eorum,

Ut mortem effugiat lethi ſub dentibus ipſis?
Ignis? an humor? an aura? quid horum? ſanguen? an oſſa?
Nil, ut opinor, ubi ex aequo res funditus omnis
Tam mortalis erit, quàm quae manifeſta videmus
Ex oculis noſtris aliqua vi victa perire.
At neque recidere ad nihilum res poſſe, neque autem
Creſcere de nihilo, teſtor res ante probatas.
Praeterea quoniam cibus auget corpus, alitque:
Scire licet, nobis venas, et ſanguen, et oſſa,
Et nervos alienigenis ex partibus eſſe:
Sive cibos omneis commiſto corpore dicent
Eſſe, et habere in ſe nervorum corpora parva,
Oſſaque, et omnino venas, parteiſque cruoris;
Fiet, uti cibus omnis et aridus, et liquor ipſe,
Ex alienigenis rebus conſtare putetur,
Oſſibus, et nervis, veniſque, et ſanguine miſto.
Praeterea quaecunque è terra corpora creſcunt:
Si ſunt in terris, terras conſtare neceſſe eſt
Ex alienigenis, quae terris exoriuntur.
Transfer item, totidem verbis utare licebit:
In lignis ſi flamma latet, fumuſque, ciniſque:
Ex alienigenis conſiſtant ligna neceſſe eſt,
Linquitur hic tenuis latitandi copia quaedam:
Id quod Anaxagoras ſibi ſumit, ut omnibus omneis
Res putet immiſtas rebus latitare: ſed illud
Apparere unum, cujus ſint pluria miſta,
Et magis in promptu, primaque in fronte locata:
Quod tamen à vera longe ratione repulſum eſt.
Conveniebat enim fruges quoque ſaepe minutas,
Robore cum ſaxi franguntur, mittere ſignum
Sanguinis, aut aliûm noſtro quae corpore aluntur:
Cum lapidi lapidem terimus, manare cruorem.
Conſimili ratione herbas quoque ſaepe decebat,
Et laticis dulceis guttas, ſimilique ſapore
Mittere, lanigerae quali ſunt ubera lactis:
Scilicet et glebis terrarum ſaepe friatis

Herbarum genera, et fruges, frondeiſque videri
Diſpertita, atque in terris latitare minutè:
Poſtremò, in lignis cinerem fumumque videri,
Cum praefracta forent, igneiſque latere minutos.
Quorum nil fieri quoniam manifeſta docet res,
Scire licet non eſſe in rebus res ita miſtas:
Verum ſemina multimodis immiſta latere
Multarum rerum in rebus communia debent.
At ſaepe in magnis fit montibus, inquis, ut altis
Arboribus vicina cacumina ſumma terantur
Inter ſe, validis facere id cogentibus Auſtris,
Donec fulſerunt flammae fulgore coorto:
Scilicet: et non eſt lignis tamen inſitus ignis,
Verùm ſemina ſunt ardoris multa, terendo
Quae cum confluxere, creant incendia ſylvis.
Quòd ſi tanta foret ſylvis abſcondita flamma,
Non poſſent ullum tempus celarier ignes:
Conficerent vulgò ſylvas, arbuſta cremarent.
Jamne vides igitur, paullo quod diximus ante,
Permagni referre eadem primordia ſaepe
Cum quibus, et quali poſitura contineantur,
Et quos inter ſe dent motus, accipiantque;
Atque eadem paullo inter ſe mutata creare
Igneis è lignis, quo pacto verba quoque ipſa
Inter ſe paullo mutatis ſunt elementis,
Cum ligna, atque ignes diſtincta voce notemus?
Denique jam quaecunque in rebus cernis apertis,
Si fieri non poſſe putas, quin materiaï
Corpora conſimili natura praedita fingas,
Hac ratione tibi pereunt primordia rerum:
Fiet uti riſu tremulo concuſſa cachinnent,
Et lacrymis ſalſis humectent ora, genaſque.
Nunc age, quod ſupereſt, cognoſce, et clarius audi.
Nec me animi fallit quam ſint obſcura, ſed acri
Percuſſit thyrſo laudis ſpes magna meum cor,
Et ſimul incuſſit ſuavem mî in pectus amorem

Muſarum : quo nunc inſtinctus, mente vigenti
Avia Pieridum peragro loca, nullius ante
Trita ſolo : juvat integros accedere fonteis,
Atque haurire : juvatque novos decerpere flores :
Inſignemque meo capiti petere inde coronam,
Unde prius nulli velarint tempora muſae :
Primùm quod magnis doceo de rebus, et arctis
Relligionum animos nodis exſolvere pergo :
Deinde quod obſcura de re tam lucida pango
Carmina, muſaeo contingens cuncta lepore,
Id quoque enim non ab nulla ratione videtur :
Sed veluti pueris abſinthia tetra medentes
Cum dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci flavoque liquore,
Ut puerorum aetas improvida ludificetur
Labrorum tenus, interea perpotet amarum
Abſinthi laticem, deceptaque non capiatur,
Sed potiùs tali facto recreata valeſcat :
Sic ego nunc, quoniam haec ratio plerumque videtur
Triſtior eſſe, quibus non eſt tractata, retroque
Volgus abhorret ab hac, volui tibi ſuaviloquenti
Carmine Pierio rationem exponere noſtram,
Et quaſi muſaeo dulci contingere melle,
Si tibi fortè animum tali ratione tenere
Verſibus in noſtris poſſem, dum perſpicis omnem
Naturam rerum, qua conſtet compta figura.
Sed quoniam docui, ſolidiſſima materiaï
Corpora perpetuò volitare invicta per aevum,
Nunc age ſummaï ecquaenam ſit finis eorum,
Necne ſit, evolvamus : item, quod inane repertum eſt,
Seu locus, ac ſpatium, res in quo quaeque genantur,
Pervideamus utrum finitum funditus omne
Conſtet, an immenſum pateat vel aduſque profundum.
Omne quod eſt, igitur, nulla regione viarum
Finitum eſt : namque extremum debebat habere.
Extremum porro nullius poſſe videtur

Eſſe, niſi ultra ſit quod finiat, ut videatur,
Quò non longius haec ſenſus natura ſequatur.
Nunc extra ſummam quoniam nihil eſſe fatendum eſt,
Non habet extremum : caret ergo fine, modoque :
Nec refert quibus aſſiſtas regionibus ejus,
Uſque adeo quem quiſque locum poſſidit, in omneis
Tantundem parteis infinitum omne relinquit.
Praeterea, ſi jam finitum conſtituatur
Omne quod eſt ſpatium, ſi quis procurrat ad oras
Ultimus extremas, jaciatque volatile telum,
Id validis utrùm contortum viribus ire
Quò fuerit miſſum mavis, longeque volare,
An prohibere aliquid cenſes, obſtareque poſſe?
Alterutrum fatearis enim, ſumaſque neceſſe eſt,
Quorum utrumque tibi effugium praecludit, et omne
Cogit ut exempta concedis fine patere.
Nam ſive eſt aliquid, quod prohibeat, officiatque
Quò minùs quo miſſum eſt veniat, finique locet ſe,
Sive foras fertur, non eſt ea finis profecto.
Hoc pacto ſequar, atque oras ubicunque locâris
Extremas, quaeram quid telo denique fiat.
Fiet uti nuſquam poſſit conſiſtere finis:
Effugiumque fugae prolatet copia ſemper.
Praeterea ſpatium ſummaï totius omne
Undique ſi incluſum certis conſiſteret oris,
Finitumque foret, jam copia materiaï
Undique ponderibus ſolidis conflûxet ad imum;
Nec res ulla geni ſub coeli tegmine poſſet:
Nec foret omnino coelum, neque lumina ſolis:
Quippe ubi materies omnis cumulata jaceret
Ex infinito jam tempore ſubſidendo.
At nunc nimirum requies data principiorum
Corporibus nulla eſt: quia nil eſt funditus imum,
Quò quaſi confluere, et ſedes ubi ponere poſſint;
Semper et aſſiduo motu res quaeque genuntur
Partibus in cunctis, aeternaque ſuppeditantur

Ex infinito cita corpora materiaï.
Poſtremò ante oculos rem res finire videtur,
Aër diſſepit colleis, atque aëra montes;
Terra mare, et contra mare terras terminat omneis,
Omne quidem verò nihil eſt quod finiat extra:
Eſt igitur natura loci, ſpatiumque profundi,
Quod neque clara ſuo percurrere flumina curſu
Perpetuo poſſint aevi labentia tractu:
Nec prorſum facere, ut reſtet minus ire, meando:
Uſque adeo paſſim patet ingens copia rebus,
Finibus exemptis in cunctas undique parteis.
Ipſa modum porro ſibi rerum ſumma parare
Ne poſſit, natura tenet: quia corpus inani,
Et quod inane autem eſt, finiri corpore cogit:
Ut ſic alternis infinita omnia reddat.
Aut etiam, alterutrum niſi terminet alterum eorum,
Simplice natura et pateat tantum immoderatum:
Nec mare, nec tellus, nec coeli lucida templa,
Nec mortale genus, nec Divûm corpora ſancta
Exiguum poſſent horaï ſiſtere tempus.
Nam diſpulſa ſuo de coetu materiaï
Copia ferretur magnum per inane ſoluta.
Sive adeo potiùs nunquam concreta creâſſet
Ullam rem, quoniam cogi disjecta nequiſſet.
Nam certè neque conſilio primordia rerum
Ordine ſe quaeque, atque ſagaci mente locârunt;
Nec quos quaeque darent motus pepigere profecto:
Sed quia multimodis, multis, mutata, per omne
Ex infinito vexantur percita plagis,
Omne genus motus, et coetus experiundo,
Tandem deveniunt in taleis diſpoſituras,
Qualibus haec rebus conſiſtit ſumma creata:
Et multos etiam magnos ſervata per annos,
Ut ſemel in motus conjecta eſt convenienteis,
Efficit, ut largis avidum mare fluminis undis
Integrent amnes, et ſolis terra vapore

Fota novet foetus, ſummiſſaque gens animantum
Floreat, et vivant labentes aetheris ignes.
Quod nullo facerent pacto, niſi materiaï
Ex infinito ſuboriri copia poſſet,
Unde amiſſa ſolent reparari in tempore quoque.
Nam veluti privata cibo natura animantum
Diffluit amittens corpus, ſic omnia debent
Diſſolvi, ſimul ac defecit ſuppeditare
Materies recta regione averſa viaï.
Nec plagae poſſent extrinſecùs undique ſummam
Conſervare omnem, quaecunque eſt conciliata.
Cudere enim crebrò poſſunt, partemque morari,
Dum veniant aliae, ac ſuppleri ſumma queatur.
Interdum reſilire tamen coguntur, et unà
Principiis rerum ſpatium, tempuſque fugaï
Largiri, ut poſſint a coetu libera ferri.
Quare etiam atque etiam ſuboriri multa neceſſe eſt.
Et tamen ut plagae quoque poſſint ſuppetere ipſae,
Infinita opus eſt vis undique materiaï.
Illud in his rebus longe fuge credere, Memmi,
In medium ſummae (quod dicunt) omnia niti,
Atque ideo mundi naturam ſtare ſine ullis
Ictibus externis, neque quòquam poſſe reſolvi
Summa atque ima, quod in medium ſint omnia nixa,
(Ipſum ſi quicquam poſſe in ſe ſiſtere credis:
Et quae pondera ſunt ſub terris omnia ſurſum
Nitier, in terraque retrò requieſcere póſta:
Ut per aquas quae nunc rerum ſimulacra videmus:)
Et ſimili ratione animalia ſubtus vagari
Contendunt, neque poſſe e terris in loca coeli
Recidere inferiora magis, quam corpora noſtra
Sponte ſua poſſint in coeli templa volare:
Illi cum videant ſolem, nos ſidera noctis
Cernere, et alternis nobiſcum tempora coeli
Dividere, et nocteis parileis agitare, dieſque.
Sed vanus ſtolidis haec omnia finxerit error,

Amplexi quod habent perverſè prima viaï.
Nam medium nihil eſſe poteſt, ubi inane, locuſque
Infinita: neque omnino, ſi jam medium ſit,
Poſſit ibi quicquam hac potiùs conſiſtere cauſa,
Quàm quavis alia longè regione manere.
Omnis enim locus, ac ſpatium, quod inane vocamus,
Per medium, per non medium concedat oportet
Aequis ponderibus, motus quàcunque feruntur.
Nec quiſquam locus eſt, quo corpora cum venêre,
Ponderis amiſſa vi poſſint ſtare in inani:
Nec quod inane autem eſt, illis ſubſiſtere debet,
Quin, ſua quod natura petit, concedere pergat.
Haud igitur poſſunt tali ratione teneri
Res in concilio, medii cuppedine victae:
Praeterea quoque jam non omnia corpora fingunt
In medium niti, ſed terrarum, atque liquorum,
Humorem ponti, magniſque e montibus undas,
Et quaſi terreno quae corpore contineantur:
At contrà tenues exponunt aëris auras,
Et calidos ſimul a medio differrier igneis,
Atque ideo totum circumtremere aethera ſignis,
Et ſolis flammam per coeli caerula paſci,
Quod calor à medio fugiens ibi colligat igneis.
(Quippe etiam veſci e terra mortalia ſaecla:
Nec prorſum arboribus ſummos frundeſcere ramos
Poſſe, niſi a terris paullatim cuique cibatum
Terra det) at ſuprà circum tegere omnia coelum;
Ne volucrum ritu flammarum, moenia mundi
Diffugiant ſubito magnum per inane ſoluta,
Et ne caetera conſimili ratione ſequantur:
Neve ruant coeli tonitralia templa ſupernè,
Terraque ſe pedibus raptim ſubducat, et omnes
Inter permiſtas terrae, coelique ruinas
Corpora ſolventes, abeant per inane profundum,
Temporis ut puncto nihil exſtet relliquiarum,
Deſertum praeter ſpatium, et primordia caeca.

Nam quacunque priùs de parti corpora ceſſe
Conſtitues, haec rebus erit pars janua lethi:
Hac ſe turba foras dabit omnis materiaï.
Haec ſi pernoſces parva perfunctus opella,
(Namque alid ex alio clareſcet,) non tibi caeca
Nox iter eripiet, quin ultima naturaï
Pervideas, ita res accendent lumina rebus.

LIBER SECUNDUS.

SUAVE, mari magno turbantibus aequora ventis,
E terra magnum alterius ſpectare laborem;
Non quia vexari quemquam eſt jucunda voluptas,
Sed, quibus ipſe malis careas, quia cernere ſuave eſt.
Suave etiam belli certamina magna tueri
Per campos inſtructa tua ſine parte pericli;
Sed nil dulcius eſt, benè quàm munita tenere
Edita doctrina ſapientum templa ſerena;
Deſpicere unde queas alios, paſſimque videre
Errare, atque viam palanteis quaerere vitae,
Certare ingenio, contendere nobilitate,
Nocteis atque dies niti praeſtante labore
Ad ſummas emergere opes, rerumque potiri:
O miſeras hominum menteis! ô pectora caeca!
Qualibus in tenebris vitae, quantiſque periclis
Degitur hoc aevi, quodcunque eſt! nonne videre
Nil aliud ſibi naturam latrare, niſi ut, cùm
Corpore ſejunctus dolor abſit, mente fruatur
Jucundo ſenſu, cura ſemota, metuque!
Ergo corpoream ad naturam pauca videmus
Eſſe opus omninò, quae demant quemque dolorem,
Delicias quoque uti multas ſubſternere poſſint,
Gratius interdum neque natura ipſa requirit.
Si non aurea ſunt juvenum ſimulacra per aedeis
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis ut ſuppeditentur,
Nec domus argento fulget, auroque renidet;
Nec citharis reboant laqueata aurataque templa:
Attamen inter ſe proſtrati in gramine molli
Propter aquae rivum, ſub ramis arboris altae,
Non magnis opibus jucundè corpora curant:
Praeſertim cum tempeſtas arridet, et anni

Tempora conſpergunt viridanteis floribus herbas,
Nec calidae citiùs decedunt corpore febres,
Textilibus ſi in picturis, oſtroque rubenti
Jactaris, quam ſi plebeia in veſte cubandum eſt:
Quapropter quoniam nil noſtro in corpore gazae
Proficiunt, neque nobilitas, neque gloria regni:
Quod ſupereſt, animo quoque nil prodeſſe putandum:
Si non forte tuas legiones per loca campi
Fervere cum videas belli ſimulacra cienteis:
Fervere cum videas claſſem, latèque vagari,
His tibi tum rebus timefactae relligiones
Effugiunt animo pavidae, mortiſque timores:
Tum vacuum pectus linquunt, curaque ſolutum.
Quod ſi ridicula haec, ludibriaque eſſe videmus,
Re veraque metus hominum, curaeque ſequaces,
Nec metuunt ſonitus armorum, nec fera tela:
Audacterque inter reges, rerumque potenteis
Verſantur, neque fulgorem reverentur ab auro,
Nec clarum veſtis ſplendorem purpureaï:
Quid dubitas, quin omne ſit hoc rationis egeſtas
Omnis cùm in tenebris praeſertim vita laboret?
Nam veluti pueri trepidant, atque omnia caecis
In tenebris metuunt: ſic nos in luce timemus
Interdum nihilo quae ſunt metuenda magis, quàm
Quae pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebraſque neceſſe eſt
Non radii ſolis, neque lucida tela diei
Diſcutiant, ſed naturae ſpecies, ratioque.
Nunc age, quo motu genitalia materiaï
Corpora res varias gignant, genitaſque reſolvant,
Et qua vi facere id cogantur, quaeve ſit ollis
Reddita mobilitas magnum per inane meandi,
Expediam: tu te dictis praebere memento.
Nam certè non inter ſe ſtipata cohaeret
Materies, quoniam minui rem quamque videmus,
Et quaſi longinquo fluere omnia cernimus aevo;

Ex oculiſque vetuſtatem ſubducere noſtris:
Cum tamen incolumis videatur ſumma manere,
Propterea quia, quae decedunt corpora cuique,
Unde abeunt, minuunt: quo venêre, augmine donant:
Illa ſeneſcere, at haec contra floreſcere cogunt.
Nec remorantur ibi: ſic rerum ſumma novatur
Semper, et inter ſe mortales mutua vivunt.
Augeſcunt aliae gentes, aliae minuuntur:
Inque brevi ſpatio mutantur ſaecla animantum:
Et, quaſi curſores, vitaï lampada tradunt.
Si ceſſare putas rerum primordia poſſe,
Ceſſandoque novos rerum progignere motus:
Avius à vera longè ratione vagaris.
Nam, quoniam per inane vagantur, cuncta neceſſe eſt
Aut gravitate ſua ferri primordia rerum,
Aut ictu forte alterius: nam cita ſupernè
Obvia cum flixêre, fit, ut diverſa repente
Diſſiliant: neque enim mirum, duriſſima quae ſint,
Ponderibus ſolidis, neque quicquam à tergis obſtet,
Et quo jactari magis omnia materiaï
Corpora pervideas, reminiſcere totius imum
Nil eſſe in ſumma; neque habere ubi corpora prima
Conſiſtant: quoniam ſpatium ſine fine, modoque eſt:
Immenſumque patere in cunctas undique parteis,
Pluribus oſtendi, et certa ratione probatum eſt.
Quod quoniam conſtat, nimirum nulla quies eſt
Reddita corporibus primis per inane profundum:
Sed magis aſſiduo, varioque exercita motu,
Partim intervallis magnis conflicta reſultant:
Pars etiam brevibus ſpatiis nexantur ab ictu.
Et quaecunque magis condenſo conciliatu,
Exiguis intervallis connexa reſultant,
Indupedita ſuis perplexis ipſa figuris;
Haec validas ſaxi radices, et fera ferri
Corpora conſtituunt, et caetera de genere horum
Paucula: quae porro magnum per inane vagantur,

Et cita diſſiliunt longè, longèque recurſant
In magnis intervallis; haec aëra rarum
Sufficiunt nobis, et ſplendida lumina ſolis.
Multaque praeterea magnum per inane vagantur,
Conciliis rerum quae ſunt rejecta, nec uſquam
Conſociare etiam motus potuere recepta:
Cujus, uti memoro, rei ſimulacrum, et imago
Ante oculos ſemper nobis verſatur, et inſtat.
Contemplator enim, cum ſolis lumina cunque
Inſertim fundunt radios per opaca domorum:
Multa minuta modis multis per inane videbis
Corpora miſceri radiorum lumine in ipſo:
Et velut aeterno certamine proelia, pugnaſque
Edere turmatim certantia: nec dare pauſam,
Conciliis, et diſcidiis exercita crebris:
Conjicere ut poſſis ex hoc, primordia rerum,
Quale ſit, in magno jactari ſemper inani,
Duntaxat rerum magnarum parva poteſt res
Exemplare dare, et veſtigia notitiaï.
Hoc etiam magis haec animum te advertere par eſt
Corpora quae in ſolis radiis turbare videntur:
Quod tales turbae motus quoque materiaï
Significant clandeſtinos, caecoſque ſubeſſe.
Multa videbis enim plagis ibi percita caecis
Commutare viam, retròque repulſa reverti
Nunc huc, nunc illuc, in cunctas denique parteis.
Scilicet hic à principiis eſt omnibus error.
Prima moventur enim per ſe primordia rerum;
Inde ea, quae parvo ſunt corpora conciliatu,
Et quaſi proxima ſunt ad vireis principiorum,
Ictibus illorum caecis impulſa cientur:
Ipſaque, quae porro paullo majora, laceſſunt.
Sic a principiis aſcendit motus, et exit
Paullatim noſtros ad ſenſus, ut moveantur
Illa quoque, in ſolis quae lumine cernere quimus;
Nec quibus id faciant plagis apparet apertè.

Nunc, quae mobilitas ſit reddita materiaï
Corporibus, paucis licet hinc cognoſcere, Memmi.
Primum aurora novo cum ſpargit lumine terras,
Et variae volucres nemora avia pervolitantes,
Aëra per tenerum liquidis loca vocibus opplent:
Quam ſubitò ſoleat ſol ortus tempore tali
Conveſtire ſua perfundens omnia luce,
Omnibus in promptu, manifeſtumque eſſe videmus.
At vapor is, quem ſol mittit, lumenque ſerenum,
Non per inane meat vacuum, quò tardiùs ire
Cogitur, aërias quaſi cum diverberet undas:
Nec ſingillatim corpuſcula quaeque vaporis,
Sed complexa meant inter ſe, conque globata.
Quapropter ſimul inter ſe retrahuntur, et extra
Officiuntur, uti cogantur tardiùs ire.
At, quae ſunt ſolida primordia ſimplicitate,
Cum per inane meant vacuum, nec res remoratur
Ulla foris, atque ipſa ſuis e partibus unum,
Unum in quem coepêre locum connixa feruntur:
Debent nimirum praecellere mobilitate,
Et multò citiùs ferri, quàm lumina ſolis:
Multiplexque loci ſpatium tranſcurrere eodem
Tempore, quo ſolis pervolgant fulgura coelum:
Nam neque conſilio debent tardata morari,
Nec perſcrutari primordia ſingula quaeque,
Ut videant, qua quidque geratur cum ratione.
At quidam contra haec, ignari, materiaï
Naturam non poſſe Deûm ſine numine rentur
Tantopere humanis rationibus, ac moderatis
Tempora mutare annorum, frugeſque creare:
Nec jam caetera, mortaleis quae ſuadet adire,
Ipſaque deducit dux vitae Dia Voluptas,
Ut res per Veneris blanditim ſaecla propagent,
Ne genus occidat humanum: quorum omnia cauſa
Conſtituiſſe Deos fingunt, ſed in omnibus rebus
Magnopere à vera lapſi ratione videntur.

Nam quamvis rerum ignorem primordia quae ſint,
Hoc tamen ex ipſis coeli rationibus auſim
Confirmare, aliiſque ex rebus reddere multis,
Nequaquam nobis divinitùs eſſe creatam
Naturam mundi, quae tanta eſt praedita culpa:
Quae tibi poſteriùs, Memmi, faciemus aperta;
Nunc id quod ſupereſt de motibus expediemus.
Nunc locus eſt (ut opinor) in his illud quoque rebus
Confirmare tibi, nullam rem poſſe ſua vi
Corpoream ſurſum ferri, ſurſumque meare.
Ne tibi dent in eo flammarum corpora fraudem:
Surſus enim vorſus gignuntur, et augmina ſumunt:
Et ſurſum nitidae fruges, arbuſtaque creſcunt,
Pondera, quantum in ſe eſt, cum deorſum cuncta ferantur.
Nec cùm ſubſiliunt ignes ad tecta domorum,
Et celeri flamma deguſtant tigna, trabeiſque,
Sponte ſua facere id, ſine vi ſubigente, putandum eſt:
Quod genus, e noſtro cum miſſus corpore ſanguis
Emicat exſultans altè, ſpargitque cruorem.
Nonne vides etiam, quanta vi tigna trabeiſque
Reſpuat humor aquae? nam quam magis merſimus altum
Directa, et magna vi multi preſſimus aegrè;
Tam cupidè ſurſum revomit magis, atque remittit,
Plus ut parte foras emergant, exſiliantque.
Nec tamen haec, quantum eſt in ſe, dubitamus, opinor,
Quin vacuum per inane deorſum cuncta ferantur.
Sic igitur debent flammae quoque poſſe per auras
Aëris expreſſae ſurſum ſuccedere; quanquam
Pondera, quantum in ſe eſt, deorſum deducere pugnent:
Nocturnaſque faces coeli ſublime volanteis
Nonne vides longos flammarum ducere tractus,
In quaſcunque dedit parteis natura meatum?
Non cadere in terram ſtellas, et ſidera cernis?
Sol etiam ſummo de vertice diſſupat omneis
Ardorem in parteis, et lumine conſerit arva:
In terras igitur quoque ſolis vergitur ardor.

Tranſverſoſque volare per imbres fulmina cernis:
Nunc hinc, nunc illinc abrupti nubibus ignes,
Concurſant, cadit in terras vis flammea volgò.
Illud in his quoque te rebus cognoſcere avemus:
Corpora cum deorſum rectum per inane feruntur,
Ponderibus propriis incerto tempore ferme,
Incertiſque locis ſpatio decedere paullùm:
Tantùm quod momen mutatum dicere poſſis.
Quod niſi declinare ſolerent, omnia deorſum,
Imbris uti guttae, caderent per inane profundum:
Nec foret offenſus natus, nec plaga creata
Principiis: ita nil unquam natura creaſſet.
Quòd ſi forte aliquis credit graviora poteſſe
Corpora, quò citiùs rectum per inane feruntur,
Incidere e ſupero levioribus, atque ita plagas
Gignere, quae poſſint genitaleis reddere motus:
Avius à vera longè ratione recedit.
Nam per aquas quaecunque cadunt, atque aëra deorſum:
Haec pro ponderibus caſus celerare neceſſe eſt
Propterea, quia corpus aquae, naturaque tenuis
Aëris haud poſſunt aequè rem quamque morari:
Sed citiùs cedunt gravioribus exſuperata.
At contra nulli de nulla parte, neque ullo
Tempore inane poteſt vacuum ſubſiſtere reij,
Quin, ſua quod natura petit, concedere pergat.
Omnia quapropter debent per inane quietum
Aequè ponderibus non aequis concita ferri.
Haud igitur poterunt levioribus incidere unquam
Ex ſupero graviora, neque ictus gignere per ſe,
Qui varient motus, per quos natura genat res.
Quare etiam atque etiam paullùm clinare neceſſe eſt
Corpora, nec plùs quàm minimùm, ne fingere motus
Obliquos videamur, et id res vera refutet.
Namque hoc in promptu, manifeſtumque eſſe videmus:
Pondera, quantum in ſe eſt, non poſſe obliqua meare,
Ex ſupero cum praecipitant, quod cernere poſſis.

Sed nihil omnino recta regione viaï
Declinare, quis eſt, qui poſſit cernere, ſeſe?
Denique ſi ſemper motus connectitur omnis,
Et vetere exoritur ſemper novus ordine certo,
Nec declinando faciunt primordia motus
Principium quoddam, quod fati foedera rumpat,
Ex infinito ne cauſam cauſa ſequatur:
Libera per terras unde haec animantibus extat,
Unde eſt haec (inquam) fatis avolſa voluntas,
Per quam progredimur, quò ducit quemque voluptas?
Declinamus item motus, nec tempore certo,
Nec regione loci certa, ſed ubi ipſa tulit mens.
Nam dubio procul his rebus ſua cuique voluntas
Principium dat: et hinc motus per membra rigantur.
Nonne vides etiam patefactis tempore puncto
Carceribus, non poſſe tamen prorumpere equorum
Vim cupidam tam deſubitò, quàm mens avet ipſa?
Omnis enim totum per corpus materiaï
Copia conquiri debet, concita per artus
Omneis, ut ſtudium mentis connexa ſequatur:
Ut videas initium motus à corde creari,
Ex animique voluntate id procedere primùm:
Inde dari porro per totum corpus, et artus.
Nec ſimile eſt, ut cùm impulſi procedimus ictu,
Viribus alterius magnis, magnoque coactu,
Nam tum materiam totius corporis omnem
Perſpicuum eſt nobis invitis ire, rapique,
Donicum eam refraenavit per membra voluntas.
Jamne vides igitur, quamquam vis extera multos
Pellit, et invitos cogit procedere ſaepe,
Praecipiteiſque rapit, tamen eſſe in pectore noſtro
Quiddam, quod contrà pugnare, obſtareque poſſit,
Cujus ad arbitrium quoque copia materiaï
Cogitur interdum flecti per membra, per artus,
Et projecta refraenatur, retroque reſidit?
Quare in ſeminibus quoque idem fateare neceſſe eſt,

Eſſe aliam praeter plagas, et pondera cauſam
Motibus, unde haec eſt nobis innata poteſtas:
De nihilo quoniam fieri nil poſſe videmus.
Pondus enim prohibet, ne plagis omnia fiant,
Externa quaſi vi, ſed ne mens ipſa neceſſum
Inteſtinum habeat cunctis in rebus agendis;
Et devicta quaſi cogatur ferre, patique:
Id facit exiguum clinamen principiorum
Nec regione loci certa, nec tempore certo,
Nec ſtipata magis fuit unquam materiaï,
Copia, nec porro majoribus intervallis.
Nam neque adaugeſcit quicquam, neque deperit inde.
Quapropter quo nunc in motu principiorum
Corpora ſunt, in eodem anteacta aetate fuêre,
Et poſthac ſemper ſimili ratione ferentur;
Et quae conſuerunt gigni, gignentur eadem
Conditione: et erunt, et creſcent, inque valebunt,
Quantum cuique datum eſt per foedera naturaï,
Nec rerum ſummam commutare ulla poteſt vis.
Nam neque quo poſſit genus ullum materiaï,
Effugere ex omni, quicquam eſt, neque rurſus, in omne
Unde coorta queat nova vis irrumpere, et omnem
Naturam rerum mutare, et vertere motus.
Illud in his rebus non eſt mirabile, quare
Omnia cum rerum primordia ſint in motu,
Summa tamen ſumma videatur ſtare quiete,
Praeterquam ſi quid proprio dat corpore motus.
Omnis enim longè noſtris ab ſenſibus infra
Primorum natura jacet: quapropter ubi illa
Cernere jam nequeas, motus quoque ſurpere debent:
Praeſertim cùm, quae poſſimus cernere, celent
Saepe tamen motus ſpatio diducta locorum.
Nam ſaepe in colli tondentes pabula laeta
Lanigerae reptant pecudes, quo quamque vocantes
Invitant herbae gemmantes rore recenti:
Et ſatiati agni ludunt, blandeque coruſcant;

Omnia quae nobis longè confuſa videntur,
Et veluti in viridi candor conſiſtere colli.
Praeterea magnae legiones cum loca curſu
Camporum complent, belli ſimulacra cientes:
Et circumvolitant equites, medioſque repente
Tramittunt valido quatientes impete campos:
Fulgur ibi ad coelum ſe tollit, totaque circum
Aere renideſcit tellus, ſubterque virûm vi
Excitur pedibus ſonitus, clamoreque montes
Icti rejectant voces ad ſidera mundi:
Et tamen eſt quidam locus altis montibus, unde
Stare videtur, et in campis conſiſtere fulgur.
Nunc age jam deinceps cunctarum exordia rerum,
Qualia ſint, et quam longè diſtantia formis,
Percipe, multigenis quàm ſint variata figuris:
Non quòd multa parum ſimili ſint praedita forma,
Sed quia non volgô paria omnibus omnia conſtant.
Nec mirum: nam cùm ſit eorum copia tanta,
Ut neque finis (uti docui) neque ſumma ſit ulla:
Debent nimirum non omnibus omnia prorſum
Eſſe pari filô, ſimilique affecta figura.
Praeterea genus humanum, mutaeque natantes
Squammigerûm pecudes, et laeta armenta, feraeque,
Et variae volucres, laetantia quae loca aquarum
Concelebrant circum ripas, fonteiſque, lacuſque:
Et quae pervolgant nemora avia pervolitantes:
Horum unum quodvis generatim ſumere perge,
Invenies tamen inter ſe diſtare figuris.
Nec ratione alia proles cognoſcere matrem,
Nec mater poſſet prolem: quod poſſe videmus,
Nec minùs atque homines inter ſe nota cluere.
Nam ſaepe ante Deûm vitulus delubra decora
Turicremas propter mactatus concidit aras,
Sanguinis exſpirans calidum de pectore flumen,
At mater virideis ſaltus orbata peragrans,
Linquit humi pedibus veſtigia preſſa biſulcis,

Omnia conviſens oculis loca, ſi queat uſquam
Conſpicere amiſſum foetum: completque querelis
Frundiferum nemus adſiſtens; et crebra reviſit
Ad ſtabulum, deſiderio perfixa juvenci.
Nec tenerae ſalices, atque herbae rore vigentes,
Fluminaque ulla queunt ſummis labentia ripis,
Oblectare animum, ſubitamque avertere curam:
Nec vitulorum aliae ſpecies per pabula laeta
Derivare queunt aliò, curaque levare:
Uſque adeo quiddam proprium, notumque requirit.
Praeterea teneri tremulis cum vocibus hoedi
Cornigeras norunt matres, agnique petulci
Balantum pecudes: ita, quod natura repoſcit,
Ad ſua quiſque fere decurrunt ubera lactis.
Poſtremo quodvis frumentum, non tamen omne
Quodque ſuo in genere inter ſe ſimile eſſe videbis,
Quin intercurrat quaedam diſtantia formis,
Concharumque genus parili ratione videmus
Pingere telluris gremium, qua mollibus undis
Littoris incurvi bibulam pavit aequor arenam.
Quare etiam atque etiam ſimili ratione neceſſe eſt,
Natura quoniam conſtant, neque facta manu ſunt,
Unius ad certam formam primordia rerum,
Diſſimili inter ſe quaedam volitare figura.
Perfacile eſt jam animi ratione exſolvere nobis,
Quare fulmineus multò penetralior ignis,
Quam noſter fluat è tedis terreſtribus ortus.
Dicere enim poſſis coeleſtem fulminis ignem
Subtilem magis è parvis conſtare figuris:
Atque ideo tranſire foramina, quae nequit ignis
Noſter hic e lignis ortus, tedaque creatus.
Praeterea lumen per cornu tranſit: at imber
Reſpuitur: quare? niſi luminis illa minora
Corpora ſunt, quàm de quibus eſt liquor almus aquarum:
Et quamvis ſubitò per colum vina videmus
Perfluere, at contrà tardum cunctatur olivum;

Aut quia nimirum majoribus eſt elementis,
Aut magis hamatis inter ſe, perque plicatis.
Atque ideo fit uti non tam deducta repente
Inter ſe poſſint primordia ſingula quaeque
Singula per cujuſque foramina permanare.
Huc accedit, uti mellis lactiſque liquores
Jucundo ſenſu linguae tractentur in ore;
At contrà tetra abſinthî natura, ferique
Centaurî foedo pertorquent ora ſapore:
Ut facilè agnoſcas e laevibus, atque rotundis
Eſſe ea, quae ſenſus jucundè tangere poſſunt:
At contrà quae amara, atque aſpera cunque videntur,
Haec magis hamatis inter ſe nexa teneri;
Proptereaque ſolere vias reſcindere noſtris
Senſibus, introituque ſuo perrumpere corpus.
Omnia poſtremo bona ſenſibus, et mala tactu,
Diſſimili inter ſe pugnant perfecta figura:
Ne tu forte putes ſerrae ſtridentis acerbum
Horrorem conſtare elementis laevibus aequè
Ac muſaea mele, per chordas organici quae
Mobilibus digitis expergefacta figurant:
Neu ſimili penetrare putes primordia forma
In nareis hominum, cum tetra cadavera torrent,
Et cum ſcena croco Cilici perfuſa recens eſt,
Araque Panchaeos exhalat propter odores:
Neve bonos rerum ſimili conſtare colores
Semine conſtituas, oculos qui paſcere poſſunt,
Et qui compungunt aciem, lacrymareque cogunt:
Aut foeda ſpecie tetri, turpeſque videntur.
Omnis enim ſenſus quae mulcet cauſa, juvatque,
Haud ſine principiali aliquo laevore creata eſt:
At contra, quaecunque moleſta, atque aſpera conſtat,
Non aliquo ſine materiae ſqualore reperta eſt.
Sunt etiam quae jam nec laevia jure putantur
Eſſe, neque omnino flexis mucronibus unca:
Sed magis angululis paullum proſtantibus, et quae

Titillare magis ſenſus, quam laedere poſſunt:
Faecula jam quo de genere eſt, inulaeque ſapores.
Denique jam calidos igneis, gelidamque pruinam,
Diſſimili dentata modo compungere ſenſus
Corporis, indicio nobis eſt tactus uterque.
Tactus enim, tactus, (prô Divûm numina ſancta!)
Corporis eſt ſenſus, vel cùm res extera ſeſe
Inſinuat, vel cùm laedit, quae in corpore nata eſt
Aut juvat egrediens genitaleis per Veneris res:
Aut ex offenſu cum turbant corpore in ipſo
Semina, confunduntque inter ſe concita ſenſum:
Ut ſi forte manu quamvis jam corporis ipſe
Tute tibi partem ferias, aequè experiare.
Quapropter longè formas diſtare neceſſe eſt,
Principiis, varios quae poſſint edere ſenſus.
Denique, quae nobis durata ac ſpiſſa videntur,
Haec magis hamatis inter ſeſe eſſe neceſſe eſt,
Et quaſi ramoſis altè compacta teneri.
In quo jam genere in primis adamantina ſaxa,
Prima acie conſtant, ictus contemnere ſueta,
Et validi ſilices, ac duri robora ferri,
Aeraque, quae clauſtris reſtantia vociferantur.
Illa autem debent ex laevibus atque rotundis
Eſſe magis, fluido quae corpore liquida conſtant.
Nec retinentur enim inter ſe glomeramina quaeque,
Et procurſus item in proclive volubilis extat.
Omnia poſtremò quae puncto tempore cernis
Diffugere, ut fumum, nebulas, flammaſque, neceſſe eſt,
Si minùs omnibus ſunt e laevibus atque rotundis,
At non eſſe tamen perplexis indupedita,
Pungere uti poſſint corpus, penetrareque ſaxa:
Nec tamen haerere inter ſe, quod quiſque videmus
Sentibus eſſe datum: facilè ut cognoſcere poſſis
Non e perplexis, ſed acutis eſſe elementis.
Sed quod amara vides eadem, quae fluvida conſtant,
Sudor uti maris eſt, minimè id mirabile habendum.

Nam quod fluvidum eſt, e laevibus atque rotundis
Eſt, at laevibus, atque rotundis miſta doloris
Corpora; nec tamen haec retineri hamata neceſſe eſt:
Scilicet eſſe globoſa, tamen cùm ſqualida conſtent,
Provolvi ſimul ut poſſint, et laedere ſenſus.
Et quò miſta putes magis aſpera laevibus eſſe
Principiis, unde eſt Neptuni corpus acerbum:
Eſt ratio ſecernundi, ſeorſumque videndi.
Humor dulcit ubi per terras crebriùs idem
Percolatur, ut in foveam fluat, ac manſueſcat.
Linquit enim ſuprà tetri primordia viri
Aſpera, quò magis in terris haereſcere poſſunt.
Quod quoniam docui, pergam connectere rem, quae
Ex hoc apta fidem ducit: primordia rerum
Finita variare figurarum ratione.
Quod ſi non ita ſit, rurſum jam ſemina quaedam
Eſſe infinito debebunt corporis auctu.
Namque in eadem una cujuſcujus brevitate
Corporis, inter ſe multum variare figurae
Non poſſunt: fac enim minimis e partibus eſſe
Corpora prima tribus, vel paullo pluribus auge;
Nempe ubi eas parteis unius corporis omneis,
Summa atque ima locans, tranſmutans dextera laevis,
Omnimodis expertus eris, quam quiſque det ordo
Formaï ſpeciem totius corporis ejus:
Quod ſupereſt, ſi forte voles variare figuras,
Addendum parteis alias erit: inde ſequetur
Adſimili ratione alias, ut poſtulet ordo,
Si tu forte voles etiam variare figuras.
Ergo formaï novitatem corporis augmen
Subſequitur: quare non eſt ut credere poſſis,
Eſſe infinitis diſtantia ſemina formis,
Ne quaedam cogas immani maximitate
Eſſe, ſuprà quod jam docui, non poſſe probari.
Jam tibi Barbaricae veſtes, Meliboeaque fulgens
Purpura Theſſalico concharum tincta colore, et

Aurea pavonum ridenti imbuta lepore
Saecla novo rerum ſuperata colore jacerent:
Et contemptus odor myrrhae, melliſque ſapores,
Et cycnea mele, Phoebaeaque daedala chordis
Carmina conſimili ratione oppreſſa ſilerent.
Namque aliis aliud praeſtantius exoreretur.
Cedere item retrò poſſent in deteriores
Omnia ſic parteis, ut diximus in meliores:
Namque aliis aliud retro quoque tetrius eſſet
Naribus, auribus, atque oculis, oriſque ſapori.
Quae quoniam non ſunt in rebus reddita, certa et
Finis utrinque tenet ſummam: fateare neceſſe eſt
Materiam quoque finitis differre figuris.
Denique, ab ignibus ad gelidas, hiemiſque pruinas
Finitum eſt, retroque pari ratione remenſum eſt.
Finit enim calor, ac frigus, mediique tepores
Inter utrumque jacent, explentes ordine ſummam.
Ergo finita diſtant ratione creata,
Ancipiti quoniam mucrone utrinque notantur,
Hinc flammis, illinc rigidis infeſſa pruinis.
Quod quoniam docui, pergam connectere rem, quae
Ex hoc apta fidem ducit: primordia rerum,
Inter ſe ſimili quae ſunt perfecta figura,
Infinita cluere: etenim diſtantia cum ſit
Formarum finita, neceſſe eſt, quae ſimiles ſint,
Eſſe infinitas: aut ſummam materiaï
Finitam conſtare: id quod non eſſe probavi.
Quod quoniam docui, nunc ſuaviloquis, age, paucis
Verſibus oſtendam, corpuſcula materiaï
Ex infinito ſummam rerum uſque tenere,
Undique protelo plagarum continuato.
Nam quod rara vides magis eſſe animalia quaedam,
Foecundamque minùs naturam cernis in illis;
At regione, locoque alio, terriſque remotis
Multa licet genere eſſe in eo, numerumque repleri.
Sicuti quadrupedum cum primis eſſe videmus

In genere anguimanos elephantos, India quorum
Millibus e multis vallo munitur eburno,
Ut penitus nequeat penetrari; tanta ferarum
Vis eſt, quarum nos perpauca exempla videmus.
Sed tamen id quoque uti concedam, quam libet, eſto
Unica res quaedam nativo corpore ſola,
Cui ſimilis toto terrarum non ſit in orbe:
Infinita tamen niſi erit vis materiaï,
Unde ea progigni poſſit concepta; creari
Non poterit: neque, quod ſupereſt, procreſcere, alique.
Quippe etenim ſumant oculi, finita per omne
Corpora jactari unius genitalia reij;
Unde, ubi, qua vi, et quo pacto congreſſa coibunt
Materiae tanto in pelago, turbaque aliena?
Non (ut opinor) habent rationem conciliandi:
Sed quaſi naufragiis magnis multiſque coortis,
Disjectare ſolet magnum mare tranſtra, guberna,
Antennas, proram, malos, tonſaſque natanteis,
Per terrarum omneis oras fluitantia apluſtra;
Ut videantur, et indicium mortalibus edant,
Infidi maris inſidias, vireiſque, dolumque
Ut vitare velint, neve ullo tempore credant,
Subdola cum ridet placidi pellacia ponti:
Sic tibi ſi finita ſemel primordia quaedam
Conſtitues, aevum debebunt ſparſa per omne
Disjectare aeſtus diverſi materiaï:
Nunquam in concilium ut poſſint compulſa coire:
Nec remorari in concilio, nec creſcere adaucta.
Quorum utrumque palam fieri manifeſta docet res,
Et res progigni, et genitas procreſcere poſſe:
Eſſe igitur genere in quovis primordia rerum
Infinita palam eſt, unde omnia ſuppeditantur.
Nec ſuperare queunt motus utique exitiales
Perpetuò, neque in aeternum ſepelire ſalutem;
Nec porro rerum genitales auctificique
Motus perpetuò poſſunt ſervare creata.

Sic aequo geritur certamine principiorum
Ex infinito contractum tempore bellum:
Nunc hic, nunc illic ſuperant vitalia rerum,
Et ſuperantur item; miſcetur funere vagor,
Quem pueri tollunt viſentes luminis oras:
Nec nox ulla diem, neque noctem aurora ſecuta eſt,
Quae non audierit miſtos vagitibus aegris
Ploratus, mortis comites, et funeris atri.
Illud in his obſignatum quoque rebus habere
Convenit, et memori mandatum mente tenere:
Nil eſſe, in promptu, quorum natura tenetur,
Quod genere ex uno conſiſtat principiorum:
Nec quicquam, quod non permiſto ſemine conſtet;
Et quàm quicque magis multas vis poſſidet in ſe,
Atque poteſtates, ita pluria principiorum
In ſeſe genera, ac varias docet eſſe figuras.
Principiò, tellus habet in ſe corpora prima,
Unde mare immenſum volventes flumina fontes
Aſſiduè renovent: habet, ignes unde oriantur.
Nam multis ſuccenſa locis ardent ſola terrae;
Eximiis verò furit ignibus impetus Aetnae.
Tum porrò nitidas fruges, arbuſtaque laeta
Gentibus humanis habet unde extollere poſſit.
Unde etiam fluidas frondeis, et pabula laeta
Montivago generi poſſit praebere ferarum,
Quare magna Deûm mater, materque ferarum;
Et noſtri genetrix haec dicta eſt corporis una.
Hanc veteres Graiûm docti cecinêre poetae
Sublimem in curru bijugos agitare leones:
Aëris in ſpatio magnam pendere docentes
Tellurem; neque poſſe in terra ſiſtere terram.
Adjunxêre feras, quia quamvis effera proles
Officiis debet molliri victa parentum,
Muralique caput ſummum cinxêre corona:
Eximiis munita locis quòd ſuſtinet urbeis:
Quo nunc inſigni per magnas praedita terras

Horrificè fertur divinae matris imago.
Hanc variae gentes antiquo more ſacrorum
Idaeam vocitant matrem, Phrygiaſque catervas
Dant comites, quia primùm ex illis finibus edunt
Per terrarum orbem fruges coepiſſe creari.
Gallos attribuunt, quia numen qui violarint
Matris, et ingrati genitoribus inventi ſint,
Significare volunt indignos eſſe putandos,
Vivam progeniem qui in oras luminis edant.
Tympana tenta tonant palmis, et cymbala circum
Concava, rauciſonoque minantur cornua cantu,
Et Phrygio ſtimulat numero cava tibia menteis,
Telaque praeportant violenti ſigna furoris,
Ingratos animos, atque impia pectora volgi
Conterrere metu quae poſſint numine Divae.
Ergo cùm primùm magnas invecta per urbeis
Munificat tacita mortaleis muta ſalute:
Aere atque argento ſternunt iter omne viarum
Largifica ſtipe ditantes, ninguntque roſarum
Floribus, umbrantes matrem, comitumque catervas.
Hîc armata manus (Curetas nomine Graij
Quos memorant Phrygios) inter ſe forte catenas
Ludunt, in numerumque exſultant ſanguine laeti; et
Terrificas capitum quatientes numine criſtas,
Dictaeos referunt Curetas: qui Jovis illum
Vagitum in Creta quondam occultâſſe feruntur,
Cum pueri circum puerum pernici chorea
Armati in numerum pulſarent aeribus aera,
Ne Saturnus eum malis mandaret adeptus,
Aeternumque daret matri ſub pectore volnus;
Propterea magnam armati matrem comitantur:
Aut quia ſignificant Divam praedicere, ut armis,
Ac virtute velint patriam defendere terram:
Praeſidioque parent, decorique parentibus eſſe.
Quae benè, et eximiè, quamvis diſpôſta ferantur,
Longè ſunt tamen a vera ratione repulſa.

Digitized by Google

Omnis enim per ſe Divûm natura neceſſe eſt
Immortali aevo ſumma cum pace fruatur,
Semota a noſtris rebus, ſejunctaque longè.
Nam privata dolore omni, privata periclis,
Ipſa ſuis pollens opibus, nihil indiga noſtri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.
Terra quidem vero caret omni tempore ſenſu:
Sed quia multarum potitur primordia rerum,
Multa modis multis effert in lumina ſolis.
Hîc ſi quis mare Neptunum, Cereremque vocare
Conſtituet fruges, et Bacchi nomine abuti
Mavolt, quam laticis proprium proferre vocamen:
Concedamus ut hic terrarum dictitet orbem
Eſſe Deûm matrem, dum re non ſit tamen apſe.
Saepe itaque ex uno tondentes gramina campo
Lanigerae pecudes et equorum duellica proles,
Buceriaeque greges ſub eodem tegmine coeli,
Ex unoque ſitim ſedantes flumine aquaï,
Diſſimili vivunt ſpecie, retinentque parentum
Naturam, et mores generatim quaeque imitantur:
Tanta eſt in quovis genere herbae materiaï
Diſſimilis ratio: tanta eſt in flumine quoque.
Jam verò quamvis animantem ex omnibus unam
Oſſa, cruor, venae, calor, humor, viſcera, nervi
Conſtituunt, quae ſunt porro diſtantia longè
Diſſimili perfecta figura principiorum.
Tum porro quaecunque igni flammata cremantur;
Si nil praeterea, tamen ex ſe ea corpora tradunt,
Unde ignem jacere, et lumen ſummittere poſſint:
Scintillaſque agere, ac latè differre favillam.
Caetera conſimili mentis ratione peragrans,
Invenies intus multarum ſemina rerum
Corpore celare, et varias cohibere figuras.
Denique multa vides, quibus et odor et ſapor una
Reddita ſunt, cum adoles; imprimis pleraque dona,
Relligione animum turpi cum tangere parto.

Haec igitur variis debent conſtare figuris:
Nidor enim penetrat, qua ſuccus non it in artus:
Succus item ſeorſum, et ſeorſum ſapor inſinuatur
Senſibus, ut noſcas privis differre figuris.
Diſſimiles igitur formae glomeramen in unum
Conveniunt: et res permiſto ſemine conſtant.
Quin etiam paſſim noſtris in verſibus ipſis
Multa elementa vides multis communia verbis;
Cùm tamen inter ſe verſus, ac verba neceſſe eſt
Confiteare alia ex aliis conſtare elementis:
Non quòd multa parum communis littera currat,
Aut nulla inter ſe duo ſint ex omnibus iſdem:
Sed quia non volgò paria omnibus omnia conſtant.
Sic aliis in rebus item communia multa,
Multarum rerum cum ſint primordia, longè
Diſſimili tamen inter ſe conſiſtere ſumma
Poſſunt: ut meritò ex aliis conſtare ferantur
Humanum genus, ac fruges, arbuſtaque laeta.
Nec tamen omnimodis connecti poſſe putandum eſt
Omnia: nam volgò fieri portenta videres,
Semiferas hominum ſpecies exiſtere; et altos
Interdum ramos egigni corpore vivo:
Multaque connecti terreſtria membra marinis.
Tum flammam tetro ſpiranteis ore chimaeras
Paſcere naturam per terras omniparenteis.
Quorum nil fieri manifeſtum eſt: omnia quando
Seminibus certis certa genetrice creata
Conſervare genus creſcentia poſſe videmus.
Scilicet id certa fieri ratione neceſſe eſt;
Nam ſua cuique cibis ex omnibus intus in artus
Corpora diſcedunt: connexaque convenienteis
Efficiunt motus: at contra aliena videmus
Rejicere in terras naturam: multaque caecis
Corporibus fugiunt e corpore percita plagis,
Quae neque connecti cuiquam potuêre, neque intra
Vitaleis motus conſentire, atque animari.

Sed ne fortè putes animalia ſola teneri
Legibus his: eadem ratio res terminat omneis.
Nam veluti tota natura diſſimiles ſunt
Inter ſe genitae res quaeque, ita quamque neceſſe eſt
Diſſimili conſtare figura principiorum;
Non quòd multa parum ſimili ſint praedita forma:
Sed quia non volgò paria omnibus omnia conſtent.
Semina cùm porro diſtent, differre neceſſe eſt
Intervalla, vias, connexus, pondera, plagas,
Concurſus, motus: quae non animalia ſolùm
Corpora ſejungunt, ſed terras, ac mare totum
Secernunt, coelumque a terris omne retentant.
Nunc age dicta meo dulci quaeſita labore
Percipe: ne forte haec albis ex alba rearis
Principiis eſſe, ante oculos quae candida cernis:
Aut ea, quae nigrant, nigro de ſemine nata:
Neve alium quemvis quae ſunt induta colorem,
Propterea gerere hunc credas, quod materiaï
Corpora conſimili ſint ejus tincta colore.
Nullus enim color eſt omnino materiaï
Corporibus, neque par rebus, neque denique diſpar.
In quae corpora ſi nullus tibi fortè videtur
Poſſe animi injectus fieri, procul avius erras:
Nam cum caecigeni, ſolis qui lumina nunquam
Aſpexêre, tamen cognoſcant corpora tactu,
Ex ineunte aevo nulla contincta colore:
Scire licet menti quoque noſtrae corpora poſſe
Verti in notitiam nullo circumlita fuco.
Denique nos ipſi caecis quaecunque tenebris
Tangimus, haud ullo ſentimus tincta colore.
Quod quoniam vinco fieri, nunc eſſe docebo.
Omnis enim color omnino mutatur in omneis:
Quod facere haud ullo debent primordia pacto,
Immutabile enim quiddam ſuperare neceſſe eſt;
Ne res ad nihilum redigantur funditùs omnes.
Nam quodcunque ſuis mutatum finibus exit,

Continuò hoc mors eſt illius, quod fuit antè.
Proinde colore cave contingas ſemina rerum:
Ne tibi res redeant ad nilum funditùs omnes.
Praeterea, ſi nulla coloris principiis eſt
Reddita natura, at variis ſunt praedita formis;
E quibus omnigenos gignunt variantque colores.
(Praeterea magni quòd refert ſemina quaeque
Cum quibus, et quali poſitura contineantur,
Et quos inter ſe dent motus, accipiantque:)
Perfacilè extemplò rationem reddere poſſis,
Cur ea, quae nigro fuerint paullo ante colore,
Marmoreo fieri poſſint candore repente:
Ut mare, cùm magni commôrunt aequora venti,
Vertitur in canos candenti marmore fluctus.
Dicere enim poſſis nigrum, quod ſaepe videmus,
Materies ubi permiſta eſt illius, et ordo
Principiis mutatus, et addita, demptaque quaedam,
Continuo id fieri ut candens videatur, et album:
Quòd ſi caeruleis conſtarent aequora ponti
Seminibus, nullo poſſint albeſcere pacto.
Nam quocunque modo perturbes, caerula quae ſint
Nunquam in marmoreum poſſunt migrare colorem.
Sin alio, atque alio ſunt ſemina tincta colore,
Quae maris efficiunt unum purumque nitorem:
Ut ſaepe ex aliis formis, variiſque figuris
Efficitur quiddam quadratum, unaeque figurae:
Conveniebat, uti in quadrato cernimus eſſe
Diſſimileis formas; ita cernere in aequore ponti
Aut alio in quovis uno puroque nitore,
Diſſi mileis longè inter ſe, varioſque colores.
Praeterea, nihil officiunt, obſtantque figurae
Diſſimiles, quo quadratum minùs omne ſit extra:
At varii rerum impediunt, prohibentque colores,
Quo minùs eſſe uno poſſit res tota nitore.
Tum porro, quae ducit et inlicit, ut tribuamus
Principiis rerum nonnunquam, cauſa, colores,

Occidit, ex albis quoniam non alba creantur:
Nec quae nigra cluent, de nigris: ſed variis de.
Quippe etenim multò procliviùs exorientur
Candida, de nullo, quam de nigrante colore;
Aut alio quovis qui contrà pugnet, et obſtet.
Praeterea, quoniam nequeunt ſine luce colores
Eſſe, neque in lucem exiſtunt primordia rerum:
Scire licet quàm ſint nullo velata colore.
Qualis enim caecis poterit color eſſe tenebris,
Lumine qui mutatur in ipſo, propterea quòd
Recta aut obliqua percuſſus luce refulget?
Pluma columbarum quo pacto in ſole videtur:
Quae ſita cervices circum, collumque coronat:
Namque aliàs fit uti rubro ſit clara pyropo:
Interdum quodam ſenſu fit, uti videatur
Inter caeruleum virideis miſcere ſmaragdos.
Caudaque pavonis, larga cum luce repleta eſt,
Conſimili mutat ratione obverſa colores.
Qui, quoniam quodam gignuntur luminis ictu,
Scilicet id ſine eo fieri non poſſe putandum eſt.
Et quoniam plagae quoddam genus excipit in ſe
Pupula, cùm ſentire colorem dicitur album,
Atque aliud porro, nigrum cùm, et caetera, ſentit,
Nec refert ea, quae tangis, quo fortè colore
Praedita ſint, verùm quali magis apta figura:
Scire licet, nil principiis opus eſſe colores:
Sed variis formis varianteis edere tactus.
Praeterea, quoniam non certis certa figuris
Eſt natura coloris, et omnia principiorum
Formamenta queunt in quovis eſſe nitore:
Cur ea, quae conſtant ex illis, non pariter ſunt
Omnigenis perfuſa coloribus in genere omni?
Conveniebat enim corvos quoque ſaepe volanteis
Ex albis album pennis jactare colorem,
Et nigros fieri nigro de ſemine cycnos,
Aut alio quovis uno, varioque colore.

Quinetiam quantò in parteis res quaeque minutas
Diſtrahitur magis, hoc magis eſt ut cernere poſſis
Evaneſcere paullatim, ſtinguique colorem:
Ut fit ubi in parvas parteis diſcerpitur aurum,
Purpura, poeniceuſque color clariſſimus multo,
Filatim cùm diſtractus diſperditur omnis:
Noſcere ut hinc poſſis, priùs omnem efflare colorem
Particulas, quàm diſcedant ad ſemina rerum.
Poſtremo, quoniam non omnia corpora vocem
Mittere concedis, neque odorem: propterea fit,
Ut non omnibus attribuas ſonitus, et odores:
Sic, oculis quoniam non omnia cernere quimus,
Scire licet, quaedam tám conſtare orba colore,
Quàm ſine odore ullo quaedam, ſonituque remota:
Nec minùs haec animum cognoſcere poſſe ſagacem,
Quàm quae ſunt aliis rebus privata, notiſque.
Sed ne forte putes ſolo ſpoliata colore
Corpora prima manere: etiam ſecreta teporis
Sunt, ac frigoris omnino, calidique vaporis:
Et ſonitu ſterila, et ſucco jejuna feruntur:
Nec jaciunt ullum proprio de corpore odorem.
Sicut Amaracini blandum, Stactaeque liquorem,
Et Nardi florem, nectar qui naribus halant,
Cum facere inſtituas: cumprimis quaerere par eſt,
Quoad licet, ac potis es reperire, inolentis olivi
Naturam, nullam quae mittat naribus auram:
Quàm minimè ut poſſit miſtos in corpore odores,
Concoctoſque, ſuo contactos perdere viro.
Propterea demum debent primordia rerum
Non adhibere ſuum gignundis rebus odorem,
Nec ſonitum, quoniam nihil ab ſe mittere poſſunt:
Nec ſimili ratione ſaporem denique quemquam,
Nec frigus, neque item calidum, tepidumque vaporem, et
Caetera, quae cùm ita ſunt tandem, ut mortalia conſtent,
Molli lenta, fragoſa putri, cava corpore raro,
Omnia ſint a principiis ſejuncta neceſſe eſt,

Immortalia ſi volumus ſubjungere rebus
Fundamenta, quibus nitatur ſumma ſalutis:
Ne tibi res redeant ad nilum funditùs omnes.
Nunc ea, quae ſentire videmus cunque neceſſe eſt
Ex inſenſilibus tamen omnia confiteare
Principiis conſtare: neque id manifeſta refutant,
Nec contrà pugnant, in promptu cognita quae ſunt:
Sed magis ipſa manu ducunt, et credere cogunt,
Ex inſenſilibus, quod dico, animalia gigni.
Quippe videre licet, vivos exiſtere vermeis
Stercore de tetro, putrorem cum ſibi nacta eſt
Intempeſtivis ex imbribus humida tellus:
Praeterea cunctas itidem res vertere ſeſe.
Vertunt ſe fluvii, frondes, et pabula laeta
In pecudes: vertunt pecudes in corpora noſtra
Naturam, et noſtro de corpore ſaepe ferarum
Augeſcunt vires, et corpora pennipotentum.
Ergo omneis natura cibos in corpora viva
Vertit, et hinc ſenſus animantum procreat omneis:
Non alia longè ratione, atque arida ligna
Explicat in flammas, et in igneis omnia verſat.
Jamne vides igitur, magni primordia rerum
Referre in quali ſint ordine quaeque locata,
Et commiſta quibus dent motus, accipiantque?
Tum porrò quid id eſt, animum quod percutit ipſum?
Quod movet? et varios ſenſus expromere cogit,
Ex inſenſilibus ne credas ſenſile gigni?
Nimirum, lapides, et ligna, et terra quòd una
Miſta, tamen nequeunt vitalem reddere ſenſum.
Illud in his igitur foedus meminiſſe decebit,
Non ex omnibus omnino, quaecunque creant res,
Senſilia extemplo, et ſenſus me dicere gigni:
Sed magni referre, ea primum quantula conſtent,
Senſile quae faciunt, et qua ſint praedita forma,
Motibus, ordinibus, poſituris denique quae ſint:
Quarum nil rerum in lignis, glebiſque videmus.

Et tamen haec cùm ſunt quaſi putrefacta per imbreis,
Vermiculos pariunt, quia corpora materiaï
Antiquis ex ordinibus permota nova re,
Conciliantur ita, ut debent animalia gigni.
Deinde ex ſenſilibus cum ſenſile poſſe creari
Conſtituunt, porro ex aliis ſentire ſuëtis;
Mollia tum faciunt: nam ſenſus jungitur omnis
Viſceribus, nervis, venis, quaecunque videmus
Mollia mortali conſiſtere corpore creta.
Sed tamen eſto jam poſſe haec aeterna manere:
Nempe tamen debent aut ſenſum partis habere,
Aut ſimilia totis animalibus eſſe putari.
At nequeant per ſe partes ſentire, nec eſſe.
Namque aliùm ſenſus membrorum reſpuit omnium:
Nec manus à nobis potis eſt ſecreta, neque ulla
Corporis omnino ſenſum pars ſola tenere.
Linquitur, ut totis animalibus adſimilentur;
Vitali ut poſſint conſentire undique ſenſu.
Quî poterunt igitur rerum primordia dici,
Et lethi vitare vias, animalia cum ſint,
Atque animalibus ſint mortalibus una, eademque?
Quod tamen ut poſſint: ab coetu concilioque,
Nil facient, praeter volgum, turbamque animantum;
Scilicet ut nequeant homines, armenta, feraeque,
Inter ſeſe ullam rem gignere conveniendo
Per Veneris res, extra homines, armenta, feraſque.
Quòd ſi forte ſuum dimittunt corpore ſenſum,
Atque alium capiunt: quid opus fuit attribui, quod
Detrahitur? tum praeterea, (quod fugimus ante,)
Quatenùs in pullos animaleis vertier ova
Cernimus alituum, vermeiſque effervere, terram
Intempeſtivos cum putror cepit ob imbreis:
Scire licet gigni poſſe ex non ſenſibus ſenſus.
Quod ſi forte aliquis dicet, duntaxat oriri
Poſſe ex non ſenſu ſenſus, ſed mobilitate
Ante aliqua tanquam partum, quàm proditur extra:

Huic ſatis illud erit planum facere, atque probare,
Non fieri partum, niſi concilio ante coacto:
Nec commutari quicquam ſine conciliatu
Primorum, ut nequeunt ullius corporis eſſe
Senſus ante ipſam genitam naturam animantis.
Nimirum quia materies disjecta tenetur
Aëre, fluminibus, terris, flammaque creatis:
Nec congreſſa modo vitaleis convenienti
Contulit inter ſe motus, quibus omnituentes
Accenſi ſenſus animantem quamque tuentur.
Praeterea quamvis animantem grandior ictus,
Quàm patitur natura, repente adfligit, et omneis
Corporis, atque animi pergit confundere ſenſus.
Diſſolvuntur enim poſiturae principiorum,
Et penitùs motus vitales impediuntur,
Donec materies omnes concuſſa per artus,
Vitaleis animae nodos e corpore ſolvit,
Diſperſamque foras per caulas ejicit omneis.
Nam quid praeterea facere ictum poſſe reamur
Oblatum, niſi diſcutere, ac diſſolvere quaeque?
Fit quoque, uti ſoleant minus oblato acriter ictu
Relliquiae motus vitalis vincere ſaepe,
Vincere et ingenteis plagae ſedare tumultus,
Inque ſuos quicquid rurſus revocare meatus,
Et quaſi jam lethi dominantem in corpore motum
Diſcutere, ac poene amiſſos accendere ſenſus.
Nam, quare potius lethi jam limine ab ipſo
Ad vitam poſſint conlecta mente reverti,
Quàm quo decurſum prope jam ſiet, ire, et abire?
Praeterea, quoniam dolor eſt ubi materiaï
Corpora vi quadam per viſcera viva, per artus
Sollicitata ſuis trepidant in ſedibus intus:
Inque locum quando remigrant, fit blanda voluptas:
Scire licet, nullo primordia poſſe dolore
Tentari: nullamque voluptatem capere ex ſe:
Quandoquidem non ſunt ex ullis principiorum

Corporibus, quorum motus novitate laborent:
Aut aliquem fructum capiant dulcedinis almae.
Haud igitur debent eſſe ullo praedita ſenſu.
Denique, uti poſſint ſentire animalia quaeque,
Principiis ſi etiam eſt ſenſus tribuendus eorum:
Quid? genus humanum propritim de quibus factum eſt?
Scilicet et riſu tremulo concuſſa cachinnant,
Et lacrymis ſpargunt rorantibus ora, genaſque,
Multaque de rerum miſtura dicere callent,
Et ſibi proporro quae ſint primordia quaerunt.
Quandoquidem totis mortalibus adſimulata
Ipſa quoque ex aliis debent conſtare elementis;
Inde alia ex aliis, nuſquam conſiſtere ut auſis.
Quippe ſequar, quodcunque loqui, ridereque dices,
Et ſapere, ex aliis eadem haec facientibus, ut ſit.
Quòd ſi delira haec, furioſaque cernimus eſſe:
Et ridere poteſt ex non ridentibus factus,
Et ſapere, et doctis rationem reddere dictis,
Non ex ſeminibus ſapientibus, atque diſertis:
Quî minùs eſſe queant ea, quae ſentire videmus
Seminibus permiſta carentibus undique ſenſu?
Denique coeleſti ſumus omnes ſemine oriundi:
Omnibus ille idem pater eſt, unde alma liquenteis
Humorum guttas mater cum terra recepit,
Foeta parit nitidas fruges, arbuſtaque laeta,
Et genus humanum, et parit omnia ſaecla ferarum,
Pabula cùm praebet, quibus omnes corpora paſcunt,
Et dulcem ducunt vitam, prolemque propagant,
Quapropter merito maternum nomen adepta eſt.
Cedit item retrò de terra quod fuit ante,
In terras: et quod miſſum eſt ex aetheris oris,
Id rurſum coeli rellatum templa receptant:
Nec ſic interimit mors res, ut materiaï
Corpora conficiat, ſed coetum diſſupat ollis:
Inde aliis aliud conjungit, et efficit, omnes
Res ut convertant formas, mutentque colores,

Et capiant ſenſus, et puncto tempore reddant:
Ut noſcas referre, eadem primordia rerum
Cum quibus, et quali poſitura contineantur,
Et quos inter ſe dent motus, accipiantque:
(Neve putes aeterna penes reſidere poteſſe
Corpora prima, quòd in ſummis fluitare videmus
Rebus, et interdum naſci, ſubitoque perire:)
Quin etiam refert noſtri in verſibus ipſis,
Cum quibus, et quali ſint ordine quaeque locata.
Namque eadem coelum, mare, terras, flumina, ſolem
Significant: eadem fruges, arbuſta, animanteis:
Si non omnia ſint, at multo maxima pars eſt
Conſimilis: verùm poſitura diſcrepitant haec.
Sic ipſis in rebus item jam materiaï,
Intervalla, viae, connexus, pondera, plagae,
Concurſus, motus, ordo, poſitura, figurae
Cum permutantur, mutari res quoque debent.
Nunc animum nobis adhibe veram ad rationem.
Nam tibi vehementer nova res molitur ad aureis
Accidere, et nova ſe ſpecies oſtendere rerum.
Sed neque tam facilis res ulla eſt, quin ea primum
Difficilis magis ad credendum conſtet: itemque
Nil adeo magnum, nec tam mirabile quicquam
Principio, quod non minuant mirarier omnes
Paullatim; ut coeli clarum purumque colorem,
Quemque in ſe cohibent palantia ſidera paſſim,
Lunaeque, et ſolis praeclara luce nitorem:
Omnia quae ſi nunc primùm mortalibus adſint,
Ex improviſo ceu ſint objecta repente:
Quid magis his rebus poterat mirabile dici,
Aut minus ante quod auderent fore credere gentes?
Nil ut opinor, ita haec ſpecies miranda fuiſſet;
Quom tibi jam nemo feſſus ſatiate videndi
Suſpicere in coeli dignatur lucida templa:
Deſine quapropter novitate exterritus ipſa
Exſpuere ex animo rationem; ſed magis acri

Judicio perpendo, et, ſi tibi vera videtur,
Dede manus: aut, ſi falſa eſt, accingere contra.
Quaerit enim ratione animus, cum ſumma loci ſit
Infinita foris haec extra moenia mundi;
Quid ſit ibi porro, quò proſpicere uſque velit mens,
Atque animi jactus liber quo pervolet ipſe.
Principio, nobis in cunctas undique parteis,
Et latere ex utroque, infra, ſuperaque, per omne
Nullà eſt finis, (uti docui) res ipſaque per ſe
Vociferatur, et elucet natura profundi.
Nullo jam pacto veriſimile eſſe putandum eſt,
Undique cum vorſus ſpatium vacet infinitum,
Seminaque innumero numero, ſummaque profunda
Multimodis volitent aeterno percita motu:
Hunc unum terrarum orbem, coelumque creatum:
Nil agere illa foris tot corpora materiaï,
Cum praeſertim hic ſit natura factus, et ipſa
Sponte ſua forte offenſando ſemina rerum
Multimodis, temerè, incaſsùm, fruſtraque, coacta
Tandem cooluerint ea, quae conjecta repente
Magnarum rerum fierent exordia ſemper,
Terraï, maris, et coeli, generiſque animantum.
Quare etiam atque etiam taleis fateare neceſſe eſt
Eſſe alios alibi congreſſus materiaï,
Qualis hic eſt, avido complexu quem tenet aether.
Praeterea, cùm materies eſt multa parata:
Cum locus eſt praeſto: nec res, nec cauſa moratur
Ulla: geni debent nimirum, et confieri res.
Nunc et ſeminibus ſi tanta eſt copia, quantam
Enumerare aetas animantum non queat omnis:
Viſque eadem, et natura manet, quae ſemina rerum
Conjicere in loca quaeque queat, ſimili ratione,
Atque huc ſunt conjecta: neceſſe eſt confiteare
Eſſe alios aliis terrarum in partibus orbeis,
Et varias hominum genteis, et ſaecla ferarum.
Huc accedit, ut in ſumma res nulla ſit una,

Unica quae gignatur, et unica, ſolaque creſcat:
Quin cujuſque ſient ſaecli, permultaque eodem
Sint genere: in primis animalibus indice mente.
Invenies ſic montivagum genus eſſe ferarum,
Sic hominum genitam prolem, ſic denique mutas
Squamigerum pecudes, et corpora cuncta volantum.
Quapropter coelum ſimili ratione fatendum eſt,
Terramque, et ſolem, lunam, mare, caetera, quae ſunt,
Non eſſe unica, ſed numero magis innumerali,
Quandoquidem vitae depactus terminus altè
Tam manet his, et tam nativo haec corpore conſtant,
Quàm genus omne, quod his generatim rebus abundat.
Quae benè cognita ſi teneas: natura videtur
Libera continuò dominis privata ſuperbis,
Ipſa ſua per ſe ſponte omnia Diis agere expers.
Nam (proh ſancta Deûm tranquilla pectora pace,
Quae placidum degunt aevum, vitamque ſerenam!)
Quis regere immenſi ſummam, quis habere profundi
Indu manu validas potis eſt moderanter habenas?
Quis pariter coelos omneis convertere? et omneis
Ignibus aetheriis terras ſuffire feraceis?
Omnibus inque locis eſſe omni tempore praeſto?
Nubibus ut tenebras faciat, coelique ſerena
Concutiat ſonitu? tum fulmina mittat, et aedeis
Saepe ſuas diſturbet, et in deſerta recedens
Saeviat exercens telum, quod ſaepe nocenteis
Praeterit, exanimatque indignos, inque merenteis?
Multaque poſt mundi tempus genitale, diemque
Primigenum maris, et terrae, ſoliſque coortum,
Addita corpora ſunt extrinſecùs, addita circum
Semina, quae magnum jaculando contulit omne:
Unde mare, et terrae poſſunt augeſcere: et unde
Adpareret ſpatium coeli domus, altaque tecta
Tolleret à terris procul: et conſurgeret aër.
Nam ſua cuique locis ex omnibus omnia plagis
Corpora diſtribuuntur, et ad ſua ſaecla recedunt:

Humor ad humorem, terreno corpore terra
Creſcit; et ignem ignes procudunt, aetheraque aether:
Donicum ad extremum creſcendi perfica finem
Omnia perduxit rerum natura creatrix:
Ut ſit, ubi nihilo jam plus eſt, quod datur intra
Vitaleis venas, quàm quod fluit, atque recedit:
Omnibus his aetas debet conſiſtere rebus:
His natura ſuis refraenat viribus auctum.
Nam, quaecunque vides hilaro grandeſcere adauctu,
Paullatimque gradus aetatis ſcandere adultae:
Plura ſibi adſumunt, quàm de ſe corpora mittunt,
Dum facilè in venas cibus omnis diditur: et dum
Non ita ſunt latè diſperſa, ut multa remittant:
Et plus diſpendî faciant, quàm veſcitur aetas.
Nam certè fluere, ac decedere corpora rebus
Multa, manus dandum eſt: ſed plura accedere debent,
Donicum oleſcendi ſummum tetigêre cacumen.
Inde minutatim vireis, et robur adultum
Frangit, et in partem pejorem liquitur aetas.
Quippe etenim quantò eſt res amplior, augmine demto,
Et quò latior eſt, in cunctas undique parteis
Pluria eò diſpergit, et a ſe corpora mittit:
Nec facile in venas cibus omnis diditur eij:
Nec ſatis eſt, proquàm largos exaeſtuat aeſtus,
Unde queat tantum ſuboriri, ac ſuppeditare,
Quantum opus eſt; et quod ſatis eſt, natura novare.
Jure igitur pereunt, cum rarefacta fluendo
Sunt; et cum externis ſuccumbunt omnia plagis:
Quandoquidem grandi cibus aevo denique deſit:
Nec tuditantia rem ceſſant extrinſecùs ullam
Corpora conficere, et plagis infeſta domare.
Sic igitur magni quoque circum moenia mundi
Expugnata dabunt labem, putreiſque ruinas.
Omnia debet enim cibus integrare novando:
Nequicquam, quoniam nec venae perpetiuntur
Quod ſatis eſt, neque quantum opus eſt, natura miniſtrat.

Jamque adeo affecta eſt aetas, effoetaque tellus
Vix animalia parva creat, quae cuncta creavit
Saecla, deditque ferarum ingentia corpora partu.
Haud (ut opinor) enim mortalia ſaecla ſuperne
Aurea de coelo demiſit funis in arva:
Nec mare, nec fluctus plangentes ſaxa crearunt:
Sed genuit tellus eadem, quae nunc alit ex ſe.
Praeterea nitidas fruges, vinetaque laeta
Sponte ſua primum mortalibus ipſa creavit.
Ipſa dedit dulceis foetus, et pabula laeta:
Quae nunc vix noſtro grandeſcunt aucta labore:
Conterimuſque boves, et vires agricolarum
Conficimus; ſeris vix arvis ſuppeditati:
Uſque adeo pereunt foetus, augentque labores.
Jamque caput quaſſans grandis ſuſpirat arator
Crebriùs incaſſum magnum cecidiſſe laborem,
Et cùm tempora temporibus praeſentia confert
Praeteritis, laudat fortunas ſaepe parentis:
Et crepat, antiquum genus ut pietate repletum
Perfacile anguſtis tolerarit finibus aevum,
Cum minor eſſet agri multò modus ante viritim:
Nec tenet, omnia paullatim tabeſcere, et ire
Ad ſcopulum ſpatio aetatis defeſſa vetuſto.

LIBER TERTIUS.

E Tenebris tantis tam clarum extollere lumen
Qui primus potuiſti, illuſtrans commoda vitae:
Te ſequor ô Graiae gentis decus, inque tuis nunc
Fixa pedum pono preſſis veſtigia ſignis,
Non ita certandi cupidus, quàm propter amorem,
Quod te imitari aveo: quid enim contendat hirundo
Cycnis? aut quidnam tremulis facere artubus hoedi
Conſimile in curſu poſſint, ac fortis equi vis?
Tu pater, et rerum inventor: tu patria nobis
Suppeditas praecepta, tuiſque ex, inclute, chartis,
Flòriferis ut apes in ſaltibus omnia libant,
Omnia nos itidem depaſcimur aurea dicta,
Aurea, perpetua ſemper digniſſima vita.
Nam ſimul ac ratio tua coepit vociferari,
Naturam rerum haud divina mente coortam,
Diffugiunt animi terrores; moenia mundi
Diſcedunt, totum video per inane geri res.
Apparet divûm numen, ſedeſque quietae:
Quas neque concutiunt venti, neque nubila nimbis
Adſpergunt, neque nix acri concreta pruina
Cana cadens violat: ſemperque innubilus aether
Integit, et largè diffuſo lumine ridet.
Omnia ſuppeditat porrò natura, neque ulla
Res animi pacem delibat tempore in ullo.
At contra nuſquam apparent Acheruſia templa:
Nec tellus obſtat, quin omnia diſpiciantur,
Sub pedibus quaecunque infra per inane geruntur.
His tibi me rebus quaedam divina voluptas
Percipit, atque horror, quod ſic natura tua vi
Tam manifeſta patet ex omni parte retecta.
Et quoniam docui, cunctarum exordia rerum
Qualia ſint: et quàm variis diſtantia formis
Sponte ſua volitent aeterno percita motu,

Quoque modo poſſint ex his res quaeque creari:
Haſce ſecundum res animi natura videtur,
Atque animae claranda meis jam verſibus eſſe:
Et metus ille foras praeceps Acheruntis agendus
Funditus, humanam qui vitam turbat ab imo;
Omnia ſuffundens mortis nigrore: neque ullam
Eſſe voluptatem liquidam puramque relinquit.
Nam, quòd ſaepe homines morbos magis eſſe timendos,
Infamemque ferunt vitam, quàm tartara lethi,
Et ſe ſcire animi naturam ſanguinis eſſe,
Nec prorſum quicquam noſtrae rationis egere:
Hinc licet advertas animum, magis omnia laudis,
Aut etiam venti, ſi fert ita forte voluntas,
Jactari cauſa, quàm quod res ipſa probetur:
Extorres iidem patria, longeque fugati
Conſpectu ex hominum, foedati crimine turpi,
Omnibus aerumnis affecti denique vivunt:
Et quocunque tamen miſeri venêre, parentant,
Et nigras mactant pecudes, et manibus divis
Inferias mittunt: multòque in rebus acerbis
Acriùs advertunt animos ad relligionem.
Quò magis in dubiis hominem ſpectare periclis
Convenit, adverſiſque in rebus noſcere qui ſit.
Nam verae voces tum demum pectore ab imo
Ejiciuntur, et eripitur perſona, manet res.
Denique avarities, et honorum caeca cupido,
Quae miſeros homines cogunt tranſcendere fineis
Juris, et interdum ſocios ſcelerum, atque miniſtros
Nocteis atque dies niti praeſtante labore
Ad ſummas emergere opeis: haec vulnera vitae
Non minimam partem mortis formidine aluntur.
Turpis enim fama, et contemptus, et acris egeſtas
Semota ab dulci vita ſtabilique videntur:
Et quaſi jam lethi portas cunctarier ante:
Unde homines, dum ſe falſo terrore coacti
Refugiſſe volunt longè, longèque receſſe:

Sanguine civili rem conflant: divitiaſque
Conduplicant avidi, caedem caedi accumulantes.
Crudeles gaudent in triſti funere fratris:
Et conſanguineûm menſas odêre, timentque.
Conſimili ratione ab eodem ſaepe timore
Macerat invidia: ante oculos illum eſſe potentem,
Illum aſpectari, claroque incedere honore;
Ipſi ſe in tenebris volvi, coenoque queruntur.
Intereunt partim ſtatuarum, et nominis ergô:
Et ſaepe uſque adeo, mortis formidine, vitae
Percipit humanos odium, luciſque videndae,
Ut ſibi conſciſcant moerenti pectore lethum;
Obliti fontem curarum hunc eſſe timorem,
Hunc vexare pudorem, hunc vincula amicitiaï
Rumpere, et in ſumma pietatem evertere fundo.
Nam jam ſaepe homines patriam, caroſque parenteis
Prodiderunt, vitare Acheruſia templa petentes.
Nam veluti pueri trepidant, atque omnia caecis
In tenebris metuunt: ſic nos in luce timemus
Interdum, nihilo quae ſunt metuenda magis, quàm
Quae pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebraſque neceſſe eſt
Non radii ſolis, neque lucida tela diei
Diſcutiant, ſed naturae ſpecies, ratioque.
Primùm animum dico (mentem quem ſaepe vocamus)
In quo conſilium vitae, regimenque locatum eſt,
Eſſe hominis partem nihilo minus, ac manus, et pes,
Atque oculi partes animantis totius extant.
Quamvis multa quidem ſapientum turba putârunt
Senſum animi certa non eſſe in parte locatum:
Verùm habitum quendam vitalem corporis eſſe,
Harmoniam Graij quam dicunt, quòd faciat nos
Vivere cum ſenſu, nulla cùm in parte ſiet mens:
Ut bona ſaepe valetudo cùm dicitur eſſe
Corporis, et non eſt tamen haec pars ulla valentis:
Sic animi ſenſum non certa parte reponunt:

Magnopere in quo mi diverſi errare videntur.
Saepe utique in promptu corpus, quod cernitur, aegrit,
Cùm tamen ex alia laetamur parte latenti:
Et retrò fit, uti contra ſit ſaepe viciſſim,
Cùm miſer ex animo, laetatur corpore toto:
Non alio pacto, quàm ſi pes cùm dolet aegri,
In nullo caput interea ſit forte dolore.
Praeterea molli ſomno cùm dedita membra,
Effuſumque jacet ſine ſenſu corpus onuſtum:
Eſt aliud tamen in nobis, quod tempore in illo
Multimodis agitatur, et omneis accipit in ſe
Laetitiae motus, et curas cordis inaneis.
Nunc animam quoque ut in membris cognoſcere poſſis
Eſſe; neque harmoniam corpus retinere ſolere:
Principiò fit, uti detracto corpore multo,
Saepe tamen nobis in membris vita moretur.
Atque eadem rurſus cum corpora pauca caloris
Diffugêre, foraſque per os eſt editus aër:
Deſerit extemplo venas, atque oſſa relinquit:
Noſcere ut hinc poſſis, non aequas omnia parteis
Corpora habere, neque ex aequo fulcire ſalutem:
Sed magis haec, venti quae ſunt, calidique vaporis
Semina, curare in membris ut vita moretur.
Eſt igitur calor, ac ventus vitalis in ipſo
Corpore, qui nobis moribundos deſerit artus.
Quapropter, quoniam eſt animi natura reperta,
Atque animae, quaſi pars hominis: redde harmoniaï
Nomen, ab organico ſaltu delatum Heliconis,
Sive aliunde ipſi porro traxêre: et in illam
Tranſtulerunt, proprio quae tum res nomine egebat,
Quicquid id eſt, habeant: tu caetera percipe dicta.
Nunc animum, atque animam dico conjuncta teneri
Inter ſe, atque unam naturam conficere ex ſe:
Sed caput eſſe quaſi, et dominari in corpore toto
Conſilium, quod nos animum, mentemque vocamus:
Idque ſitum media regione in pectoris haeret.

Hic exſultat enim pavor, ac metus haec loca circum
Laetitiae mulcent: hic ergo mens animuſque eſt.
Caetera pars animae per totum diſſita corpus
Paret: et ad numen mentis, momenque movetur:
Idque ſibi ſolum per ſe ſapit, et ſibi gaudet:
Cùm neque res animam, neque corpus commovet ulla.
Et quaſi cùm caput aut oculus, tentante dolore,
Laeditur in nobis, non omni concruciamur
Corpore: ſic animus nonnunquam laeditur ipſe,
Laetitiaque viget, cùm caetera pars animaï
Per membra, atque artus nulla novitate cietur.
Verùm ubi vehementi magis eſt commota metu mens,
Conſentire animam totam per membra videmus:
Sudores itaque et pallorem exiſtere toto
Corpore, et infringi linguam, vocemque aboriri,
Caligare oculos, ſonere aureis, ſuccidere artus.
Denique concidere ex animi terrore videmus
Saepe homines, facilè ut quivis hinc noſcere poſſit,
Eſſe animam cum animo conjunctam; quae cum animi vi
Percuſſa eſt, exin corpus propellit, et icit.
Haec eadem ratio naturam animi, atque animaï
Corpoream docet eſſe, ubi enim propellere membra,
Conripere ex ſomno corpus, mutareque voltum,
Atque hominem totum regere ac verſare videtur:
(Quorum nil fieri ſine tactu poſſe videmus:
Nec tactum porro ſine corpore) nonne fatendum eſt
Corporea natura animum conſtare, animamque?
Praeterea pariter fungi cum corpore: et una
Conſentire animum nobis in corpore cernis.
Si minùs offendit vitam vis horrida teli
Oſſibus ac nervis diſcluſis intùs adacta:
Attamen inſequitur languor, terraeque petitus
Suavis, et in terra mentis qui gignitur aeſtus,
Interdumque quaſi exſurgendi incerta voluntas,
Ergo corpoream naturam animi eſſe neceſſe eſt:
Corporeis quoniam telis, ictuque laborat.

Is tibi nunc animus quali ſit corpore, et unde
Conſtiterit, pergam rationem reddere dictis.
Principio eſſe aio perſubtilem atque minutis
Perquam corporibus factum conſtare: id ita eſſe,
Hinc licet advertas animum, ut pernoſcere poſſis,
Nil adeo fieri celeri ratione videtur,
Quàm ſi mens fieri proponit, et inchoat ipſa.
Ociùs ergo animus, quàm res ſe perciet ulla,
Ante oculos quarum in promptu natura videtur.
At quod mobile tantopere eſt, conſtare rotundis
Perquàm ſeminibus debet, perquàmque minutis:
Momine uti parvo poſſint impulſa moveri.
Namque movetur aqua, et tantillo momine flutat:
Quippe volubilibus, parviſque creata figuris.
At contrà mellis conſtantior eſt natura,
Et pigri latices magis, et cunctantior actus.
Haeret enim inter ſe magis omnis materiaï
Copia: nimirum quia non tam laevibus extat
Corporibus, neque tam ſubtilibus atque rotundis:
Namque papaverum, aura poteſt ſuſpenſa, leviſque
Cogere, ut ab ſummo tibi diffluat altus acervus:
At contra lapidum conjectum, ſpiclorumque
Nenu poteſt: igitur parviſſima corpora quantò
Et laeviſſima ſunt, ita mobilitata feruntur.
At contrà quò quaeque magis cum pondere magno,
Aſperaque inveniuntur, eò ſtabilita magis ſunt.
Nunc igitur, quoniam eſt animi natura reperta
Mobilis egregiè: perquàm conſtare neceſſe eſt
Corporibus parvis et laevibus atque rotundis.
Quae tibi cognita res in multis, ô Bone, rebus
Utilis invenietur, et opportuna cluebit.
Haec quoque res etiam naturam deliquat ejus,
Quàm tenui conſtet textura; quamque loco ſe
Contineat parvo, ſi poſſit conglomerari:
Quòd ſimul atque hominem lethi ſecura quies eſt
Indepta, atque animi natura, animaeque receſſit:

Nil ibi limatum de toto corpore cernas
Ad ſpeciem, nil ad pondus: mors omnia praeſtat,
Vitalem praeter ſenſum, calidumque vaporem.
Ergo animam totam perparvis eſſe neceſſe eſt
Seminibus, nexam per venas, viſcera, nervos:
Quatenus omnis ubi e toto jam corpore ceſſit,
Extima membrorum circum-caeſura tamen ſe
Incolumem praeſtat: nec deſit ponderis hilum:
Quod genus eſt Bacchi cùm flos evanuit, aut cùm
Spiritus unguenti ſuavis diffugit in auras:
Aut aliquo cùm jam ſuccus de corpore ceſſit:
Nil oculis tamen eſſe minor res ipſa videtur
Propterea, neque detractum de pondere quicquam:
Nimirum, quia multa, minutaque ſemina ſuccos
Efficiunt, et odorem in toto corpore rerum.
Quare etiam atque etiam mentis naturam, animaeque
Scire licet perquam pauxillis eſſe creatam
Seminibus: quoniam fugiens nil ponderis aufert.
Nec tamen haec ſimplex nobis natura putanda eſt.
Tenuis enim quaedam moribundos deſerit aura
Miſta vapore, vapor porro trahit aëra ſecum;
Nec calor eſt quiſquam, cui non ſit miſtus et aër:
Rara quòd ejus enim conſtat natura, neceſſe eſt
Aëris inter eum primordia multa cieri.
Jam triplex animi eſt igitur natura reperta.
Nec tamen haec ſat ſunt ad ſenſum cuncta creandum:
Nil horum quoniam recipit mens poſſe creare
Senſiferos motus, quaedam qui mente volutent.
Quarta quoque his igitur quaedam natura neceſſe eſt
Attribuatur: (ea eſt omninò nominis expers:)
Qua neque mobilius quicquam, neque tenuius extat,
Nec magis e parvis, aut laevibus ex elementis:
Senſiferos motus qui didit prima per artus.
Prima cietur enim parvis perfecta figuris,
Inde calor motus, et venti caeca poteſtas
Accipit: inde aër: inde omnia mobilitantur;

Tum quatitur ſanguis, tum viſcera perſentiſcunt
Omnia; poſtremo datur oſſibus, atque medullis
Sive voluptas eſt, ſive eſt contrarius ardor.
Nec temerè huc dolor uſque poteſt penetrare, neque acre
Permanare malum, quin omnia perturbentur:
Uſque adeo ut vitae deſit locus, atque animaï
Diffugiant partes per caulas corporis omneis.
Sed plerumque fit in ſummo quaſi corpore finis
Motibus, hanc ob rem vitam retinere valemus.
Nunc, ea quo pacto inter ſeſe miſta, quibuſque
Compta modis vigeant, rationem reddere aventem
Abſtrahit invitum patrii ſermonis egeſtas.
Sed tamen, ut potero ſummatim attingere, tangam.
Inter enim curſant primordia principiorum
Motibus inter ſe, nihil ut ſecernier unum
Poſſit; nec ſpatio fieri diviſa poteſtas:
Sed quaſi multae vis unius corporis extant.
Quod genus in quovis animantum viſcere volgò
Eſt odor, et quidam calor, et ſapor: et tamen ex his
Omnibus eſt unum perfectum corporis augmen.
Sic calor, atque aër, et venti caeca poteſtas
Miſta creant unam naturam, et mobilis illa
Vis, initium motus ab ſe quae dividit ollis,
Senſifer unde oritur primùm per viſcera motus.
Nam penitus prorſum latet haec natura, ſubeſtque:
Nec magis hac infra quicquam eſt in corpore noſtro:
Atque anima eſt animae proporro totius ipſa:
Quod genus in noſtris membris, et corpore toto
Miſta latens animi vis eſt, animaeque poteſtas;
Corporibus quia de parvis, pauciſque creata eſt:
Sic tibi nominis haec expers vis, facta minutis
Corporibus latet: atque animaï totius ipſa
Proporro eſt anima, et dominatur corpore toto.
Conſimili ratione neceſſe eſt ventus, et aër,
Et calor inter ſe vigeant commiſta per artus:
Atque aliis aliud ſubſit magis, emineatque:

Ut quiddam fieri videatur de omnibus unum:
Ne calor, ac ventus ſeorſum, ſeorſumque poteſtas
Aëris interimant ſenſum, diductaque ſolvant.
Eſt etiam calor ille animo, quem ſumit in ira,
Cum ferveſcit, et ex oculis micat acribus ardor.
Eſt et frigida multa comes formidinis aura:
Quae ciet horrorem in membris, et concitat artus.
Eſt etiam quoque pacati ſtatus aëris ille,
Pectore tranquillo qui fit, voltuque ſereno.
Sed calidi plus eſt illis, quibus acria corda,
Iracundaque mens facilè efferveſcit in ira;
Quo genere in primis vis eſt violenta leonum:
Pectora qui fremitu rumpunt plerumque gementes,
Nec capere irarum fluctus in pectore poſſunt.
At ventoſa magis cervorum frigida mens eſt,
Et gelidas citiùs per viſcera concitat auras:
Quae tremulum faciunt membris exiſtere motum.
At natura boum placido magis aëre vivit,
Nec nimis iraï fax unquam ſubdita percit
Fumida ſuffundens caecae caliginis umbras;
Nec gelidi torpet telis perfixa pavoris:
Inter utroſque ſita eſt, cervos, ſaevoſque leones.
Sic hominum genus eſt, quamvis doctrina politos
Conſtituat pariter quoſdam, tamen illa relinquit
Naturae cujuſque animae veſtigia prima.
Nec radicitùs evelli mala poſſe putandum eſt,
Quin procliviùs hic iras decurrat ad acreis;
Ille metu citiùs paullò tentetur: at ille
Tertius accipiat quaedam clementiùs aequo.
Inque aliis rebus multis differre neceſſe eſt
Naturas hominum varias, moreſque ſequaceis:
Quorum ego nunc nequeo caecas exponere cauſas,
Nec reperire figurarum tot nomina, quot ſunt
Principiis, unde haec oritur variantia rerum.
Illud in his rebus videor firmare poteſſe,
Uſque adeo naturarum veſtigia linqui

Parvola, quae nequeat ratio depellere dictis:
Ut nihil impediat dignam diis degere vitam.
Haec igitur natura tenetur corpore ab omni,
Ipſaque corporis eſt cuſtos, et cauſa ſalutis;
Nam communibus inter ſe radicibus haerent:
Nec ſine pernicie divelli poſſe videntur.
Quod genus è turis glebis evellere odorem
Haud facile eſt, quin intereat natura quoque ejus.
Sic animi, atque animae naturam corpore toto
Extrahere haud facile eſt, quin omnia diſſolvantur:
Implexis ita principiis ab origine prima
Inter ſe fiunt conſorti praedita vita:
Nec ſine vi quicquam alterius ſibi poſſe videtur
Corporis, atque animi ſeorſum ſentire poteſtas:
Sed communibus inter eos conflatur utrinque
Motibus accenſus nobis per viſcera ſenſus.
Praeterea, corpus per ſe nec gignitur unquam,
Nec creſcit, nec poſt mortem durare videtur.
Non enim ut humor aquae dimittit ſaepe vaporem,
Qui datus eſt, neque ab hac cauſa convellitur ipſe,
Sed manet incolumis: non, inquam, ſic animaï
Diſcidium poſſunt artus perferre relicti:
Sed penitus pereunt convolſi, conque putreſcunt.
Ex ineunte aevo ſic corporis atque animaï
Mutua vitaleis diſcunt contagia motus,
Maternis etiam in membris, alvoque repôſta;
Diſcidium ut nequeat fieri ſine peſte, maloque:
Ut videas, quoniam conjuncta eſt cauſa ſalutis,
Conjunctam quoque naturam conſiſtere eorum.
Quod ſupereſt, ſi quis corpus ſentire renutat:
Atque animam credit permiſtam corpore toto
Suſcipere hunc motum, quem ſenſum nominitamus:
Vel manifeſtas res contra, veraſque repugnat.
Quid ſit enim corpus ſentire quis afferet unquam,
Si non ipſa palam quod res dedit ac docuit nos?
At dimiſſa anima corpus caret undique ſenſu,

Perdit enim quod non proprium fuit eïus in aevo:
Multaque praeterea perdit, cum expellitur aevo.
Dicere porro oculos nullam rem cernere poſſe:
Sed per eos animum ut foribus ſpectare recluſis,
Deſipere eſt, contra cùm ſenſus dicat eorum:
Senſus enim trahit, atque acies detrudit ad ipſas.
Fulgida praeſertim cùm cernere ſaepe nequimus,
Lumina luminibus quia nobis praepediuntur:
Quod foribus non fit: neque enim, quà cernimus ipſi,
Oſtia ſuſcipiunt ullum recluſa laborem.
Praeterea, ſi pro foribus ſunt lumina noſtra,
Jam magis exemptis oculis debere videtur
Cernere res animus ſublatis poſtibus ipſis.
Illud in his rebus nequaquam ſumere poſſis,
Democriti quod ſancta viri ſententia ponit,
Corporis atque animi primordia ſingula primis
Adpoſita alternis variare, ac nectere membra.
Nam cùm multò ſunt animaï elementa minora,
Quàm quibus e corpus nobis et viſcera conſtant,
Tum numero quoque concedunt, et rara per artus
Diſſita ſunt, duntaxat ut hoc promittere poſſis,
Quantula prima queant nobis injecta ciere
Corpora ſenſiferos motus in corpore, tanta
Intervalla tenere exordia prima animaï.
Nam neque pulveris interdum ſentimus adhaeſum
Corpore, nec membris incuſſam inſidere cretam,
Nec nebulam noctu, nec aranei tenuia fila
Obvia ſentimus, quando obretimur euntes:
Nec ſupra caput ejuſdem cecidiſſe vietam
Veſtem, nec plumas avium, pappoſque volanteis,
Qui nimia levitate cadunt plerumque gravatim:
Nec repentis itum cujuſviſcunque animantis
Sentimus, nec priva pedum veſtigia quaeque,
Corpore quae in noſtro culices, et caetera ponunt.
Uſque adeò priùs eſt in nobis multa ciendum
Semina, corporibus noſtris immiſta per artus,

Quàm primordia ſentiſcant concuſſa animaï,
Et quàm intervallis tantis tuditantia poſſint
Concurſare, coire, et diſſultare viciſſim.
Et magis eſt animus vitaï clauſtra coërcens,
Et dominantior ad vitam, quàm vis animaï.
Nam ſine mente, animoque nequit reſidere per artus
Temporis exiguam partem pars ulla animaï:
Sed comes inſequitur facilè, et diſcedit in auras;
Et gelidos artus in lethi frigore linquit.
At manet in vita, cui mens animuſque remanſit,
Quamvis eſt circum-caeſis lacer undique membris:
Truncus, ademta anima circum, membriſque remotis,
Vivit, et aetherias vitaleis ſuccipit auras:
Si non omnimodis, at magna parte animaï
Privatus, tamen in vita cunctatur, et haeret.
Ut lacerato oculo circum ſi pupula manſit
Incolumis, ſtat cernendi vivata poteſtas;
Dummodo ne totum corrumpas luminis orbem,
Sed circumcidas aciem, ſolamque relinquas:
Id quoque enim ſine pernicie confiet eorum,
At ſi tantula pars oculi media illa pereſa eſt,
Incolumis quamvis alioqui ſplendidus orbis,
Occidit extemplo lumen, tenebraeque ſequuntur:
Hoc anima atque animus vincti ſunt foedere ſemper.
Nunc age, nativos animantibus, et mortaleis
Eſſe animos, animaſque leveis ut noſcere poſſis;
Conquiſita diu, dulcique reperta labore
Digna tua pergam diſponere carmina vita.
Tu fac utrumque uno ſubjungas nomen eorum,
Atque animam, verbi cauſa, cùm dicere pergam,
Mortalem eſſe docens; animum quoque dicere credas:
Quatenus eſt unum inter ſe, conjunctaque res eſt.
Principiò, quoniam tenuem conſtare minutis
Corporibus docui, multoque minoribus eſſe
Principiis factam, quam liquidus humor aquaï eſt,
Aut nebula, aut fumus: nam longè mobilitate

Praeſtat, et à tenui cauſa magis icta movetur;
Quippe ubi imaginibus fumi, nebulaeque movetur:
Quod genus in ſomnis ſopiti ubi cernimus alta
Exhalare vapore altaria, ferreque fumum:
Nam procul haec dubio nobis ſimulacra genuntur:
Nunc igitùr quoniam quaſſatis undique vaſis
Diffluere humorem, et laticem diſcedere cernis:
Et nebula ac fumus quoniam diſcedit in auras:
Crede animam quoque diffundi, multòque perire
Ociùs, et citiùs diſſolvi corpora prima,
Cùm ſemel omnibus e membris ablata receſſit.
Quippe etenim corpus, quod vas quaſi conſtitit ejus,
Cum cohibere nequit conquaſſatum ex aliqua re,
Ac rarefactum detracto ſanguine venis,
Aëre qui credas poſſe hanc cohiberier ullo?
Corpore qui noſtro rarus magis am cohibeſſit?
Praeterea, gigni pariter cum corpore, et una
Creſcere ſentimus, pariterque ſeneſcere mentem.
Nam velut infirmo pueri, teneroque vagantur
Corpore; ſic animi ſequitur ſententia tenuis.
Inde ubi robuſtis adolevit viribus aetas:
Conſilium quoque majus, et auctior eſt animi vis:
Poſt ubi jam validis quaſſatum eſt viribus aevi
Corpus; et obtuſis ceciderunt viribus artus:
Claudicat ingenium, delirat linguaque, menſque,
Omnia deficiunt, atque uno tempore deſunt.
Ergo diſſolvi quoque convenit omnem animaï
Naturam, ceu fumus in altas aëris auras:
Quandoquidem gigni pariter, pariterque videmus
Creſcere, et (ut docui) ſimul aevo feſſa fatiſcit.
Huc accedit, uti videamus corpus ut ipſum
Suſcipere immaneis morbos, durumque dolorem;
Sic animum curas acreis, luctumque, metumque,
Quare participem lethi quoque convenit eſſe:
Quinetiam morbis in corporis avius errat
Saepe animus, dementit enim; deliraque fatur:

Interdumque gravi lethargo fertur in altum,
Aeternumque ſoporem, oculis, nutuque cadenti:
Unde neque exaudit voces, neque noſcere vultus
Illorum potis eſt, ad vitam qui revocantes
Circumſtant lacrymis rorantes ora, genaſque.
Quare animum quoque diſſolvi fateare neceſſe eſt,
Quandoquidem penetrant in eum contagia morbi:
Nam dolor, ac morbus lethi fabricator uterque eſt,
Multorum exitio perdocti quod ſumus antè.
Denique cur, hominem cum vini vis penetravit
Acris, et in venas diſceſſit diditus ardor,
Conſequitur gravitas membrorum? praepediuntur
Crura vacillanti? tardeſcit lingua? madet mens?
Nant oculi? clamor, ſingultus, jurgia gliſcunt?
Et jam caetera de genere hoc quaecunque ſequuntur,
Cur ea ſunt, niſi quòd vehemens violentia vini
Conturbare animam conſuevit corpore in ipſo?
At quaecunque queunt conturbari, inque pediri,
Significant, (paullò ſi durior inſinuarit
Cauſa) fore ut pereant, aevo privata futuro.
Quinetiam, ſubita vi morbi ſaepe coactus
Ante oculos aliquis noſtros, ut fulminis ictu,
Concidit, et ſpumas agit, ingemit, et tremit artus,
Deſipit, extentat nervos, torquetur, anhelat,
Inconſtanter et in jactando membra fatigat:
Nimirum, quia vis morbi diſtracta per artus
Turbat agens animum, ſpumans ut in aequore ſalſo
Ventorum validis ferveſcit viribus unda.
Exprimitur porro gemitus, quia membra dolore
Afficiuntur; et omnino quòd ſemina vocis
Ejiciuntur, et ore foras glomerata feruntur,
Quà quaſi conſuerunt, et ſunt munita viaï.
Deſipientia fit, quia vis animi, atque animaï
Conturbatur, et (ut docui) diviſa ſeorſum
Disjectatur, eodem illo diſtracta veneno.
Inde, ubi jam morbi ſe flexit cauſa, reditque

In latebras ater corrupti corporis humor,
Tum quaſi talipedans primum conſurgit; et omneis
Paullatim redit in ſenſus, animamque receptat.
Haec igitur tantis ubi morbis corpore in ipſo
Jactetur, miſeriſque modis diſtracta laboret:
Cur eandem credis ſine corpore in aëre aperto
Cum validis ventis aetatem degere poſſe?
Et quoniam mentem ſanari, corpus ut aegrum,
Cernimus, et flecti medicina poſſe videmus;
Id quoque praeſagit mortalem vivere mentem:
Addere enim parteis, aut ordine trajicere aequum eſt,
Aut aliud prorſum de ſumma detrahere illum,
Commutare animum quicunque adoritur, et infit;
Aut aliam quamvis naturam flectere quaerit:
At neque transferri ſibi parteis, nec tribui vult,
Immortale quod eſt quicquam, neque defluere hilum.
Nam quodcunque ſuis mutatum finibus exit,
Continuò hoc mors eſt illius quod fuit ante.
Ergo animus ſive aegreſcit, mortalia ſigna
Mittit (uti docui) ſeu flectitur à medicina:
Uſque adeo falſae rationi vera videtur
Res occurrere, et effugium praecludere eunti:
Ancipitique refutatu convincere falſum.
Denique ſaepe hominem paullatim cernimus ire,
Et membratim vitalem deperdere ſenſum:
In pedibus primum digitos liveſcere, et ungueis,
Inde pedes, et crura mori: poſt inde per artus
Ire alios tractim gelidi veſtigia lethi:
Scinditur atqui animae quoniam natura, nec uno
Tempore ſincera exiſtit, mortalis habenda eſt.
Quòd ſi forte putas ipſam ſe poſſe per artus
Introrſum trahere, et parteis conducere in unum,
Atque ideo cunctis ſenſum deducere membris:
At locus ille tamen, quò copia tanta animaï
Cogitur, in ſenſu debet majore videri.
Qui quoniam nuſquam eſt, nimirum, (ut diximus ante)

Dilaniata foras diſpergitur; interit ergo.
Quin etiam, ſi jam libeat concedere falſum,
Et dare, poſſe animam glomerari in corpore eorum,
Lumina qui linquunt moribundi particulatim:
Mortalem tamen eſſe animam fateare neceſſe eſt,
Nec refert, utrum pereat diſperſa per auras,
An contractis in ſe partibus obbruteſcat:
Quando hominem totum magis, ac magis undique ſenſus
Deficit, et vitae minus, et minus undique reſtat.
Et quoniam mens eſt hominis pars una, locoque
Fixa manet certo, velut aures, atque oculi ſunt,
Atque alii ſenſus, qui vitam cunque gubernant:
Et veluti manus, atque oculus, nareſve ſeorſum
Secreta à nobis nequeant ſentire, neque eſſe:
Sed tamen in parvo linquuntur tempore tali,
Sic animus per ſe non quit ſine corpore, et ipſo
Eſſe homine, illius quaſi quod vas eſſe videtur:
Sive aliud quidvis potis es conjunctius eij
Fingere, quandoquidem connexus corpori adhaeret.
Denique corporis, atque animi vivata poteſtas
Inter ſe conjuncta valent, vitaque fruuntur.
Nec ſine corpore enim vitaleis edere motus
Sola poteſt animi per ſe natura, nec autem
Caſſum anima corpus durare, et ſenſibus uti:
Scilicet, avolſus radicitus ut nequit ullam
Diſpicere ipſe oculus rem ſeorſum corpore toto:
Sic anima atque animus per ſe nil poſſe videntur:
Nimirum, quia per venas et viſcera miſtim
Per nervos, atque oſſa tenentur corpore ab omni.
Nec magnis intervallis primordia poſſunt
Libera diſſultare, ideo concluſa moventur
Senſiferos motus; quos extra corpus in auras
Aëris haud poſſunt poſt mortem ejecta moveri:
Propterea quia non ſimili ratione tenentur.
Corpus enim atque animans erit aër, ſi cohibere
Seſe anima, atque in eo poterit concludere motus,

Quos ante in nervis, et in ipſo corpore agebat.
Quare etiam atque etiam reſoluto corporis omni
Tegmine, et ejectis extra vitalibus auris,
Diſſolvi ſenſus animi fateare neceſſe eſt,
Atque animam, quoniam conjuncta eſt cauſa duobus.
Denique cum corpus nequeat perferre animaï
Diſcidium, quin id tetro tabeſcat odore:
Quid dubitas, quin ex imo, penituſque coorta
Emanârit, uti fumus, diffuſa animae vis?
Atque ideo tanta mutatum putre ruina
Conciderit corpus penitus, quia mota loco ſunt
Fundamenta foras animae; manantque per artus,
Perque viarum omnes flexus, in corpore qui ſunt,
Atque foramina? multimodis ut noſcere poſſis
Diſpertitam animae naturam exiſſe per artus:
Et prius eſſe ſibi diſtractam corpore in ipſo,
Quàm prolapſa foras enaret in aëris auras?
Quinetiam, fineis dum vitae vertitur intra,
Saepe aliqua tamen e cauſa labefacta videtur
Ire anima, et toto ſolvi de corpore membra:
Et quaſi ſupremo langueſcere tempore voltus,
Molliaque exangui cadere omnia corpore membra:
Quod genus eſt, animo male factum cum perhibetur,
Aut animam liquiſſe, ubi jam trepidatur, et omnes
Extremum cupiunt vires reprendere vinclum.
Conquaſſatur enim tum mens, animaeque poteſtas
Omnis: et haec ipſo cum corpore conlabeſiunt:
Ut gravior paullo poſſit diſſolvere cauſa.
Quid dubitas, tandem quin extra prodita corpus
Imbecilla foras, in aperto, tegmine dempto,
Non modò non omnem poſſit durare per aevum,
Sed minimum quodvis nequeat conſiſtere tempus?
Nec ſibi enim quiſquam moriens ſentire videtur,
Ire foras animam incolumem de corpore toto,
Nec prius ad jugulum, et ſuperas ſuccedere fauceis:
Verùm deficere in certa regione locatam:

Ut ſenſus alios in parti quemque ſua ſcit
Diſſolvi: quòd ſi immortalis noſtra foret mens:
Non jam ſe moriens diſſolvi conquereretur:
Sed magis ire foras, veſtemque relinquere, ut anguis,
Gauderet, praelonga ſenex aut cornua cervus.
Denique cur animi nunquam mens conſiliumque
Gignitur in capite, aut pedibus, manibuſve; ſed unis
Sedibus, et certis regionibus omnis inhaeret:
Si non certa loca ad naſcendum reddita cuique
Sunt: et ubi quicquid poſſit durare creatum?
Atque ita multimodis pro totis artubus eſſe,
Membrorum ut nunquam exiſtat praepoſterus ordo?
Uſque adeo ſequitur res rem, neque flamma creari in
Fluminibus ſolita eſt, neque in igni gignier algor.
Praeterea, ſi immortalis natura animaï eſt,
Et ſentire poteſt ſecreta à corpore noſtro:
Quinque (ut opinor) eam faciendum eſt ſenſibus auctam:
Nec ratione alia noſmet proponere nobis
Poſſumus infernas animas Acherunte vagare.
Pictores itaque, et ſcriptorum ſaecla priora
Sic animas introduxerunt ſenſibus auctas.
At neque ſeorſum oculi, neque nares, nec manus ipſa
Eſſe poteſt anima, neque ſeorſum lingua, nec aures
Abſque anima per ſe poſſunt ſentire, nec eſſe.
Et quoniam toto ſentimus corpore ineſſe
Vitalem ſenſum, et totum eſſe animale videmus,
Si ſubitò medium celeri praecideret ictu
Vis aliqua, ut ſeorſum partem ſecernat utramque:
Diſpertita proculdubio quoque vis animaï,
Et diſciſſa ſimul cum corpore disjicietur:
At quod ſcinditur, et parteis diſcedit in ullas,
Scilicet aeternam ſibi naturam abnuit eſſe.
Falciferos memorant currus abſcindere membra
Saepe ita deſubitò permiſta caede calenteis,
Ut tremere in terra videatur ab artubus id quod
Decidit abſciſſum: cum mens tamen, atque hominis vis

Mobilitate mali non quit ſentire dolorem:
Et ſimul in pugnae ſtudio quòd dedita mens eſt,
Corpore cum reliquo pugnam, caedeiſque petiſſit:
Nec tenet, amiſſam laevam cum tegmine ſaepe
Inter equos abſtraxe rotas, falceiſque rapaceis:
Nec cecidiſſe alios dextram, cùm ſcandit, et inſtat.
Inde alius conatur adempto ſurgere crure,
Cùm digitos agitat propter moribundus humi pes:
Et caput abſciſſum calido, viventeque trunco,
Servat humi voltum vitalem, oculoſque patenteis,
Donec relliquias animaï reddidit omneis.
Quin etiam tibi ſi lingua vibrante minantis
Serpentis caudam procero corpore, utrinque
Sit libitum in multas parteis diſcindere ferro;
Omnia jam ſeorſum cernes amciſa recenti
Volnere tortari, et terram conſpergere tabo,
Ipſam ſeque retrò partem petere ore priorem,
Volneris ardenti ut morſu premat icta dolore.
Omnibus eſſe igitur totas dicemus in illis
Particulis animas? at ea ratione ſequetur,
Unam animantem animas habuiſſe in corpore multas.
Ergo diviſa eſt ea, quae fuit una ſimul cum
Corpore, quapropter mortale utrumque putandum eſt,
In multas quoniam parteis diſcinditur aequè.
Praeterea, ſi immortalis natura animaï
Conſtat, et in corpus naſcentibus inſinuatur:
Cur ſuper anteactam aetatem meminiſſe nequimus?
Nec veſtigia geſtarum rerum ulla tenemus?
Nam ſi tantopere eſt animi mutata poteſtas,
Omnis ut actarum exciderit retinentia rerum:
Non (ut opinor) id ab letho jam longiter errat.
Quapropter fateare neceſſe eſt, quae fuit ante,
Interiiſſe: et quae nunc eſt, nunc eſſe creatam.
Praeterea, ſi jam perfecto corpore nobis
Inferri ſolita eſt animi vivata poteſtas,
Tum cùm gignimur, et vitae cùm limen inimus:

Haud ita conveniebat, uti cum corpore, et unà
Cum membris videatur in ipſo ſanguine crêſſe:
Sed velut in cavea, per ſe ſibi vivere ſolam
Convenit, ut ſenſu corpus tamen affluat omne.
Quare etiam atque etiam nec originis eſſe putandum eſt
Experteis animas, nec lethi lege ſolutas.
Nam neque tantopere adnecti potuiſſe putandum eſt
Corporibus noſtris extrinſecus inſinuatas:
Quod fieri totum contrà manifeſta docet res.
Namque ita connexa eſt per venas, viſcera, nervos,
Oſſaque, uti dentes quoque ſenſu participentur:
Morbos ut indicat, et gelidaï ſtringor aquaï,
Et lapis oppreſſus ſub dente e frugibus aſper:
Nec tam contextae cùm ſint, exire videntur
Incolumes poſſe, et ſalvas exſolvere ſeſe
Omnibus e nervis, atque oſſibus, articuliſque.
Quòd ſi fortè putas extrinſecus inſinuatam
Permanare animam nobis per membra ſolere,
Tantò quaeque magis cum corpore fuſa peribit;
Quod permanat enim, diſſolvitur: interit ergo.
Diſpertitur enim per caulas corporis omneis:
Ut cibus in membra atque artus cùm diditur omneis,
Diſperit, atque aliam naturam ſufficit ex ſe:
Sic anima, atque animus quamvis integra recens in
Corpus eunt, tamen in manando diſſolvuntur;
Dum quaſi per caulas omneis diduntur in artus
Particulae, quibus haec animi natura creatur:
Quae nunc in noſtro dòminatur corpore nata
Ex illa, quae tunc peritat partita per artus.
Quapropter neque natali privata videtur
Eſſe die natura animae, neque funeris expers.
Semina praeterea linquuntur, necne, animaï
Corpore in exanimo? quod ſi linquuntur, et inſunt,
Haud erit, ut meritò immortalis poſſit haberi;
Partibus amiſſis quoniam libata receſſit.
Sin ita ſinceris membris ablata profugit,

Ut nullas parteis in corpore liquerit ex ſe:
Unde cadavera rancenti jam viſcere vermeis
Exſpirant? atque unde animantum copia tanta
Exos, et exſanguis tumidos perfluctuat artus?
Quòd ſi forte animas extrinſecus inſinuari
Vermibus, et privas in corpora poſſe venire
Credis, nec reputas cur millia multa animarum
Conveniant, unde una receſſerit: hoc tamen eſt ut
Quaerendum videatur, et in diſcrimen agendum:
Utrùm tandem animae venentur ſemina quaeque
Vermiculorum, ipſaeque ſibi fabricentur ubi ſint;
An jam corporibus perfectis inſinuentur.
At neque, cur faciant ipſae, quareve laborent,
Dicere ſuppeditat, neque enim, ſine corpore cùm ſint,
Sollicitae volitant morbis, algoque, fameque.
Corpus enim magis his vitiis adfine laborat:
Et mala multa animus contage fungitur ejus.
Sed tamen his eſto quamvis facere utile corpus,
Quod ſubeant: at qua poſſint, via nulla videtur.
Haud igitur faciunt animae ſibi corpora, et artus.
Nec tamen eſt ut jam perfectis inſinuentur
Corporibus: neque enim poterunt ſubtiliter eſſe
Connexae; neque conſenſu contagia fient.
Denique cur acris violentia triſte leonum
Seminium ſequitur: dolus volpibus, et fuga cervis
A patribus datur, et patrius pavor incitat artus?
Et jam caetera de genere hoc, cur omnia membris
Ex ineunte aevo ingeneraſcunt, inque genuntur,
Si non certa ſuo quia ſemine ſeminioque
Vis animi pariter creſcit cum corpore toto?
Quòd ſi immortalis foret, et mutare ſoleret
Corpora, permiſtis animantes moribus eſſent:
Effugeret canis Hyrcano de ſemine ſaepe
Cornigeri incurſum cervi, tremeretque per auras
Aëris accipiter fugiens veniente columba:
Deſiperent homines, ſaperent fera ſaecla ferarum.

Illud enim falſa fertur ratione, quod aiunt,
Immortalem animam mutato corpore flecti.
Quod mutatur enim, diſſolvitur: interit ergo.
Trajiciuntur enim partes, atque ordine migrant.
Quare diſſolvi quoque debent poſſe per artus,
Denique ut intereant unà cum corpore cunctae.
Sin animas hominum dicent in corpora ſemper
Ire humana, tamen quaeram cur e ſapienti
Stulta queat fieri, nec prudens ſit puer ullus?
Nec tam doctus equae pullus, quàm fortis equi vis:
Si non certa ſuo quia ſemine, ſeminioque
Vis animi pariter creſcit cum corpore toto.
Scilicet in tenero teneraſcere corpore mentem
Confugient; quod ſi jam fit, fateare neceſſe eſt,
Mortalem eſſe animam, quoniam mutata per artus
Tantopere amittit vitam, ſenſumque priorem.
Quove modo poterit pariter cum corpore quoque
Confirmata cupitum aetatis tangere florem
Vis animi, niſi erit conſors in origine prima?
Quidve foras ſibi vult membris exire ſenectis?
An metuit concluſa manere in corpore putri?
Et domus aetatis ſpatio ne feſſa vetuſto
Obruat? at non ſunt immortali ulla pericla.
Denique connubia ad Veneris, partuſque ferarum
Eſſe animas praeſto, deridiculum eſſe videtur:
Et ſpectare immortaleis mortalia membra
Innumero numero, certareque praeproperanter
Inter ſe quae prima, potiſſimaque inſinuetur:
Si non fortè ita ſunt animarum foedera pacta,
Ut, quae prima volans advenerit, inſinuetur
Prima, neque inter ſe contendant viribus hilum.
Denique in aethere non arbor, non aequore in alto
Nubes eſſe queunt, nec piſces vivere in arvis,
Nec cruor in lignis, nec ſaxis ſuccus ineſſe.
Certum ac diſpoſitum eſt, ubi quicquid creſcat, et inſit:
Sic animi natura nequit ſine corpore oriri

Sola, neque a nervis, et ſanguine longiùs eſſe.
Hoc ſi poſſet enim, multò priùs ipſa animi vis
In capite, aut humeris, aut imis calcibus eſſe
Poſſet, et innaſci quavis in parte ſoleret:
Tandem in eodem homine, atque in eodem vaſe maneret.
Quod quoniam in noſtro quoque conſtat corpore certum
Diſpoſitumque videtur, ubi eſſe, et creſcere poſſit
Seorſum anima, atque animus: tanto magis inficiandum
Totum poſſe extra corpus durare, genique.
Quare, corpus ubi interiit, periiſſe neceſſe eſt
Confiteare animam diſtractam in corpore toto.
Quippe etenim mortale aeterno jungere, et unà
Conſentire putare, et fungi mutua poſſe,
Deſipere eſt: quid enim diverſius eſſe putandum eſt,
Aut magis inter ſe disjunctum, diſcrepitanſque,
Quàm, mortale quod eſt, immortali, atque perenni
Junctum, in concilio ſaevas tolerare procellas?
Praeterea, quaecunque manent aeterna, neceſſe eſt,
Aut quia ſunt ſolido cum corpore reſpuere ictus,
Nec penetrare pati ſibi quicquam, quod queat arctas
Diſſociare intus parteis; ut materiaï
Corpora ſunt, quorum naturam oſtendimus antè;
Aut ideo durare aetatem poſſe per omnem,
Plagarum quia ſunt expertia, ſicut inane eſt;
Quod manet intactum, neque ab ictu fungitur hilum:
Aut ideo, quia nulla loci ſit copia circum,
Quò quaſi res poſſint diſcedere, diſſoluïque:
Sicut ſummarum ſumma eſt aeterna, neque extrà
Quis locus eſt, quò diffugiat: neque corpora ſunt, quae
Poſſint incidere, et valida diſſolvere plaga:
At neque (uti docui) ſolido cum corpore mentis
Natura eſt, quoniam admiſtum eſt in rebus inane;
Nec tamen eſt ut inane: neque autem corpora deſunt,
Ex infinito quae poſſint fortè coorta
Proruere hanc mentis violento turbine molem,
Aùt aliam quamvis cladem importare pericli:

Nec porro natura loci, ſpatiumque profundi
Deficit, exſpergi quò poſſit vis animaï,
Aut alia quavis poſſit vi pulſa perire:
Haud igitur lethi praecluſa eſt janua menti.
Quòd ſi forte ideo magis immortalis habenda eſt,
Quòd lethalibus ab rebus munita tenetur;
Aut quia non veniunt omnino aliena ſalutis:
Aut quia quae veniunt, aliqua ratione recedunt
Pulſa prius, quàm, quid noceant, ſentire queamus:
Scilicet a vera longè ratione remotum eſt.
Praeter enim quàm quòd morbis tum corporis aegrit,
Advenit id, quod eam de rebus ſaepe futuris
Macerat, inque metu malè habet, curiſque fatigat:
Praeteritiſque admiſſa annis peccata remordent.
Adde furorem animi proprium, atque oblivia rerum,
Adde quòd in nigras lethargi mergitur undas.
Nil igitur mors eſt, ad nos neque pertinet hilum,
Quandoquidem natura animi mortalis habetur:
Et velut anteacto nil tempore ſenſimus aegri,
Ad confligendum venientibus undique Poenis;
Omnia cùm belli trepido concuſſa tumultu
Horrida contremuêre ſub altis aetheris auris:
In dubioque fuit ſub utrorum regna cadendum
Omnibus humanis eſſet, terraque marique:
Sic ubi non erimus, cum corporis, atque animaï
Diſcidium fuerit, quibus e ſumus uniter apti,
Scilicet haud nobis quicquam, qui non erimus tum,
Accidere omnino poterit, ſenſumque movere:
Non ſi terra mari miſcebitur, et mare coelo.
Et ſi jam noſtro ſentit de corpore, poſtquàm
Diſtracta eſt animi natura, animaeque poteſtas:
Nil tamen hoc ad nos, qui coetu, conjugioque
Corporis, atque animae conſiſtimus uniter apti.
Nec, ſi materiam noſtram conlegerit aetas
Poſt obitum, rurſumque redegerit, ut ſita nunc eſt;
Atque iterum nobis fuerint data lumina vitae,

Pertineat quicquam tamen ad nos id quoque factum,
Interrupta ſemel cùm ſit repetentia noſtra.
Et nunc nil ad nos de nobis attinet, antè
Qui fuimus, nec jam de illis nos afficit angor,
Quos de materia noſtra nova proferet aetas:
Nam cùm reſpicias immenſi temporis omne
Praeteritum ſpatium, tum motus materiaï
Multimodi quàm ſint; facile hoc adcredere poſſis,
Semina ſaepe in eodem, ut nunc ſunt, ordine pôſta:
Nec memori tamen id quimus deprendere mente.
Inter enim jecta eſt vitaï pauſa, vageque
Deerrârunt paſſim motus ab ſenſibus omnes:
Debet enim, miſerè quoi fortè aegrèque futurum eſt,
Ipſe quoque eſſe in eo tum tempore, cùm malè poſſit
Accidere: at quoniam mors eximit im, prohibetque,
Illum, cui poſſint incommoda conciliari
Haec eadem, in quibus et nunc nos ſumus, antè fuiſſe;
Scire licet nobis nihil eſſe in morte timendum:
Nec miſerum fieri, qui non eſt, poſſe: neque hilum
Differre, an nullo fuerit jam tempore natus,
Mortalem vitam mors cùi immortalis ademit.
Proinde ubi ſe videas hominem miſerarier ipſum,
Poſt mortem fore, ut aut putreſcat corpore pôſto;
Aut flammis interfiat, maliſve ferarum:
Scire licet, non ſincerum ſonere, atque ſubeſſe
Caecum aliquem cordi ſtimulum, quamvis neget ipſe
Credere ſe quemquam ſibi ſenſum in morte futurum.
Non (ut opinor) enim dat, quod promittit; et inde
Nec radicitus e vita ſe tollit, et eicit;
Sed facit eſſe ſui quiddam ſuper inſcius ipſe.
Vivus enim ſibi cùm proponit quiſque, futurum
Corpus uti volucres lacerent in morte feraeque;
Ipſe ſui miſeret: neque enim ſe vindicat hilum,
Nec removet ſatis à projecto corpore: et illud
Se fingit, ſenſuque ſuo contaminat adſtans.
Hinc indignatur ſe mortalem eſſe creatum,

Nec videt, in vera nullum fore morte alium ſe;
Qui poſſit vivus ſibi ſe lugere peremptum,
Stanſque jacentem, nec lacerari, urive dolore.
Nam ſi in morte malum eſt malis morſuque ferarum
Tractari, non invenio quî non ſit acerbum
Ignibus impoſitum calidis torreſcere flammis;
Aut in melle ſitum ſuffocari, atque rigere
Frigore, cùm in ſummo gelidi cubat aequore ſaxi:
Urgerive ſuperne obtritum pondere terrae.
At jam non domus accipiet te laeta, neque uxor
Optima, nec dulces occurrent oſcula nati
Praeripere, et tacita pectus dulcedine tangent;
Non poteris factis tibi fortibus eſſe, tuiſque
Praeſidio: miſer! ô miſer! aiunt, omnia ademit
Una dies infeſta tibi tot praemia vitae.
Illud in his rebus non addunt, nec tibi earum
Jam deſiderium inſidet rerum inſuper una.
Quod benè ſi videant animo, dictiſque ſequantur:
Diſſolvant animi magno ſe angore, metuque.
Tu quidem ut es letho ſopitus, ſic eris aevi
Quod ſupereſt, cunctis privatus doloribus aegris:
At nos horrifico cinefactum te prope buſto
Inſatiabiliter deflebimus, aeternumque
Nulla dies nobis moerorem e pectore demet.
Illud ab hoc igitur quaerendum eſt, quid ſit amari
Tantopere, ad ſomnum ſi res redit, atque quietem,
Cur quiſquam aeterno poſſit tabeſcere luctu?
Hoc etiam faciunt, ubi diſcubuêre, tenentque
Pocula ſaepe homines, et inumbrant ora coronis,
Ex animo ut dicant, brevis hic eſt fructus homullis:
Jam fuerit, neque poſt unquam revocare licebit.
Tanquam in morte mali cumprimis hoc ſit eorum
Quòd ſitis exurat miſeros, atque arida torreat,
Aut aliae cujus deſiderium inſideat rei.
Nec ſibi enim quiſquam tum ſe, vitamque requirit,
Cum pariter mens et corpus ſopita quieſcunt:

(Nam licet aeternum per nos ſic eſſe ſoporem.)
Nec deſiderium noſtri nos adtigit ullum:
Et tamen haudquaquam noſtros tunc illa per artus
Longè ab ſenſiferis primordia motibus errant:
Quin conreptus homo ex ſomno ſe conligit ipſe.
Multò igitur mortem minus ad nos eſſe putandum,
Si minùs eſſe poteſt, quàm quod nihil eſſe videmus.
Major enim turbae disjectus materiaï
Conſequitur letho, nec quiſquam expergitus exſtat,
Frigida quem ſemel eſt vitaï pauſa ſecuta.
Denique ſi vocem rerum natura repente
Mittat, et hoc aliquoi noſtrûm ſic increpet ipſa:
Quid tibi tantopere eſt, mortalis, quòd nimis aegris
Luctibus indulges? quid mortem congemis, ac fles?
Nam ſi grata fuit tibi vita anteacta, priorque,
Et non omnia pertuſum congeſta quaſi in vas
Commoda perfluxêre, atque ingrata interiêre:
Cur non, ut plenus vitae conviva, recedis?
Aequo animoque capis ſecuram, ſtulte, quietem?
Sin ea, quae fructus cumque es, periêre profuſa,
Vitaque in offenſu eſt; cur ampliùs addere quaeris,
Rurſum quod pereat malè, et ingratum occidat omne:
Nec potiùs vitae finem facis, atque laboris?
Nam tibi praeterea quod machiner, inveniamque
Quod placeat, nihil eſt: eadem ſunt omnia ſemper.
Si tibi non annis corpus jam marcet, et artus
Confecti languent: eadem tamen omnia reſtant,
Omnia ſi pergas vivendo vincere ſaecla:
Atque etiam potiùs, ſi nunquam ſis moriturus.
Quid reſpondeamus, niſi juſtam intendere litem
Naturam? et veram verbis exponere cauſam?
At qui obitum lamentetur miſer ampliùs aequo,
Non meritò inclamet magis, et voce increpet acri?
Aufer ab hinc lacrymas, barathro, et compeſce querelas.
Grandior hic verò ſi jam, ſeniorque queratur:
Omnia perfructus vitaï praemia, marces?

Sed quia ſemper aves, quod abeſt, praeſentia temnis,
Imperfecta tibi elapſa eſt, ingrataque vita,
Et nec-opinanti mors ad caput adſtitit antè
Quàm ſatur, ac plenus poſſis diſcedere rerum.
Nunc aliena tua tamen aetate omnia mitte,
Aequo animoque, agedum, jam aliis concede: neceſſe eſt.
Jure (ut opinor) agat, jure increpet, inciletque,
Cedit enim rerum novitate extruſa vetuſtas;
Semper, et ex aliis aliud reparare neceſſe eſt:
Nec quidquam in barathrum, nec tartara decidit atra.
Materies opus eſt, ut creſcant poſtera ſaecla:
Quae tamen omnia te vita perfuncta ſequentur.
Nec minùs ergo ante haec, quàm nunc, cecidêre, cadentque:
Sic alid ex alio nunquam deſiſtet oriri,
Vitaque mancupio nulli datur, omnibus uſu.
Reſpice item quàm nihil ad nos anteacta vetuſtas
Temporis aeterni fuerit, quàm naſcimur antè.
Hoc igitur ſpeculum nobis natura futuri
Temporis exponit poſt mortem denique noſtram:
Num quid ibi horribile apparet? num triſte videtur
Quicquam? nonne omni ſomno ſecurius exſtat?
Atque ea nimirum, quaecunque Acherunte profundo
Prodita ſunt eſſe, invita ſunt omnia nobis.
Nec miſer impendens magnum timet aëre ſaxum
Tantalus, ut fama eſt, caſſa formidine torpens:
Sed magis in vita divûm metus urget inanis
Mortaleis, caſumque timent, quemcunque ferat fors.
Nec Tityon volucres ineunt Acherunte jacentem,
Nec, quod ſub magno ſcrutentur pectore, quidquam
Perpetuam aetatem poterunt reperire profecto,
Quamlibet immani projectu corporis exſtet,
Qui non ſola novem diſpenſis jugera membris
Obtineat, ſed qui terraï totius orbem:
Non tamen aeternum poterit perferre dolorem,
Nec praebere cibum proprio de corpore ſemper:
Sed Tityos nobis hic eſt, in amore jacentem

Quem volucres lacerant, atque exeſt anxius angor;
Aut alia quavis ſcindunt cuppedine curae.
Siſyphus in vita quoque nobis ante oculos eſt,
Qui petere à populo faſceis, ſaevaſque ſecureis
Imbibit; et ſemper victus, triſtiſque recedit:
Nam petere imperium, quod inane eſt, nec datur unquam,
Atque in eo ſemper durum ſufferre laborem,
Hoc eſt adverſo nixantem trudere monte
Saxum, quod tamen a ſummo jam vertice rurſum
Volvitur, et plani raptim petit aequora campi.
Deinde animi ingratam naturam paſcere ſemper,
Atque explere bonis rebus, ſatiareque nunquam,
Quod faciunt nobis annorum tempora, circum
Cum redeunt: foetuſque ferunt, varioſque lepores,
Nec tamen explemur vitaï fructibus unquam;
Hoc (ut opinor) id eſt, aevo florente puellas
Quod memorant, laticem pertuſum congerere in vas:
Quod tamen expleri nulla ratione poteſtur.
Cerberus et Furiae jam verò, et lucis egenus
Tartarus, horriferos eructans faucibus aeſtus,
Haec neque ſunt uſquam, neque poſſunt eſſe profecto.
Sed metus in vita poenarum pro malefactis
Eſt inſignibus inſignis, ſceleriſque luela
Carcer, et horribilis de ſaxo jactus deorſum,
Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, taedae:
Quae tamen et ſi abſunt, at mens ſibi conſcia facti
Praemetuens, adhibet ſtimulos, torretque flagellis;
Nec videt interea, qui terminus eſſe malorum
Poſſit, nec quae ſit poenarum denique finis:
Atque eadem metuit magis haec ne in morte graveſcant:
Hinc Acheruſia fit ſtultorum denique vita.
Hoc etiam tibi tute interdum dicere poſſis:
Lumina ſis oculis etiam bonus Ancus reliquit,
Qui melior multis, quàm tu, fuit, improbe, rebus.
Inde alii multi reges, rerumque potentes
Occiderunt, magnis qui gentibus imperitârunt.

Ille quoque ipſe, viam qui quondam per mare magnum
Stravit, iterque dedit legionibus ire per altum,
Ac pedibus ſalſas docuit ſuper ire lacunas:
Et contemſit, aquis inſultans, murmura ponti,
Lumine ademto, animam moribundo corpore fudit.
Scipiades, belli fulmen, Carthaginis horror,
Oſſa dedit terrae, proinde ac famul infimus eſſet.
Adde repertores doctrinarum, atque leporum,
Adde Heliconiadum comites; quorum unus Homerus
Sceptra potitus, eadem aliis ſopitus quiete eſt:
Denique Democritum poſtquam matura vetuſtas
Admonuit memorem motus langueſcere mentis,
Sponte ſua letho caput obvius obtulit ipſo.
Ipſe Epicurus obit decurſo lumine vitae,
Qui genus humanum ingenio ſuperavit, et omneis
Praeſtinxit, ſtellas exortus uti aetherius ſol.
Tu verò dubitabis, et indignabere obire,
Mortua quoi vita eſt prope jam vivo, atque videnti?
Qui ſomno partem majorem conteris aevi?
Et vigilans ſtertis, nec ſomnia cernere ceſſas,
Sollicitamque geris caſſa formidine mentem?
Nec reperire potes, quid ſit tibi ſaepe mali, cum
Ebrius urgeris multis miſer undique curis,
Atque animi incerto fluitans errore vagaris?
Si poſſent homines, proinde ac ſentire videntur,
Pondus ineſſe animo, quod ſe gravitate fatiget,
Et quibus id fiat cauſis cognoſcere, et unde
Tanta mali tanquam moles in pectore conſtet;
Haud ita vitam agerent, ut nunc plerumque videmus.
Quid ſibi quiſque velit, neſcire, et quaerere ſemper,
Commutare locum, quaſi onus deponere poſſit.
Exit ſaepe foras magnis ex aedibus ille,
Eſſe domi quem pertaeſum eſt, ſubitoque revertit:
Quippe foris nihilo melius qui ſentiat eſſe.
Currit agens mannos ad villam hic praecipitanter,
Auxilium tectis quaſi ferre ardentibus inſtans;

Oſcitat extemplo, tetigit cum limina villae:
Aut abit in ſomnum gravis, atque oblivia quaerit,
Aut etiam properans urbem petit, atque reviſit.
Hoc ſe quiſque modo fugit: at, quem ſcilicet, ut fit,
Effugere haud potis eſt, ingratis haeret, et angit,
Propterea, morbi quia cauſam non tenet aeger:
Quam benè ſi videat: jam, rebus quiſque relictis
Naturam primum ſtudeat cognoſcere rerum,
Temporis aeterni quoniam, non unius horae,
Ambigitur ſtatus, in quo ſit mortalibus omnis
Aetas poſt mortem, quae reſtat cumque, manenda.
Denique tantopere in dubiis trepidare periclis
Quae mala nos ſubigit vitaï tanta cupido?
Certa quidem finis vitae mortalibus adſtat,
Nec devitari lethum pote, quin obeamus.
Praeterea, verſamur ibidem, atque inſumus uſque:
Nec nova vivendo procuditur ulla voluptas.
Sed dum abeſt, quod avemus, id exſuperare videtur
Caetera: poſt aliud, cum contigit illud, avemus;
Et ſitis aequa tenet vitaï ſemper hianteis:
Poſteraque in dubio eſt fortunam quam vehat aetas,
Quidve ferat nobis caſus, quive exitus inſtet.
Nec prorſum, vitam ducendo, demimus hilum
Tempore de mortis, nec delibrare valemus,
Quò minus eſſe diu poſſimus morte peremti.
Proinde licet quot vis vivendo condere ſaecla,
Mors aeterna tamen nihilominus illa manebit:
Nec minus ille diu jam non erit, ex hodierno
Lumine qui finem vitaï fecit, et ille,
Menſibus, atque annis qui multis occidit antè.

LIBER QUARTUS.

AVia Pieridum peragro loca nullius antè
Trita ſolo, juvat integros accedere fonteis:
Atque haurire: juvatque novos decerpere flores,
Inſignemque meo capiti petere inde coronam,
Unde prius nulli velârint tempora Muſae.
Primùm quòd magnis doceo de rebus, et arctis
Religionum animos nodis exſolvere pergo;
Deinde, quòd obſcura de re tam lucida pango
Carmina, muſaeo contingens cuncta lepore:
Id quoque enim non ab nulla ratione videtur.
Nam veluti pueris abſinthia tetra medentes,
Cum dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci, flavoque liquore,
Ut puerorum aetas improvida ludificetur
Labrorum tenus, interea perpotet amarum
Abſinthî laticem, deceptaque non capiatur;
Sed potius tali tactu recreata valeſcat.
Sic ego nunc, quoniam haec ratio plerumque videtur
Triſtior eſſe, quibus non eſt tractata, retroque
Volgus abhorret ab hac; volui tibi ſuaviloquenti
Carmine Pierio rationem exponere noſtram,
Et quaſi muſaeo dulci contingere melle;
Si tibi forte animum tali ratione tenere
Verſibus in noſtris poſſem, dum perſpicis omnem
Naturam rerum; ac perſentis utilitatem.
Sed quoniam docui, cunctarum exordia rerum
Qualia ſint, et quàm variis diſtantia formis
Sponte ſua volitent aeterno percita motu:
Quoque modo poſſint res ex his quaeque creari:
Atque animi quoniam docui natura quid eſſet,
Et quibus e rebus cum corpore compta vigeret;
Quove modo diſtracta rediret in ordia prima:

Nunc agere incipiam tibi, quod vehementer ad has res
Attinet, eſſe ea, quae rerum ſimulacra vocamus:
Quae quaſi membranae ſummo de corpore rerum
Dereptae volitant ultro citroque per auras:
Atque eadem nobis vigilantibus obvia menteis
Terrificant, atque in ſomnis, cùm ſaepe figuras
Contuimur miras, ſimulacraque luce carentum;
Quae nos horrificè langu enteis ſaepe ſopore
Excierunt: ne forte animas Acherunte reamur
Effugere, aut umbras inter vivos volitare:
Neve aliquid noſtri poſt mortem poſſe relinqui,
Cùm corpus ſimul, atque animi natura peremta,
In ſua diſceſſum dederunt primordia quaeque.
Dico igitur, rerum effigias, tenueiſque figuras
Mittier ab rebus ſummo de corpore earum;
Quae quaſi membrana, vel cortex nominitanda eſt,
Quòd ſpeciem, ac formam ſimilem gerit ejus imago,
Quojùſcunque cluet de corpore fuſa vagari.
Id licet hinc quamvis hebeti cognoſcere corde;
Principio, quoniam mittunt in rebus apertis
Corpora res multae, partim diffuſa ſolutè,
Robora ſeu fumum mittunt, igneſque vaporem:
Et partim contexta magis, condenſaque ut olim
Cùm veteres ponunt tunicas aeſtate Cicadae;
Et vituli cum membranas de corpore ſummo
Naſcentes mittunt, et item cum lubrica ſerpens
Exuit in ſpinis veſtem: nam ſaepe videmus
Illorum ſpoliis vepreis volitantibus auctas.
Haec quoniam fiunt, tenuis quoque debet imago
Ab rebus mitti ſummo de corpore earum.
Nam, cur illa cadant magis, ab rebuſque recedant,
Quàm quae tenuia ſunt, hiſcendi eſt nulla poteſtas.
Praeſertim cum ſint in ſummis corpora rebus
Multa minuta, jaci quae poſſint ordine eodem
Quo fuerint, veterem et formae ſervare figuram;
Et multò citius, quantò minus endopediri

Pauca queunt, et ſunt in prima fronte locata.
Nam certè jaci, atque emergere multa videmus,
Non ſolum ex alto, penituſque, ut diximus ante,
Verum de ſummis ipſum quoque ſaepe colorem:
Et volgò faciunt id lutea, ruſſaque vela,
Et ferrugina, cum magnis intenta theatris
Per malos volgata, trabeiſque trementia flutant:
Namque ibi conſeſſum caveaï ſubter, et omnem
Scenaï ſpeciem, patrum, matrumque, deorumque,
Inficiunt, coguntque ſuo fluitare colore:
Et quantò circum mage ſunt incluſa theatri
Moenia, tam magis haec intus perfuſa lepore
Omnia conrident conrepta luce diei.
Ergo lintea de ſummo cum corpore fucum
Mittunt, effigias quoque debent mittere tenueis
Res quaeque, ex ſummo quoniam jaculantur utraeque.
Sunt igitur, jam formarum veſtigia certa,
Quae vulgò volitant ſubtili praedita filo,
Nec ſingillatim poſſunt ſecreta videri.
Praeterea, omnis odos, fumus, vapor, atque aliae res
Conſimiles, ideo diffuſae rebus abundant,
Ex alto quia dum veniunt intrinſecus ortae,
Scinduntur per iter flexum; nec recta viarum
Oſtia ſunt, qua contendunt exire coortae.
At contrà, tenuis ſummi membrana coloris
Cum jacitur, nihil eſt, quod eam diſcerpere poſſit,
In promptu quoniam eſt in prima fronte locata.
Poſtremo, in ſpeculis, in aqua, ſplendoreque in omni
Quaecunque apparent nobis ſimulacra neceſſe eſt,
Quandoquidem ſimili ſpecie ſunt praedita rerum,
Eſſe in imaginibus miſſis conſiſtere eorum:
Nam cur illa cadant magis, ab rebuſque recedant
Corpora res multae quae mittunt corpore aperto,
Quàm quae tenuia ſunt, hiſcendi eſt nulla poteſtas.
Sunt igitur tenues formarum, conſimileſque
Effigiae, ſingillatim quas cernere nemo

Cum poſſit; tamen aſſiduo, crebroque repulſu
Rejectae, reddunt ſpeculorum ex aequore viſum:
Nec ratione alia ſervari poſſe videntur
Tantopere, ut ſimiles reddantur quoique figurae:
Nunc age, quàm tenui natura conſtet imago,
Percipe: et imprimis quoniam primordia tantum
Sunt infra noſtros ſenſus, tantoque minora,
Quàm quae primum oculi coeptant non poſſe tueri.
Nunc tamen id quoque uti confirmem, exordia rerum
Cunctarum quàm ſint ſubtilia, percipe paucis.
Primum animalia ſunt jam partim tantula, eorum
Tertia pars nulla ut poſſit ratione videri.
Horum inteſtinum quodvis quale eſſe putandum eſt?
Quid? cordis globus aut oculi? quid? membra? quid? artus?
Quantula ſunt? quid? praeterea primordia quaeque,
Unde anima, atque animi conſtet natura neceſſum eſt,
Nonne vides, quàm ſint ſubtilia, quàmque minuta?
Praeterea, quaecunque ſuo de corpore odorem
Exſpirant acrem, panaces, abſinthia tetra,
Abrotonique graves, et triſtia centaurea:
Horum unumquodvis leviter ſi fortè ciebis,
Quamprimum noſcas rerum ſimulacra vagare
Multa modis multis, nulla vi, caſſaque ſenſu.
Quorum quantula pars ſit imago, dicere nemo eſt
Qui poſſit, neque eam rationem reddere dictis.
Sed ne fortè putes ea demum ſola vagare,
Quaecunque ab rebus rerum ſimulacra recedunt:
Sunt etiam, quae ſponte ſua gignuntur, et ipſa
Conſtituuntur in hoc coelo, qui dicitur aër:
Quae multis formata modis ſublimè feruntur,
Nec ſpeciem mutare ſuam liquentia ceſſant:
Et quoiuſque modi formarum vertere in ora.
Ut nubeis facilè interdum concreſcere in alto
Cernimus, et mundi ſpeciem violare ſerenam,
Aëra mulcenteis motu: nam ſaepe gigantum
Ora violare videntur, et umbram ducere latè:

Interdum magni montes, avolſaque ſaxa
Montibus anteire, et ſolem ſuccedere praeter:
Inde alios trahere, atque inducere bellua nimbos.
Nunc ea quàm facili, et celeri ratione genantur,
Perpetuoque fluant ab rebus, lapſaque cedant.
Semper enim ſummum quidquid de rebus abundat,
Quòd jaculentur: et hoc alias cum pervenit in res,
Tranſit, ut in primis veſtem: ſed in aſpera ſaxa,
Aut in materiem ut ligni pervenit; ibi jam
Scinditur, ut nullum ſimulacrum reddere poſſit.
At cùm, ſplendida quae conſtant, oppôſta fuerunt,
Denſaque, ut in primis ſpeculum eſt: nihil accidit horum,
Nam neque uti veſtem poſſit tranſire, neque ante
Scindi, quàm meminit laevor praeſtare ſalutem.
Quapropter fit, ut hinc nobis ſimulacra genantur,
Et quamvis ſubitò, quovis in tempore, quamque
Rem contra ſpeculum ponas, apparet imago:
Perpetuò fluere ut noſcas e corpore ſummo
Texturas rerum tenueis, tenueiſque figuras.
Ergo multa brevi ſpatio ſimulacra genuntur,
Ut meritò celer his rebus dicatur origo.
Et quaſi multa brevi ſpatio ſummittere debet
Lumina ſol, ut perpetuò ſint omnia plena:
Sic à rebus item ſimili ratione neceſſe eſt
Temporis in puncto rerum ſimulacra ferantur
Multa modis multis in cunctas undique parteis:
Quandoquidem ſpeculum queiſcunque obvertimus oris,
Res ibi reſpondent ſimili forma, atque colore.
Praeterea, modò quom fuerit liquidiſſima coeli
Tempeſtas, perquàm ſubitò fit turbida foedè
Undique, uti tenebras omneis Acherunta rearis
Liquiſſe, et magnas coeli complêſſe cavernas.
Uſque adeò tetra nimborum nocte coorta,
Impendent atrae formidinis ora ſuperne.
Quorum quantula pars ſit imago, dicere nemo eſt
Qui poſſit, neque eam rationem reddere dictis.

Nunc age, quàm celeri motu ſimulacra ferantur,
Et quae mobilitas ollis tranantibus auras
Reddita ſit, longo ut ſpatio brevis hora teratur,
In quemcunque locum diverſo numine tendunt,
Suavidicis potiùs, quàm multis verſibus edam:
Parvus ut eſt cycni melior canor, ille gruum quàm
Clamor, in aetheriis diſperſus nubibus auſtri.
Principio, perſaepe leveis res, atque minutis
Corporibus factas, celereis licet eſſe videre.
In quo jam genere eſt ſolis lux, et vapor ejus,
Propterea quia ſunt e primis facta minutis:
Quae quaſi truduntur, perque aëris intervallum
Non dubitant tranſire, ſequenti concita plaga.
Suppeditatur enim confeſtim lumine lumen,
Et quaſi protelo ſtimulatur fulgure fulgur.
Quapropter ſimulacra pari ratione neceſſe eſt
Immemorabile per ſpatium tranſcurrere poſſe
Temporis in puncto: primùm quòd parvola cauſa
Eſt procul à tergo quae provehat, atque propellat:
Deinde, quòd uſque adeo textura praedita rara
Mittuntur, facilè ut quaſvis penetrare queant res,
Et quaſi permanare per aëris intervallum.
Praeterea, ſi, quae penitus corpuſcula rerum
Ex alto in terras mittuntur, ſolis uti lux,
Ac vapor, haec puncto cernuntur lapſa diei
Per totum coeli ſpatium diffundere ſeſe:
Perque volare mare, ac terras, coelumque rigare
Quòd ſupera eſt: ubi tam volucri haec levitate feruntur.
Quid? quae ſunt igitur jam prima in fronte parata
Cùm jaciuntur, et emiſſum res nulla moratur,
Nonne vides citiùs debere, et longiùs ire:
Multiplexque loci ſpatium tranſcurrere eodem
Tempore, quo ſolis pervolgant lumina coelum?
Hoc etiam in primis ſpecimen verum eſſe videtur,
Quàm celeri motu rerum ſimulacra ferantur,
Quòd ſimul ac primùm ſub divo ſplendor aquai

Ponitur, extemplo, coelo ſtellante, ſerena
Sidera reſpondent in aqua radiantia mundi.
Jamne vides igitur, quàm puncto tempore imago
Aetheris ex oris ad terrarum accidat oras?
Quare etiam atque etiam mitti haec fateare neceſſe eſt
Corpora, quae feriant oculos, viſumque laceſſant:
Perpetuoque fluunt certis ab rebus odores:
Frigus ut a fluviis, calor a ſole, aeſtus ab undis
Aequoris, exeſor moerorum litora circùm.
Nec variae ceſſant voces volitare per auras:
Denique in os ſalſi venit humor ſaepe ſaporis,
Cum mare verſamur propter: dilutaque contra
Cùm tuimur miſceri abſinthia, tangit amaror.
Uſque adeo omnibus ab rebus res quaeque fluenter
Fertur: et in cunctas dimittitur undique parteis,
Nec mora, nec requies inter datur ulla fluendi:
Perpetuò quoniam ſentimus, et omnia ſemper
Cernere, odorari licet, et ſentire ſonorem.
Praeterea, quoniam manibus tractata figura
In tenebris quaedam, cognoſcitur eſſe eadem, quae
Cernitur in luce, et claro candore; neceſſe eſt
Conſimili cauſa tactum, viſumque moveri.
Nunc igitur, ſi quadratum tentamus, et id nos
Commovet in tenebris; in luci quae poterit res
Accidere ad ſpeciem, quadrata niſi ejus imago?
Eſſe in imaginibus quapropter cauſa videtur
Cernendi, neque poſſe ſine his res ulla videri.
Nunc ea, quae dico, rerum ſimulacra feruntur
Undique, et in cunctas jaciuntur didita parteis;
Verùm, nos oculis quia ſolis cernere quimus,
Propterea fit, uti, ſpeciem quò vertimus, omnes
Res ibi eam contra feriant forma, atque colore.
Et quantum quaeque à nobis res abſit, imago
Efficit ut videamus, et internoſcere curat.
Nam cùm mittitur, extemplo protrudit, agitque
Aëra, qui inter ſe cumque eſt, oculoſque locatus;

Iſque ita per noſtras acies perlabitur omnis:
Et quaſi perterget pupillas, atque ita tranſit.
Propterea fit, uti videamùs quàm procul abſit
Res quaeque: et quantò plus aëris antè agitatur,
Et noſtros oculus perterget longior aura,
Tam pròcul eſſe magis res quaeque remota videtur:
Scilicet haec ſummè celeri ratione geruntur,
Quale ſit ut videamus: et unà quàm procul abſit.
Illud in hìs rebus minimè mirabile habendum eſt,
Cur ea, quae feriant oculos ſimulacra, videri
Singula cum nequeant, res ipſae perſpiciantur:
Ventus enim quoque paullatim cum verberat, et cum
Acre ferit frigus, non privam quamque ſolemus
Particulam venti ſentire, et frigoris ejus;
Sed magis unverſum: fierique perinde videmus
Corpore tum plagas in noſtro, tanquam aliquae res
Verberet, atque ſui det ſenſum corporis extra.
Praeterea, lapidem digito cùm tundimus, ipſum
Tangimus extremum ſaxi, ſummumque colorem.
Nec ſentimus eum tactu, verùm magis ipſam
Duritiem penitùs ſaxi ſentimus in alto.
Nunc age, cur ultra ſpeculum videatur imago
Percipe, nam certè penitus remmota videtur.
Quod genus illa, foris quae verè tranſpiciuntur,
Janua cùm per ſe tranſpectum praebet apertum,
Multa facitque foris ex aedibus ut videantur.
Is quoque enim duplici, geminoque fit aëre viſus.
Primus enim eſt, citra poſteis qui cernitur aër.
Inde fores ipſae dextra, laevaque ſequuntur.
Poſt extraria lux oculos perterget, et aër
Alter, et illa, foris quae verè tranſpiciuntur.
Sic ubi ſe primùm ſpeculi projecit imago,
Dum venit ad noſtras acies, protrudit, agitque
Aëra, qui inter ſe cunque eſt oculoſque locatus:
Et facit, ut priùs hunc omnem ſentire queamus,
Quàm ſpeculum: ſed ubi ſpeculum quoque ſenſimus ipſum,

Continuò à nobis in id haec, quae fertur, imago
Pervenit, et noſtros oculos rejecta reviſit:
Atque alium prae ſe propellens aëra volvit,
Et facit, ut priùs hunc, quàm ſe, videamus: eoque
Diſtare à ſpeculo tantum remmota videtur.
Quare etiam atque etiam minimè mirarier eſt par
Illis, quae reddunt ſpeculorum ex aequore viſum,
Aëribus binis, quoniam res conſit utroque.
Nunc ea, quae nobis membrorum dextera pars eſt,
In ſpeculis fit ut in laeva videatur, eo quòd
Planitiem ad ſpeculi veniens cum offendit imago,
Non convertitur incolumis; ſed recta retrorſum
Sic eliditur, ut ſiquis prius arida quàm ſit
Cretea perſona, adlidat pilaeve, trabive:
Atque ea continuò rectam ſi fronte figuram
Servet, et eliſam retro ſeſe exprimat ipſa:
Fiet ut, ante oculus fuerit qui dexter, hic idem
Nunc ſit laevus, et e laevo ſit mutua dexter.
Fit quoque, de ſpeculo in ſpeculum ut tradatur imago:
Quinque etiam, ſexve ut fieri ſimulacra ſuërint.
Nam quaecunque retro parte interiore latebunt:
Inde tamen, quamvis tortè, penituſque remota,
Omnia per flexos aditus educta licebit
Pluribus haec ſpeculis videantur in aedibus eſſe.
Uſque adeo e ſpeculo in ſpeculum tralucet imago,
Et cum laeva data eſt, fit rurſum dextera fiat:
Inde retrorſum reddit ſe, et convertit eodem.
Quinetiam, quaecunque latuſcula ſunt ſpeculorum
Adſimili lateris flexura praedita noſtri:
Dextera ea propter nobis ſimulacra remittunt,
Aut quia de ſpeculo in ſpeculum transfertur imago,
Inde ad nos eliſa bis advolat; aut etiam quòd
Circumagitur, cum venit imago, propterea quòd
Flexa figura docet ſpeculi convertier ad nos.
Indugredi porro pariter ſimulacra, pedemque
Ponere nobiſcum credas, geſtumque imitari:

Propterea, quia de ſpeculi qua parte recedas,
Continuò nequeunt illinc ſimulacra reverti:
Omnia quandoquidem cogit natura referri,
Ac reſilire ab rebus ad aequos reddita flexus.
Splendida porro oculi fugitant, vitantque tueri:
Sol etiam caecat, contra ſi tendere pergas,
Propterea, quia vis magna eſt ipſius: et altè
Aëra per purum graviter ſimulacra feruntur,
Et feriunt oculos turbantia compoſituras.
Praeterea, ſplendor, quicunque eſt acer, adurit
Saepe oculos, ideo quòd ſemina poſſidet ignis
Multa, dolorem oculis quae gignunt inſinuando.
Lurida praeterea fiunt quaecunque tuentur
Arquati, quia luroris de corpore eorum
Semina multa fluunt ſimulacris obvia rerum,
Multaque ſunt oculis in eorum denique miſta,
Quae contage ſua palloribus omnia pingunt.
E tenebris autem quae ſunt in luce tuemur,
Propterea, quia cum proprior caliginis aër
Ater init oculos prior, et poſſedit apertos:
Inſequitur candens confeſtim lucidus aër,
Qui quaſi purgat eos, ac nigras diſcutit umbras
Aëris illius: nam multis partibus hic eſt
Mobilior, multiſque minutior, et mage pollens.
Qui ſimul atque vias oculorum luce replevit,
Atque patefecit quas ante obſederat ater:
Continuò rerum ſimulacra adaperta ſequuntur
Quae ſita ſunt in luce, laceſſuntque, ut videamus.
Quod contra facere in tenebris à luce nequimus,
Propterea, quia poſterior caliginis aër
Craſſior inſequitur, qui cuncta foramina complet:
Obſiditque vias oculorum, ne ſimulacra
Poſſint ullarum rerum conjecta moveri.
Quadrataſque procul turreis cùm cernimus urbis:
Propterea fit uti videantur ſaepe rotundae,
Angulus obtuſus quia longè cernitur omnis,

Sive etiam potiùs non cernitur; ac perit ejus
Plaga, nec ad noſtras acies perlabitur ictus:
Aëra per multum quia dum ſimulacra feruntur,
Cogit hebeſcere eum crebris offenſibus aër.
Hinc, ubi ſuffugit ſenſum ſimul angulus omnis,
Fit, quaſi tornata ut ſaxorum ſtructa tuantur:
Non tamen ut coram quae ſunt, vereque rotunda,
Sed quaſi adumbratim paullum ſimulata videntur.
Umbra videtur item nobis in ſole moveri,
Et veſtigia noſtra ſequi, geſtumque imitari,
(Aëra ſi credas privatum lumine poſſe
Indugredi, motus hominum, geſtuſque ſequentem.
Nam nihil eſſe poteſt aliud niſi lumine caſſus
Aër, id, quod nos umbram perhibere ſuëmus.)
Nimirum, quia terra locis ex ordine certis
Lumine privatur ſolis, quacunque meantes
Officimus: replêtur item, quod liquimus ejus.
Propterea fit, uti videatur, quae fuit umbra
Corporis, è regione eadem nos uſque ſecuta.
Semper enim nova ſe radiorum lumina fundunt,
Primaque diſpereunt, quaſi in ignem lana trahatur.
Propterea facilè et ſpoliatur lumine terra:
Et repletur item, nigraſque ſibi abluit umbras.
Nec tamen hîc oculos falli concedimus hilum:
Nam, quocunque loco ſit lux, atque umbra, tueri
Illorum eſt, eadem verò ſint lumina, necne:
Umbraque, quae fuit hic, eadem num tranſeat illuc:
An potiùs fiat, paullo quod diximus antè:
Hoc animi demum ratio diſcernere debet:
Nec poſſunt oculi naturam noſcere rerum.
Proinde animi vitium hoc oculis adfingere noli.
Qua vehimur navi, fertur, cùm ſtare videtur:
Quae manet in ſtatione, ea praeter creditur ire:
Et fugere ad puppim colles, campique videntur,
Quos agimus praeter navim, veliſque volamus.
Sidera ceſſare aetheriis adfixa cavernis

Cuncta videntur: at adſiduo in ſunt omnia motu:
Quandoquidem longos obitus exorta reviſunt,
Cùm permenſa ſuo ſunt coelum corpore claro:
Solque pari ratione manere, et luna videtur
In ſtatione, ea quae ferri res indicat ipſa.
Exſtanteſque procul medio de gurgite montes,
Claſſibus inter quos liber patet exitus, idem
Apparent, et longè divolſi licet, ingens
Inſula conjunctis tamen ex his una videtur.
Atria verſari, et circumcurſare columnae
Uſque adeo fit uti pueris videantur, ubi ipſi
Deſierunt verti, vix ut jam credere poſſint,
Non ſupra ſeſe ruere omnia tecta minari.
Jamque rubrum tremulis jubar ignibus erigere altè
Cùm coeptat natura, ſupraque extollere monteis;
Quos tibi tum ſupra ſol monteis eſſe videtur,
Cominus ipſe ſuo contingens fervidus igni,
Vix abſunt nobis miſſus bis mille ſagittae;
Vix etiam curſus quingentos ſaepe veruti:
Inter eos, ſolemque jacent immania ponti
Aequora, ſubſtrata aetheriis ingentibus oris:
Interjectaque ſunt terrarum millia multa,
Quae variae retinent gentes, et ſaecla ferarum.
At conlectus aquae digitum non altior unum,
Qui lapides inter ſiſtit per ſtrata viarum,
Deſpectum praebet ſub terras impete tanto,
A terris quantum coeli patet altus hiatus:
Nubila deſpicere, et coelum ut videare videre, et
Corpora mirando ſub terras abdita coelo.
Denique, ubi in medio nobis equus acer obhaeſit
Flumine, et in rapidas amnis deſpeximus undas;
Stantis equi corpus tranſverſum ferre videtur
Vis, et in adverſum flumen contrudere raptim:
Et, quocunque oculos trajecimus, omnia ferri,
Et fluere adſimili nobis ratione videntur.
Porticus aequali quamvis eſt denique ductu,

Stanſque in perpetuum paribus ſuffulta columnis;
Longa tamen parte ab ſumma cùm tota videtur,
Paullatim trahit anguſti faſtigia coni,
Tecta ſolo jungens, atque omnia dextera laevis:
Donicum in obſcurum coni conduxit acumen.
In pelago nautis ex undis ortus, in undis
Sol fit uti videatur obire, et condere lumen:
Quippe ubi nil aliud niſi aquam, coelumque tuentur,
Ne leviter credas labefactari undique ſenſus.
At maris ignaris in portu clauda videntur
Navigia, apluſtris fractis, obnitier undis.
Nam quaecunque ſupra rorem ſalis edita pars eſt
Remorum, recta eſt; et recta ſupernè guberna:
Quae demerſa liquore obeunt, refracta videntur
Omnia converti, ſurſumque ſupina reverti:
Et reflexa prope in ſummo fluitare liquore.
Raraque per coelum cùm venti nubila portant
Tempore nocturno, tum ſplendida ſigna videntur.
Labier adverſum nubeis, atque ire ſupernè
Longe aliam in partem, quàm quò ratione feruntur.
At ſi fortè oculo manus uni ſubdita ſubter
Preſſit eum, quodam ſenſu fit, uti videantur
Omnia, quae tuimur, fieri tum bina tuendo;
Bina lucernarum florentia lumina flammis,
Binaque per totas aedeis geminare ſupellex:
Et duplices hominum facies, et corpora bina.
Denique cùm ſuavi devinxit membra ſopore
Somnus, et in ſumma corpus jacet omne quiete:
Tum vigilare tamen nobis, et membra movere
Noſtra videmur, et in noctis caligine caeca
Cernere cenſemus ſolem, lumenque diurnum:
Concluſoque loco coelum, mare, flumina, monteis
Mutare, et campos pedibus tranſire videmur:
Et ſonitus audire, ſevera ſilentia noctis
Undique cùm conſtent, et reddere dicta tacentes.
Caetera de genere hoc mirando multa videmus,

Quae violare fidem quaſi ſenſibus omnia quaerunt;
Nequicquam: quoniam pars horum maxima fallit
Propter opinatus animi, quos addimus ipſi,
Pro viſis ut ſint, quae non ſunt ſenſibus viſa.
Nam nihil egregius, quàm res ſecernere apertas
A dubiis, animus quàs ab ſe protinus addit.
Denique, nil ſciri ſiquis putat, id quoque neſcit,
An ſciri poſſit, qui ſe nil ſcire fatetur:
Hunc igitur contra mittam contendere cauſam,
Qui capite ipſe ſuo inſtituit veſtigia retrò.
Et tamen hoc quoque uti concedam, ſcire, at id ipſum
Quaeram, (quom in rebus veri nil viderit antè,)
Unde ſciat, quid ſit ſcire, et neſcire viciſſim:
Notitiam veri quae res, falſique creârit;
Et dubium certo quae res differre probârit?
Invenies primis ab ſenſibus eſſe creatam
Notitiam veri, neque ſenſus poſſe refelli:
Nam majore fide debet reperirier illud,
Sponte ſua veris quod poſſit vincere falſa.
Quid majore fide porro, quàm ſenſus haberi
Debet? an ab ſenſu falſo ratio orta valebit,
Dicere eos contra, quae tota ab ſenſibus orta eſt?
Qui niſi ſint veri, ratio quoque falſa fit omnis.
An poterunt oculos aures reprehendere? an aureis
Tactus? an hunc porro tactum ſapor arguet oris?
An confutabunt nares, oculive revincent?
Non (ut opinor) ita eſt: nam ſeorſum quoique poteſtas
Diviſa eſt: ſua vis quoique eſt: ideoque neceſſe eſt,
Quod molle, aut durum eſt, gelidum, fervenſve, ſeorſum
Id molle, aut durum, gelidum, fervenſve videri;
Et ſeorſum varios rerum ſentire colores,
Et quaecunque coloribus ſunt conjuncta, neceſſe eſt.
Seorſus item ſapor oris habet vim, ſeorſus odores
Naſcuntur, ſeorſum ſonitus: ideoque neceſſe eſt,
Non poſſint alios alii convincere ſenſus.
Nec porro poterunt ipſi reprendere ſeſe,

Aequa fides quoniam debebit ſemper haberi.
Proinde, quod in quoque eſt his viſum tempore, verum eſt.
Et, ſi non poterit ratio diſſolvere cauſam,
Cur ea, quae fuerint juxtim quadrata, procul ſint
Viſa rotunda; tamen praeſtat rationis egentem
Reddere mendoſè cauſas utriuſque figurae,
Quàm manibus manifeſta ſuis emittere quaequam;
Et violare fidem primam, et convellere tota
Fundamenta, quibus nixatur vita, ſaluſque.
Non modò enim ratio ruat omnis, vita quoque ipſa
Concidat extemplo, niſi credere ſenſibus auſis,
Praecipiteiſque locos vitare, et caetera, quae ſint
In genere hoc fugienda; ſequi, contraria quae ſint.
Illa tibi eſt igitur verborum copia caſſa
Omnis quae contra ſenſus inſtructa, parata eſt.
Denique ut in fabrica, ſi prava eſt regula prima,
Normaque ſi fallax rectis regionibus exit,
Et libella aliqua ſi ex parti claudicat hilum;
Omnia mendoſè fieri, atque obſtipa neceſſum eſt,
Prava, cubantia, prona, ſupina, atque abſona tecta;
Jam ruere ut quaedam videantur velle, ruantque,
Prodita judiciis fallacibus omnia primis.
Sic igitur ratio tibi rerum prava neceſſe eſt,
Falſaque ſit, falſis quaecunque ab ſenſibus orta eſt.
Nunc alii ſenſus quo pacto quiſque ſuam rem
Sentiat, haud quaquam ratio ſcrupoſa relicta eſt.
Principio, auditur ſonus, et vox omnis, in aureis
Inſinuata ſuo pepulêre ubi corpore ſenſum.
Corpoream quoque enim vocem conſtare fatendum eſt,
Et ſonitum, quoniam poſſunt impellere ſenſus.
Praeterradit enim vox fauceis ſaepe, facitque
Aſperiora foras gradiens arteria clamor.
Quippe, per anguſtum turba majore coorta
Ire foras ubi coeperunt primordia vocum,
Scilicet expletis quoque janua raditur oris
Rauca viis, et iter laedit qua vox it in auras.

Haud igitur dubium eſt, quin voces, verbaque conſtent
Corporeis e principiis, ut laedere poſſint.
Nec te fallit item, quid corporis auferat, et quid
Detrahat ex hominum nervis, ac viribus ipſis
Perpetuus ſermo nigraï noctis ad umbram,
Aurorae perductus ab exoriente nitore;
Praeſertim ſi cùm ſummo eſt clamore profuſus:
Ergo corpoream vocem conſtare neceſſe eſt,
Multa loquens quoniam amittit de corpore partem.
Aſperitas autem vocis fit ab aſperitate
Principiorum, et item laevor laevore creatur.
Nec ſimili penetrant aureis primordia forma,
Quom tuba depreſſo graviter ſub murmure mugit,
Aut reboant raucum retrocita cornua bombum:
Vallibus et cycni gelidis orti ex Heliconis
Cum liquidam tollunt lugubri voce querelam.
Haſce igitur penitus voces cum corpore noſtro
Exprimimus, rectoque foras emittimus ore,
Mobilis articulat verborum daedala lingua;
Formaturaque labrorum prò parte figurat.
Atque ubi non longum ſpatium eſt, unde illa profecta
Perveniat vox quaeque, neceſſe eſt verba quoque ipſa
Planè exaudiri, diſcernique articulatim.
Servat enim formaturam, ſervatque figuram.
At ſi interpoſitum ſpatium ſit longius aequo,
Aëra per multum confundi verba neceſſe eſt,
Et conturbari vocem, dum tranſvolat auras.
Ergo fit, ſonitum ut poſſis audire, neque hilum
Internoſcere verborum ſententia quae ſit,
Uſqueadeo confuſa venit vox, inque pedita.
Praeterea, edictum ſaepe unum perciet aureis
Omnibus in populo emiſſum praeconis ab ore:
In multas igitur voces vox una repente
Diffugit, in privas quoniam ſe dividit aureis,
Obſignans formam verbis, clarumque ſonorem.
At quae pars vocum non aureis accidit ipſas,

Praeterlata perit fruſtra diffuſa per auras:
Pars ſolidis adliſa locis, rejecta ſonorem
Reddit, et interdum fruſtratur imagine verbi.
Quae benè cum videas, rationem reddere poſſis
Tute tibi atque aliis, quo pacto per loca ſola
Saxa pareis formas verborum ex ordine reddant,
Palanteis comites cum monteis inter opacos
Quaerimus, et magna diſperſos voce ciemus.
Sex etiam, aut ſeptem loca vidi reddere voces
Unam cum jaceres: ita colles collibus ipſis
Verba repulſantes iterabant dicta referre.
Haec loca capripedes ſatyros, nymphaſque tenere
Finitimi fingunt, et faunos eſſe loquuntur;
Quorum noctivago ſtrepitu, ludoque jocanti
Adfirmant volgo taciturna ſilentia rumpi,
Chordarumque ſonos fieri, dulceiſque querelas,
Tibia quas fundit digitis pulſata canentem:
Et genus agricolûm latè ſentiſcere, cum Pan
Pinea ſemiferi capitis velamina quaſſans,
Unco ſaepe labro calamos percurrit hianteis,
Fiſtula ſilveſtrem ne ceſſet fundere muſam.
Caetera de genere hoc monſtra, ac portenta loquuntur,
Ne loca deſerta ab divis quoque fortè putentur
Sola tenere: ideo jactant miracula dictis.
Aut aliqua ratione alia ducuntur, ut omne
Humanum genus eſt avidum nimis auricularum.
Quod ſupereſt, non eſt mirandum, qua ratione
Quae loca per nequeunt oculi res cernere apertas,
Haec loca per voces veniant, aureiſque laceſſant.
Conloquimur clauſis foribus: quod ſaepe videmus.
Nimirum, quia vox per flexa foramina rerum
Incolumis tranſire poteſt, ſimulacra renutant;
Perſcinduntur enim, niſi recta foramina tranant;
Qualia ſunt vitri, ſpecies quae travolat omnis.
Praeterea, parteis in cunctas dividitur vox,
Ex aliis aliae quoniam gignuntur; ubi una

Diſſiluit ſemel in multas exorta, quaſi ignis
Saepe ſolet ſcintilla ſuos ſe ſpargere in igneis,
Ergo replentur loca vocibus, abdita retro
Omnia quae circum fuerint, ſonituque cientur.
At ſimulacra viis directis omnia tendunt,
Ut ſunt miſſa ſemel, quapropter cernere nemo
Se ſupra potis eſt; at voces accipere extra.
Et tamen ipſa quoque haec, dum tranſit clauſa viarum,
Vox obtunditur, atque aureis confuſa penetrat:
Et ſonitum potiùs, quàm verba, audire videmur.
Haec, queis ſentimus ſuccum, lingua atque palatum,
Pluſculum habent in ſe rationis, pluſque operaï.
Principio, ſuccum ſentimus in ore, cibum cùm
Mandendo exprimimus: ceu plenam ſpongiam aquaï
Si quis fortè manu premere, exſiccareque coepit;
Inde, quod exprimimus, per caulas omne palati
Diditur, et rarae per plexa foramina linguae.
Haec ubi laevia ſunt manantis corpora ſucci,
Suaviter attingunt, et ſuaviter omnia tractant
Humida linguaï circum ſudantia templa.
At contrà pungunt ſenſum, lacerantque coorta,
Quantò quaeque magis ſunt aſperitate repleta.
Deinde voluptas eſt e ſucco in fine palati,
Cùm vero deorſum per fauceis praecipitavit;
Nulla voluptas eſt, dum diditur omnis in artus:
Nec refert quicquam, quo victu corpus alatur,
Dummodo, quod capias, concoctum didere poſſis
Artubus, et ſtomachi humectum ſervare tenorem.
Nunc aliis alius cur ſit cibus, ut videamus,
Expediam; quareve, aliis quod triſte, et amarum eſt,
Hoc tamen eſſe aliis poſſit praedulce videri.
Tantaque in his rebus diſtantia, differitaſque eſt,
Ut quod alis cibus eſt, aliis fuat acre venenum.
Eſt utique, ut ſerpens hominis contacta ſalivis
Diſperit, ac ſeſe mandendo conficit ipſa.
Praeterea, nobis veratrum eſt acre venenum,

At capris adipes, et coturnicibus auget.
Ut, quibus id fiat rebus, cognoſcere poſſis,
Principiò meminiſſe decet, quae diximus antè,
Semina multimodis in rebus miſta teneri.
Porro omnes, quaecunque cibum capiunt animantes,
Ut ſunt diſſimiles extrinſecùs, et generatim
Extima membrorum circumcaeſura coërcet,
Proinde ac ſeminibus diſtant, variantque figura.
Semina cùm porro diſtent, differre neceſſe eſt
Intervalla, viaſque, foramina quae perhibemus,
Omnibus in membris, et in ore, ipſoque palato.
Eſſe minora igitur quaedam, majoraque debent,
Eſſe triquetra aliis, aliis quadrata neceſſe eſt:
Multa rotunda, modis multis multangula quaedam.
Namque figurarum ut ratio, motuſque repoſcunt,
Proinde foraminibus debent differre figurae:
Et variare viae proinde ac textura coërcet.
Ergo ubi quod ſuave eſt aliis, aliis fit amarum:
Illis, queis ſuave eſt, laeviſſima corpora debent
Contrectabiliter caulas intrare palati.
At contrà, quibus eſt eadem res intùs acerba:
Aſpera nimirum penetrant, hamataque fauceis.
Nunc facilè ex his eſt rebus cognoſcere quaeque.
Quippe, ubi quoi febris, bili ſuperante, coorta eſt,
Aut alia ratione aliqua eſt vis excita morbi;
Perturbatur ibi totum jam corpus, et omnes
Commutantur ibi poſiturae principiorum:
Fit, priùs ad ſenſum ut quae corpora conveniebant,
Nunc non conveniant, et caetera ſint magis apta,
Quae penetrata queunt ſenſum progignere acerbum.
Utraque enim ſunt in mellis commiſta ſapore,
Id quod jam ſuperà tibi ſaepe oſtendimus antè.
Nunc age, quo pacto nareis adjectus odoris
Tangat, agam. primùm res multas eſſe neceſſe eſt,
Unde fluens volvat varius ſe fluctus odorum.
Nam fluere, et mitti volgò, ſpargique putandum eſt,

Verùm aliis alius magis eſt animantibus aptus,
Diſſimileis propter formas, ideoque per auras
Mellis apes quamvis longè ducuntur odore:
Volturiique cadaveribus: tum fiſſa ferarum
Ungula quò tulerit greſſum, promiſſa canum vis
Ducit: et humanum longè praeſentit odorem
Romulidarum arcis ſervator, candidus anſer.
Sic aliis alius nidor datus ad ſua quemque
Pabula ducit, et à tetro reſilire veneno
Cogit; eoque modo ſervantur ſaecla ferarum.
Hic odor ipſe igitur, nareis quicunque laceſſit,
Eſt alio ut poſſit permitti longiùs alter.
Sed tamen haud quiſquam tam longè fertur eorum,
Quàm ſonitus, quàm vox, mitto jam dicere, quàm res,
Quae feriunt oculorum acies, viſumque laceſſunt.
Errabundus enim tardè venit, ac perit antè
Paullatim facilis diſtractus in aëris auras:
Ex alto primùm quia vix emittitur ex re.
Nam penitùs fluere, atque recedere rebus odores
Significat, quod fracta magis redolere videntur
Omnia, quod contrita, quod igni conlabefacta.
Deinde videre licet majoribus eſſe creatum
Principiis voci: quoniam per ſaxea ſepta
Non penetrat, quà vox volgo, ſonituſque feruntur.
Quare etiam quod olet, non tam facilè eſſe videbis
Inveſtigare, in qua ſit regione locatum.
Refrigeſcit enim cunctando plaga per auras:
Nec calida ad ſenſum decurrit nuntia rerum.
Errant ſaepe canes itaque, et veſtigia quaerunt.
Nec tamen hoc ſolis in odoribus, atque ſaporum
In genere eſt: ſed item ſpecies rerum, atque colores
Non ita conveniunt ad ſenſus omnibus omnes,
Ut non ſint aliis quaedam magis acria viſu.
Quinetiam gallum, noctem explaudentibus alis
Auroram clara conſuetum voce vocare,
Nenu queunt rapidi contra conſtare leones,

Inque tueri: ita continuo meminere fugaï:
Nimirum, quia ſunt gallorum in corpore quaedam
Semina, quae, cùm ſunt oculis immiſſa leonum,
Pupillas inter fodiunt, acremque dolorem
Praebent, ut nequeant contrà durare feroces;
Cum tamen haec noſtras acies nil laedere poſſint:
Aut quia non penetrant, aut quod penetrantibus illis
Exitus ex oculis liber datur, in remeando
Laedere ne poſſint ex ulla lumina parte.
Nunc age, quae moveant animum res, accipe, et unde,
Quae veniunt, veniant in mentem, percipe paucis.
Principio hoc dico, rerum ſimulacra vagari
Multa modis multis in cunctas undique parteis
Tenuia, quae facilè inter ſe junguntur in auris,
Obvia cum veniunt, ut aranea, bracteaque auri.
Quippe etenim multo magis haec ſunt tenuia textu,
Quàm quae percipiunt oculos, viſumque laceſſunt:
Corporis haec quoniam penetrant per rara, cientque
Tenuem animi naturam intus, ſenſumque laceſſunt.
Centauros itaque et Scyllarum membra videmus,
Cerbereaſque canum facies, ſimulacraque eorum,
Quorum morte obita tellus amplectitur oſſa:
Omne genus quoniam paſſim ſimulacra feruntur,
Partim ſponte ſua quae fiunt aëre in ipſo:
Partim quae variis ab rebus cumque recedunt:
Et quae conſiſtunt ex horum facta figuris.
Nam certè ex vivo centauri non fit imago:
Nulla fuit quoniam talis natura animalis.
Verum ubi equi atque hominis caſu convênit imago,
Haereſcit facilè extemplo, quod diximus antè,
Propter ſubtilem naturam, et tenuia texta.
Caetera de genere hoc eàdem ratione creantur.
Quae cum mobiliter ſumma levitate feruntur,
Ut prius oſtendi, facilè uno commovet ictu
Quaelibet una animum nobis ſubtilis imago.
Tenuis enim mens eſt, et mirè mobilis ipſa.

Haec fieri (ut memoro) facilè hinc congnoſcere poſſis,
Quatenus hoc ſimile eſt oculis, quod mente videmus,
Atque oculis ſimili fieri ratione neceſſe eſt:
Nunc igitur quoniam docui me fortè leones
Cernere per ſimulacra, oculos quaecunque laceſſunt:
Scire licet mentem ſimili ratione moveri
Per ſimulacra leonum caetera, quae videt aequè,
Nec minùs, atque oculi: niſi quod mage tenuia cernit.
Nec ratione alia, cùm ſomnus membra profudit,
Mens animi vigilat, niſi quod ſimulacra laceſſunt,
Haec eadem noſtros animos, quae, quom vigilamus:
Uſque adeo, certè ut videamur cernere eum, quem
Reddita vitaï jam mors, et terra potita eſt.
Hoc ideo fieri cogit natura, quòd omnes
Corporis offecti ſenſus per membra quieſcunt,
Nec poſſunt falſum veris convincere rebus.
Praeterea, meminiſſe jacet, languetque ſopore,
Nec diſſentit, eum mortis, lethique potitum
Jampridem, quem mens vivum ſe cernere credit.
Quod ſupereſt, non eſt mirum, ſimulacra moveri,
Brachiaque in numerum jactare, et caetera membra.
Nam fit, ut in ſomnis facere hoc videatur imago.
Quippe, ubi prima perit, alioque eſt altera nata
Endo ſtatu, prior haec geſtum mutâſſe videtur.
Scilicet id fieri celeri ratione putandum eſt.
Multaque in his rebus quaeruntur, multaque nobis
Clarandum eſt, planè ſi res exponere avemus.
Quaeritur in primis, quare, quod quoique libido
Venerit, extemplo mens cogitet ejus idipſum.
Anne voluntatem noſtram ſimulacra tuentur?
Et ſimulac volumus, nobis occurrit imago?
Si mare, ſi terram cordi eſt, ſi denique coelum,
Conventus hominum, pompam, convivia, pugnas,
Omnia ſub verbone creat natura, paratque?
Quom praeſertim aliis eàdem in regione, locoque
Longè diſſimileis animus res cogitet omnis?

Quid porro, in numerum procedere quom ſimulacra
Cernimus in ſomnis, et mollia membra movere,
Mollia mobiliter quom alternis brachia mittunt?
Et repetunt oculis geſtum pede convenienti?
Scilicet arte madent ſimulacra et docta vagantur,
Nocturno facere ut poſſint in tempore ludos?
An magis illud erit verum, quia tempore in uno
Cum ſentimus id: ut cum vox emittitur una:
Tempora multa latent, ratio quae comperit eſſe:
Propterea fit, uti quovis in tempore quaeque
Praeſto ſint ſimulacra, locis in queiſque parata?
Tanta eſt mobilitas, et eorum copia tanta.
Et quia tenuia ſunt, niſi ſe contendit, acutè
Cernere non potis eſt animus; proinde omnia, quae ſunt
Praeterea, pereunt, niſi ſic ſeſe ipſe paravit.
Ipſe parat ſeſe porro, ſperatque futurum,
Ut videat, quod conſequitur rem quamque: fit ergo.
Nonne vides, oculos etiam, quom, tenuia quae ſint,
Cernere coeperunt, contendere ſe, atque parare,
Nec ſine eo fieri poſſe, ut cernamus acutè?
Et tamen in rebus quoque apertis noſcere poſſis,
Si non advertas animum, proinde eſſe, quaſi omni
Tempore ſemotae fuerint, longeque remotae.
Cur igitur mirum eſt, animus ſi caetera perdit,
Praeter quàm quibus eſt in rebus deditus ipſe?
Deinde adopinamur de ſignis maxima parvis:
Ac nos in fraudem induimus, fruſtramur et ipſi.
Fit quoque, ut interdum non ſuppeditetur imago
Ejuſdem generis, ſed foemina quae fuit antè,
In manibus vir tum factus videatur adeſſe:
Aut alia ex alia facies, aetaſque ſequatur:
Quod ne miremur, ſopor, atque oblivia curant.
Illud in his rebus vitium vehementer, et iſtum
Effugere errorem, vitareque praemeditator,
Lumina non facias oculorum clara creata,
Proſpicere ut poſſimus: et, ut proferre viai

Proceros paſſus, ideo faſtigia poſſe
Surarum, ac feminum pedibus fundata plicari:
Brachia tum porro validis ex apta lacertis
Eſſe, manuſque datas utraque à parte miniſtras,
Ut facere ad vitam poſſimus, quae foret uſus.
Caetera de genere hoc inter quaecunque pretantur:
Omnia perverſa praepoſtera ſunt ratione.
Nil adeo quoniam natum eſt in corpore, ut uti
Poſſemus, ſed quod natum eſt, id procreat uſum;
Nec fuit ante videre oculorum lumina nata:
Nec dictis orare prius, quàm lingua creata eſt:
Sed potius longè linguae praeceſſit origo
Sermonem: multoque creatae ſunt prius aures,
Quàm ſonus eſt auditus: et omnia denique membra
Antè fuère, (ut opinor) eorum quam foret uſus.
Haud igitur potuêre utendi creſcere cauſa.
At contrà conferre manu certamina pugnae,
Et lacerare artus, foedareque membra cruore,
Antè fuit multò, quàm lucida tela volarent.
Et volnus vitare prius natura coëgit,
Quàm daret objectum parmaï laeva per artem.
Scilicet et feſſum corpus mandare quieti,
Multò antiquius eſt, quàm lecti mollia ſtrata.
Et ſedare ſitim prius eſt, quàm pocula, natum.
Haec igitur poſſent utendi cognita cauſa
Credier, ex uſu quae ſunt vitaque reperta.
Illa quidem ſeorſum ſunt omnia, quae prius ipſa
Nata, dedere ſuae poſt notitiam utilitatis.
Quo genere in primis ſenſus, et membra videmus.
Quare etiam atque etiam procul eſt ut credere poſſis,
Utilitatis ob officium potuiſſe creari.
Illud item non eſt mirandum, corporis ipſa
Quod natura cibum quaerit quoiuſque animantis.
Quippe etenim fluere, atque recedere corpora rebus
Multa modis multis docui, ſed plurima debent
Ex animalibus iis, quae ſunt exercita motu;

Multaque per ſudorem ex alto preſſa feruntur,
Multa per os exhalantur, quom languida anhelant:
His igitur rebus rareſcit corpus; et omnis
Subruitur natura, dolor quam conſequitur rem:
Propterea capitur cibus, ut ſuffulciat artus,
Et recreet vireis interdatus, atque patentem
Per membra ac venas ut amorem obturet edendi.
Humor item diſcedit in omnia quae loca cunque
Poſcunt humorem, glomerataque multa vaporis
Corpora quae ſtomacho praebent incendia noſtro,
Diſſupat adveniens liquor: ac reſtinguit, ut ignem:
Urere ne poſſit calor amplius aridus artus.
Sic igitur tibi anhela ſitis de corpore noſtro
Abluitur, ſic expletur jejuna cupido.
Nunc quî fiat, uti paſſus proferre queamus,
Cùm volumus, varieque datum ſit membra movere:
Et quae res tantum hoc oneris protrudere noſtri
Corporis inſuerit, dicam: tu percipe dicta.
Dico animo noſtro primùm ſimulacra meandi
Accidere, atque animum pulſare, ut diximus antè.
Inde voluntas fit: neque enim facere incipit ullam
Rem quiſquam, quàm mens providit, quid velit, antè.
At, quod providet, illius rei conſtat imago.
Ergo animus cùm ſeſe ita commovet, ut velit ire,
Inque gredi, ferit extemplo, quae in corpore toto
Per membra, atque artus, animaï diſſita vis eſt:
Et facile eſt factu, quoniam conjuncta tenetur.
Inde ea proporro corpus ferit, atque ita tota
Paullatim moles protruditur, atque movetur.
Praeterea, tum rareſcit quoque corpus, et aër,
Scilicet ut debet qui ſemper mobilis exſtat,
Per patefacta venit, penetratque foramina largus;
Et diſpergitur ad parteis ita quaſque minutas
Corporis: hinc igitur rebus fit utrinque duabus,
Corpus uti, ut navis velis, ventoque, feratur.
Nec tamen illud in his rebus mirabile conſtat,

Tantula quòd tantum corpus corpuſcula poſſint
Contorquere, et onus totum convertere noſtrum.
Quippe etenim ventus ſubtili corpore tenuis
Trudit agens magnam magno molimine navim:
Et manus una regit quantovis impete euntem:
Atque gubernaculum contorquet quolibet unum.
Multaque per trochleas, et tympana pondere magno
Commovet, atque levi ſuſtollit machina niſu.
Nunc quibus ille modis ſomnus per membra quietem
Inriget, atque animi curas e pectore ſolvat:
Suavidicis potiùs, quàm multis verſibus, edam,
Parvus ut eſt cycni melior canor, ille gruum quàm
Clamor, in aetheriis diſperſus nubibus auſtri.
Tu mihi da tenueis aureis, animumque ſagacem,
Ne fieri negites, quae dicam poſſe; retroque
Vera repulſanti diſcedas pectore dicta:
Tutemet in culpa quom ſis ne cernere poſſis.
Principiò ſomnus fit, ubi eſt diſtracta per artus
Vis animae, partimque foras ejecta receſſit:
Et partim contruſa magis conceſſit in altum.
Diſſolvuntur enim tum demum membra, fluuntque.
Nam dubium non eſt, animaï quin opera ſit
Senſus hic in nobis, quem cùm ſopor impedit eſſe,
Tum nobis animam perturbatam eſſe putandum eſt,
Ejectamque foras, non omnem; namque jaceret
Aeterno corpus perfuſum frigore lethi:
Quippe ubi nulla latens animaï pars remaneret
In membris, cinere ut multa latet obrutus ignis,
Unde reconflari ſenſus per membra repente
Poſſit ut ex igni caeco conſurgere flamma.
Sed quibus haec rebus novitas confletur, et unde
Perturbari anima, et corpus langueſcere poſſit,
Expediam: tu fac ne ventis verba profundam.
Principiò, externa corpus de parte neceſſum eſt,
Aëriis quoniam vicinum tangitur auris,
Tundier, atque ejus crebro pulſarier ictu.

Propterea que fere res omnes, aut corio ſunt,
Aut ſeta, aut conchis, aut callo, aut cortice tectae.
Interiorem etiam partem ſpirantibus aër
Verberat hic idem cùm ducitur, atque reflatur.
Quare utrinque ſecùs quom corpus vapulet, et quom
Perveniant plagae per parva foramina nobis
Corporis ad primas parteis, elementaque prima;
Fit quaſi paullatim nobis per membra ruina.
Conturbantur enim poſiturae principiorum
Corporis, atque animi, ſic, ut pars inde animaï
Ejiciatur, et introrſum pars abdita cedat;
Pars etiam diſtracta per artus, non queat eſſe
Conjuncta inter ſe, nec motu mutua fungi:
Inter enim ſepit aditus natura, viaſque.
Ergo ſenſus abit mutatis motibus altè.
Et quoniam non eſt quaſi quod ſuffulciat artus,
Debile fit corpus, langueſcunt omnia membra:
Brachia, palpebraeque cadunt, popliteſque procumbunt.
Deinde cibum ſequitur ſomnus, quia quae facit aër,
Haec eadem cibus, in venas dum diditur omneis,
Efficit: et multò ſopor ille graviſſimus exſtat,
Quem ſatur, aut laſſus capias, quia plurima tum ſe
Corpora conturbant magno contuſa labore.
Fit ratione eadem conjectus porro animaï
Altior, atque foras ejectus largior ejus,
Et diviſior inter ſe, ac diſtractior intus.
Et quoi quiſque fere ſtudio devinctus adhaeret,
Aut quibus in rebus multùm ſumus antè morati,
Atque in qua ratione fuit contenta magis mens,
In ſomnis eadem plerumque videmur obire:
Cauſidici cauſas agere, et componere leges:
Induperatores pugnare, ac proelia obire:
Nautae contractum cum ventis cernere bellum:
Nos agere hoc autem, et naturam quaerere rerum
Semper, et inventam patriis exponere chartis.
Caetera ſic ſtudia, atque artes plerumque videntur

Digitized by Google

In ſomnis animos hominum fruſtrata tenere.
Et, quicunque dies multos ex ordine ludis
Adſiduas dederunt operas, plerumque videmus,
Quom jam deſtiterint ea ſenſibus uſurpare,
Reliqüas tamen eſſe vias in mente patenteis,
Qua poſſint eadem rerum ſimulacra venire.
Permultos itaque illa dies eadem obverſantur
Ante oculos, etiam vigilantes ut videantur
Cernere ſaltanteis, et mollia membra moventeis:
Et citharae liquidum carmen, chordaſque loquenteis
Auribus accipere, et conſeſſum cernere eundem,
Scenaïque ſimul varios ſplendere decores.
Uſque adeo magni refert ſtudium, atque voluntas,
Et quibus in rebus conſuerint eſſe operati
Non homines ſolùm, ſed verò animalia cuncta.
Quippe videbis equos forteis, cùm membra jacebunt,
In ſomnis ſudare tamen, ſpirareque ſaepe,
Et quaſi de palma ſummas contendere vireis,
Tunc quaſi carceribus patefactis ſaepe quiete:
Venantumque canes in molli ſaepe quiete
Jactant crura tamen ſubitò, voceſque repente
Mittunt, et crebras redducunt naribus auras,
Ut veſtigia ſi teneant inventa ferarum.
Expergefactique ſequuntur inania ſaepe
Cervorum ſimulacra, fugae quaſi dedita cernant;
Donec diſcuſſis redeant erroribus ad ſe:
At conſueta domi catulorum blanda propago
Degere, ſaepe levem ex oculis, volucremque ſaporem
Diſcutere, et corpus de terra conripere inſtant,
Proinde quaſi ignotas facies, atque ora tuantur.
Et quàm quaeque magis ſunt aſpera ſemina eorum,
Tam magis in ſomnis eadem ſaevire neceſſum eſt.
At variae fugiunt volucres, penniſque repente
Sollicitant divûm nocturno tempore lucos,
Accipitres ſomno in leni ſi proelia, pugnaſque
Edere ſunt perſectantes, viſaeque volantes.

Porro hominum mentes magnis quae motibus edant?
Magna etenim ſaepe in ſomnis faciuntque, geruntque.
Reges expugnant, capiuntur, proelia miſcent;
Tollunt clamores, quaſi ſi jugulentur ibidem:
Multi depugnant, gemituſque doloribus edunt;
Et quaſi pantherae morſu ſaevique leonis
Mandantur, magnis clamoribus omnia complent.
Multi de magnis per ſomnum rebus loquuntur,
Indicioque ſui facti perſaepe fuère:
Multi mortem obeunt, multi de montibus altis
Se quaſi praecipitent ad terram corpore toto;
Exterrentur, et ex ſomno, quaſi mentibus capti,
Vix ad ſe redeunt permoti corporis aeſtu.
Flumen item ſitiens, aut fontem propter amoenum
Adſidet, et totum prope faucibus occupat amnem.
Puſi ſaepe lacum propter, ſe, ac dolia curta,
Somno devincti credunt extollere veſtem,
Totius humorem ſaccatum ut corporis fundant:
Cùm Babylonica magnifico ſplendore rigantur.
Tum, quibus aetatis freta primitus inſinuantur,
Semen ubi ipſa dies membris matura creavit;
Conveniunt ſimulacra foris e corpore quoque,
Nuntia praeclari voltûs, pulchrique coloris:
Qui ciet inritans loca turgida ſemine multo,
Ut, quaſi tranſactis ſaepe omnibus rebus profundant
Fluminis ingenteis fluctus, veſtemque cruentent.
Sollicitatur id in nobis, quod diximus antè,
Semen; adulta aetas cùm primùm roborat artus.
Namque alias aliud res commovet, atque laceſſit:
Ex homine humanum ſemen ciet una hominis vis.
Quod ſimulatque ſuis ejectum ſedibus exit,
Per membra, atque artus decedit corpore toto
In loca conveniens nervorum certa; cietque
Continuò parteis genitaleis corporis ipſas:
Inritata tument loca ſemine, fitque voluntas
Ejicere id, quò ſe contendit dira libido;

Idque petit corpus mens, unde eſt ſaucia amore;
Namque omnes plerumque cadunt in volnus, et illam
Emicat in partem ſanguis, unde icimur ictu,
Et ſi comminus eſt, hoſtem ruber occupat humor.
Sic igitur, Veneris qui telis accipit ictum,
Sive puer membris muliebribus hunc jaculatur,
Seu mulier toto jactans e corpore amorem,
Unde feritur, eo tendit, geſtitque coire,
Et jacere humorem in corpus de corpore ductum:
Namque voluptatem praeſagit multa cupido.
Haec Venus eſt nobis, hinc autem eſt nomen amoris:
Hinc illae primum Veneris dulcedinis in cor
Stillavit gutta, et ſucceſſit fervida cura.
Nam ſi abeſt quod ames, praeſto ſimulacra tamen ſunt
Illius, et nomen dulce obverſatur ad aureis.
Sed fugitare decet ſimulacra, et pabula amoris
Abſterrere ſibi, atque aliò convertere mentem:
Et jacere humorem conlectum in corpora quaeque:
Nec retinere ſemel converſum unius amore:
Et ſervare ſibi curam, certumque dolorem.
Ulcus enim viveſcit, et inveteraſcit alendo,
Inque dies gliſcit furor, atque aerumna graveſcit,
Si non prima novis conturbes volnera plagis,
Volgivagaque vagus Venere ante recentia cures,
Aut aliò poſſis animi traducere motus.
Nec Veneris fructu caret is, qui vitat amorem:
Sed potius, quae ſunt ſine poena, commoda ſumit.
Nam certa, et pura eſt ſanis magis inde voluptas,
Quàm miſeris, etenim potiundi tempore in ipſo
Fluctuat incertis erroribus ardor amantum:
Nec conſtat quid primùm oculis, manibuſque fruantur.
Quod petiêre premunt arctè, faciuntque dolorem
Corporis, et denteis inlidunt ſaepe labellis,
Oſculaque adfigunt, quia non eſt pura voluptas:
Et ſtimuli ſubſunt, qui inſtigant laedere idipſum,
Quodcunque eſt, rabies unde ille germina ſurgunt.

Sed leviter poenas frangit Venus inter amorem,
Blandaque refraenat morſus admiſta voluptas.
Namque in eo ſpes eſt, unde eſt ardoris origo,
Reſtingui quoque poſſe ab eodem corpore flammam;
Quod fieri contra coram natura repugnat:
Unaque res haec eſt, quoius quàm pluria habemus,
Tam magis ardeſcit dira cuppedine pectus.
Nam cibus, atque humor membris adſumitur intus,
Quae quoniam certas poſſunt obſidere parteis,
Hoc facilè expletur laticum, frugumque cupido;
Ex hominis verò facie, pulchroque colore,
Nil datur in corpus praeter ſimulacra fruendum
Tenuia, quae vento ſpes raptat ſaepe miſella.
Ut bibere in ſomnis ſitiens quom quaerit, et humor
Non datur, ardorem in membris qui ſtinguere poſſit:
Sed laticum ſimulacra petit, fruſtraque laborat:
In medioque ſitit torrenti flumine potans.
Sic in amore Venus ſimulacris ludit amanteis,
Nec ſatiare queunt ſpectando corpora coram:
Nec manibus quidquam teneris abradere membris
Poſſunt, errantes incerti corpore toto.
Denique quom membris conlatis flore fruuntur
Aetatis, quom jam praeſagit gaudia corpus,
Atque in eo eſt Venus, ut muliebria conſerat arva;
Adfigunt avidè corpus, junguntque ſalivas
Oris, et inſpirant preſſantes dentibus ora,
Nequicquam: quoniam nihil inde abradere poſſunt,
Nec penetrare, et abire in corpus corpore toto.
Nam facere interdum id velle, et certare videntur:
Uſqueadeo cupidè Veneris compagibus haerent,
Membra voluptatis dum vi labefacta liqueſcunt.
Tandem ubi ſe rupit nervis conlecta cupido,
Parva fit ardoris violenti pauſa parumper;
Inde redit rabies eadem, et furor ille reviſit,
Quom ſibi quod cupiant ipſi, contingere quaerunt:
Nec reperire malum id poſſunt quae machina vincat:

Uſque adeo incerti tabeſcunt volnere caeco.
Adde quòd abſumunt vireis, pereuntque labore.
Adde quòd alterius ſub nutu degitur aetas.
Labitur interea res, et vadimonia fiunt,
Languent officia, atque aegrotat fama vacillans;
Unguenta, et pulchra in pedibus Sicyonia rident:
Scilicet et grandes viridi cum luce ſmaragdi
Auro includuntur, teriturque thalaſſina veſtis
Aſſiduè, et Veneris ſudorem exercita potat:
Et benè parta patrum fiunt anademata, mitrae:
Interdum in pallam, ac Melitenſia, Ceaque vertunt.
Eximia veſte et victu convivia, ludi,
Pocula crebra, unguenta, coronae, ſerta parantur;
Nequicquam: quoniam medio de fonte lepôrum
Surgit amari aliquid, quod in ipſis floribus angat:
Aut quòd conſcius ipſe animus ſe fortè remordet,
Deſidiosè agere aetatem, luſtriſque perire:
Aut quòd in ambiguo verbum jaculata reliquit:
Quòd cupido adfixum cordi viveſcit, ut ignis:
Aut nimium jactare oculos, aliumve tueri
Quod putat, in voltuque videt veſtigia riſus.
Aque in amore mala haec proprio, ſummeque ſecundo
Inveniuntur, in adverſo verò, atque inopi ſunt,
Prendere quae poſſis oculorum lumine aperto,
Innumerabilia: ut meliùs vigilare ſit antè,
Qua docui ratione, cavereque, ne inlaqueeris.
Nam vitare, plagas in amoris ne laciàmur,
Non ita difficile eſt quàm captum retibus ipſis
Exire: et validos Veneris perrumpere nodos.
Et tamen implicitus quoque poſſis, inque peditus
Effugere infeſtum, niſi tute tibi obvius obſtes:
Et praetermittas animi vitia omnia primùm;
Tum quae corporis ſunt ejus, quam percupis, ac vis.
Nam hoc faciunt homines plerumque cupidine caeci;
Et tribuunt ea, quae non ſunt his commoda verè.
Multimodis igitur pravas, turpeiſque videmus

Eſſe in deliciis, ſummoque in honore vigere.
' Atque alios alii inrident, Veneremque ſüadent
' Ut placent, quoniam foedo adflictantur amore :
' Nec ſua reſpiciunt miſeri mala maxima ſaepe.
Nigra, μελίχροος eſt: immunda et foetida, ἄκοσμος·
Caeſia, παλλάδιον· nervoſa, et lignea, δορκάς·
Parvola, pumilio, χαρίτων ἴα, tota merum ſal:
Magna, atque immanis, κατάπληξις, plenaque honoris:
Balba, loqui non quit, τραυλίζει· muta, pudens eſt.
At flagrans, odioſa, loquacula, λαμπάδιον fit.
Ἰσχνὸν ἐρωμένιον tum fit, quom vivere non quit
Prae macie: ῥαδινὴ verò eſt, jam mortua tuſſi.
At Gemina et mammoſa, Ceres eſt ipſa ab Iaccho.
Simula, σιληνὴ, ac ſatyra eſt, labioſa, φίλημα.
Caetera de genere hoc longum eſt ſi dicere coner.
Sed tamen eſto jam quantovis oris honore,
Quoi Veneris membris vis omnibus exoriatur:
Nempe aliae quoque ſunt, nempe hac ſine viximus antè;
Nempe eadem facit, et ſcimus facere omnia turpi:
Et miſeram tetris ſe ſuffit odoribus ipſa,
Quam famulae longè fugitant, furtimque cachinnant.
At lacrymans excluſus amator limina ſaepe
Floribus et ſertis operit, poſteiſque ſuperbos
Unguit amaracino, et foribus miſer oſcula figit.
Quem ſi jam admiſſum, venientem offenderit aura
Una modo, cauſas abeundi quaerat honeſtas:
Et meditata diu cadat altè ſumpta querela:
Stultitiaeque ibi ſe damnet, tribuiſſe quod illi
Plus videat, quàm mortali concedere par eſt.
Nec Veneres noſtras hoc fallit: quò magis ipſae
Omnia ſummopere hos vitae poſtſcenia celant.
Quos retinere volunt, adſtrictoſque eſſe in amore:
Nequicquam: quoniam tu animo tamen omnia poſſis
Protrahere in lucem, atque omneis anquirere niſus.
Et ſi bello animo eſt, et non odioſa viciſſim,
Praetermittet te humanis concedere rebus.

Nec mulier ſemper ficto ſuſpirat amore:
Quae complexa viri corpus cum corpore jungit.
Et tenet adſuctis humectans oſcula labris.
Nam facit ex animo ſaepe, et communia quaerens
Gaudia, ſollicitat ſpatium decurrere amoris:
Nec ratione alia volucres, armenta, feraeque,
Et pecudes, et equae maribus ſubſidere poſſent,
Si non, ipſa quòd illorum ſubat, ardet abundans,
Natura, et venerem ſalientum laeta retractat.
Nonne vides etiam, quos mutua ſaepe voluptas
Vinxit, ut in vinclis communibus excrucientur?
In triviis non ſaepe canes diſcedere aventes,
Divorſi cupidè ſummis ex viribus tendunt,
Cùm interea validis Veneris compagibus haerent?
Quod facerent nunquam, niſi mutua gaudia noſſent:
Quae lacere in fraudem poſſent, vinctoſque tenere.
Quare etiam atque etiam (ut dico) eſt communis voluptas.
Et commiſcendo cùm ſemen fortè virile
Foemina commulxit ſubita vi, conripuitque;
Tùm ſimiles matrum materno ſemine fiunt:
Ut patribus patrio: ſed quos utriuſque figurae
Eſſe vides juxtim, miſcenteis volta parentum:
Corpore de patrio, et materno ſanguine creſcunt,
Semina quom Veneris ſtimulis excita per artus
Obvia conflixit conſpirans mutuus ardor:
Et neque utrum ſuperavit eorum, nec ſuperatum eſt.
Fit quoque, ut interdum ſimiles exſiſtere avorum
Poſſint, et referant proavorum ſaepe figuras,
Propterea, quia multa modis primordia multis
Miſta ſuo celant in corpore ſaepe parentes,
Quae patribus patres tradunt à ſtirpe profecta.
Inde Venus varia producit ſorte figuras:
Majorumque refert voltus, voceſque, comaſque.
Quandoquidem nihilo minùs haec de ſemine certo
Fiunt, quàm facies, et corpora, membraque nobis.
Et muliebre oritur patrio de ſemine ſaeclum:

Maternoque mares exſiſtunt corpore creti.
Semper enim partus duplici de ſemine conſtat:
Atque, utri ſimile eſt magis id, quodcunque creatur,
Ejus habet plus parte aequa, quod cernere poſſis,
Sive virûm ſuboles, ſive eſt muliebris origo.
Nec divina ſatum genitalem numina quoiquam
Abſterrent, pater à natis ne dulcibus unquam
Appelletur, et ut ſterili Venere exigat aevum;
Quod plerique putant: et multo ſanguine moeſti
Conſpergunt aras, adolentque altaria donis,
Ut gravidas reddant uxores ſemine largo:
Nequicquam divûm numen, ſorteiſque fatigant.
Nam ſteriles nimium craſſo ſunt ſemine partim:
Et liquido praeter juſtum, tenuique viciſſim.
Tenue, locis quia non potis eſt adfigere adhaeſum,
Liquitur extemplo, et revocatum cedit ab ortu:
Craſſius hoc porro, quoniam concretius aequo
Mittitur; aut non tam prolixo provolat ictu,
Aut penetrare locus aequè nequit; aut penetratum,
Aegre admiſcetur muliebri ſemine ſemen.
Nam multùm harmoniae Veneris differre videntur,
Atque alias alii complent magis, ex aliiſque
Suſcipiunt aliae pondus magis, inque graveſcunt.
Et multae ſteriles hymenaeis antè fuerunt
Pluribus, et nactae poſt ſunt tamen, unde puellos
Suſcipere, et partu poſſent diteſcere dulci:
Et, quibus antè domi foecundae ſaepe nequiſſent
Uxores parere, inventa eſt illis quoque compar
Natura, ut poſſent natis munire ſenectam.
Uſque adeo magni refert, ut ſemina poſſint
Seminibus commiſceri genitaliter apta,
Craſſaque conveniant liquidis, et liquida craſſis,
Quae quoi juncta viro ſit foemina per Veneris res.
Atque adeo refert, quo victu vita colatur.
Namque aliis rebus concreſcunt ſemina membris,
Atque aliis extenuantur, tabentque viciſſim.

Et quibus ipſa modis tractetur blanda voluptas,
Id quoque permagni refert: nam more ferarum,
Quadrupedumque magis ritu, plerumque putantur
Concipere uxores, quia ſic loca ſumere poſſunt
Pectoribus poſitis, ſublatis ſemina lumbis.
Nec molles opus ſunt motus uxoribus hilum.
Nam mulier prohibet ſe concipere, atque repugnat,
Clunibus ipſa viri Venerem ſi laeta retractet:
Atque exoſſato ciet omni pectore fluctus.
Eicit enim ſulci recta regione, viaque
Vomerem, atque locis avertit ſeminis ictum.
Idque ſua cauſa conſuerunt ſcorta moveri,
Ne complerentur crebrò, gravidaeque jacerent,
Et ſimul ipſa viris Venus ut concinnior eſſet:
Conjugibus quod nil noſtris opus eſſe videtur.
Nec divinitus eſt interdum, Veneriſque ſagittis
Deteriore fit ut forma muliercula ametur.
Nam facit ipſa ſuis interdum foemina factis,
Morigeriſque modis, et mundo corporis cultu,
Ut facilè inſueſcat ſecum vir degere vitam.
Quod ſupereſt, conſuetudo concinnat amorem.
Nam leviter quamvis, quod crebro tunditur ictu,
Vincitur in longo ſpatio tamen, atque labeſcit.
Nonne vides, etiam guttas in ſaxa cadenteis
Humoris longo in ſpatio pertundere ſaxa?

LIBER QUINTUS.

QUIS potis eſt dignum pollenti pectore carmen
Condere, pro rerum majeſtate, hiſque repertis?
Quiſve valet verbis tantùm, qui fundere laudes
Pro meritis ejus poſſit, qui talia nobis
Pectore parta ſuo, quaeſitaque praemia liquit?
Nemo (ut opinor) erit mortali corpore cretus.
Nam ſi, ut ipſa petit majeſtas cognita rerum,
Dicendum eſt: deus ille fuit, deus, inclute Memmi,
Qui princeps vitae rationem invenit eam, quae
Nunc appellatur SAPIENTIA: quique per artem
Fluctibus e tantis vitam, tantiſque tenebris,
In tam tranquillo, et tam clara luce locavit.
Confer enim divina aliorum antiqua reperta.
Namque Ceres fertur fruges, Liberque liquoris
Vitigeni laticem mortalibus inſtituiſſe;
Cùm tamen his poſſet ſine rebus vita manere:
Ut fama eſt aliquas etiam nunc vivere genteis.
At benè non poterat ſine puro pectore vivi.
Quò magis hic merito nobis Deus eſſe videtur,
Ex quo nunc etiam per magnas dedita genteis
Dulcia permulcent animos ſolatia vitae.
Herculis antiſtare autem ſi facta putabis,
Longiùs à vera multò ratione ferere;
Quid Nemaeus enim nobis nunc magnus hiatus
Ille leonis obeſſet, et horrens Arcadius ſus?
Denique quid Cretae taurus, Lernaeaque peſtis
Hydra venenatis poſſet vallata colubris?
Quidve tripectora tergemini vis Geryonaï?
Et Diomedis equi ſpirantes naribus ignem
Thracen, Biſtoniaſque plagas, atque Iſmara propter,
Tantopere officerent nobis? unciſque timendae
Unguibus Arcadiae volucres ſtymphala colentes?

Aureaque Heſperidum ſervans fulgentia mala
Aſper, acerba tuens, immani corpore ſerpens,
Arboris amplexus ſtirpem: quid denique obeſſet,
Propter Atlantaeum littus, pelageque ſevera,
Quò neque noſter adit quiſquam, neque barbarus audet?
Caetera de genere hoc quae ſunt portenta peremta,
Si non victa forent, quid tandem viva nocerent?
Nil, ut opinor: ita ad ſatiatem terra ferarum
Nunc etiam ſcatit, et trepido terrore repleta eſt
Per nemora ac monteis magnos, ſylvaſque profundas:
Quae loca vitandi plerumque eſt noſtra poteſtas.
At niſi purgatum eſt pectus, quae proelia nobis,
Atque pericula tunc ingratis inſinuandum?
Quantae conſcindunt hominem cuppedinis acres
Sollicitum curae? quantique perinde timores?
Quidve ſuperbia, ſpurcities, petulantia, quantas
Efficiunt cladeis? quid luxus, deſidieſque?
Haec igitur qui cuncta ſubegerit, ex animoque
Expulerit dictis, non armis; nonne decebit,
Hunc hominem numero divûm dignarier eſſe?
Cùm benè praeſertim multa, ac divinitus ipſis
Immortalibus de divis dare dicta ſuërit;
Atque omnem rerum naturam pandere dictis.
Quoius ego ingreſſus veſtigia, nunc rationes
Perſequor, ac doceo dictis, quo quaeque creata
Foedere ſint, in eo quàm ſit durare neceſſum:
Nec validas aevi valeant reſcindere leges.
Quo genere in primis animi natura reperta eſt,
Nativo primum conſiſtere corpore creta:
Nec poſſe incolumis magnum durare per aevum:
Sed ſimulacra ſolere in ſomnis fallere mentem,
Cernere cùm videamur eum, quem vita reliquit.
Quod ſupereſt, nunc me huc rationis detulit ordo,
Ut mihi, mortali conſiſtere corpore mundum,
Nativumque ſimul, ratio reddunda ſit, eſſe:
Et quibus ille modis congreſſus materiaï

Fundârit terram, coelum, mare, ſidera, ſolem,
Lunaïque globum; tum quae tellure animantes
Exſtiterint: et quae nullo ſint tempore natae.
Quove modo genus humanum variante loquela
Coeperit inter ſe veſci per nomina rerum:
Et quibus ille modis divûm metus inſinuârit
Pectora, terrarum qui in orbi ſancta tuetur
Fana, lacus, lucos, aras, ſimulacraque divûm.
Praeterea, ſolis curſus, lunaeque meatus
Expediam, qua vi flectat natura gubernans:
Ne fortè hic inter coelum, terramque reamur
Libera ſponte ſua curſus lûſtrare perenneis,
Morigera ad fruges augendas, atque animanteis:
Neve aliqua divûm volvi ratione putemus.
Nam, benè qui didicêre deos ſecurum agere aevum,
Si tamen interea mirantur qua ratione
Quaeque geri poſſint, praeſertim rebus in illis,
Quae ſupera caput aetheriis cernuntur in oris;
Rurſus in antiquas referuntur relligiones,
Et dominos acreis adſciſcunt, omnia poſſe
Quos miſeri credunt, ignari quid queat eſſe,
Quid nequeat; finita poteſtas denique quoique
Quanam ſit ratione, atque altè terminus haerens.
Quod ſupereſt, ne te in promiſſis plura moremur,
Principiò, maria ac terras, coelumque tuere:
Horum naturam triplicem, tria corpora, Memmi,
Treis ſpecies tam diſſimileis, tria talia texta,
Una dies dabit exitio: multoſque per annos
Suſtentata ruet moles et machina mundi.
Nec me animi fallit, quàm res nova, miraque menti
Accidat, exitium coeli terraeque futurum:
Et quàm difficile id mihi ſit pervincere dictis:
Ut fit, ubi inſolitam rem adportes auribus antè,
Nec tamen hanc poſſis oculorum ſubdere viſu,
Nec jacere indu manus, via quà munita fidei
Proxima fert humanum in pectus, templaque mentis:

Sed tamen effabor: dictis dabit ipſa fidem res
Forſitan, et graviter terrarum motibus orbis
Omnia conquaſſari in parvo tempore cernes:
Quod procul à nobis flectat fortuna gubernans:
Et ratio potius, quàm res perſuadeat ipſa,
Succidere horriſono poſſe omnia victa fragore.
Qua priùs aggrediar quàm de re fundere fata
Sanctiùs, et multò certa ratione magis quàm
Pythia, quae tripode e Phoebi, lauroque profatur:
Multa tibi expediam doctis ſolatia dictis:
Relligione refraenatus ne fortè rearis,
Terras, et ſolem, coelum, mare, ſidera, lunam,
Corpore divino debere aeterna manere:
Proptereaque putes ritu par eſſe gigantum,
Pendere eos poenas immani pro ſcelere omneis,
Qui ratione ſua diſturbent moenia mundi,
Praeclarumque velint coeli reſtinguere ſolem,
Immortalia mortali ſermone notantes.
Quae procul uſqueadeo divino ab numine diſtent,
Inque deûm numero ſic ſunt indigna videri,
Notitiam potius praebere ut poſſe putentur,
Quid ſit vitali motu, ſenſuque remotum.
Quippe etenim non eſt cum quovis corpore ut eſſe
Poſſe animi natura putetur, conſiliumque.
Sicut in aethere non arbor, nec in aequore ſalſo
Nubes eſſe queunt, neque piſces vivere in arvis;
Nec cruor in lignis, nec ſaxis ſuccus ineſſe:
Certum, ac diſpoſitum eſt, ubi quicquid creſcat, et inſit:
Sic animi natura nequit ſine corpore oriri
Sola, neque à nervis, et ſanguine longiter eſſe.
Hoc ſi poſſet enim, multò prius ipſa animi vis
In capite, aut humeris, aut imis calcibus eſſe
Poſſet, et innaſci quavis in parte ſoleret:
Tandem in eodem homine, atque in eodem vaſe maneret.
Quod quoniam noſtro quoque conſtat corpore certum,
Diſpoſitumque videtur, ubi eſſe, et creſcere poſſit

Seorſum anima, atque animus: tantò magis inficiandum,
Totum poſſe extra corpus, formamque animalem
Putribus in glebis terrarum, aut ſolis in igni,
Aut in aqua durare, aut altis aetheris oris.
Haud igitur conſtant divino praedita ſenſu,
Quandoquidem nequeunt vitaliter eſſe animata.
Illud item non eſt ut poſſis credere, ſedes
Eſſe deûm ſanctas in mundi partibus ullis.
Tenuis enim natura deûm, longeque remota
Senſibus a noſtris, animi vix mente videtur.
Quae quoniam manuum tactum ſuffugit, et ictum,
Tactile nil nobis quod ſit, contingere debet.
Tangere enim non quit, quod tangi non licet ipſum.
Quare etiam ſedes quoque noſtris ſedibus eſſe
Diſſimiles debent, tenues de corpore eorum.
Quae tibi poſterius largo ſermone probabo.
Dicere porro, hominum cauſa voluiſſe parare
Praeclaram mundi naturam, propterea que
Id laudabile opus divûm laudare decere,
Aeternumque putare, atque immortale futurum,
Nec fas eſſe, deûm quod ſit ratione vetuſta
Gentibus humanis fundatum perpetuo aevo,
Sollicitare ſuis ullum de ſedibus unquam,
Nec verbis vexare, et ab imo evertere ſummam:
Caetera de genere hoc adfingere, et addere, Memmi,
Deſipere eſt; quid enim immortalibus, atque beatis
Gratia noſtra queat largirier emolumenti,
Ut noſtra quicquam cauſa gerere adgrediantur?
Quidve novi potuit tantò poſt antè quietos
Inlicere, ut cuperent vitam mutare priorem?
Nam gaudere novis rebus debere videtur,
Cui veteres obſunt; ſed, cui nil accidit aegri
Tempore in anteacto, cum pulchrè degeret aevum,
Quid potuit novitatis amorem accendere tali?
An, credo, in tenebris vita, ac moerore jacebat,
Donec diluxit rerum genitalis origo?

Quidve mali fuerat nobis non eſſe creatis?
Natus enim debet, quicunque eſt, velle manere
In vita, donec retinebit blanda voluptas.
Qui nunquam verò vitae guſtavit amorem,
Nec fuit in numero, quid obeſt non eſſe creatum?
Exemplum porro gignundis rebus, et ipſa
Notities hominum, divis unde inſita primum?
Quid vellent facere ut ſcirent, animoque viderent?
Quove modo eſt unquam vis cognita principiorum,
Quidnam inter ſeſe permutato ordine poſſent,
Si non ipſa dedit ſpecimen natura creandi?
Namque ita multa modis multis primordia rerum
Ex infinito jam tempore percita plagis,
Ponderibuſque ſuis conſuerunt concita ferri,
Omnimodiſque coire, atque omnia pertentare,
Quaecunque inter ſe poſſint congreſſa creare,
Ut non ſit mirum ſi in taleis diſpoſituras
Deciderunt quoque, et in taleis venêre meatus,
Qualibus haec rerum genitur nunc ſumma novando.
Quòd ſi jam rerum ignorem primordia quae ſint,
Hoc tamen ex ipſis coeli rationibus auſim
Confirmare, aliiſque ex rebus reddere multis,
Nequaquam nobis divinitus eſſe paratam
Naturam rerum, tanta ſtat praedita culpa.
Principiò, quantum coeli tegit impetus ingens,
Inde avidam partem monteis, ſylvaeque ferarum
Poſſedêre, tenent rupes, vaſtaeque paludes,
Et mare, quod latè terrarum diſtinet oras.
Inde duas porro prope parteis fervidus ardor,
Aſſiduuſque geli caſus mortalibus aufert.
Quod ſupereſt arvi, tamen id natura ſua vi
Sentibus obducat, ni vis humana reſiſtat,
Vitaï cauſa valido conſueta bidenti
Ingemere, et terram preſſis proſcindere aratris.
Si non foecundas vertentes vomere glebas,
Terraïque ſolum ſubigentes cimus ad ortus:

Spontè ſua nequeant liquidas exiſtere in auras,
Et tamen interdum magno quaeſita labore,
Cùm jam per terras frondent, atque omnia florent;
Aut nimiis torret fervoribus aetherius ſol,
Aut ſubiti perimunt imbres, gelidaeque pruinae,
Flabraque ventorum violento turbine vexant.
Praeterea genus horriferum natura ferarum,
Humanae genti infeſtum, terraque marique,
Cur alit, atque auget? cur anni tempora morbos
Apportant? quare mors immatura vagatur?
Tum porro puer, ut ſaevis projectus ab undis
Navita, nudus humi jacet, infans, indigus omnî
Vitali auxilio, cùm primùm in luminis oras
Nixibus ex alvo matris natura profudit;
Vagituque locum lugubri complet, ut aequum eſt,
Cui tantum in vita reſtet tranſire malorum.
At variae creſcunt pecudes, armenta, feraeque:
Nec crepitacula eis opus ſunt, nec cuiquam adhibenda eſt
Almae nutricis blanda atque infracta loquela:
Nec varias quaerunt veſteis pro tempore coeli.
Denique non armis opus eſt, non moenibus altis,
Queis ſua tutentur, quando omnibus omnia largè
Tellus ipſa parit, naturaque daedala rerum.
Principiò, quoniam terraï corpus, et humor,
Aurarumque leves animae, calidique vapores,
E quibus haec rerum conſiſtere ſumma videtur,
Omnia nativo ac mortali corpore conſtant:
Debet tota eadem mundi natura putari.
Quippe etenim quorum parteis, et membra videmus
Corpore nativo et mortalibus eſſe figuris;
Haec eadem ferme mortalia cernimus eſſe,
Et nativa ſimul. quapropter maxima mundi
Cùm videam membra, ac parteis conſumta regigni;
Scire licet, coeli quoque idem terraeque fuiſſe
Principale aliquod tempus, clademque futuram.
Illud in his rebus ne me arripuiſſe rearis,

Memmi, quòd terram, atque ignem mortalia ſumpſi
Eſſe: neque humorem dubitavi, auraſque perire:
Atque eadem gigni, rurſuſque augeſcere dixi:
Principio, pars terraï nonnulla peruſta
Solibus aſſiduis, multa pulſata pedum vi
Pulveris exhalat nebulam, nubeiſque volanteis,
Quas validi toto diſpergunt aëre venti:
Pars etiam glebarum ad diluviem revocatur
Imbribus, et ripas radentia flumina rodunt.
Praeterea, pro parte ſua quodcunque alid auget,
Roditur: et quoniam dubio procul eſſe videtur
Omniparens, eadem rerum commune ſepulcrum:
Ergo terra tibi limatur, et aucta recreſcit.
Quod ſupereſt, humore novo mare, flumina, fonteis
Semper abundare, et latices manare perenneis,
Nil opus eſt verbis, magnus decurſus aquarum
Undique declarat: ſed primum quicquid aquaï
Tollitur, in ſummaque fit, ut nihil humor abundet,
Partim quòd validi verrentes aequora venti
Deminuunt, radiiſque retexens aetherius ſol:
Partim quòd ſubter per terras diditur omneis.
Percolatur enim virus, retroque remanat
Materies humoris, et ad caput amnibus omnis
Convenit; inde ſuper terras fluit agmine dulci,
Qua via ſecta ſemel liquido pede detulit undas.
Aëra nunc igitur dicam, qui corpore toto
Innumerabiliter privas mutatur in horas.
Semper enim quodcunque fluit de rebus, id omne
Aëris in magnum fertur mare: qui niſi contrà
Corpora retribuat rebus, recreetque fluenteis,
Omnia jam reſoluta forent, et in aëra verſa.
Haud igitur ceſſat gigni de rebus, et in res
Recidere aſſiduè, quoniam fluere omnia conſtat.
Largus item liquidi fons luminis, aetherius ſol
Inrigat aſſiduè coelum candore recenti,
Suppeditatque novo confeſtim lumine lumen.

Nam primum quicquid fulgoris diſperit eij,
Quocunque accidit: id licet hinc cognoſcere poſſis,
Quòd ſimul ac primùm nubes ſuccedere ſoli
Coepêre, et radios inter quaſi rumpere lucis,
Extemplo inferior pars horum diſperit omnis;
Terraque inumbratur, quà nimbi cunque feruntur,
Ut noſcas ſplendore novo res ſemper egere,
Et primum jactum fulgoris quemque perire;
Nec ratione alia res poſſe in ſole videri,
Perpetuò ni ſuppeditet lucis caput ipſum.
Quin etiam nocturna tibi, terreſtria quae ſunt,
Lumina, pendentes lychni, claraeque coruſcis,
Fulguribus, pingues multa caligine taedae,
Conſimili properant ratione, ardore miniſtro,
Suppeditare novum lumen, tremere ignibus inſtant;
Inſtant, nec loca lux inter quaſi rupta relinquit:
Uſqueadeo properanter ab omnibus ignibus ejus
Exitium celeri toleratur origine flammae.
Sic igitur, ſolem, lunam, ſtellaſque putandum
Ex alio, atque alio lucem jactare ſubortu,
Et primum quicquid flammaï perdere ſemper:
Inviolabilia haec ne credas fortè vigere.
Denique non lapides quoque vinci cernis ab aevo?
Non altas turreis ruere, et putreſcere ſaxa?
Non delubra deûm, ſimulacraque feſſa fatiſci?
Nec ſanctum numen fati protollere fineis
Poſſe? neque adverſus naturae foedera niti?
Denique non monumenta virûm dilapſa videmus
Cedere proporro, ſubitoque ſeneſcere caſu?
Non ruere avolſos ſilices a montibus altis,
Nec validas aevi vireis perferre, patique
Finiti? neque enim caderent avolſa repente,
Ex infinito quae tempore pertoleraſſent
Omnia tormenta aetatis privata fragore.
Denique jam tuere hoc circum, ſupraque, quod omnem
Continet amplexu terram; quod procreat ex ſe

Omnia (quod quidam memorant) recipitque peremta:
Totum nativum mortali corpore conſtat.
Nam quodcunque alias ex ſe res auget, alitque,
Deminui debet, recreari cùm recipit res.
Praeterea, ſi nulla fuit genitalis origo
Terraï et coeli, ſemperque aeterna fuere:
Cur ſupera bellum Thebanum, et funera Trojae,
Non alias alii quoque res cecinêre poëtae?
Quò tot facta virûm toties cecidêre? nec uſquam
Aeternis famae monumentis inſita florent?
Verùm (ut opinor) habet novitatem ſumma, recenſque
Natura eſt mundi, neque pridem exordia cepit.
Quare etiam quaedam nunc artes expoliuntur,
Nunc etiam augeſcunt; nunc addita navigiis ſunt
Multa: modò organici melicos peperere ſonores.
Denique natura haec rerum, ratioque reperta eſt
Nuper, et hanc primus cum primis ipſe repertus
Nunc ego ſum, in patrias qui poſſim vertere voces.
Quòd ſi forte fuiſſe antehac eadem omnia credis:
Sed periiſſe hominum torrenti ſaecla vapore,
Aut cecidiſſe urbeis magno vexamine mundi,
Aut ex imbribus aſſiduis exiſſe rapaceis
Per terras amneis, atque oppida cooperuiſſe:
Tantò quippe magis victus fateare neceſſe eſt,
Exitium quoque terraï, coelique futurum.
Nam cùm res tantis morbis tantiſque periclis
Tentarentur, ibi ſi triſtior incubuiſſet
Cauſa; darent latè cladem, magnaſque ruinas:
Nec ratione alia mortales eſſe videmur
Inter nos, niſi quòd morbis aegreſcimus iſdem,
Atque illi, quos à vita natura removit.
Praeterea, quaecunque manent aeterna, neceſſe eſt,
Aut quia ſunt ſolido cum corpore, reſpuere ictus,
Nec penetrare pati ſibi quicquam, quod queat arctas
Diſſociare intus parteis, ut materiaï
Corpora ſunt, quorum naturam oſtendimus ante:

Aut ideo durare aetatem poſſe per omnem.
Plagarum quia ſunt expertia, ſicut inane eſt,
Quod manet intactum, neque ab ictu fungitur hilum:
Aut etiam, quia nulla loci ſit copia circùm,
Quò quaſi res poſſunt diſcedere, diſſolvique.
Sicut ſummarum ſumma eſt aeterna, neque extra
Quis locus eſt, quò diſſiliant: neque corpora ſunt, quae
Poſſint incidere, et valida diſſolvere plaga.
At neque (uti docui) ſolido cum corpore mundi
Natura eſt, quoniam admiſtum eſt in rebus inane:
Nec tamen eſt ut inane: neque autem corpora deſunt,
Ex infinito quae poſſint fortè coorta
Proruere hanc rerum violento turbine ſummam,
Aut aliam quamvis cladem importare pericli.
Nec porro natura loci, ſpatiumque profundi
Deficit, exſpergi quo poſſint moenia mundi,
Aut alia quavis poſſint vi pulſa perire.
Haud igitur lethi praecluſa eſt janua coelo,
Nec ſoli, terraeque, nec altis aequoris undis:
Sed patet immani, et vaſto reſpectat hiatu.
Quare etiam nativa neceſſum eſt confiteare
Haec eadem: neque enim, mortali corpore quae ſunt,
Ex infinito jam tempore adhuc potuiſſent
Immenſi validas aevi contemnere vireis.
Denique tantopere inter ſe cùm maxima mundi
Pugnent membra, pio nequaquam concita bello;
Nonne vides aliquam longi certaminis ollis
Poſſe dari finem? vel cùm ſol, et vapor omnis
Omnibus epotis humoribus exſuperarint,
Quod facere intendunt, neque adhuc conata patrantur:
Tantum ſuppeditant amnes, ultroque minantur
Omnia diluviare ex alto gurgite ponti;
Nequicquam: quoniam verrentes aequora venti
Deminuunt, radiiſque retexens aetherius ſol;
Et ſiccare priùs confidunt omnia poſſe,
Quàm liquor incoepti poſſit contingere finem.

Tantum ſpirantes aequo certamine bellum
Magnis de rebus inter ſe cernere certant:
Cùm ſemel in terra fuerit ſuperantior ignis,
Et ſemel (ut fama eſt) humor regnârit in arvis.
Ignis enim ſuperavit, et ambens multa peruſſit,
Avia cùm Phaëthonta rapax vix ſolis equorum
Aethere raptavit toto, terraſque per omneis.
At pater omnipotens ira tum percitus acri
Magnanimum Phaëthonta repenti fulminis ictu
Deturbavit equis in terram; ſolque cadenti
Obvius aeternam ſuccepit lampada mundi;
Disjectoſque redegit equos, junxitque trementeis:
Inde ſuum per iter recreavit cuncta gubernans.
Scilicet, ut veteres Graiûm cecinêre poëtae:
Quod procul à vera eſt animi ratione repulſum.
Ignis enim ſuperare poteſt, ubi materiaï
Ex infinito ſunt corpora plura coorta;
Inde cadunt vires aliqua ratione revictae,
Aut pereunt res exuſtae torrentibus auris:
Humor item quondam coepit ſuperare coortus,
Ut fama eſt hominum, multas quando obruit urbeis:
Inde ubi vis aliqua ratione averſa receſſit,
Ex infinito fuerat quaecunque coorta,
Conſtiterunt imbres, et flumina vim minuerunt.
Sed quibus ille modis conjectus materiaï
Fundârit coelum ac terram, pontique profunda,
Soliſque et lunae curſus, ex ordine ponam.
Nam certè neque conſilio primordia rerum
Ordine ſe quaeque, atque ſagaci mente locârunt;
Nec quos quaeque darent motus pepigêre profecto;
Sed quia multa modis multis primordia rerum
Ex infinito jam tempore percita plagis,
Ponderibuſque ſuis conſuerunt concita ferri,
Omnimodiſque coire, atque omnia pertentare,
Quaecunque inter ſe poſſent congreſſa creare;
Propterea fit, uti magnum volgata per aevum

Omnigenos coetus, et motus experiundo,
Tandem ea conveniant, quae ut convenêre repente
Magnarum rerum fiant exordia ſaepe,
Terraî, maris, et coeli, generiſque animantum.
Hic neque tum ſolis rota cerni lumine largo
Altivolans poterat, neque magni ſidera mundî,
Nec mare, nec coelum, nec denique terra, neque aër,
Nec ſimilis noſtris rebus res ulla videri:
Sed nova tempeſtas quaedam, moleſque coorta.
Diffugere inde loci partes coepere, pareſque
Cum paribus jungi res, et diſcludere mundum,
Membraque dividere, et magnas diſponere parteis
Omnigenis e principiis, diſcordia quorum
Intervalla, vias, connexus, pondera, plagas,
Concurſus, motus turbabat, proelia miſcens,
Propter diſſimileis formas variaſque figuras;
Quòd non omnia ſic poterant conjuncta manere,
Nec motus inter ſeſe dare convenienteis:
Hoc eſt à terris altum ſecernere coelum,
Et ſeorſum mare uti ſecreto humore pateret,
Seorſus item puri, ſecretique aetheris ignes.
Quippe etenim primum terraï corpora quaeque,
Propterea quod erant gravia, et perplexa coibant,
In medioque imas capiebant omnia ſedes:
Quae quantò magis inter ſe perplexa coibant,
Tam magis expreſsêre ea, quae mare, ſidera, ſolem,
Lunamque efficerent, et magni moenia mundi.
Omnia enim magis haec e laevibus atque rotundis
Seminibus, multoque minoribus ſunt elementis,
Quàm tellus: ideo per rara foramina terrae
Partibus erumpens primus ſe ſuſtulit aether
Signifer, et multos ſecum laevis abſtulit igneis:
Non alia longè ratione, ac ſaepe videmus,
Aurea cùm primum gemmanteis rore per herbas
Matutina rubent radiati lumina ſolis,
Exhalantque lacus nebulam, fluviique perennes:

Ipſa quoque interdum tellus fumare videtur:
Omnia quae ſurſum cum conciliantur in alto,
Corpore concreto ſubtexunt nubila coelum:
Sic igitur tum ſe laevis, ac diffuſilis aether
Corpore concreto circumdatus undique ſepſit,
Et latè diffuſus in omneis undique parteis,
Omnia ſic avido complexu caetera ſepſit.
Hunc exordia ſunt ſolis lunaeque ſecuta:
Inter utroſque globi quorum vertuntur in auris:
Quae neque terra ſibi adſcivit, neque maximus aether:
Quòd nec tam fuerint gravia, ut depreſſa ſederent:
Nec levia, ut poſſent per ſummas labier oras:
Et tamen inter utroſque ita ſunt, ut corpora viva
Verſent, et partes ut mundi totius extent.
Quod genus in nobis quaedam licet in ſtatione
Membra manere, tamen cum ſint ea, quae moveantur.
His igitur rebus retractis, terra repente,
Maxima, quà nunc ſe ponti plaga caerula tendit,
Succidit, et ſalſo ſuffudit gurgite foſſas:
Inque dies quantò circum magis aetheris aeſtus,
Et radii ſolis cogebant undique terram,
Verberibus crebris extrema ad limina apertam,
In medio ut propulſa ſuo condenſa coiret:
Tam magis expreſſus ſalſus de corpore ſudor
Augebat mare manando, campoſque natanteis:
Et tantò magis illa foras elapſa volabant
Corpora multa vaporis, et äëris, altaque coeli
Denſebant procul à terris fulgentia templa:
Sidebant campi, creſcebant montibus altis
Aſcenſus: neque enim poterant ſubſidere ſaxa,
Nec pariter tantundem omnes ſuccumbere partes.
Sic igitur terrae concreto corpore pondus
Conſtitit, atque omnis mundi quaſi limus in imum
Confluxit gravis, et ſubſedit funditus, ut faex.
Inde mare, inde aër, inde aether ignifer ipſe.
Corporibus liquidis ſunt omnia pura relicta;

Et leviora aliis alia: et liquidiſſimus aether,
Atque leviſſimus aërias ſuper influit auras;
Nec liquidum corpus turbantibus aëris auris
Commiſcet: ſinit haec violentis omnia verti
Turbinibus: ſinit incertis turbare procellis:
Ipſe ſuos igneis certo fert impete labens.
Nam modicè fluere, atque uno poſſe aethera niſu,
Significat ponti mare, certo quod fluat aeſtu,
Unum labendi conſervans uſque tenorem.
Motibus aſtrorum nunc quae ſit cauſa, canamus.
Principiò, magnus coeli ſi vertitur orbis:
Ex utraque polum parti premere aëra nobis
Dicendum eſt, extraque tenere, et claudere utrinque;
Inde alium ſupera fluere, atque intendere eòdem,
Quo volvenda micant aeterni ſidera mundi:
Aſt alium ſubter, contrà qui ſubvehat orbem:
Ut fluvios verſare rotas, atque hauſtra videmus.
Eſt etiam quoque, uti poſſit coelum omne manere
In ſtatione, tamen cùm lucida ſigna ferantur:
Sive quòd incluſi rapidi ſunt aetheris aeſtus,
Quaerenteſque viam circumverſantur, et ignes
Paſſim per coeli volvunt ſe immania templa:
Sive aliunde fluens alicunde extrinſecus aër
Verſat agens igneis: ſive ipſi ſerpere poſſunt,
Quò cujuſque cibus vocat, atque invitat eunteis;
Flammea per coelum paſcenteis corpora paſſim.
Nam quid in hoc mundo ſit eorum, ponere certum
Difficile eſt: ſed quid poſſit, fiatque per omne
In variis mundis varia ratione creatis,
Id doceo: plureiſque ſequor diſponere cauſas
Motibus aſtrorum, quae poſſint eſſe per omne.
E quibus una tamen ſit et haec quoque cauſa neceſſe eſt,
Quae vegeat motum ſignis: ſed quae ſit earum
Praecipere, haud quaquam eſt pedetentim progredientis,
Terraque ut in media mundi regione quieſcat,
Evaneſcere paullatim, et decreſcere pondus

Convenit: atque aliam naturam ſubter habere
Ex ineunte aevo conjunctam, atque uniter aptam
Partibus aëriis mundi, quibus inſita ſidit.
Propterea non eſt oneri, neque deprimit auras:
Et ſua cuique homini nullo ſunt pondere membra:
Nec caput eſt oneri collo, nec denique totum
Corporis in pedibus pondus ſentimus ineſſe.
At quaecunque foris veniunt, impoſtaque nobis
Pondera ſunt, laedunt permultò ſaepe minora:
Uſqueadeo magni refert, cui quae adjaceat res.
Sic igitur tellus non eſt aliena repente
Adlata, atque auris aliunde objecta alienis:
Sed pariter prima concepta ab origine mundi:
Certaque pars ejus, quaſi nobis membra, videtur.
Praeterea grandi tonitru concuſſa repente
Terra, ſupra ſe quae ſunt, concutit omnia motu:
Quod facere haud ulla poſſet ratione, niſi eſſet
Partibus aëriis mundi, coeloque revincta.
Nam communibus inter ſe radicibus haerent
Ex ineunte aevo conjuncta, atque uniter apta.
Nonne vides etiam, quàm magno pondere nobis
Suſtineat corpus tenuiſſima vis animaï,
Propterea quia tam conjuncta, atque uniter apta eſt?
Denique jam ſaltu pernici tollere corpus
Quis potis eſt, niſi vis animae, quae membra gubernat?
Jamne vides quantùm tenuis natura valere
Poſſit, ubi eſt conjuncta gravi cum corpore, ut aër
Conjunctus terris, et nobis eſt animi vis?
Nec nimio ſolis major rota, nec minor ardor
Eſſe poteſt, noſtris quàm ſenſibus eſſe videtur.
Nam quibus e ſpatiis cunque ignes lumina poſſunt
Adjicere, et calidum membris adflare vaporem,
Illa ipſa intervalla nihil de corpore limant
Flammarum, nihilo ad ſpeciem eſt contractior ignis.
Proinde calor quoniam ſolis, lumenque profuſum
Perveniunt noſtros ad ſenſus, et loca tingunt:

Forma quoque hinc ſolis debet filumque videri,
Nil adeo ut poſſis plùs, aut minùs addere verè.
Lunaque ſive notho fertur loca lumine luſtrans,
Sive ſuam proprio jactat de corpore lucem,
Quicquid id eſt, nihilò fertur majore figura,
Quàm, noſtris oculis quam cernimus, eſſe videtur.
Nam priùs omnia, quae longè remmota tuemur
Aëra per multum ſpecie confuſa videntur,
Quàm minimum filum: quapropter luna neceſſe eſt,
Quandoquidem claram ſpeciem, certamque figuram
Praebet, ut eſt oris extremis cunque notata,
Quanta haec cunque fuat, tanta hinc videatur in alto.
Poſtremò, quoſcunque vides hinc aetheris igneis,
(Quandoquidem, quoſcunque in terris cernimus igneis.
Dum tremor eſt clarus, dum cernitur ardor eorum;
Perparvum quiddam interdum mutare videntur
Alterutram in partem filum, cùm longiùs abſint,)
Scire licet, perquàm pauxillo poſſe minores
Eſſe, vel exigua majores parte, brevique.
Illud item non eſt mirandum, qua ratione
Tantulus ille queat tantum ſol mittere lumen,
Quod maria, ac terras omneis coelumque rigando
Compleat, et calido perfundat cuncta vapore.
Nam licet hic mundi patefactum totius unum
Largifluum fontem ſcatere, atque erumpere flumen
Ex omni mundo, quò ſic elementa vaporis
Undique conveniunt, et ſic conjectus eorum
Confluit, ex uno capite hic ut profluat ardor;
Nonne vides etiam, quàm latè parvus aquaï
Prata riget fons interdum, campiſque redundet?
Eſt etiam quoque, uti non magno ſolis ab igni
Aëra percipiat calidis fervoribus ardor.
Opportunus ita eſt ſi fortè, et idoneus aër,
Ut queat accendi parvis ardoribus ictus:
Quod genus interdum ſegetes ſtipulamque videmus
Accipere ex una ſcintilla incendia paſſim,

Forſitan et roſea ſol altè lampade lucens
Poſſideat multum caecis fervoribus ignem
Circum ſe, nullo qui ſit fulgore notatus,
Aeſtiferum ut tantùm radiorum exaugeat ictum.
Nec ratio ſolis ſimplex, nec certa pateſcit,
Quo pacto aeſtivis è partibus aegocerotis
Brumaleis adeat flexus, atque inde revertens
Canceris ut vertat metas ſe ad ſolſtitialeis:
Lunaque menſibus id ſpatium videatur obire,
Annua ſol in quo conſumit tempora curſu:
Non, inquam, ſimplex his rebus reddita cauſa eſt.
Nam fieri vel cum primis id poſſe videtur,
Democriti quod ſancta viri ſententia ponit:
Quantò quaeque magis ſint terram ſidera propter,
Tantò poſſe minùs cum coeli turbine ferri.
Evaneſcere enim rapidas illius, et acreis
Imminui ſubter vireis, ideoque relinqui
Paullatim ſolem cum poſterioribus ſignis,
Inferior multò quòd ſit, quàm fervida ſigna:
Et magis hoc lunam: et quanto demiſſior ejus
Curſus abeſt procul à coelo, terriſque propinquat,
Tanto poſſe minùs cum ſignis tendere curſum.
Flaccidiore etiam quanto jam turbine fertur
Inferior quàm ſol, tantò magis omnia ſigna
Hanc adipiſcuntur, circum, praeterque feruntur.
Propterea fit, ut haec ad ſignum quodque reverti
Mobiliùs videatur, ad hanc quia ſigna reviſunt.
Fit quoque ut è mundi tranſverſis partibus aër
Alternis certo fluere alter tempore poſſit,
Qui queat aeſtivis ſolem detrudere ſignis
Brumaleis uſque ad flexus, gelidumque rigorem:
Et qui rejiciat gelidis à frigoris umbris
Aeſtiferas uſque in parteis, et fervida ſigna.
Et ratione pari lunam, ſtellaſque putandum eſt,
Quae volvunt magnos in magnis orbibus annos,
Aëribus poſſe alternis à partibus ire.

Nonne vides etiam diverſis nubila ventis
Diverſas ire in parteis, inferna ſupernis?
Quî minus illa queant per magnos aetheris orbeis
Aeſtibus inter ſe diverſis ſidera ferri?
At nox obruit ingenti caligine terras,
Aut ubi de longo curſu ſol extima coeli
Impulit, atque ſuos efflavit languidus igneis
Concuſſos itere, et labefactos aëre multo:
Aut quia ſub terras curſum convertere cogit
Vis eadem, ſupera terras quae pertulit orbem.
Tempore item certo roſeam Matuta per oras
Aetheris auroram defert, et lumina pandit,
Aut quia ſol idem ſub terras ille revertens
Anticipat coelum radiis accendere tentans:
Aut quia conveniunt ignes, et ſemina multa
Confluere ardoris conſuerunt tempore certo,
Quae faciunt ſolis nova ſemper lumina gigni.
Quod genus Idaeis fama eſt è montibus altis
Diſperſos igneis orienti lumine cerni:
Inde coire globum quaſi in unum, et conficere orbem.
Nec tamen illud in his rebus mirabile debet
Eſſe, quod haec ignis tam certo tempore poſſint
Semina confluere, et ſolis raparare nitorem.
Multa videmus enim, certo quae tempore fiunt
Omnibus in rebus, floreſcunt tempore certo
Arbuſta, et certo dimittunt tempore florem.
Nec minus in certo denteis cadere imperat aetas
Tempore, et impubem molli pubeſcere veſte,
Et pariter mollem malis demittere barbam.
Fulmina poſtremo, nix, imbres, nubila, venti,
Non nimis incertis fiunt in partibus anni.
Namque ubi ſic fuerunt cauſarum exordia prima,
Atque uti res mundi cecidêre ab origine prima,
Conſequa natura eſt jam rerum ex ordine certo.
Creſcere itemque dies licet, et tabeſcere nocteis,
Et minui luces, cum ſumant augmina noctes;

Aut quia ſol idem ſub terras, atque ſuperne,
Imparibus currens anfractibus aetheris oras
Partit: et in parteis non aequas dividit orbem:
Et quod ab alterutra detraxit parte, reponit
Ejus in adverſa tanto plus parte relatus,
Donicum ad id ſignum coeli pervênit, ubi anni
Nodus nocturnas exaequat lucibus umbras.
Nam medio curſu flatus Aquilonis, et Auſtri,
Diſtinet aequato coelum diſcrimine metas,
Propter ſigniferi poſituram totius orbis;
Annua ſol in quo contundit tempora ſerpens,
Obliquo terras, et coelum lumine luſtrans:
Ut ratio declarat eorum, qui loca coeli
Omnia diſpoſitis ſignis ornata notârunt:
Aut quia craſſior eſt certis in partibus aër,
Sub terris ideo tremulum jubar haeſitat ignis,
Nec penetrare poteſt facilè atque emergere ad ortus.
Propterea noctes hiberno tempore longae
Ceſſant, dum veniat radiatum inſigne diei:
Aut etiam, quia ſic alternis partibus anni
Tardiùs et citiùs conſuerunt confluere ignes,
Qui faciant ſolem certa de ſurgere parte.
Luna poteſt ſolis radiis percuſſa nitêre,
Inque dies majus lumen convertere nobis
Ad ſpeciem, quantùm ſolis ſecedit ab orbe,
Donicum cum contra pleno benè lumine fulſit,
Atque oriens obitus ejus ſuper edita vidit:
Inde minutatim retrò quaſi condere lumen
Debet item, quantò propiùs jam ſolis ad ignem
Labitur ex alia ſignorum parte per orbem:
Ut faciunt, lunam qui fingunt eſſe pilaï
Conſimilem, curſuſque viam ſub ſole tenere:
Propterea fit uti videantur dicere verum.
Eſt etiam quoque uti proprio cum lumine poſſit
Volvier, et varias ſplendoris reddere formas.
Corpus enim licet eſſe aliud, quod fertur, et unà

Labitur omnimodis occurſans officienſque,
Nec potis eſt cerni, quia caſſum lumine fertur.
Verſarique poteſt, globus ut, ſi fortè, pilaï
Dimidia ex parti candenti lumine tinctus:
Verſandoque globum varianteis edere formas,
Donicum eam partem, quaecunque eſt ignibus aucta,
Ad ſpeciem vertit nobis, oculoſque patenteis:
Inde minutatim retrò contorquet, et aufert
Luciferam partem glomeraminis, atque pilaï:
Ut Babylonica Chaldaeûm doctrina refutans
Aſtrologorum artem contrà convincere tendit:
Proinde quaſi fieri nequeat quod pugnat uterque,
Aut minùs hoc illo ſit cur amplectier auſis.
Denique, cur nequeat ſemper nova luna creari
Ordine formarum certo, certiſque figuris:
Inque dies privos aboleſcere quaeque creata,
Atque alia illius reparari in parte, locoque,
Difficile eſt ratione docere, et vincere verbis:
Ordine cùm videas tam certo multa creari.
It Ver, et Venus, et Veneris praenuntius antè
Pinnatus graditur Zephyrus veſtigia propter:
Flora quibus mater praeſpergens ante viaï
Cuncta coloribus egregiis, et odoribus opplet.
Inde loci ſequitur calor aridus, et comes unà,
Pulverulenta Ceres, et Eteſia flabra Aquilonum.
Inde Autumnus adit: graditur ſimul Euius Euan:
Inde aliae tempeſtates, ventique ſequuntur,
Altitonans Vulturnus, et Auſter fulmine pollens:
Tandem Bruma niveis adfert, pigrumque rigorem
Reddit, Hyems ſequitur, crepitans ac dentibus Algus.
Quò minus eſt mirum, ſi certo tempore luna
Gignitur, et certo deletur tempore rurſus:
Cùm fieri poſſint tam certo tempore multa.
Solis item quoque defectus, lunaeque latebras,
Pluribus è cauſis fieri tibi poſſe putandum eſt.
Nam cur luna queat terram ſecludere ſolis

Lumine, et a terris altum caput obſtruere eij,
Objiciens ſecum radiis ardentibus orbem :
Tempore eodem aliud facere id non poſſe putetur
Corpus, quod caſſum labatur lumine ſemper ?
Solque ſuos etiam dimittere languidus igneis
Tempore cur certo nequeat, recreareque lumen,
Cùm loca praeteriit flammis infeſta per auras :
Quae faciunt igneis interſtingui atque perire ?
Et cur terra queat lunam ſpoliare viciſſim
Lumine, et oppreſſum ſolem ſuper ipſa tenere,
Menſtrua dum rigidas coni perlabitur umbras :
Tempore eodem aliud nequeat ſuccurrere lunae
Corpus, vel ſupera ſolis perlabier orbem,
Quod radios interrumpat, lumenque profuſum ?
Et tamen ipſa ſuo ſi fulgit luna nitore,
Cur nequeat certa mundi langueſcere parte,
Dum loca luminibus propriis inimica pererrat ?
Quod ſupereſt, quoniam magni per caerula mundi
Qua fieri quicquid poſſet ratione, reſolvi :
Solis uti varios curſus, lunaeque meatus
Noſcere poſſemus, quae vis, et cauſa cieret :
Quove modo ſoleant offecto lumine obire,
Et nec opinanteis tenebris obducere terras :
Cùm quaſi connivent, et aperto lumine rurſum
Omnia conviſunt clara loca candida luce.
Nunc redeo ad mundi novitatem, et mollia terrae
Arva, novo foetu quid primùm in luminis oras
Tollere, et incertis tentârit credere ventis.
Principio, genus herbarum, viridemque nitorem
Terra dedit circum colleis ; campoſque per omneis
Florida fulſerunt viridanti prata colore :
Arboribuſque datum eſt variis exinde per auras
Creſcendi magnum emiſſis certamen habenis.
Ut pluma atque pili primùm ſetaeque creantur
Quadrupedum in membris, et corpore pennipotentum :
Sic nova tum tellus herbas virgultaque primùm

Suſtulit: inde loci mortalia ſaecla creavit
Multa modis multis varia ratione coorta.
Nam neque de coelo cecidiſſe animalia poſſunt,
Nec terreſtria de ſalſis exiſſe lacunis.
Linquitur ut meritò maternum nomen adepta
Terra ſit, e terra quoniam ſunt cuncta creata.
Multaque nunc etiam exiſtunt animalia terris,
Imbribus, et calido ſolis concreta vapore.
Quò minus eſt mirum, ſi tum ſunt plura coorta,
Et majora nova tellure, atque aethere adulto.
Principiò, genus alituum, variaeque volucres
Ova relinquebant excluſae tempore verno:
Folliculos ut nunc teretes aeſtate cicadae
Linquunt, ſponte ſua victum, vitamque petentes.
Tum tibi terra dedit primum mortalia ſaecla:
Multus enim calor, atque humor ſuperabat in arvis.
Hinc ubi quaeque loci regio opportuna dabatur,
Creſcebant uteri terrae radicibus apti;
Quos ubi tempore maturo patefecerat aetas
Infantum fugiens humorem, auraſque petiſſens,
Convertebat ibi natura foramina terrae,
Et ſuccum venis cogebat fundere apertis
Conſimilem lactis: ſicut nunc foemina quaeque
Cum peperit, dulci repletur lacte, quòd omnis
Impetus in mammas convertitur ille alimenti.
Terra cibum pueris, veſtem vapor, herba cubile
Praebebat multa et molli lanugine abundans.
At novitas mundi nec frigora dura ciebat,
Nec nimios aeſtus, nec magnis viribus auras.
Omnia enim pariter creſcunt, et robora ſumunt.
Quare etiam atque etiam maternum nomen adepta
Terra tenet meritò, quoniam genus ipſa creavit
Humanum, atque animal propè certo tempore fudit
Omne, quod in magnis bacchatur montibus paſſim,
Aëriaſque ſimul volucreis variantibus formis.
Sed quia finem aliquam pariendi debet habere,

Deſtitit, ut mulier ſpatio defeſſa vetuſto,
Mutat enim mundi naturam totius aetas,
Ex alioque alius ſtatus excipere omnia debet,
Nec manet ulla ſui ſimilis res : omnia migrant,
Omnia commutat natura, et vertere cogit.
Namque aliud putreſcit, et aevo debile languet :
Porro aliud concreſcit, et e contemptibus exit.
Sic igitur mundi naturam totius aetas
Mutat, et ex alio terram ſtatus excipit alter,
Quod potuit, nequeat : poſſit, quod non tulit antè.
Multaque tum tellus etiam portenta creare
Conata eſt, mira facie, membriſque coorta ; [motum)
(Androgynum inter utrum, nec utrumque et utrinque re-
Orba pedum partim, manuum viduata viciſſim,
Multa ſine ore etiam, ſine voltu caeca reperta,
Vinctaque membrorum per totum corpus adhaeſu :
Nec facere ut poſſent quicquam ; nec cedere quoquam,
Nec vitare malum, nec ſumere quod foret uſus.
Caetera de genere hoc monſtra, ac portenta creabat :
Nequicquam : quoniam natura abſterruit auctum :
Nec potuêre cupitum aetatis tangere florem,
Nec reperire cibum, nec jungi per Veneris res.
Multa videmus enim rebus concurrere debere,
Ut propagando poſſint producere ſaecla.
Pabula primum ut ſint, genitalia deinde per artus
Semina quà poſſint membris manare remiſſis :
Foeminaque ut maribus conjungi poſſit, habendum
Mutua queis nectant inter ſe gaudia, utriſque.
Multaque tum interiiſſe animantum ſaecla neceſſe eſt,
Nec potuiſſe propagando procudere prolem.
Nam quaecunque vides veſci vitalibus auris,
Aut dolus, aut virtus, aut denique mobilitas eſt
Ex ineunte aevo genus id tutata reſervans.
Multaque ſunt, nobis ex utilitate ſua quae
Commendata manent tutelae tradita noſtrae;
Principiò, genus acre leonum, ſaevaque ſaecla

Tutata eſt virtus, vulpeis dolus, et fuga cervos.
At leviſomna canum fido cum pectore corda,
Et genus omne, quod eſt veterino ſemine partum,
Lanigeraeque ſimul pecudes, et bucera ſaecla,
Omnia ſunt hominum tutelae tradita, Memmi.
Nam cupidè fugere feras, pacemque ſecutae
Sunt, et larga ſuo ſine pabula parta labore:
Quae damus utilitatis eorum praemia cauſa.
At, queis nil horum tribuit natura, nec ipſa
Sponte ſua poſſent ut vivere, nec dare nobis
Utilitatem aliquam, quare pateremur eorum
Praeſidio noſtro paſci genus, eſſeque tutum?
Scilicet haec aliis praedae, lucroque jacebant
Indupedita ſuis fatalibus omnia vinclis,
Donicum ad interitum genus id natura redegit.
Sed neque Centauri fuerunt, neque tempore in ullo
Eſſe queat duplici natura, et corpore bino,
Ex alienigenis membris compacta poteſtas,
Hinc illinc par vis ut non ſic eſſe potis ſit.
Id licet hinc quamvis hebeti cognoſcere corde.
Principio, circum tribus actis impiger annis
Floret equus, puer haudquaquam: quin ſaepe etiam num
Ubera mammarum in ſomnis lactantia quaerit.
Poſt ubi equum validae vires aetate ſenecta,
Membraque deficiunt fugienti languida vita:
Tum demum pueris aevo florente juventas
Occipit, et molli veſtit lanugine malas:
Ne fortè ex homine, et veterino ſemine equorum
Confieri credas centauros poſſe, nec eſſe:
Aut rapidis canibus ſuccinctas ſemimarinis
Corporibus Scyllas, et caetera de genere horum,
Inter ſe quorum diſcordia membra videmus:
Quae neque floreſcunt pariter, neque robora ſumunt
Corporibus, neque projiciunt aetate ſenecta:
Nec ſimili Venere ardeſcunt, nec moribus unis
Conveniunt, nec ſunt eadem jucunda per artus.

Quippe videre licet pingueſcere ſaepe cicuta
Barbigeras pecudes, homini quae eſt acre venenum.
Flamma quidem verò cum corpora fulva leonum
Tam ſoleat torrere, atque urere, quàm genus omne
Viſceris, in terris quodcunque et ſanguinis extet:
Quî fieri potuit, triplici cum corpore ut una
Prima leo, poſtrema draco, media ipſa chimaera
Ore foras acrem efflaret de corpore flammam?
Quare etiam tellure nova, coeloque recenti
Talia qui fingit potuiſſe animalia gigni,
Nixus in hoc uno novitatis nomine inani;
Multa licet ſimili ratione effutiat ore:
Aurea tum dicat per terras flumina volgo
Fluxiſſe, et gemmis florere arbuſta ſuëſſe:
Aut hominem tanto membrorum eſſe impete natum,
Trans maria alta pedum niſus ut ponere poſſet;
Et manibus totum circum ſe vertere coelum.
Nam quòd multa fuêre in terris ſemina rerum,
Tempore quo primùm tellus animalia fudit:
Nil tamen eſt ſigni, miſtas potuiſſe creari
Inter ſe pecudes, compactaque membra animantum:
Propterea quia quae de terris nunc quoque abundant
Herbarum genera, ac fruges, arbuſtaque laeta,
Non tamen inter ſe poſſint complexa creari.
Res ſic quaeque ſuo ritu procedit: et omnes
Foedere naturae certo diſcrimina ſervant.
Et genus humanum multò fuit illud in arvis
Durius, ut decuit, tellus quod dura creâſſet:
Et majoribus et ſolidis magis oſſibus intùs
Fundatum, et validis aptum per viſcera nervis;
Nec facilè ex aeſtu, nec frigore quod caperetur:
Nec novitate cibi nec labi corporis ulla.
Multaque per coelum ſolis volventia luſtra
Volgivago vitam tractabant more ferarum.
Nec robuſtus erat curvi moderator aratri
Quiſquam, nec ſcibat ferro molirier arva;

Nec nova defodere in terram virgulta, nec altis
Arboribus veteres decidere falcibus ramos.
Quod ſol, atque imbres dederant, quod terra creârat
Sponte ſua, ſatis id placabat pectora donum;
Glandiferas inter curabant corpora quercus
Plerumque, et quae nunc hiberno tempore cernis
Arbuta poeniceo fieri natura colore,
Plurima tum tellus etiam majore ferebat:
Multaque praeterea novitas tum florida mundi
Pabula dia tulit, miſeris mortalibus ampla.
At ſedare ſitim fluvii fonteſque vocabant:
Ut nunc montibus e magnis decurſus aquaï
Claricitat latè ſitientia ſaecla ferarum.
Denique noctivagi ſilveſtria templa tenebant
Nympharum, quibus exibant humore fluenta
Lubrica, proluvie largâ lavere humida ſaxa,
Humida ſaxa ſuper viridi ſtillantia muſco:
Et partim plano ſcatere atque erumpere campo.
Nęcdum res igni ſcibant tractare, nec uti
Pellibus, et ſpoliis corpus veſtire ferarum:
Sed nemora, atque cavos monteis, ſylvaſque colebant,
Et frutices inter condebant ſqualida membra,
Verbera ventorum vitare imbreiſque coacti.
Nec commune bonum poterant ſpectare, nec ullis
Moribus inter ſe ſcibant, nec legibus uti.
Quod cuique obtulerat praedae fortuna, ferebat,
Sponte ſua ſibi quiſque valere et vivere doctus.
Et Venus in ſylvas jungebat corpora amantum;
Conciliabat enim vel mutua quamque cupido,
Vel violenta viri vis, atque impenſa libido:
Vel pretium, glandes, atque arbuta, vel pira lecta.
Et manuum mira freti virtute, pedumque,
Conſectabantur ſylveſtria ſaecla ferarum
Miſſilibus ſaxis, et magno pondere clavae,
Multaque vincebant, vitabant pauca latebris:
Setigeriſque pares ſuibus ſylveſtria membra

Nuda dabant terràe nocturno tempore capti,
Circum ſe foliis ac frondibus involventes.
Nec plangore diem magno, ſolemque per agros
Quaerebant pavidi, palantes noctis in umbris:
Sed taciti reſpectabant, ſomnoque ſepulti,
Dum roſea face ſol inferret lumina coelo.
A parvis quod enim conſuërant cernere ſemper
Alterno tenebras, et lucem tempore gigni,
Non erat, ut fieri poſſet, mirarier unquam,
Nec diffidere, ne terras aeterna teneret
Nox, in perpetuum detracto lumine ſolis.
Sed magis illud erat curae, quòd ſaecla ferarum
Infeſtam miſeris faciebant ſaepe quietem:
Ejectique domo fugiebant ſaxea tecta
Setigeri ſuis adventu, validique leonis,
Atque intempeſta cedebant nocte paventes
Hoſpitibus ſaevis inſtrata cubilia fronde.
Nec nimio tum plus, quàm nunc, mortalia ſaecla
Dulcia linquebant labentis lumina vitae.
Unus enim tum quiſque magis deprenſus eorum
Pabula viva feris praebebant dentibus hauſtus:
Et nemora ac monteis gemitu, ſylvaſque replebat,
Viva videns vivo ſepeliri viſcera buſto.
At quos effugium ſervârat, corpore adeſo,
Poſteriùs tremulas ſuper ulcera terra tenentes
Palmas, horriferis accibant vocibus orcum,
Donicum eos vita privârunt vermina ſaeva,
Experteis opis, ignaros quid volnera vellent.
At non multa virûm ſub ſignis millia ducta
Una dies dabat exitio: nec turbida ponti
Aequora laedebant naves ad ſaxa, viroſque.
Sed temerè, incaſsùm mare fluctibus ſaepe coortis
Saevibat, leviterque minas ponebat inaneis,
Nec poterat quemquam placidi pellacia ponti
Subdola pellicere in fraudem ridentibus undis.
Improba navigii ratio tum caeca jacebat.

Tum paenuria deinde cibi, languentia letho
Membra dabat: contra nunc rerum copia merſat.
Illi imprudentes ipſi ſibi ſaepe venenum
Vergebant: nunc dant aliis ſollertius ipſi.
Inde caſas poſtquam, ac pelleis, ignemque parârunt,
Et mulier conjuncta viro conceſſit in unum:
Caſtaque privatae Veneris connubia laeta
Cognita ſunt, prolemque ex ſe videre creatam:
Tum genus humanum primùm molleſcere coepit.
Ignis enim curavit, ut alſia corpora frigus
Non ita jam poſſent coeli ſub tegmine ferre:
Et Venus imminuit vireis, puerique parentum
Blanditiis facilè ingenium fregêre ſuperbum.
Tunc et amicitiam coeperunt jungere habentes
Finitima inter ſe nec laedere, nec violare:
Et pueros commendârunt, muliebreque ſaeclum
Vocibus, et geſtu, cùm balbè ſignificarent,
Imbecillorum eſſe aequum miſererier omnium.
Non tamen omnimodis poterat concordia gigni:
Sed bona, magnaque pars ſervabant foedera caſti:
Aut genus humanum jam tum foret omne peremptum,
Nec potuiſſet adhuc perducere ſaecla propago.
At varios linguae ſonitus natura ſubegit
Mittere, et utilitas expreſſit nomina rerum:
Non alia longè ratione, atque ipſa videtur
Protrahere ad geſtum pueros infantia linguae,
Cùm facit, ut digito, quae ſint praeſentia, monſtrent.
Sentit enim vim quiſque ſuam, quam poſſit abuti,
Cornua nata priùs vitulo quàm frontibus extent,
Illis iratus petit, atque infenſus inurget.
At catuli pantherarum, ſcymnique leonum
Unguibus, ac pedibus jam tum, morſuque repugnant,
Vixdum cum ipſis ſunt dentes ungueſque creati.
Alituum porro genus alis omne videmus
Fidere, et à pennis tremulum petere auxiliatum.
Proinde putare aliquem tum nomina diſtribuiſſe

Rebus, et inde homines didiciſſe vocabula prima,
Deſipere eſt: nam cur hic poſſet cuncta notare
Vocibus, et varios ſonitus emittere linguae,
Tempore eodem alii facere id non quiſſe putentur?
Praeterea, ſi non alii quoque vocibus uſi
Inter ſe fuerant: unde inſita notities eſt
Utilitatis, et unde data eſt huic prima poteſtas,
Quid vellet facere, ut ſcirent, animoque viderent?
Cogere item plureis unus, victoſque domare
Non poterat, rerum ut perdiſcere nomina vellent:
Nec ratione docere ulla, ſuadereque ſurdis,
Quid facto eſſet opus, faciles neque enim paterentur,
Nec ratione ulla ſibi ferrent amplius aureis
Vocis inauditos ſonitus obtundere fruſtra.
Poſtremò, quid in hac mirabile tantopere eſt re,
Si genus humanum, cui vox, et lingua vigeret,
Pro vario ſenſu varias res voce notaret,
Cum pecudes mutae, cum denique ſaecla ferarum
Diſſimileis ſoleant voces variaſque ciere,
Cum metus, aut dolor eſt, et cum jam gaudia gliſcunt?
Quippe etenim id licet e rebus cognoſcere apertis.
Inritata canum cum primum magna Moloſsûm
Mollia ricta fremunt duros nudantia denteis:
Longè alio ſonitu rabie diſtracta minantur:
Et cum jam latrant, et vocibus omnia complent.
At catulos blandè cum lingua lambere tentant,
Aut ubi eos jactant pedibus, morſuque petentes,
Suſpenſis teneros imitantur dentibus hauſtus:
Longè alio pacto gannitu vocis adulant:
Et cum deſerti baubantur in aedibus, aut cum
Plorantes fugiunt ſummiſſo corpore plagas.
Denique non hinnitus item differre videtur,
Inter equas ubi equus florenti aetate juvencus
Pinnigeri ſaevit calcaribus ictus amoris;
Et fremitum patulis ſub naribus edit ad arma:
Ac cum ſis aliàs concuſſis artubus hinnit?

Poſtremò, genus alituum, variaeque volucres,
Accipitres, atque oſſifragae, mergique marinis
Fluctibus in ſalſis victum vitamque petentes,
Longè alias alio jaciunt in tempore voces,
Et cum de victu certant, praedaque repugnant:
Et partim mutant cum tempeſtatibus unà
Rauciſonos cantus, cornicum ut ſaecla vetuſta,
Corvorumque greges, ubi aquam dicuntur et imbreis
Poſcere, et interdum ventos auraſque vocare.
Ergo, ſi varii ſenſus animalia cogunt,
Muta tamen cum ſint, varias emittere voces:
Quantò mortaleis magis aequum eſt tum potuiſſe
Diſſimileis alia, atque alia res voce notare?
Illud in his rebus tacitus ne fortè requiras:
Fulmen detulit in terras mortalibus ignem
Primitus: inde omnis flammarum diditur ardor.
Multa videmus enim coeleſtibus incita flammis
Fulgere, cum coeli donavit plaga vapores.
Et ramoſa tamen cum ventis pulſa vacillans
Aeſtuat in ramos incumbens arboris arbor,
Exprimitur validis extritus viribus ignis:
Et micat interdum flammaï fervidus ardor,
Mutua dum inter ſe rami ſtirpeſque teruntur:
Quorum utrumque dediſſe poteſt mortalibus ignem.
Inde cibum coquere, ac flammae mollire vapore
Sol docuit, quoniam miteſcere multa videbant
Verberibus radiorum, atque aeſtu victa per agros.
Inque dies magis hi victum vitamque priorem
Commutare novis monſtrabant rebus, et igni,
Ingenio qui praeſtabant, et corde vigebant.
Condere coeperunt urbeis, arcemque locare
Praeſidium reges ipſi ſibi, perfugiumque:
Et pecudes, et agros diviſere, atque dedere
Pro facie cujuſque, et viribus, ingenioque.
Nam facies multum valuit, vireſque vigebant:
Poſterius res inventa eſt, aurumque repertum,

Quod facilè et validis, et pulchris demſit honorem.
Divitioris enim ſectam plerumque ſequuntur
Quamlibet et fortes, et pulchro corpore creti.
Quòd ſiqais vera vitam ratione gubernet,
Divitiae grandes homini ſunt, vivere parcè
Aequo animo; neque enim eſt unquam paenuria parvi:
At claros ſe homines voluêre eſſe, atque potenteis,
Ut fundamento ſtabili fortuna maneret,
Et placidam poſſent opulenti degere vitam;
Nequicquam: quoniam ad ſummum ſuccedere honorem
Certantes, iter infeſtum fecêre viaï.
Et tamen e ſummo quaſi fulmen dejicit ictos
Invidia interdum contemtim in tartara tetra:
Ut ſatiùs multò jam ſit parêre quietum,
Quàm regere imperio res velle, et regna tenere.
Proinde, ſive incaſsùm defeſſi ſanguine ſudent
Anguſtum per iter luctantes ambitionis:
Invidia quoniam ſeu fulmine ſumma vaporant
Plerumque, et quae ſunt aliis magis edita cunque:
Quandoquidem ſapiunt alieno ex ore: petuntque
Res ex auditis potiùs, quàm ſenſibus ipſis:
Nec magis id nunc eſt, nec erit mox, quàm fuit ante.
Ergo regibus occiſis ſubverſa jacebat
Priſtina majeſtas ſoliorum, et ſceptra ſuperba;
Et capitis ſummi praeclarum inſigne cruentum
Sub pedibus volgi magnum lugebat honorem:
Nam cupidè conculcatur nimis antè metutum.
Res itaque ad ſummam faecem turbaſque redibat,
Imperium ſibi cùm, ac ſummatum quiſque petebat.
Inde magiſtratum partim docuêre creare,
Juraque conſtituêre, ut vellent legibus uti:
Nam genus humanum defeſſum vi colere aevum,
Ex inimicitiis languebat; quò magis ipſum
Sponte ſua cecidit ſub leges, arctaque jura:
Acriùs ex ira quòd enim ſe quiſque parabat
Ulciſci, quàm nunc conceſſum eſt legibus aequis;

Hanc ob rem eſt homines pertaeſum vi colere aevum:
Unde metus maculat poenarum praemia vitae.
Circumretit enim vis atque injuria quemque,
Atque, unde exorta eſt, ad eum plerumque revertit;
Nec facile eſt placidam ac pacatam degere vitam,
Qui violat factis communia foedera pacis.
Etſi fallit enim divûm genus humanumque,
Perpetuò tamen id fore clam diffidere debet:
Quippe ubi ſe multi per ſomnia ſaepe loquentes,
Aut morbo delirantes procrâxe ferantur,
Et celata diu in medium peccata dediſſe.
Nunc quae cauſa deûm per magnas numina genteis
Pervolgârit, et ararum compleverit urbeis,
Suſcipiendaque curârit ſollennia ſacra,
Quae nunc in magnis florent ſacra rebus lociſque:
Unde etiam nunc eſt mortalibus inſitus horror,
Qui delubra deûm nova toto ſuſcitat orbi
Terrarum, et feſtis cogit celebrare diebus:
Non ita difficile eſt rationem reddere verbis.
Quippe etenim jam tum divûm mortalia ſaecla
Egregias animo facies vigilante videbant,
Et magis in ſomnis mirando corporis auctu.
His igitur ſenſum tribuebant, propterea quòd
Membra movere videbantur, voceſque ſuperbas
Mittere pro facie praeclara, et viribus amplis:
Aeternamque dabant vitam, quia ſemper eorum
Suppeditabatur facies, et forma manebat,
(Et manet omnino) et quòd tantis viribus auctos
Non temerè ulla vi convinci poſſe putabant.
Fortuniſque ideo longè praeſtare putabant
Quòd mortis timor haud quemquam vexaret eorum,
Et ſimul in ſomnis quia multa, et mira videbant
Efficere, et nullum capere ipſos inde laborem.
Praeterea, coeli rationes ordine certo,
Et varia annorum cernebant tempora verti;
Nec poterant quibus id fieret cognoſcere cauſis:

Ergo perfugium ſibi habebant omnia divis
Tradere, et illorum nutu facere omnia flecti.
In coeloque deûm ſedes, et templa locârunt,
Per coelum volvi quia ſol, et luna videntur:
Luna, dies, et nox, et noctis ſigna ſevera,
Noctivagaeque faces coeli, flammaeque volantes,
Nubila, ros, imbres, nix, venti, fulmina, grando,
Et rapidi fremitus, et murmura magna minarum.
O genus infelix humanum! talia divis
Cùm tribuit facta, atque iras adjunxit acerbas:
Quantos tum gemitus ipſi ſibi, quantaque nobis
Volnera; quas lacrymas peperêre minoribus noſtris!
Nec pietas ulla eſt velatum ſaepe videri
Vertier ad lapidem, atque omneis accedere ad aras;
Nec procumbere humi proſtratum, et pandere palmas
Antè deûm delubra, nec aras ſanguine multo
Spargere quadrupedum, nec votis nectere vota:
Sed magè pacata poſſe omnia mente tueri.
Nam cùm ſuſpicimus magni coeleſtia mundi
Templa ſuper, ſtelliſque micantibus aethera fixum,
Et venit in mentem ſolis, lunaeque viarum,
Tunc aliis oppreſſa malis in pectore cura
Illa quoque expergefactum caput erigere infit,
Ecquae fortè deûm nobis immenſa poteſtas
Sit vario motu quae candida ſidera verſet.
Tentat enim dubiam mentem rationis egeſtas,
Ecquaenam fuerit mundi genitalis origo:
Et ſimul, ecquae ſit finis, quoad moenia mundi,
Et tanti motus hunc poſſint ferre laborem:
An divinitus aeterna donata ſalute,
Perpetuo poſſint aevi labentia tractu,
Immenſi validas aevi contemnere vireis.
Praeterea, cui non animus formidine divûm
Contrahitur? cui non conrepunt membra pavore,
Fulminis horribili cùm plaga torrida tellus
Contremit, et magnum percurrunt murmura coelum?

Non populi, genteſque tremunt? regeſque ſuperbi
Conripiunt divûm perculſi membra timore,
Ne quod ob admiſſum foedè, dictumve ſuperbè
Poenarum grave ſit ſolvendi tempus adactum?
Summa etiam cùm vis violenti per mare venti
Induperatorem claſſis ſuper aequora verrit,
Cum validis pariter legionibus, atque elephantis:
Non divûm pacem votis adit? ac prece quaeſit
Ventorum pavidus paces, animaſque ſecundas?
Nequicquam: quoniam violento turbine ſaepe
Conreptus nihilo fertur minus ad vada lethi:
Uſqueadeo res humanas vis abdita quaedam
Obterit, et pulchros faſceis, ſaevaſque ſecureis
Proculcare, ac ludibrio ſibi habere videtur.
Denique ſub pedibus tellus cum tota vacillat,
Concuſſaeque cadunt urbes, dubiaeque minantur:
Quid mirum ſi ſe temnunt mortalia ſaecla?
Atque poteſtates magnas, miraſque relinquunt
In rebus vireis divûm, quae cuncta gubernent?
Quod ſupereſt, aes, atque aurum, ferrumque repertum eſt,
Et ſimul argenti pondus, plumbique poteſtas:
Ignis ubi ingenteis ſylvas ardore cremârat
Montibus in magnis, ſeu coeli fulmine miſſo,
Sive quòd inter ſe bellum ſylveſtre gerentes,
Hoſtibus intulerant ignem formidinis ergo;
Sive quòd inducti terrae bonitate, volebant
Pandere agros pingueis, et paſcua reddere rura;
Sive feras interficere, et diteſcere praeda:
Nam fovea, atque igni priùs eſt venarier ortum,
Quàm ſepire plagis ſaltum, canibuſque ciere.
Quicquid id eſt, quacunque e cauſa flammeus ardor
Horribili ſonitu ſylvas exederat altis
Ab radicibus, et terram percoxerat igni,
Manabat venis ferventibus in loca terrae
Concava conveniens argenti rivus et auri,
Aeris item et plumbi; quae cùm concreta videbant

Poſteriùs claro in terris ſplendere colore,
Tollebant nitido capti, levique lepore:
Et ſimili formata videbant eſſe figura,
Atque lacunarum fuerant veſtigia cuique,
Tum penetrabat eos, poſſe haec liquefacta calore,
Quamlibet in formam, et faciem decurrere rerum,
Et prorſum quamvis in acuta ac tenuia poſſe
Mucronum duci faſtigia procudendo;
Ut ſibi tela parent, ſylvaſque excidere poſſint,
Materiem laevare, dolare, ac radere tigna,
Et terebrare etiam, ac pertundere, perque forare.
Nec minùs argento facere haec auroque parabant,
Quàm validi primùm violentis viribus aeris:
Nequicquam: quoniam cedebat victa poteſtas,
Nec poterat pariter durum ſufferre laborem.
Nam fuit in pretio magis aes, aurumque jacebat
Propter inutilitatem hebeti mucrone retuſum,
Nunc jacet aes, aurum in ſummum ſucceſſit honorem:
Sic volvenda aetas commutat tempora rerum,
Quod fuit in pretio, fit nullo denique honore:
Porro aliud ſuccedit, et e contemtibus exit,
Inque dies magis appetitur, floretque repertum
Laudibus, et miro eſt mortaleis inter honore.
Nunc tibi quo pacto ferri natura reperta
Sit, facile eſt ipſum per te cognoſcere, Memmi,
Arma antiqua, manus, ungues, denteſque fuerunt,
Et lapides, et item ſylvarum fragmina rami,
Et flammae, atque ignes poſtquam ſunt cognita primùm:
Poſteriùs ferri vis eſt, aeriſque reperta:
Et prior aeris erat quàm ferri cognitus uſus:
Quò facilis magis eſt natura, et copia major.
Aere ſolum terrae tractabant, aereque belli
Miſcebant fluctus, et volnera vaſta ſerebant,
Et pecus, atque agros adimebant: nam facilè ollis
Omnia cedebant armatis nuda et inerma.
Inde minutatim proceſſit ferreus enſis,

Verſaque in opprobrium ſpecies eſt falcis ahenae,
Et ferro coepêre ſolum proſcindere terrae;
Exaequataque ſunt creperi certamina belli.
Et prius eſt reppertum in equi conſcendere coſtas,
Et moderarier hunc fraenis, dextraque vigere;
Quàm bijugo curru belli tentare pericla·
Et bijugo prius eſt, quàm bis conjungere binos,
Et quàm falciferos inventum aſcendere currus.
Inde boves Lucas turrito corpore tetros
Anguimanos belli docuerunt volnera Poeni
Sufferre, et magnas martis turbare catervas.
Sic alid ex alio peperit diſcordia triſtis,
Horribile humanis quod gentibus eſſet in armis:
Inque dies belli terroribus addidit augmen.
Tentârunt etiam tauros in moenere belli,
Expertique ſues ſaevos ſunt mittere in hoſteis;
Et validos Parthi prae ſe misêre leones
Cum ductoribus armatis, ſaeviſque magiſtris,
Qui moderarier hos poſſent, vincliſque tenere;
Nequicquam: quoniam permiſta caede calentes
Turbabant ſaevi nullo diſcrimine turmas,
Terrificas capitum quatientes undique criſtas;
Nec poterant equites fremitu perterrita equorum
Pectora mulcere, et fraenis convertere in hoſteis.
Inritata leae jaciebant corpora ſaltu
Undique, et advorſum venientibus ora petebant:
Et nec-opinanteis à tergo diripiebant,
Deplexaeque dabant in terram volnere vinctos:
Morſibus adfixae validis, atque unguibus uncis.
Jactabantque ſues tauri, pedibuſque terebant;
Et latera, ac ventres hauribant ſubter equorum
Cornibus, ad terramque minanti mente ruebant.
At validis ſocios caedebant dentibus apri,
Tela infracta ſuo tinguentes ſanguine ſaevi:
In ſe fracta ſuo tinguentes ſangu ne tela:
Permiſtaſque dabant equitum peditumque ruinas.

Nam tranſverſa feros exibant dentis adactus
Jumenta, aut pedibus ventos erecta petebant:
Nequicquam: quoniam à nervis ſucciſa videres
Concidere, atque gravi terram conſternere caſu.
Sic, quos antè domi domitos ſatis eſſe putabant,
Effervifcere cernebant in rebus agundis,
Volneribus, clamore, fuga, terrore, tumultu:
Nec poterant ullam partem redducere eorum.
Diffugiebat enim varium genus omne ferarum;
Ut nunc ſaepe boves Lucae ferro malè mactae
Diffugiunt, fera facta ſuis cum multa dedere.
Sic fuit, ut facerent: ſed vix adducor, ut antè
Non quierint animo praeſentire, atque videre,
Quàm commune malum fuerat, foedumque futurum.
Et magis id poſſis factum contendere in omni,
In variis mundis varia ratione creatis,
Quàm certo, atque uno terrarum quolibet orbi.
Sed facere id non tam vincendi ſpe voluerunt,
Quàm dare quod gemerent hoſtes, ipſique perire,
Qui numero diffidebant, armiſque vacabant.
Nexilis antè fuit veſtis, quàm textile tegmen:
Textile poſt ferrum eſt: quia ferro tela parantur:
Nec ratione alia poſſunt tam laevia gigni
Inſilia, ac fuſi, et radii, ſcapique ſonantes.
Et facere antè viros lanam natura coëgit,
Quàm muliebre genus, nam longè praeſtat in arte,
Et ſollertius eſt multò genus omne virile:
Agricolae donec vitio vertere ſeveri,
Ut muliebribus id manibus concedere vellent,
Atque ipſi potiùs durum ſufferre laborem:
Atque opere in duro durarent membra, manuſque.
At ſpecimen ſationis, et inſitionis origo
Ipſa fuit rerum primum natura creatrix.
Arboribus quoniam baccae, glandeſque caducae
Tempeſtiva dabant pullorum examina ſubter.
Unde etiam libitum eſt ſtirpeis committere ramis;

Et nova defodere in terram virgulta per agros:
Inde aliam, atque aliam culturam dulcis agelli
Tentabant, fructuſque feros manſueſcere terra
Cernebant indulgendo, blandeque colendo.
Inque dies magis in montem ſuccedere ſylvas
Cogebant, infraque locum concedere cultis:
Prata, lacus, rivos, ſegetes, vinetaque laeta
Collibus, et campis ut haberent, atque olearum
Caerula diſtinguens inter plaga currere poſſet
Per tumulos, et convalleis, campoſque profuſa:
Ut nunc eſſe vides vario diſtincta lepôre
Omnia, quae pomis interſita dulcibus ornant:
Arbuſtiſque tenent felicibus obſita circum.
At liquidas avium voces imitarier ore
Antè fuit multò, quàm laevia carmina cantu
Concelebrare homines poſſent, aureiſque juvare,
Et Zephyri cava per calamorum ſibila primum
Agreſteis docuere cavas inflare cicutas,
Inde minutatim dulceis didicêre querelas,
Tibia quas fundit digitis pulſata canentum,
Avia per nemora, ac ſylvas ſaltuſque reperta,
Per loca paſtorum deſerta, atque otia dia:
Sic unum quicquid paullatim protrahit aetas
In medium, ratioque in luminis eruit oras.
Haec animos ollis mulcebant atque juvabant
Cum ſatiate cibi: nam tum ſunt omnia cordi.
Saepe itaque inter ſe proſtrati in gramine molli
Propter aquae rivum, ſub ramis arboris altae,
Non magnis opibus jucundè corpora habebant:
Praeſertim cum tempeſtas ridebat, et anni
Tempora pingebant viridanteis floribus herbas,
Tum joco, tum ſermo, tum dulces eſſe cachinni
Conſuerant: agreſtis enim tum muſa vigebat:
Tum caput, atque humeros plexis redimire coronis,
Floribus, et foliis laſcivia laeta monebat:
Atque extra numerum procedere membra moventeis

Duriter, et duro terram pede pellere matrem:
Unde oriebantur riſus, dulceſque cachinni,
Omnia quòd nova tum magis haec, et mira vigebant.
Et vigilantibus hinc aderant ſolatia ſomni,
Ducere multimodis voces, et flectere cantus;
Et ſupera calamos unco percurrere labro:
Unde etiam vigiles nunc haec accepta tuentur,
Et numerûm ſervare genus didicêre; neque hilo
Majorem interea capiunt dulcedinis fructum,
Quàm ſylveſtre genus capiebat terrigenarum.
Nam quod adeſt praeſto, niſi quid cognovimus antè
Suavius, in primis placet, et pollere videtur;
Poſteriorque ferè melior res illa reperta
Perdit, et immutat ſenſus ad priſtina quaeque.
Sic odium coepit glandis: ſic illa relicta
Strata cubilia ſunt herbis, et frondibus aucta.
Pellis item cecidit, veſtis contempta ferina eſt,
Quam reor invidia tali tunc eſſe repertam;
Ut lethum inſidiis, qui geſſit primus, obiret:
Et tandem inter eos diſtractum, ſanguine multo
Diſperſiſſe, neque in fructum convertere quiſſe.
Tunc igitur pelles, nunc aurum, et purpura curis
Exercent hominum vitam, belloque fatigant.
Quò magis in nobis (ut opinor) culpa reſidit.
Frigus enim nudos ſine pellibus excruciabat
Terrigenas: at nos nil laedit veſte carere
Purpurea, atque auro, ſigniſque ingentibus apta;
Dum plebeia tamen ſit, quae defendere poſſit:
Ergo hominum genus incaſſum, fruſtraque laborat,
Semper et in curis conſumit inanibus aevum;
Nimirum, quia non cognovit, quae ſit habendi
Finis, et omnino quoad creſcat vera voluptas:
Idque minutatim vitam provexit in altum,
Et belli magnos commovit funditus aeſtus.
At vigiles mundi magnum et verſatile templum
Sol et luna ſuo luſtrantes lumine circùm

Perdocuêre homines annorum tempora verti:
Et certa ratione geri rem, atque ordine certo.
Jam validis ſepti degebant turribus aevum,
Et diviſa colebatur, diſcretaque tellus.
Tum mare velivolum florebat navibus pandis:
Auxilia, et ſocios jam pacto foedere habebant:
Carminibus cùm res geſtas coepêre poëtae
Tradere: nec multò priùs ſunt elementa reperta,
Propterea quid ſit priùs actum reſpicere aetas
Noſtra nequit, niſi quà ratio veſtigia monſtrat.
Navigia, atque agri culturas, moenia, leges,
Arma, vias, veſteis, et caetera de genere horum,
Praemia, delicias quoque vitae funditus omneis,
Carmina, picturas, et daedala ſigna polire,
Uſus, et impigrae ſimul experientia mentis
Paullatim docuit pedetentim progredientes.
Sic unum quicquid paullatim protrahit aetas
In medium, ratioque in luminis eruit oras.
Namque alid ex alio clareſcere corde videmus
Artibus, ad ſummum donec venêre cacumen.

LIBER SEXTUS.

PRIMAE frugiferos foetus mortalibus aegris
Dididerunt quondam praeclaro nomine Athenae:
Et recreaverunt vitam, legeſque rogârunt:
Et primae dedêrunt ſolatia dulcia vitae,
Cùm genuêre virum tali cum corde repertum,
Omnia viridico qui quondam ex ore profudit:
Cujus et extincti propter divina reperta
Divolgata vetus, jam ad coelum gloria fertur.
Nam cùm vidit hic, ad victum quae flagitat uſus,
Et, per quae poſſent vitam conſiſtere tutam,
Omnia jam fermè mortalibus eſſe parata:
Divitiis homines, et honore, et laude potenteis
Affluere, atque bona natorum excellere fama:
Nec minùs eſſe domi cuiquam tamen anxia corda,
Atque animum infeſtis cogi ſervire querelas:
Intellexit, ibi vitium vas efficere ipſum,
Omniaque illius vitio corrumpier intus,
Quae conlata foris, et commoda cunque venirent,
Partim quòd fluxum, pertuſumque eſſe videbat,
Ut nulla poſſet ratione explerier unquam:
Partim quòd tetro quaſi conſpurcare ſapore
Omnia cernebat, quaecunque receperat intus.
Veridicis igitur purgavit pectora dictis,
Et finem ſtatuit cuppedinis atque timoris,
Expoſuitque bonum ſummum, quò tendimus omnes,
Quid foret, atque viam monſtravit tramite prono,
Quà poſſemus ad id recto contendere curſu:
Quidve mali foret in rebus mortalibus paſſim,
Quod flueret naturae vi, varieque volaret,
Seu caſu, ſeu vi, quòd ſic natura parâſſet:
Et quibus e portis occurri cuique deceret:
Et genus humanum fruſtra plerumque probavit

Volvere curarum triſteis in pectore fluctus.
Nam veluti pueri trepidant, atque omnia caecis
In tenebris metuunt: ſic nos in luce timemus
Interdum nihilo quae ſunt metuenda magis, quàm
Quae pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebraſque neceſſe eſt
Non radii ſolis, nec lucida tela diei
Diſcutiant, ſed naturae ſpecies, ratioque:
Quo magis inceptum pergam pertexere dictis.
Et quoniam docui, mundi mortalia templa
Eſſe, et nativo conſiſtere corpore coelum:
Et quaecunque in eo fiunt, fientque, neceſſe
Eſſe ea diſſolvi: quae reſtant percipe porro.
Quandoquidem ſemel inſignem conſcendere currum
Vincendi ſpes hortata eſt, atque obvia curſu
Quae fuerant, ſunt placato converſa furore.
Caetera, quae fieri in terris, coeloque tuentur
Mortales, pavidis cum pendent mentibus ſaepe
Efficiunt animos humileis formidine divûm,
Depreſſoſque premunt ad terram, propterea quod
Ignorantia cauſarum conferre deorum
Cogit ad imperium res, et concedere regnum: et
Quorum operum cauſas nulla ratione videre
Poſſunt, haec fieri divino numine rentur.
Nam benè qui didicêre deos ſecurum agere aevum:
Si tamen interea mirantur, qua ratione
Quaeque geri poſſint, praeſertim rebus in illis,
Quae ſupera caput aetheriis cernuntur in oris,
Rurſus in antiquas referuntur relligiones,
Et dominos acreis aſciſcunt, omnia poſſe
Quos miſeri credunt, ignari quid queat eſſe,
Quid nequeat; finita poteſtas denique cuique
Quanam ſit ratione, atque altè terminus haerens.
Quo magis errantes tota regione feruntur.
Quae niſi reſpuis ex animo, longeque remittis,
Diis indigna putando, alienaque pacis eorum,

Delibata deûm per te tibi numina ſancta
Saepe aderunt; non quòd violari ſumma deûm vis
Poſſit, ut ex ira poenas petere imbibat acreis:
Sed quia tute tibi placida cum pace quietos
Conſtitues magnos irarum volvere fluctus:
Nec delubra deûm placido cum pectore adibis:
Nec, de corpore quae ſancto ſimulacra feruntur,
In menteis hominum divinae nuntia formae,
Suſcipere haec animi tranquilla pace valebis.
Inde videre licet, qualis jam vita ſequatur.
Quam quidem ut à nobis ratio veriſſima longè
Rejiciat, quanquam ſunt à me multa profata,
Multa tamen reſtant, et ſunt ornanda politis
Verſibus, et ratio coeli, ſpecieſque tenenda.
Sunt tempeſtates, et fulmina clara canenda,
Quid faciant, et qua de cauſa quaeque ferantur,
Ne trepides coeli diviſis partibus amens,
Unde volans ignis pervenerit, aut in utram ſe
Verterit hinc partem: quo pacto per loca ſepta
Inſinuârit, et hinc dominatus ut extulerit ſe:
Quorum operum cauſas nulla ratione videre
Poſſunt, ac fieri divino numine rentur.
Tu mihi ſupremae praeſcripta ad candida calcis
Currenti ſpatium praemonſtra callida muſa,
Calliope, requies hominum, divûmque voluptas:
Te duce ut inſignem capiam cum laude coronam.
Principio, tonitru quatiuntur caerula coeli,
Propterea quia concurrunt ſublime volantes
Aetheriae nubes contra pugnantibus ventis.
Nec fit enim ſonitus coeli de parte ſerena,
Verùm ubicunque magis denſo ſunt agmine nubes,
Tam magis hinc magno fremitus fit murmure ſaepe.
Praeterea, neque tam condenſo corpore nubes
Eſſe queunt, quàm ſunt lapides, ac tigna: neque autem
Tam tenues, quàm ſunt nebulae, fumique volantes.
Nam aut cadere abrupto deberent pondere preſſae,

Ut lapides: aut, ut fumus, conſtare nequirent,
Nec cohibere niveis gelidas, et grandinis imbreis.
Dant etiam ſonitum patuli ſuper aequora mundi,
Carbaſus ut quondam magnis intenta theatris
Dat crepitum malos inter jactata, trabeiſque:
Interdum perſciſſa furit petulantibus Euris,
Et fragileis ſonitus chartarum commeditatur,
Id quoque enim genus in tonitru cognoſcere poſſis,
Aut ubi ſuſpenſam veſtem, chartaſve volanteis
Verberibus venti verſant, planguntque per auras.
Fit quoque enim interdum, ut non tam concurrere nubes
Frontibus adverſis poſſint, quàm de latere ire
Diverſo motu radentes corporis tractum:
Aridus unde aureis terget ſonus ille, diuque
Ducitur, exierit donec regionibus arctis.
Hoc etiam pacto tonitru concuſſa videntur
Omnia ſaepe gravi tremere, et divolſa repente
Maxima diſſiluiſſe capacis moenia mundi,
Cùm ſubitò validi venti conlecta procella
Nubibus intorſit ſeſe, concluſaque ibidem
Turbine verſanti magis ac magis undique nubem
Cogit, uti fiat ſpiſſo cava corpore circum.
Poſt ubi commovit vis ejus et impetus acer,
Tum perterricrepo ſonitu dat miſſa fragorem.
Nec mirum, cùm plena animae veſicula parva
Saepe ita dat pariter ſonitum diſploſa repente.
Eſt etiam ratio, cùm venti nubila perflant,
Cur ſonitus faciant: etenim ramoſa videmus
Nubila ſaepe modis multis, atque aſpera ferri.
Scilicet ut crebram ſylvam cùm flamina cauri
Perflant, dant ſonitum frondes, ramique fragorem.
Fit quoque, ut interdùm validi vis incita venti
Perſcindat nubem perfringens impete recto.
Nam quid poſſit ibi flatus, manifeſta docet res.
Hîc, ubi lenior eſt, in terra cùm tamen alta
Arbuſta evolvens radicibus haurit ab imis.

Sunt etiam fluctus per nubila, qui quaſi murmur
Dant infringendo graviter: quod item fit in altis
Fluminibus, magnoque mari, cùm frangitur aeſtu.
Fit quoque, ubi e nube in nubem vis incidit ardens
Fulminis: haec multo ſi fortè humore recepit
Ignem, continuò ut magno clamore trucidet:
Ut calidis candens ferrum e fornacibus olim
Stridit, ubi in gelidum properè demerſimus imbrem.
Aridior porro ſi nubes accipit ignem,
Uritur ingenti ſonitu ſuccenſa repente:
Lauricomos ut ſi per monteis flamma vagetur,
Turbine ventorum comburens impete magno.
Nec res ulla magis, quàm Phoebi Delphica laurus
Terribili ſonitu flamma crepitante crematur.
Denique ſaepe geli multus fragor, atque ruina
Grandinis, in magnis ſonitum dat nubibus altè.
Ventus enim cùm confercit, franguntur in arctum
Concreti montes nimborum, et grandine miſti.
Fulgit item, nubes ignis cùm ſemina multa
Excuſsêre ſuo concurſu, ſeu lapidem ſi
Percutiat lapis, aut ferrum, nam tum quoque lumen
Exſilit, et claras ſcintillas diſſupat ignis.
Sed tonitrum fit uti poſt auribus accipiamus,
Fulgere quàm cernant oculi, quia ſemper ad aureis
Tardiùs adveniunt, quàm viſum quae moveant res.
Id licet hinc etiam cognoſcere: caedere ſiquem
Ancipiti videas ferro procul arboris auctum,
Antè fit ut cernas ictum, quàm plaga per aureis
Det ſonitum: ſic fulgorem quoque cernimus antè
Quàm tonitrum accipimus, pariter qui mittitur igni,
E ſimili cauſa, et concurſu natus eodem:
Hoc etiam pacto volucri loca lumine tingunt
Nubes, et tremulo tempeſtas impete fulgit.
Ventus ubi invaſit nubem, et verſatus ibidem
Fecit, ut antè, cavam, docui, ſpiſſeſcere nubem,
Mobilitate ſua ferveſcit; ut omnia motu-

Percalefacta vides ardeſcere: plumbea verò
Glans etiam longo curſu volvenda liqueſcit.
Ergo fervidus hic nubem cum perſcidit atram,
Diſſupat ardoris quaſi per vim expreſſa repente
Semina, quae faciunt nictantia fulgura flammae:
Inde ſonus ſequitur, qui tardius adlicit aureis,
Quàm quae perveniunt oculos ad lumina noſtros.
Scilicet hoc denſis fit nubibus, et ſimul altè
Exſtructis aliis alias ſuper impete miro.
Nec tibi ſit fraudi, quòd nos inferne videmus
Quàm ſint lata magis, quàm ſurſum exſtructa quid extent;
Contemplator enim cum montibus adſimilata
Nubila portabunt venti tranſverſa per auras:
Aut ubi per magnos monteis cumulata videbis
Inſuper eſſe aliis alia, atque urgere ſuperna
In ſtatione locata ſepultis undique ventis:
Tum poteris magnas moleis cognoſcere eorum,
Speluncaſque velut ſaxis pendentibus ſtructas
Cernere, quas venti cum, tempeſtate coorta,
Complerunt, magno indignantur murmure clauſi
Nubibus, in caveiſque ferarum more minantur:
Nunc hinc, nunc illinc fremitus per nubila mittunt:
Quaerenteſque viam circumverſantur, et ignis
Semina convolvunt e nubibus: atque ita cogunt
Multa, rotantque cavis flammam fornacibus intus,
Donec divolſa fulſerunt nube coruſci.
Hac etiam fit uti de cauſa mobilis ille
Devolet in terram liquidi color aureus ignis,
Semina quòd nubeis ipſas permulta neceſſe eſt
Ignis habere: etenim cum ſunt humore ſine ullo,
Flammeus eſt plerumque colos et ſplendidus ollis;
Quippe etenim ſolis de lumine multa neceſſe eſt
Concipere, ut meritò rubeant, igneiſque profundant:
Haſce igitur cum ventus agens contruſit in unum
Compreſſitque locum cogens: expreſſa profundunt
Semina, quae faciunt flammae fulgere colores.

Fulgit item, cum rareſcunt quoque nubila coeli.
Nam cum ventus eas leviter diducit eunteis,
Diſſolvitque, cadant ingratis illa neceſſe eſt
Semina, quae faciunt fulgorem: tum ſine tetrò
Terrore, et ſonitu fulgit, nulloque tumultu.
Quod ſupereſt, quali natura praedita conſtent
Fulmina, declarant ictus, et inuſta vapore
Signa, notaeque graveis halantes ſulfuris auras.
Ignis enim ſunt haec, non venti ſigna, neque imbris.
Praeterea, per ſe accendunt quoque tecta domorum,
Et celeri flamma dominantur in aedibus ipſis.
Hunc tibi ſubtilem cum primis ignibus ignem
Conſtituit natura minutis, mobilibuſque
Corporibus, cui nil omninò obſiſtere poſſit.
Tranſit enim validè fulmen per ſepta domorum,
Clamor uti, ac voces: tranſit per ſaxa, per aera:
Et liquidum puncto facit aes in tempore, et aurum.
Curat item ut vaſis integris vina repente
Diffugiant, quia nimirum facilè omnia circum
Conlaxat, rareque facit lateramina vaſis,
Adveniens calor ejus ut inſinuatur in ipſum: et
Mobiliter ſolvens differt primordia vini:
Quod ſolis vapor aetatem non poſſe videtur
Efficere, uſqueadeo pollens fervore coruſco:
Tantò mobilior vis, et dominantior haec eſt.
Nunc ea quo pacto gignantur, et impete tanto
Fiant, ut poſſint ictu diſcludere turreis,
Diſturbare domos, avellere tigna, trabeiſque,
Et monumenta virûm demoliri, atque ciere,
Exanimare homines, pecudes proſternere paſſim:
Caetera de genere hoc qua vi facere omnia poſſint,
Expediam, neque te in promiſſis plura morabor.
Fulmina gignier e craſſis, alteque putandum eſt
Nubibus exſtructis: nam coelo nulla ſereno,
Nec leviter denſis mittuntur nubibus unquam.
Nam dubio procul hoc fieri manifeſta docet res,

Quòd tunc per totum concreſcunt aëra nubes
Undique, uti tenebras omneis Acherunta reamur
Liquiſſe, et magnas coeli complêſſe cavernas:
Uſqueadeo tetra nimborum nocte coorta
Impendent atrae formidinis ora ſuperne,
Cum commoliri tempeſtas fulmina coeptat.
Praeterea, perſaepe niger quoque per mare nimbus,
Ut picis e coelo demiſſum flumen, in undas
Sic cadit, et fertur tenebris procul, et trahit atram
Fulminibus gravidam tempeſtatem, atque procellis,
Ignibus, ac ventis cumprimis ipſe repletus:
In terra quoque ut horreſcant, ac tecta requirant.
Sic igitur ſupera noſtrum caput eſſe putandum eſt
Tempeſtatem altam: neque enim caligine tanta
Obruerent terras, niſi inaedificata ſupernè
Multa forent multis exemto nubila ſole:
Nec tanto poſſent haec terras opprimere imbri,
Flumina abundare ut facerent, campoſque natare,
Si non exſtructis foret altè nubibus aether.
His igitur ventis, atque ignibus omnia plena
Sunt; ideo paſſim fremitus, et fulgura fiunt:
Quippe etenim ſuperà docui, permulta vaporis
Semina habere cavas nubeis: et multa neceſſe eſt
Concipere ex ſolis radiis, ardoreque eorum.
Hic ubi ventus eas idem qui cogit in unum
Fortè locum quemvis, expreſſit multa vaporis
Semina, ſeque ſimul cum eo commiſcuit igni:
Inſinuatus ibi vortex verſatur in alto,
Et calidis acuit fulmen fornacibus intùs.
Nam duplici ratione accenditur, ipſe ſua nam
Mobilitate caleſcit, et e contagibus ignis:
Inde ubi percaluit vis venti, vel gravis ignis,
Impetus inceſſit; maturum tum quaſi fulmen
Perſcindit ſubitò nubem, ferturque coruſcis
Omnia luminibus luſtrans loca percitus ardor:
Quem gravis inſequitur ſonitus, diſploſa repente

Opprimere ut coeli videantur templa ſuperne.
Inde tremor terras graviter pertentat, et altum
Murmura percurrunt coelum: nam tota ferè tum
Tempeſtas concuſſa tremit, fremituſque moventur:
Quo de concuſſu ſequitur gravis imber, et uber,
Omnis uti videatur in imbrem vertier aether,
Atque ita praecipitans ad diluviem revocare:
Tantus diſcidio nubis, ventique procella,
Mittitur ardenti ſonitus cùm provolat ictu.
Eſt etiam cùm vis extrinſecùs incita venti
Incidit in validam maturo fulmine nubem:
Quam cùm perſcidit, extemplo cadit igneus ille
Vortex, quod patrio vocitamus nomine fulmen.
Hoc fit idem in parteis alias, quocunque tulit vis.
Fit quoque, ut interdum venti vis miſſa ſine igni,
Igneſcat tamen in ſpatio, longoque meatu,
Dum venit, amittens in curſu corpora quaedam
Grandia; quae nequeunt pariter penetrare per auras:
Atque alia ex ipſo conradens aere portat
Parvula, quae faciunt ignem commiſta volando:
Non alia longè ratione, ac plumbea ſaepe
Fervida fit glans in curſu, cùm multa rigoris
Corpora dimittens ignem concepit in auris.
Fit quoque, ut ipſius plagae vis excitet ignem,
Frigida cùm venti pepulit vis miſſa ſine igni:
Nimirum quia cùm vehementi perculit ictu,
Confluere ex ipſo poſſunt elementa vaporis;
Et ſimul ex illa, quae tum res excipit ictum,
Ut lapidem ferro cum caedimus, evolat ignis:
Nec quòd frigida vis ſit ferri, hoc ſecius illa
Semina concurrunt calidi fulgoris ad ictum:
Sic igitur quoque res accendi fulmine debet,
Opportuna fuit ſi fortè, et idonea flammis.
Nec temerè omnino planè vis frigida venti
Eſſe poteſt, ex quo tanta vi immiſſa ſuperne eſt:
Quin prius in curſu ſi non accenditur igni,

At tepefacta tamen veniat commiſta calore.
Mobilitas autem fit fulminis, et gravis ictus,
Et celeri ferme pergunt ſic fulmina lapſu:
Nubibus ipſa quòd omnino prius incita ſe vis
Conligit, et magnum conamen ſumit eundi.
Inde, ubi non potuit nubes capere impetis auctum,
Exprimitur vis, atque ideo volat impete miro,
Ut validis quae de tormentis miſſa feruntur.
Adde quod e parvis, ac laevibus eſt elementis:
Nec facile eſt tali naturae obſiſtere quicquam:
Inter enim fugit, ac penetrat per rara viarum.
Non igitur multis offenſibus in remorando
Haeſitat: hanc ob rem celeri volat impete labens.
Deinde, quòd omnino natura pondera deorſum
Omnia nituntur: cùm plaga ſit addita verò,
Mobilitas duplicatur, et impetus ille graveſcit:
Ut vehementius, et citius, quaecunque morantur
Obvia, diſcutiat plagis, itinerque ſequatur.
Denique, quod longo venit impete, ſumere debet
Mobilitatem, etiam atque etiam quae creſcit eundo,
Et validas auget vireis, et roborat ictum.
Nam facit, ut, quae ſint illius ſemina cunque,
E regione locum quaſi in unum cuncta ferantur,
Omnia conjiciens in eum volventia curſum.
Forſan et ex ipſo veniens trahat aëre quaedam
Corpora, quae plagis intendunt mobilitatem.
Incolumeiſque venit per res, atque integra tranſit
Multa, foraminibus liquidis quia travolat ignis.
Multaque perfringit, cum corpora fulminis ipſa
Corporibus rerum inciderint, quà texta tenentur.
Diſſolvunt porro facilè aes, aurumque repente
Confervefacit; e parvis quia facta minutè
Corporibus vis eſt, et laevibus ex elementis,
Quae facilè inſinuantur, et inſinuata repente
Diſſolvunt nodos omneis, et vincla relaxant.
Autumnoque magis ſtellis fulgentibus alta

Concutitur coeli domus undique, totaque tellus;
Et cum tempora ſe veris florentia pandunt.
Frigore enim deſunt ignes, ventique calore
Deficiunt, neque ſunt tam denſo corpore nubes.
Inter utrumque igitur cum coeli tempora conſtant,
Tum variae cauſae concurrunt fulminis omnes.
Nam fretus ipſi anni permiſcet frigus, et aeſtum:
Quorum utrumque opus eſt fabricanda ad fulmina nobis,
Ut diſcordia ſit rerum, magnoque tumultu
Ignibus, et ventis furibundus fluctuet aër.
Prima caloris enim pars, et poſtrema rigoris,
Tempus id eſt vernum: quare pugnare neceſſe eſt
Diſſimiles inter ſe res, turbareque miſtas.
Et calor extremus primo cum frigore miſtus
Volvitur, autumni quod fertur nomine tempus.
Hic quoque confligunt hiemes aeſtatibus acres.
Propterea ſunt haec bella anni nominitanda:
Nec mirum eſt, in eo ſi tempore plurima fiunt
Fulmina, tempeſtaſque cietur turbida coelo,
Ancipiti quoniam bello turbatur utrinque,
Hinc flammis, illinc ventis, humoreque miſto.
Hoc eſt igniferi naturam fulminis ipſam
Perſpicere, et qua vi faciat rem quamque videre:
Non Tyrrhena retrò volventem carmina fruſtra
Indicia occultae divûm perquirere mentis,
Unde volans ignis pervenerit, aut in utram ſe
Verterit hic partem, quo pacto per loca ſepta
Inſinuârit, et hinc dominatus ut extulerit ſe,
Quidve nocere queat de coelo fulminis ictus,
Quòd ſi Jupiter atque alii fulgentia divi
Terrifico quatiunt ſonitu coeleſtia templa,
Et jaciunt igneis, quo cuique eſt cumque voluptas,
Cur, quibus incautum ſcelus averſabile cumque eſt,
Non faciunt, icti flammas ut fulguris halent
Pectore perfixo, documen mortalibus acre?
Et potius nullae ſibi turpis conſcius rei

Volvitur in flammis innoxius, inque peditur,
Turbine coeleſti ſubitò conreptus et igni?
Cur etiam loca ſola petunt, fruſtraque laborant?
An con brachia ſuefaciunt, firmantque lacertos?
In terraque patris cur telum perpetiuntur
Obtundi? cur ipſe ſinit, neque parcit in hoſteis?
Denique, cur nunquam coelo jacit undique puro
Jupiter in terras fulmen, ſonituſque profundit?
An ſimul ac nubes ſucceſsêre, ipſe in eas tum
Deſcendit, propè ut hinc teli determinet ictus?
In mare qua porro mittit ratione? quid undas
Arguit, et liquidam molem, campoſque natantes?
Praeterea, ſi vult caveamus fulminis ictum,
Cur dubitat facere, ut poſſimus cernere miſſum?
Si nec-opinanteis autem vult opprimere igni,
Cur tonat ex illa parte, ut vitare queamus?
Cur tenebras antè, et fremitus, et murmura concit?
Et ſimul in multas parteis quî credere poſſis
Mittere? an hoc auſis nunquam contendere factum,
Ut fierent ictus uno ſub tempore plures?
At ſaepe eſt numero factum, fierique neceſſe eſt,
Ut pluere in multis regionibus, et cadere imbreis,
Fulmina ſic uno fieri ſub tempore multa.
Poſtremò, cur ſancta deûm delubra, ſuaſque
Diſcutit infeſto praeclaras fulmine ſedes:
Et bene facta deûm frangit ſimulacra? ſuiſque
Demit imaginibus violento volnere honorem?
Altaque cur plerumque petit loca? plurimaque hujus
Montibus in ſummis veſtigia cernimus ignis?
Quod ſupereſt, facile eſt ex his cognoſcere rebus,
Πρηςῆρας Graii quos ab re nominitârunt,
In mare qua miſſi veniant ratione supernè.
Nam fit, ut interdum tanquam demiſſa columna
In mare de coelo deſcendat, quam freta circum
Ferviſcunt graviter ſpirantibus incita flabris:
Et quaecunque in eo tum ſunt deprenſa tumultu

Navigia, in ſummum veniunt vexata periclum.
Hoc fit, ubi interdum non quit vis incita venti
Rumpere, quam coepit nubem; ſed deprimit, ut ſit
In mare de coelo tanquam demiſſa columna
Paullatim, quaſi quid pugno, brachiique ſupernè
Conjectu trudatur, et extendatur in undas:
Quam cum diſcidit, hinc prorumpitur in mare venti
Vis, et fervorem mirum concinnat in undis.
Verſabundus enim turbo deſcendit, et illam
Deducit pariter lento cum corpore nubem.
Quam ſimul ac gravidam detruſit ad aequora ponti,
Ille in aquam ſubitò totum ſe immittit, et omne
Excitat ingenti ſonitu mare fervere cogens.
Fit quoque, ut involvat venti ſe nubibus ipſe
Vortex, conradens ex aëre ſemina nubis,
Et quaſi demiſſum coelo praeſtéra imitetur.
Hic ubi ſe in terras demiſit, diſſolvitque:
Turbinis immanem vim promovit, atque procellae.
Sed quia fit rarò omninò, monteiſque neceſſe eſt
Officere in terris: apparet crebrius idem
Proſpectu maris in magno, coeloque patenti.
Nubila concreſcunt, ubi corpora multa volando
Hoc ſuper in coeli ſpatio coïere repente
Aſperiora, modis quae poſſint indupedita
Exiguis, tamen inter ſe comprenſa teneri.
Haec faciunt primùm parvas conſiſtere nubeis;
Inde ea comprendunt inter ſe, conque gregantur,
Et conjungendo creſcunt, ventiſque feruntur
Uſqueadeo, donec tempeſtas ſaeva coorta eſt.
Fit quoque uti montis vicina cacumina coelo
Quàm ſint quaeque magis, tantò magis edita fument
Aſſiduè fulvae nubis caligine craſſa;
Propterea, quia cum conſiſtunt nubila primum,
Ante videre oculi quàm poſſint tenuia, venti
Portantes cogunt ad ſumma cacumina montis.
Hic demum fit, uti turba majore coorta,

Condenſa, ac ſtipata ſimul cernantur, et udo
Vertice de montis videantur ſurgere in aethram.
Nam loca declarat ſurſum ventoſa patere
Res ipſa, et ſenſus, monteis cùm aſcendimus altos.
Praeterea, permulta mari quoque tollere toto
Corpora naturam, declarant littore veſtes
Suſpenſae, cùm concipiunt humoris adhaeſum.
Quò magis ad nubeis augendas multa videntur
Poſſe quoque e ſalſo conſurgere momine ponti.
Nam ratio cum ſanguine abeſt humoribus omnis:
Praeterea, fluviis ex omnibus, et ſimul ipſa
Surgere de terra nebulas, aeſtumque videmus:
Quae velut halitus, hinc ita ſurſum expreſſa feruntu
Suffunduntque ſua coelum caligine, et altas
Sufficiunt nubeis paullatim conveniundo.
Urget enim quoque ſigniferi ſuper aetheris aeſtus,
Et quaſi denſando ſubtexit caerula nimbis.
Fit quoque, ut hunc veniant in coetum extrinſecùs illa
Corpora, quae faciunt nubeis, nimboſque volanteis.
Innumerabilem enim numerum, ſummamque profundi
Eſſe infinitam docui: quantaque volarent
Corpora mobilitate, oſtendi, quamque repente
Immemorabile per ſpatium tranſire ſolerent.
Haud igitur mirum eſt, ſi parvo tempore ſaepe
Tam magnos monteis tempeſtas, atque tenebrae
Cooperiant maria, ac terras, impenſa ſuperne.
Undique quandoquidem per caulas aetheris omneis,
Et quaſi per magni circùm ſpiracula mundi
Exitus, introituſque elementis redditus extat.
Nunc age, quo pacto pluvius concreſcat in altis
Nubibus humor, et in terras demiſſus ut imber
Decidat, expediam. primùm jam ſemina aquaï
Multa ſimul vincam conſurgere nubibus ipſis
Omnibus ex rebus, pariterque ita creſcere utraſque,
Et nubeis, et aquam, quaecunque in nubibus extat,
Ut pariter nobis corpus cum ſanguine creſcit,

Sudor item atque humor quicunque eſt denique membris.
Concipiunt etiam multum quoque ſaepe marinum
Humorem, veluti pendentia vellera lanae
Cùm ſupera magnum venti mare nubila portant.
Conſimili ratione ex omnibus amnibus humor
Tollitur in nubeis: quò cùm benè ſemina aquarum
Multa modis multis convenêre undique adaucta:
Confertae nubes vi venti mittere certant
Dupliciter: nam vis venti contrudit, et ipſa
Copia nimborum, turba majore coorta,
Urget, et e ſupero premit, ac facit effluere imbreis.
Praeterea, cùm rareſcunt quoque nubila ventis,
Aut diſſolvuntur ſolis ſuper icta calore:
Mittunt humorem pluvium, ſtillantque, quaſi igni
Cera ſuper calido tabeſcens multa liqueſcat.
Sed vehemens imber fit, ubi vehementer utroque
Nubila vi cumulata premuntur, et impete venti.
At retinere diu pluviae, longumque morari
Conſuerunt, ubi multa fuerunt ſemina aquarum;
Atque aliis aliae nubes, nimbique rigantes
Inſuper, atque omni volgò de parte feruntur:
Terraque cùm fumans humorem tota rehalat.
Hinc ubi ſol radiis tempeſtatem inter opacam
Adverſa fulſit nimborum aſpergine contra:
Tum color in nigris exiſtit nubibus arqui.
Caetera, quae ſurſum creſcunt, ſurſumque creantur:
Et quae concreſcunt in nubibus omnia, prorſum
Omnia, nix, venti, grando, gelidaeque pruinae,
Et vis magna geli, magnum duramen aquarum:
Et mora, quae fluvios paſſim refraenat eunteis:
Perfacile eſt tamen haec reperire, animoque videre,
Omnia quo pacto fiant, quareve creentur,
Cùm benè cognôris, elementis reddita quae ſint.
Nunc age, quae ratio terraï motibus extet,
Percipe: et in primis terram fac ut eſſe rearis
Subter item, ut ſupera eſt; ventis, atque undique plenam

Speluncis, multoſque lacus, multaſque lacunas
In gremio gerere, et rupeis, deruptaque ſaxa:
Multaque ſub tergo terraï flumina tecta
Volvere vi fluctus, ſubmerſaque ſaxa putandum eſt.
Undique enim ſimilem eſſe ſui, res poſtulat ipſa.
His igitur rebus ſubjunctis, ſuppoſitiſque:
Terra ſupernè tremit magnis concuſſa ruinis
Subter, ubi ingenteis ſpeluncas ſubruit aetas,
Quippe cadunt toti montes, magnoque repente
Concuſſu, latè diſſerpunt inde tremores:
Et meritò, quoniam plauſtris concuſſa tremiſcunt
Tecta viam propter non magno pondere tota.
Nec minùs exſultant, ubi currus fortis equûm vis
Ferratos utrinque rotarum ſuccutit orbeis.
Fit quoque, ubi magnas in aquae, vaſtaſque lacunas
Gleba vetuſtate e terra provolvitur ingens,
Ut jactetur aqua, et fluctu quoque terra vacillet:
Ut vas in terra non quit conſtare, niſi humor
Deſtitit in dubio fluctu jactarier intùs.
Praeterea, ventus cùm per loca ſubcava terrae
Conlectus parti ex una procumbit, et urget
Obnixus magnis ſpeluncas viribus altas;
Incumbit tellus quò venti prona premit vis:
Tum ſupera terram quae ſunt exſtructa domorum,
Ad coelumque magis quantò ſunt edita quaeque,
Inclinata minent in eandem prodita partem:
Protractaeque trabes impendent ire paratae:
Et metuunt magni naturam credere mundi
Exitiale aliquod tempus, cladem que manere,
Cùm videant tantam terrarum incumbere molem.
Quòd niſi reſpirent venti, non ulla refraenet
Res, neque ab exitio poſſit reprendere eunteis.
Nunc quia reſpirant alternis, inque graveſcunt,
Et quaſi conlecti redeunt, ceduntque repulſi:
Saepius hanc ob rem minitatur terra ruinas,
Quàm facit: inclinatur enim, retroque recellit,

Et recipit prolapſa ſuas ſe in pondere ſedeis:
Hac igitur ratione vacillant omnia tecta,
Summa magis mediis, media imis, ima perhilum.
Eſt haec ejuſdem quoque magni cauſa tremoris,
Ventus ubi, atque animae ſubitò vis maxima quaedam,
Aut extrinſecus, aut ipſa à tellure coorta
In loca ſe cava terraï conjecit, ibique
Speluncas inter magnas fremit antè tumultu:
Verſabundaque portatur, poſt incita cùm vis
Exagitata foras erumpitur, et ſimul altam
Diffindens terram magnum concinnat hiatum:
In Tyria Sidone quod accidit, et fuit Aegis
In Peloponneſo: quas exitus hic animaï
Diſturbât urbeis, et terrae motus obortus!
Multaque praeterea ceciderunt moenia magnis
Motibus in terris, et multae per mare peſſum
Subſedere ſuis pariter cum civibus urbes.
Quòd niſi prorumpit, tamen impetus ipſe animaï
Et fera vis venti per crebra foramina terrae
Diſpertitur, ut horror; et incutit inde tremorem;
Frigus uti noſtros penitus cùm venit in artus,
Concutit invitos cogens tremere atque moveri.
Ancipiti trepidant igitur terrore per urbeis:
Tecta ſuperne timent, metuunt inferne, cavernas
Terraï ne diſſolvat natura repente:
Neu diſtracta ſuum latè diſpandat hiatum:
Idque ſuis conſuſa velit complere ruinis.
Proinde licet, quamvis coelum terramque reantur
Incorrupta fore aeternae mandata ſaluti:
Attamen interdum praeſens vis ipſa pericli
Subditat hunc ſtimulum quadam de parte timoris,
Ne pedibus raptim tellus ſubtracta feratur
In barathrum, rerumque ſequatur prodita ſumma
Funditus, et fiat mundi conſuſa ruina.
Nunc ratio reddunda, augmen cur neſciat aequor.
Principio, mare mirantur non reddere majus

Naturam, quò tantus fuat decurſus aquarum,
Omnia quò veniant ex omni flumina parte.
Adde vagos imbreis, tempeſtateſque volanteis:
Omnia quae maria, ac terras ſparguntque, rigantque.
Adde ſuos fonteis: tamen ad maris omnia ſummam
Guttaï vix inſtar erunt unius ad augmen:
Quò minùs eſt mirum, mare non augeſcere magnum.
Praeterea, magnam ſol partem detrahit aeſtu:
Quippe videmus enim veſteis humore madenteis
Exſiccare ſuis radiis ardentibus ſolem.
At pelage multa, et late ſubſtrata videmus;
Proinde licet quamvis ex uno quoque loco ſol
Humoris parvam delibet ab aequore partem:
Largiter in tanto ſpatio tamen auferet undis.
Tum porro venti magnam quoque tollere partem
Humoris poſſunt verrentes aequora ponti:
Una nocte vias quoniam perſaepe videmus
Siccari, molliſque luti concreſcere cruſtas.
Praeterea, docui multum quoque tollere nubeis
Humorem magno conceptum ex aequore ponti:
Et paſſim toto terrarum ſpargere in orbe,
Cùm pluit in terris, et venti nubila portant.
Poſtremò, quoniam raro cum corpore tellus
Eſt, et conjunctas oras maris undique cingit:
Debet, ut in mare de terris venit humor aquaï,
In terras itidem manare ex aequore ſalſo;
Percolatur enim virus, retroque remanat
Materies humoris, et ad caput amnibus omnis
Confluit: inde ſuper terras redit agmine dulci,
Qua via ſecta ſemel liquido pede detulit undas.
Nunc ratio quae ſit, per fauceis montis ut Aetnae
Exſpirent ignes interdum turbine tanto,
Expediam: neque enim media de clade coorta
Flammae tempeſtas Siculûm dominata per agros
Finitimis ad ſe convertit gentibus ora,
Fumida cum coeli ſcintillare omnia templa

Cernentes pavida complebant pectora cura,
Quid moliretur rerum natura novarum.
Hiſce tibi rebus latè eſt, alteque videndum,
Et longè cunctas in parteis diſpiciendum,
Ut reminiſcaris, ſummam rerum eſſe profundam,
Et videas, coelum ſummaï totius unum
Quàm ſit parvula pars, et quàm multeſima conſtet:
Et quota pars homo terraï ſit totius unus.
Quod bene propoſitum ſi planè contueare,
Ac videas planè; mirari multa relinquas.
Num quis enim noſtrûm miratur, ſiquis in artus
Accepit calido febrim fervore coortam,
Aut alium quemvis morbi per membra dolorem?
Obturgeſcit enim ſubito pes, arripit acer
Saepe dolor denteis, oculos invadit in ipſos:
Exiſtit ſacer ignis, et urit corpore ſerpens
Quamcunque arripuit partem, repitque per artus.
Nimirum, quia ſunt multarum ſemina rerum:
Et ſatis haec tellus nobis coelumque mali fert,
Unde queat vis immenſi procreſcere morbi.
Sic igitur toti coelo, terraeque putandum eſt
Ex infinito ſatis omnia ſuppeditare,
Unde repente queat tellus concuſſa moveri,
Perque mare, et terras rapidus percurrere turbo,
Ignis abundare Aetnaeus, flammeſcere coelum.
Id quoque enim ſit, et ardeſcunt coeleſtia templa,
Ut tempeſtates pluviae graviore coortu
Sunt, ubi fortè ita ſe tetulerunt ſemina aquarum.
At nimis eſt ingens incendî turbidus ardor.
Scilicet, et fluvius, qui non eſt, maximus eij eſt
Qui non antè aliquem majorem vidit: et ingens
Arbor, homoque videtur: et omnia de genere omni,
Maxima quae vidit quiſque, haec ingentia fingit:
Cùm tamen omnia cum coelo, terraque, marique
Nil ſint ad ſummam ſummaï totius omnem.
Nunc tamen, illa modis quibus inritata repentè

Flamma foras vaſtis Aetnae fornacibus efflet,
Expediam. primùm totius ſubcava montis
Eſt natura, ferè ſilicum ſuffulta cavernis:
Omnibus eſt porro in ſpeluncis ventus et aër.
Ventus enim fit, ubi eſt agitando percitus aër.
Hic ubi percaluit, calefecitque omnia circum
Saxa furens, quà contingit, terramque: et ab ollis
Excuſſit calidum flammis velocibus ignem:
Tollit ſe, ac rectis ita faucibus ejicit altè,
Funditque ardorem longè, longeque favillam
Differt, et craſſa volvit caligine fumum:
Extruditque ſimul mirando pondere ſaxa:
Ne dubites, quin haec animaï turbida ſit vis.
Praeterea, magna ex parti mare montis ad ejus
Radices frangit fluctus, aeſtumque reſorbet.
Ex hoc uſque mari ſpeluncae montis ad altas
Perveniunt ſubter fauceis: hàc ire fatendum eſt,
Et penetrare mari penitus res cogit aperto:
Atque efflare foras, ideoque extollere flammas,
Saxaque ſubjectare, et arenae tollere nimbos.
In ſummo ſunt ventigeni Cratêres, ut ipſi
Nominitant, nos quas fauceis perhibemus, et ora.
Sunt aliquot quoque res, quarum unam dicere cauſam
Non ſatis eſt, verùm plureis, unde una tamen ſit.
Corpus ut exanimum ſi quod procul ipſe jacere
Conſpicias hominis: fit ut omneis dicere cauſas
Conveniat lethi, dicatur ût illius una.
Nam neque cum ferro, neque frigore vincere poſſis
Interiiſſe, neque à morbo, neque fortè veneno:
Verùm aliquid genere eſſe ex hoc, quod concio dicat,
Scimus: item in multis hoc rebus dicere habemus.
Nilus in aeſtati creſcit, campiſque redundat
Unicus in terris Aegypti totius amnis.
Is rigat Aegyptum medium per ſaepe calorem,
Aut quia ſunt aeſtate Aquilones oſtia contra
Anni tempore eo, quo Eteſia flabra feruntur:

Et contra fluvium flantes remorantur, et undas
Cogentes ſurſus replent, coguntque manere.
Nam dubio procul haec adverſo flabra feruntur
Flumine, quae gelidis à ſtellis axis aguntur.
Ille ex aeſtifera parti venit amnis ab Auſtro
Inter nigra virûm, percoctaque ſaecla calore,
Exoriens penitus media ab regione diei.
Eſt quoque, uti poſſit magnus congeſtus arenae
Fluctibus adverſis oppilare oſtia contra,
Cum mare permotum ventis ruit intus arenam.
Quo fit uti pacto liber minus exitus amni,
Et proclivus item fiat minus impetus undis.
Fit quoque, uti pluviae forſan magis ad caput ejus
Tempore eo fiant, quo Eteſia flabra Aquilonum
Nubila conjiciunt in eas tunc omnia parteis.
Scilicet ad mediam regionem ejecta diei
Cùm convenerunt, ibi ad altos denique monteis
Contruſae nubes coguntur, vique premuntur.
Forſit et Aethiopum penitus de montibus altis
Creſcat, ubi in campos albas deſcendere ningueis
Tabificis ſubigit radiis ſol omnia luſtrans.
Nunc age, averna tibi quae ſint loca cumque lacuſque,
Expediam, quali natura praedita conſtent.
Principiò, quòd averna vocantur, nomen id ab re
Impoſitum eſt, quia ſunt avibus contraria cunctis,
E regione ea quòd loca cum advenere volantes,
Remigii oblitae pennarum vela remittunt,
Praecipiteſque cadunt molli cervice profuſae
In terram, ſi forte ita fert natura locorum:
Aut in aquam, ſi fortè lacus ſubſtratus averno eſt.
Qualis apud Cumas locus eſt montemque Veſevum
Oppleti calidis ubi fumant fontibus auctus.
Eſt et Athenaeis in moenibus, arcis in ipſo
Vertice, Palladis ad templum Tritonidos almae,
Quo nunquam pennis appellunt corpora raucae
Cornices, non cum fumant altaria donis:

Uſqueadeo fugitant non iras Palladis acreis
Pervigili cauſa, Graiûm ut cecinere poëtae:
Sed natura loci hoc opus efficit ipſa ſua vi.
In Syria quoque fertur item locus eſſe, videri,
Quadrupedes quoque quò ſimul ac veſtigia primum
Intulerint, graviter vis cogat concidere ipſa,
Manibus ut ſi ſint divis mactata repente.
Omnia quae naturali ratione geruntur,
Et quibus e cauſis fiant, apparet origo:
Janua ne his orci potius regionibus eſſe
Credatur pôſta, hinc animas Acheruntis in oras
Ducere fortè deos maneis infernè reamur:
Naribus alipedes ut cervi ſaepe putantur
Ducere de latebris ſerpentia ſaecla ferarum.
Quod procul à vera quàm ſit ratione repulſum,
Percipe: namque ipſa de re nunc dicere conor.
Principio hoc dico, quod dixi ſaepe quoque ante,
In terra cujuſque modi rerum eſſe figuras:
Multa homini quae ſunt vitalia: multaque morbos
Incutere, et mortem quae poſſint accelerare:
Et magis eſſe aliis alias animantibus aptas
Res ad vitaï rationem oſtendimus antè,
Propter diſſimilem naturam, diſſimileiſque
Texturas inter ſeſe, primaſque figuras:
Multa meant inimica per aureis, multa per ipſas
Inſinuant nareis infeſta atque aſpera odore:
Nec ſunt multa parùm tactu vitanda, nec autem
Aſpectu fugienda, ſaporeque triſtia quae ſint.
Deinde videre licet quàm multae ſint homini res
Acriter infeſto ſenſu, ſpurcaeque, graveſque.
Arboribus primùm certis gravis umbra tributa eſt,
Uſqueadeo, capitis faciant ut ſaepe dolores,
Si quis eas ſubter jacuit proſtratus in herbis.
Eſt etiam in magnis Heliconis montibus arbos
Floris odore hominem tetro conſueta necare.
Scilicet haec ideo terris ex omnia ſurgunt

Multa modis multis multarum ſemina rerum,
Quòd permiſta gerit tellus, diſcretaque tradit.
Nocturnumque recens extinctum lumen, ubi acri
Nidore offendit nareis cònſopit ibidem,
Dejicere ut pronos qui morbus ſaepe ſuëvit.
Caſtoreoque gravi mulier ſopita recumbit,
Et manibus nitidum teneris opus effluit eij,
Tempore eo ſi odorata eſt, quo menſtrua ſolvit.
Multaque praeterea languentia membra per artus
Solvunt, atque animam labefactant ſedibus intus.
Denique, ſi in calidis etiam cunctere lavacris,
Plenior et ſolio in fueris ferventis aquaï:
Quàm facilè in medio fit uti des ſaepe ruinas?
Carbonumque gravis vis, atque odor inſinuatur
Quàm facilè in cerebrum, niſi aquam praecepimus antè?
At cùm membra hominis percepit fervida febris,
Tum fit odor vini plagae mactabilis inſtar.
Nonne vides etiam terra quoque ſulfur in ipſa
Gignier? et tetro concreſcere odore bitumen?
Denique ubi argenti venas, aurique ſequuntur,
Terraï penitus ſcrutantes abdita ferro;
Qualeis exſpirat ſcapteſula ſubter odores?
Quidve mali fit ut exhalant aurata metalla?
Quas hominum reddunt facies? qualeiſque colores?
Nonne vides, audiſve perire in tempore parvo
Quàm ſoleant, et quàm vitaï copia deſit,
Quos opere in tali cohibet vis magna? neceſſe eſt
Hos igitur tellus omneis exaeſtuet aeſtus;
Expiretque foras in aperta, promptaque coeli.
Sic et averna loca alitibus ſummittere debent
Mortiferam vim, de terra quae ſurgit in auras,
Ut ſpatium coeli quadam de parte venenet:
Quò ſimul ac primùm pennis delata ſit ales,
Impediatur ibi caeco conrepta veneno,
Ut cadit e regione loci, quà dirigit aeſtus:
Quò cùm conruit, haec eadem vis illius aeſtus

Relliquias vitae membris ex omnibus aufert.
Quippe etenim primò quaſi quendam conciet aeſtum:
Poſterius fit, uti cum jam cecidere veneni
In fonteis ipſos, ibi ſit quoque vita vomenda,
Propterea quòd magna mali ſit copia circum.
Fit quoque ut interdum vis haec, atque aeſtus averni,
Aëra, qui inter aveis cunque eſt terramque locatus,
Diſcutiat, propè uti locus hinc linquatur inanis:
Cujus ubi e regione loci venêre volantes,
Claudicat extemplo pennarum niſus inanis:
Et conamen utrinque alarum proditur omne.
Hîc ubi nictari nequeunt, inſiſtereque alis,
Scilicet in terram delabi pondere cogit
Natura; et vacuum propè jam per inane jacentes
Diſpergunt animas per caulas corporis omneis.
Frigidior porro in puteis aeſtate fit humor,
Rareſcit quia terra calore, et ſemina ſiqua
Fortè vaporis habet, properè dimittit in auras.
Quò magis eſt igitur tellus affecta calore:
Hoc fit frigidior, qui in terra eſt abditus, humor.
Frigore cùm premitur porro omnis terra, coitque,
Et quaſi concreſcit: fit ſcilicet, ut coëundo
Exprimat in puteos, ſiquem gerit ipſa, calorem.
Eſt apud Ammonis fanum fons luce diurna
Frigidus, at calidus nocturno tempore fertur:
Hunc homines fontem nimis admirantur, et acri
Sole putant ſubter terras ferviſcere raptim,
Nox ubi terribili terras caligine texit:
Quod nimis à vera eſt longè ratione remotum:
Quippe ubi ſol nudum contrectans corpus aquaï,
Non quierit calidum ſupera de reddere parte,
Cum ſuperum lumen tanto fervore fruatur:
Quî queat hic ſubter tam craſſo corpore terram,
Percoquere humorem, et calido ſociare vapori?
Praeſertim cum vix poſſit per ſepta domorum
Inſinuare ſuum radiis ardentibus aeſtum?

Quae ratio eſt igitur? nimirum terra magis quòd
Rara tenet circum hunc fontem, quàm caetera tellus,
Multaque ſunt ignis propè ſemina corpus aquaï.
Hinc, ubi roriferis terram nox obruit umbris:
Extemplò ſubtus frigeſcit terra, coitque.
Hac ratione fit, ut, tamquam compreſſa manu ſit,
Exprimat in fontem, quae ſemina cumque habet ignis,
Quae calidum faciunt laticis tactum atque saporem.
Inde ubi ſol radiis terram dimovit obortis,
Et rarefecit calido miſcente vapore:
Rurſus in antiquas redeunt primordia ſedeis
Ignis, et in terram cedit calor omnis aquaï:
Frigidus hanc ob rem fit fons in luce diurna.
Praeterea, ſolis radiis jactatur aquaï
Humor, et in luci tremulo rareſcit ab aeſtu:
Propterea fit uti quae ſemina cunque habet ignis,
Dimittat: quaſi ſaepe gelum, quod continet in ſe,
Mittit, et exoluit glaciem, nodoſque relaxat.
Frigidus eſt etiam fons, ſupra quem ſita ſaepe
Stupa jacit flammas concepto protinus igni:
Tedaque conſimili ratione accenſa per undas
Conlucet, quocunque natans impellitur auris:
Nimirum quia ſunt in aqua permulta vaporis
Semina, de terraque neceſſe eſt funditus ipſa
Ignis corpora per totum conſurgere fontem,
Et ſimul exſpirare foras, exireque in auras,
Non tam viva tamen, calidus queat ut fieri fons.
Praeterea, diſperſa foras erumpere cogit
Vis per aquam ſubitò, ſurſumque ea conciliari:
Quod genus endo mari ſpirat fons, dulcis aquaï
Qui ſcatit, et ſalſas circum ſe dimovet undas.
Et multis aliis praebet regionibus aequor
Utilitatem opportunam ſitientibus nautis,
Quod dulceis inter ſalſas intervomit undas.
Sic igitur per eum poſſunt erumpere fontem,
Et ſcatere illa foras in ſtupam ſemina: quò cùm

Conveniunt, aut cum tedaï corpori adhaerent,
Ardeſcunt facilè extemplo: quia multa quoque in ſe
Semina habent ignis ſtupae tedaeque tenentes.
Nonne vides etiam, nocturna ad lumina lychnum
Nuper ubi extinctum admoveas, accendier antè
Quàm tetigit flammam? tedamque pari ratione?
Multaque praeterea, prius ipſo tacta vapore
Eminus ardeſcunt, quàm cominus imbuat ignis.
Hoc igitur fieri quoque in illo fonte putandum eſt.
Quod ſupereſt, agere incipiam quo foedere fiat
Naturae, lapis hic ut ferrum ducere poſſit,
Quem magneta vocant patrio de nomine Graii,
Magnetum quia ſit patriis in finibus ortus.
Hunc homines lapidem mirantur, quippe catenam
Saepe ex annellis reddit pendentibus ex ſe.
Quinque etenim licet interdum, pluresſque videre
Ordine demiſſos levibus jactarier auris,
Unus ubi ex uno dependet ſubter adhaerens;
Ex alioque alius lapidis vim, vinclaque noſcit:
Uſqueadeo permananter vis pervalet ejus.
Hoc genus in rebus firmandum eſt multa prius, quàm
Ipſius reij rationem reddere poſſis:
Et nimium longis ambagibus eſt adeundum:
Quo magis attentas aureis, animumque repoſco.
Principio, omnibus à rebus, quaſcunque videmus,
Perpetuo fluere, ac mitti, ſpargique neceſſe eſt
Corpora, quae feriant oculos viſumque laceſſant:
Perpetuoque fluunt certis ab rebus odores,
Frigus ut à fluviis, calor a ſole, aeſtus ab undis
Aequoris exeſor moerorum littora propter:
Nec varii ceſſant ſonitus manare per aures.
Denique in os ſalſi venit humor ſaepe ſaporis,
Cum mare verſamur propter; dilutaque contrà
Cum tuimur miſceri abſinthia, tangit amaror:
Uſqueadeo omnibus ab rebus res quaeque fluenter
Fertur, et in cunctas dimittitur undique parteis:

Nec mora, nec requies inter datur ulla fluendi,
Perpetuo quoniam ſentimus, et omnia ſemper
Cernere, odorari licet, et ſentire ſonorem.
Nunc omnes repetam quàm raro corpore ſint res,
Commemorare, quod in primo quoque carmine claret.
Quippe etenim, quamquam multas hoc pertinet ad res
Noſcere, cum primis hanc ad rem protinus ipſam,
Qua de diſſerere aggredior, fimare neceſſe eſt,
Nil eſſe in promptu, niſi miſtum corpus inani.
Principio fit, ut in ſpeluncis ſaxa ſuperna
Sudent humore, et guttis manantibus ſtillent:
Manat item nobis e toto corpore ſudor,
Creſcit barba, pilique per omnia membra, per artus:
Diditus in venas cibus omneis, auget, alitque
Corporis extremas quoque parteis, unguiculoſque.
Frigus item tranſire per aes, calidumque vaporem
Sentimus: ſentimus item tranſire per aurum,
Atque per argentum, cum pocula plena tenemus.
Denique per diſſepta domorum ſaxea voces
Pervolitant, permanat odos, friguſque, vapoſque
Ignis: quin ferri quoque vim penetrare ſuëvit,
Undique qua circum corpus lorica coërcet;
Morbida vis quaecunque extrinſecus inſinuatur,
Et tempeſtates terra coeloque coortae
E coelo emotae terraque repente faceſſunt,
Quandoquidem nihil eſt, non raro corpore nexum.
Huc accedit, uti non omnia, quae jaciuntur
Corpora cunque ab rebus, eodem praedita ſenſu,
Atque eodem pacto rebus ſint omnibus apta.
Principiò, terram, ſol excoquit, et facit are:
At glaciem diſſolvit, et altis montibus altè
Exſtructas ninguis radiis tabeſcere cogit,
Denique cera liqueſcit in ejus pôſta vapore,
Ignis item liquidum facit aes, aurumque reſolvit:
At coria, et carnem trahit, et conducit in unum.
Humor aquae porro ferrum condurat ab igni,

At coria, et carnem mollit durata calore:
Barbigeras oleaſter eò juvat uſque capellas,
Diffluat ambroſia quaſi verò, et nectare tinctus:
At nihil eſt, homini fronde hac quod amarius extet.
Denique amaracinum fugitat ſus, et timet omne
Unguentum; nam, ſetigeris ſubus acre venenum eſt,
Quod nos interdum tanquam recreare videtur.
At contrà nobis coenum teterrima cùm ſit
Spurcities, eadem ſubus haec res munda videtur,
Inſatiabiliter toti ut volvantùr ibidem.
Hoc etiam ſupereſt, ipſa quàm dicere de re
Aggredior, quod dicendum priùs eſſe videtur.
Multa foramina cùm variis ſint reddita rebus,
Diſſimili inter ſe natura praedita debent
Eſſe, et habere ſuam naturam quaeque, viaſque,
Quippe etenim varii ſenſus animantibus inſunt,
Quorum quiſque ſuam propriè rem percipit in ſe.
Nam penetrare alià ſonitus, aliaque ſaporem
Cernimus e ſuccis, alià nidoris odores,
Propter diſſimilem naturam, textaque rerum:
Praeterea manare aliud per ſaxa videtur:
Atque aliud per ligna: aliud tranſire per aurum:
Argentoque foras aliud, vitroque meare.
Nam fluere hàc ſpecies, illàc calor ire videtur:
Atque aliis aliud citiùs tranſmittere eàdem.
Scilicet id fieri cogit natura viarum,
Multimodis varians, ut paullò oſtendimus antè.
Quapropter benè ubi haec confirmata atque locata
Omnia conſtiterint nobis praepóſta, parata:
Quod ſupereſt, facilè hinc ratio reddetur, et omnis
Cauſa patefiet, quae ferri pelliciat vim.
Principio, fluere e lapide hoc permulta neceſſe eſt
Semina, ſive aeſtum, qui diſcutit aëra plagis:
Inter qui lapidem, ferrumque eſt cunque locatus.
Hoc ubi inaniter ſpatium, multuſque vaceſit
In medio locus: extemplò primordia ferri

In vacuum prolapſa cadunt conjuncta, fit utque
Annulus ipſe ſequatur, eatque ita corpore toto.
Nec res ulla magis primoribus ex elementis
Indupedita ſuis arctè connexa cohaeret,
Quàm validi ferri naturae frigidus horror.
Quò minùs eſt mirum, quod paullò diximus antè,
Corpora ſi nequeunt de ferro plura coorta
In vacuum ferri, quin annulus ipſe ſequatur:
Quod facit et ſequitur donec pervênit ad ipſum
Jam lapidem, caecisque in eo compagibus haeſit,
Hoc fit item cunctas in parteis, unde vaceſit
Cunque locus, ſive ex tranſverſo, ſive ſuperne,
Corpora continuò in vacuum vicina feruntur.
Quippe agitantur enim plagis aliunde, nec ipſa
Sponte ſua ſurſum poſſunt conſurgere in auras.
Huc accedit item, quare queat id magis eſſe:
Haec quoque res adjumento, motuque juvatur:
Quòd ſimul à fronte eſt annelli rarior aër
Factus, inanituſque locus magis ac vacuatus.
Continuò fit, uti qui poſt eſt cunque locatus
Aër, à tergo quaſi provehat atque propellat.
Semper enim circum poſitus res verberat aër.
Sed tali fit uti propellat tempore ferrum,
Parte quòd ex una ſpatium vacat, et capit in ſe.
Hic, ubi, quem memoro, per crebra foramina ferri eſt
Parvas ad parteis ſubtiliter inſinuatus:
Trudit et impellit, quaſi navim velaque ventus.
Denique res omnes debent in corpore habere
Aëra, quandoquidem raro ſunt corpore, et aër
Omnibus eſt rebus circumdatus appoſituſque.
Hic igitur, penitus qui in ferro eſt abditus aër,
Sollicito motu ſemper jactatur, eoque
Verberat annellum dubio procul: et ciet intùs
Scilicet: atque eôdem fertur, quo praecipitavit
Jam ſemel, et quamquam in partem conamina ſumſit.
Fit quoque ut à lapide hoc ferri natura recedat

Interdum, fugere, atque ſequi conſueta viciſſim.
Exſultare etiam Samothracia ferrea vidi:
Et ramenta ſimul ferri furere intus ahenis
In ſcaphiis, lapis hic magnes cùm ſubditus eſſet:
Uſqueadeo fugere a ſaxo geſtire videtur.
Aere interpoſito diſcordia tanta creatur,
Propterea, quia nimirum priùs aeſtus ubi aeris
Praecepit, ferrique vias poſſedit apertas;
Poſterior lapidis venit aeſtus, et omnia plena
Invenit in ferro: neque habet qua tranet, ut antè,
Cogitur offenſare igitur, pulſareque fluctu
Ferrea texta ſuo; quo pacto reſpuit ab ſe,
Atque per aes agitat, ſine eo quae ſaepe reſorbet.
Illud in his rebus mirari mitte, quòd aeſtus
Non valet e lapide hoc alias impellere item res:
Pondere enim fretae partim ſtant, quod genus aurum:
Ac partim raro quia ſunt cum corpore, ut aeſtus
Pervolet intactus, nequeunt impellier uſquam;
Lignea materies in quo genere eſſe videtur.
Inter utraſque igitur ferri natura locata,
Aeris ubi accepit quaedam corpuſcula: tum fit,
Impellant ut eam Magneſi ſemina ſaxi.
Nec tamen haec ita ſunt aliarum rerum aliena,
Ut mihi multa parum genere ex hoc ſuppeditentur,
Quae memorare queam inter ſe ſingulariter apta.
Saxa vides primùm ſola cooleſcere calce:
Glutine materies taurino ita jungitur una,
Ut vitio venae tabularum ſaepius hiſcant,
Quàm laxare queant compages taurea vincla.
Vitigeni latices in aquaï fontibus audent
Miſceri, cum pix nequeat gravis, et leve olivum:
Purpureuſque colos conchyli mergitur unà
Corpore cum lanae, dirimi qui non queat uſquam:
Non ſi Neptuni fluctu renovare operam des:
Non, mare ſi totum velit eluere omnibus undis.
Denique res auro argentum concopulat una,

Aerique aes plumbo fit uti jungatur ab albo.
Caetera jam quàm multa licet reperire? quid ergo?
Nec tibi tam longis opus eſt ambagibus uſquam,
Nec me tam multam hîc operam conſumere par eſt:
Sed breviter paucis reſtat comprendere multa.
Quorum ita texturae ceciderunt mutua contra,
Ut cava conveniant plenis haec illius, illa
Hujuſque: inter ſe junctura horum optima conſtat.
Eſt etiam, quaſi ut annellis, hamiſque plicata
Inter ſe quaedam poſſint coplâta teneri:
Quod magis in lapide hoc fieri ferroque videtur.
Nunc, ratio quae ſit morbis, aut unde repente
Mortiferam poſſit cladem conflare coorta
Morbida vis hominum generi, pecudumque catervis,
Expediam. primùm multarum ſemina rerum
Eſſe ſupra docui, quae ſint vitalia nobis:
Et contrà, quae ſint morbo, mortique, neceſſe eſt
Multa volare; ea cùm caſu ſunt fortè coorta,
Et perturbarunt coelum, fit morbidus aër.
Atque ea vis omnis morborum, peſtilitaſque,
Aut extrinſecus, ut nubes nebulaeque ſuperne
Per coelum veniunt, aut ipſa ſaepe coorta
De terra ſurgunt, ubi putrorum humida nacta eſt,
Intempeſtivis pluviiſque, et ſolibus icta.
Nonne vides etiam coeli novitate, et aquarum
Tentari, procul à patria quicunque domoque
Adveniunt? ideo quia longè diſcrepat aër.
Nam quid Britannum coelum differre putamus,
Et quod in Aegypto eſt, quà mundi claudicat axis?
Quidve quod in Ponto eſt differre a Gadibus, atque
Uſque ad nigra virûm, percoctaque ſaecla calore.
Quae cùm quatuor inter ſe diverſa videmus,
Quatuor à ventis, et coeli partibus eſſe,
Tum color et facies hominum diſtare videntur
Largiter, et morbi generatim ſaecla tenere.
Eſt elephas morbus, qui propter flumina Nili

Gignitur Aegypto in media, neque praeterea uſquam.
Atthide tentantur greſſus, oculique in Achaeis
Finibus, inde aliis alius locus eſt inimicus
Partibus, ac membris: varius concinnit id aër.
Proinde ubi ſe coelum, quod nobis fortè alienum eſt,
Commovet, atque aër inimicus ſerpere coepit:
Ut nebula, ac nubes paullatim repit, et omne
Quà graditur, conturbat, et immutare coactat.
Fit quoque, ut in noſtrum cùm vênit denique coelum,
Corrumpat, reddatque ſui ſimile atque alienum.
Haec igitur ſubitò clades nova, peſtilitaſque,
Aut in aquas cadit, aut fruges perſidit in ipſas,
Aut alios hominum paſtus, pecudumque cibatus:
Aut etiam ſuſpenſa manet vis aëre in ipſo:
Et cùm ſpiranteis miſtas hinc ducimus auras,
Illa quoque in corpus pariter ſorbere neceſſe eſt.
Conſimili ratione venit bubus quoque ſaepe
Peſtilitas, etiam pecubus balantibus aegror.
Nec refert utrum nos in loca deveniamus
Nobis adverſa, et coeli mutemus amictum:
An coelum nobis ultrò natura cruentum
Deferat, aut aliquid, quo non conſuevimus uti:
Quod nos adventu poſſit tentare recenti.
Haec ratio quondam morborum, et mortifer aeſtus
Finibus Cecropiis funeſtos reddidit agros,
Vaſtavitque vias, exhauſit civibus urbem.
Nam penitus veniens Aegypti e finibus ortus,
Aëra permenſus multum, campoſque natanteis,
Incubuit tandem populo Pandionis: omnes
Inde catervatim morbo mortique dabantur.
Principio, caput incenſum fervore gerebant:
Et dupliceis oculos ſuffuſa luce rubenteis.
Sudabant etiam fauces intrinſecus atro
Sanguine, et ulceribus vocis via ſepta coibat:
Atque animi interpres manabat lingua cruore,
Debilitata malis, motu gravis, aſpera tactu:

Inde, ubi per fauceis pectus complerat, et ipſum
Morbida vis in cór moeſtum confluxerat aegris:
Omnia tum verò vitaï clauſtra lababant.
Spiritus ore foras tetrum volvebat odorem,
Rancida quo perolent projecta cadavera ritu.
Atque animi prorſum vires totius, et omne
Languebat corpus, lethi jam limine in ipſo.
Intolerabilibuſque malis erat anxius angor
Aſſiduè comes, et gemitu commiſta querela,
Singultuſque frequens noctem perſaepe, diemque,
Conripere aſſiduè nervos et membra coactans,
Diſſolvebat eos, defeſſos antè, fatigans.
Nec nimio cuiquam poſſes ardore tueri
Corporis in ſummo ſummam ferviſcere partem:
Sed potius tepidum manibus proponere tactum,
Et ſimul ulceribus quaſi inuſtis omne rubere
Corpus, ut eſt per membra ſacer cùm diditur ignis.
Intima pars homini verò flagravit ad oſſa:
Flagravit ſtomacho flamma, ut fornacibus intùs,
Nil adeo poſſet cuiquam leve, tenueque membris
Vertere in utilitatem: ad ventum et frigora ſemper
In fluvios partim gelidos ardentia morbo
Membra dabant, nudum jacientes corpus in undas.
Multi praecipites lymphis putealibus altè
Inciderunt, ipſo venientes ore patente.
Inſedabiliter ſitis arida corpora merſans
Aequabat multum parvis humoribus imbrem.
Nec requies erat ulla mali, defeſſa jacebant
Corpora, muſſabat tacito medicina timore,
Quippe patentia cùm totas ardentia nocteis
Lumina verſarent oculorum expertia ſomno,
Multaque praeterea mortis tum ſigna dabantur,
Perturbata animi mens in moerore, metuque,
Triſte ſupercilium, furioſus voltus, et acer,
Sollicitae porro plenaeque ſonoribus aures,
Creber ſpiritus, aut ingens, raroque coortus,

Sudoriſque madens per collum ſplendidus humos,
Tenuia ſputa, minuta, croci contincta colore,
Salſaque per fauceis raucas vix edita tuſſi:
In manibus verò nervi trahier, tremere artus:
A pedibuſque minutatim ſuccedere frigus
Non dubitabat, item ad ſupremum denique tempus
Compreſſae nares, naſi primoris acumen
Tenue, cavati oculi, cava tempora, frigida pellis,
Duraque, inhorrebat rictum, frons tenta minebat:
Nec nimiò rigida pòſt ſtrati morte jacebant:
Octavoque ferè candenti lumine ſolis,
Aut etiam nona reddebant lampade vitam.
Quorum ſiquis (ut eſt) vitàrat funera lethi,
Ulceribus tetris, et nigra proluvie alvi;
Poſterius tamen hunc tabes lethumque manebat:
Aut etiam multus capitis cum ſaepe dolore
Conruptus ſanguis plenis ex naribus ibat:
Huc hominis totae vires corpuſque fluebat.
Profluvium porro qui tetri ſanguinis acre
Exierat, tamen in nervos huic morbus et artus,
Ibat, et in parteis genitales corporis ipſas.
Et graviter partim metuentes limina lethi
Vivebant ferro privati parte virili:
Et manibus ſine nonnulli pedibuſque manebant
In vita tamen, et perdebant lumina partim:
Uſqueadeo mortis metus his inceſſerat acer.
Atque etiam quoſdam cepere oblivia rerum
Cunctarum, neque ſe poſſent cognoſcere ut ipſi.
Multaque humi cum inhumata jacerent corpora ſupra
Corporibus, tamen alituum genus atque ferarum
Aut procul abſiliebat, aut acrem exiret odorem:
Aut, ubi guſtàrat, languebat morte propinqua.
Nec tamen omnino temerè illis ſolibus ulla
Comparebat avis, nec noctibus ſaecla ferarum
Exibant ſylvis: languebant pleraque morbo,
Et moriebantur: cum primis fida canum vis

Strata viis animam ponebat in omnibus aegram.
Extorquebat enim vitam vis morbida membris.
Incomitata rapi certabant funera vaſta:
Nec ratio remedi communis certa dabatur:
Nam quod alîs dederat vitaleis aëris auras
Volvere in ore licere, et coeli templa tueri:
Hoc aliis erat exitio, lethumque parabat.
Illud in his rebus miſerandum et magnopere unum
Aerumnabile erat, quòd, ubi ſe quiſque videbat
Implicitum morbo, morti damnatus ut eſſet,
Deficiens animo moeſto cum corde jacebat
Funera reſpectans, animam et mittebat ibidem.
Idque vel in primis cumulabat funere funus:
Quippe etenim nullo ceſſabant tempore apiſci
Ex aliis alios avidi contagia morbi:
Nam quicunque ſuos fugitabant viſere ad aegros,
Vitaï nimium cupidi, mortiſque timentes,
Poenibat paullò poſt turpi morte malaque
Deſertos, opis experteis, incuria mactans,
Lanigeras tanquam pecudes, et bucera ſaecla.
Qui fuerant autem praeſto, contagibus ibant,
Atque labore, pudor quem tum cogebat obire,
Blandaque laſſorum vox miſta voce querelae.
Optimus hoc lethi genus ergo quiſque ſubibat:
Inque aliis alium populum ſepelire ſuorum
Certantes, lacrymis laſſi luctuque redibant.
Inde bonam partem in lectum moerore dabantur:
Nec poterat quiſquam reperiri, quem neque morbus,
Nec mors, nec luctus tentaret tempore tali.
Praeterea, jam paſtor, et armentarius omnis,
Et robuſtus item curvi moderator aratri,
Languebant, penituſque caſis contruſa jacebant
Corpora, paupertate et morbo dedita morti.
Exanimis pueris ſuper exanimata parentum
Corpora nonnunquam poſſes, retroque videre
Matribus, et patribus natos ſuper edere vitam:

Nec minimum partim ex agris aegroris in urbem
Confluxit, languens quem contulit agricolarum
Copia, conveniens ex omni morbida parti.
Omnia complebant loca tectaque, quò mage eos tum
Confertos ita acervatim mors accumulabat.
Multa ſiti proſtrata viam per, proque voluta
Corpora ſilanos ad aquarum ſtrata jacebant,
Intercluſa anima nimia ab dulcedine aquaï.
Multaque per populi paſſim loca promta, viaſque
Languida ſemianimo tum corpore membra videres,
Horrida paedore, et pannis cooperta perire
Corporis inluvie: pellis ſuper oſſibus una,
Ulceribus tetris prope jam, ſordíque ſepulta.
Omnia denique ſancta deûm delubra replêrat
Corporibus mors exanimis, onerataque paſſim
Cuncta cadaveribus coeleſtum templa manebant:
Hoſpitibus loca quae complerant aedituentes.
Nec jam relligio divûm, nec numina magni
Pendebantur: enim praeſens dolor exſuperabat.
Nec mos ille ſepulturae remanebat in urbe,
Ut prius hic populus ſemper conſuerat humari.
Perturbatus enim totus trepidabat, et unus
Quiſque ſuum pro re conſortem moeſtus humabat;
Multaque vis ſubita, et paupertas horrida ſuaſit:
Namque ſuos conſanguineos aliena rogorum
Inſuper inſtructa ingenti clamore locabant,
Subdebantque faceis, multo cum ſanguine ſaepe
Rixantes potius, quàm corpora desererentur.

BIBLIOTECA RC VITTORIO EMANUELE

F I N I S.

O

Digitized by Google

BOOKS printed and ſold by R. and A. Foulis.

In pure Greek, on fine writing paper, in quarto.

Homeri Ilias, 2 vols.
Æſchylus.
Sophocles.

With Latin tranſlations in quarto,

Æſchylus, 2 vols.
Demetrius Phalereus de elocutione.

In pocket volumes the following.

Homeri Ilias, 2 vol.
Hippocratis Aphoriſmi.
Xenophontis de Ageſilao rege oratio.
Pindar.
Anacreon.
Æſchylus, 2 vol.
Sophocles, 2 vol.
Ariſtotelis poetica.
Demetrius Phalereus.
Xenophontis Hiero.
Theophraſti characteres.
Epictetus.
M. Antoninus.
Ariſtotelis de mundo.
Cebetis tabula cum notulis.
Ciceronis opera omnia, 20 vols.
Horace.

Terence.
Phaedrus.
Philoſophiae moralis inſtitutio compendiaria, auctore Fr. Hutcheſon: editio 2da. auctior.
Cornelii Nepotis vitae excellentium imperatorum; of the ſame ſize of page and type, with Cicero's works.
Profeſſor Hutcheſon's introduction to moral philoſophy, tranſlated from the Latin.
An eſſay on the compoſition and manner of writing of the Ancients, particularly Plato, by J. Geddes Advocate.
The meditations of Marcus Aurelius Antoninus, newly tranſlated from the Greek, with notes, and a life of the author, 2d edition.
Profeſſor Leechman's ſermon on prayer, 4th edition.
——Sermon on the temper, character, and duty of a Miniſter, 5th edition.
Sir J. Davies on the immortality of the ſoul.
The Earl of Shaftesbury's characteriſtics and letters, 4 vols.
Dr. Henry More's dialogues on the attributes and providence of God.
Sir T. More's Utopia, tranſlated by Biſhop Burnet.
Milton's Paradiſe regain'd, and miſcellany poems.
Ramſay's Gentle Shepherd, with the ſangs.

In the preſs,

C. Julii Caeſaris commentarii, of the ſame ſize of type and page with Cicero.

HAG 2016186

Digitized by Google

Digitized by Google

Google